॥ श्रीः ॥

वैदिकानुसन्धानसमितेः प्रथमं पुष्पम्.

काशीहिन्दूविश्वविद्यालयः.

सामतन्त्रम्

[सामवेदीयं प्रातिशाख्यम्]

सम्पादकः

ए. एम्. रामनाथदीक्षितः, एम्. ए.,

वेदाचार्यः, साहित्यशास्त्राचार्यः, साहित्यशिरोमणिः,

थियालॉजीविभागाध्यक्षः

संस्कृतमहाविद्यालयः, हिन्दूविश्वविद्यालयः, वाराणसी.

प्रकाशिका—
वैदिकानुसन्धानसमितिः,
काशीहिन्दूविश्वविद्यालयः, वाराणसी।

मुद्रकः—
के० कृ० पावगी,
हितचिन्तक प्रेस, रामघाट, वाराणसी।

|| श्रीः ||

Preface.

|| श्रीगणेशाय नमः ||

|| नमः सामवेदाय ||

अथेदानीं भाष्यभूषितं सामतन्त्रं छन्दोगप्रातिशाख्यमिदंप्रथमतया संमुद्रय प्रकाश्यते। इतः पूर्वं केवलानि सूत्राणि सामतन्त्रगतानि अक्षतन्त्र-पञ्चविधसूत्राभ्यां सह वेयारण्यकग्रन्थयोः तत्तत्सामारम्भेषु तञ्जावूर्मण्डलान्तर्गतवरहूरभिजनैः ब्रह्म-श्रीनागुश्रौतिभिः ग्रन्थाक्षरेषु प्राकाश्यन्त। तदनुसृत्य प्रपाठक-दशक सूत्रसंख्यो-ल्लेखनपूर्वकं सातारप्रदेशप्रकाशिते ग्रामेगेयगाने ब्रह्मश्रीनारायणदीक्षितैर्विदुषां मनोरञ्जनाय सूत्राणि समपादिषत। परमुभयतोऽप्यर्थावगमो दुर्लभ एवासीदिति मन्यमानैः काशीहिन्दुविश्वविद्यालयीयवेदगवेषणाविभागसदस्यैस्सभाष्यसामतन्त्र-सम्पादने प्रचोदितोऽहमधस्तान्निर्दिष्टानां मातृकाग्रन्थानां साहाय्येन यथामति संशोध्य प्रकाशनार्थं सज्जीकृतवानमुं ग्रन्थम्।

आदर्शग्रन्थाः—

१. मद्रासप्रान्तीय-उत्तरार्काडुजिलान्तर्गत-मुलण्डूग्रामहारवास्तव्यानां ब्रह्मश्री-वाजपेय-याजि-रामनाथदीक्षितानां तालपत्रात्मको ग्रन्थाक्षरोल्लिखितः संपूर्णः, प्रायो दोष-वर्जितः, यत्रत्याः पाठाः "क" चिह्नेन निर्दिष्टाः।

२. मद्रासप्रान्त-तञ्जापुरजिलान्तर्गतरघुनाथपुरवास्तव्यैः ब्रह्मश्रीसन्तानश्रौतिमहोदयै-र्देवनागरलिप्यां प्रतिलिपीकृत्य सम्प्रेषितः सम्पूर्णः पत्रात्मकः, यत्रत्याः पाठाः "ख" चिह्निताः। अयमपि ग्रन्थः प्रायश्शुद्धः।

३ बड़ोदाराजकीयप्राचीनग्रन्थागाराध्यक्षैः संप्रेषित आन्ध्रलिप्या भूषितः पत्रात्मकः। यस्य संख्या Acc. No. 7814. 122. त्रयोदशप्रपाठकपर्यन्तः; मध्ये मध्ये समुचितानां वर्णानां लेखनकालेऽज्ञानेन तत्तद्वर्णलेखनाय रिक्तीकृतप्रदेशः, बहुश्र स्वरचिह्नैरलङ्कृतः, यदवलोक्य बहवः सन्देहा विलयं गताः; यत्रत्याः पाठाः "ग" चिह्नेन संज्ञिताः।

४. तैरेव पुस्तकालयाध्यक्षैः संप्रेषितस्तालपत्रात्मको ग्रन्थाक्षरोद्भासितः। तत्र पुरस्ता-त्कानिचन पत्राणि जीर्णानीति कृत्वा द्वितीयप्रपाठकप्रभृत्येव पाठान्तरार्थमुपयुक्तः।

लेखकप्रमादपरिपूर्णः (क्वचिद्भाष्याणामदर्शनं क्वचित्सूत्राणामनुल्लेखनं क्वचिदुदाहरणानां परित्याग इत्येवमादि दोषदूषितः) चतुर्दशप्रपाठकपरिमितः। ततः परं पत्राणि जीर्णानि। यत्रत्याः पाठाः "घ" संज्ञया चिह्निताः।

५. पञ्चमस्तु ग्रन्थो मदीयः। यत्र च केवलं पञ्च प्रपाठका वर्तन्ते। अष्टमप्रपाठकप्रभृति समाप्तिपर्यन्तं सामतन्त्रप्रकाशिकोपेतं सामतन्त्रं ब्रह्मश्री तञ्चम्पेट्ट अरुणाचल श्रौतिभिः सम्प्रेषितम्। तत्रत्याः पाठाः 'ङ' संज्ञया चिह्निताः।

६. मूलमात्रं पुना ओरियण्टल इन्स्टिट्यूटभवनतः प्राप्तम्। अत्र समाप्तौ लेखनकालः लेखकनाम चैवं वर्तते—संवत् १७०१९ (१७१९ ?) वर्षे माघमासे पौर्णमास्यां भौमवारे त्रसूर जितसुत माधवजी लिखितम् सर्वसूत्र १३११ इति।

No. 101 Samvat 1719. New. No. Cup 35
of. 1879-80. Sector
Extent foll. 12, lines 9
letters 22. described
Vol. Part No इति।
II. I 3

अत्र चैकैकस्य प्रपाठकस्य समाप्तौ तत्रत्यसंकलितसूत्रसंख्यापि निर्दिष्टा। तद्यथा-१०८, ९८, ८७, १०३, १००, १०६, १०६, ९८, ८६, १००, १०३, ८८, ११८, सर्वासां संकलने १३०१ आयाति। परं ग्रन्थसमाप्तौ सर्वसूत्र १३११ इति लिखितम्। दश सूत्राणि त्यक्तानि।

अत्र "ग" पुस्तकं विना सर्वेषु भाष्यग्रन्थेषु आद्यन्तयोः सूत्राणि समुपलभ्यन्ते— यथावा अन्त्ये ॥ २ ॥ अन्त्ये नीचे भरतः। तामभिना। पुष्यं। आओहोइ। अन्त्ये ॥ २ ॥ इति। इयं रीतिर्महाभाष्येऽवलोक्यते। यथा—रक्षोहागमलघ्वसंदेहाः प्रयोजनमिति वार्तिकं व्याचिख्यासन्भगवान्पतञ्जलिर्भाष्यकारः "रक्षा" इति सूत्रभागमवयुत्य रक्षार्थमध्येतव्यं व्याकरणमिति सम्भाष्य समाप्तौ रक्षापदं पुनरुपादत्ते स्म। एवं "वृद्धिरादैजि"त्यादि सूत्रभाष्यावलोकयितॄणां स्पष्टमेव। सैव रीतिरत्रापि दरीदृश्यत इति मयापि तथैव सूत्रसन्निवेशोऽकारि।

तस्यैतस्य ग्रन्थस्य 'सामतन्त्रव्याकरणम्, छन्दोगव्याकरणम्' इति तत्र तत्र नामोल्लेखः कृतः। परमध्येतृसम्प्रदाये प्रातिशाख्यमित्येवायं व्यवह्रियते। ऋग्यजुरथर्व-

वेदेषु प्रातिशाख्यग्रन्थाः पूर्वमेव निस्सृताः। सामवेदेऽपि ऋक्तन्त्रम्, अक्षरतन्त्रम्, पुष्पसूत्रमिति प्रातिशाख्यत्रयं प्रकाशितम्। सामतन्त्रं तु तेषु सर्वेषु प्रधानं प्रातिशाख्यम्। तदत्रोदाहृतानामुदाहरणानां स्थलनिर्देशं पृथगेव कोष्ठेषु निरदिशम्। तत्रारण्यकगानोदाहरणानां तथा साम्नां च स्थलनिर्देशनावसरे "आ" इति पुरस्तासंकेतमकरवम्। यतो हि वेयगाने १७ प्रपाठकाः प्रथमसंख्यामारभ्य सप्तदशसंख्यापर्यन्तं निदिष्टाः, पुनश्चारण्यकगतानां षण्णां प्रपाठकानां प्रथमसंख्यामारभ्य संख्यानिदिष्टा गानग्रन्थयोः। तत्र पाठकानां सन्देहो मा भवत्विति आरण्यकसूचनार्थम् "आ" इति निर्देशः कृतः। तत्र प्रथमा संख्या प्रपाठकम्, द्वितीया अर्धम्, तृतीया साम च निदिशन्ति। तद्यथा सुतꣳराधा-(५-१-१०) पञ्चमप्रपाठकस्य प्रथमेऽर्द्धे दशमे साम्नीदं पर्व वर्तत इति सुधियो विभावयन्तु। कुत्रचित् ऋक्पदान्येव गृहीतानि भाष्ये, तद्यथा-ऊतीसदा, ऋजीषी एवमादि। तत्र च पूर्वाचिकगतां संख्यां कोष्ठे समसूचयम्। साम्नामुपरि च स्वरसङ्केतं यथावदकरवम्। ऋक्पदेषु भ्रमो माभवत्विति स्वरसङ्केतं नाकरवम्।

अन्ते च सूत्रसूची, भाष्ये समुद्धृतानां साम्नां सूचीति सूचीद्वयं सन्निवेशितम्। ऋक्पदानां गानप्रकारोऽपि ग्रन्थान्तेऽनुबन्धरूपेण संयोजनीय इति मतिरासीत् परं कालविलम्बो महान्भवतीति धिया संत्यक्तः। द्वितीयभागे लघ्व्या टिप्पण्या सहाचिरादेव मुद्रापयिष्यामि। तत्र च सूत्रपदसूच्यपि विशिष्टं स्थानं लप्स्यते। अयं च ग्रन्थः ३१-१-५८ एव समये मुद्रणार्थमारब्धः शनैश्शनैः श्रीमदन्नपूर्णाजानेः कृपयाद्य सम्पूर्णः।

धन्यवादाः

अपूर्वस्य सामतन्त्रस्य सभाष्यस्य संशोधनकर्मणि मां नियोजितवद्भ्यः काशीहिन्दूविश्वविद्यालयीयवैदिकानुसन्धानसमितिसदस्येभ्यो हार्दिकान्धन्यवादानाविष्करोमि। तदानीन्तनसमितिसंयोजकेभ्यो वेदान्तविशारद-पण्डितराजेत्यनेकविधोपाध्यलङ्कृतेभ्यो ब्रह्मश्री पं० ति-वे. रामचन्द्रदीक्षितमहोदयेभ्यः, यैः पूनाबडोदाप्राच्यपुस्तकागारेभ्यो मातृकाग्रन्थानानाय्य महानुत्साहः प्रदत्तः, तेभ्यः किञ्चिदुपहर्तुमक्षमस्तेषां पादारविन्दयोर्हृदयाम्बुजमेव सविनयं समर्पयामि।

लेखकप्रमादपरिपूर्ण (कचिद्भाष्याणामदर्शनं कचित्सूत्राणामनुल्लेखनं कचिदुदाहरणाना परित्याग इत्येवमादि दोषदूषितः) चतुर्दशप्रपाठकपरिमितः। ततः पर पत्राणि जीर्णानि। यत्रत्या पाठा• "घ" सज्ञया चिह्निताः।

५. पञ्चमस्तु ग्रन्थो मदीय। यत्र च केवल पञ्च प्रपाठका वर्तन्ते। अष्टमप्रपाठक प्रभृति समाप्तिपर्यन्त सामतन्त्रप्रकाशिकोपेत सामतन्त्र ब्रह्मश्री तत्त्वम्पट्ट अरुणाचल श्रौतिभिः सम्प्रेषितम्। तत्रत्याः पाठा 'ङ' सज्ञया चिह्निताः।

६. मूलमात्रं पुना ओरियण्टल इन्स्टिट्यूटभवनतः प्राप्तम्। अत्र समाप्तौ लेखनकालः लेखकनाम चैवं वर्तते—संवत् १७०१९ (१७१९?) वर्षे माघमासे पौर्णमास्या भौमवारे त्रसूर जितसुत माधवजी लिखितम् सर्वसूत्र १३११ इति।

No 101 Samvat 1719 New. No. Cup 35
of. 1879 80 Sector
Extent foll 12, lines 9
letters 22. described
Vol Part No इति।
II. I 3

अत्र चैकैकस्य प्रपाठकस्य समाप्तौ तत्रत्यसकलितसूत्रसंख्यापि निर्दिष्टा। तद्यथा-१०८, ९८, ८७, १०३, १००, १०६, १०६, ९८, ८६, १००, १०३, ८८, ११८, सर्वासा सकलने १३०१ आयाति। पर ग्रन्थसमाप्तौ सर्वसूत्र १३११ इति लिखितम्। दश सूत्राणि त्यक्तानि।

अत्र "ग" पुस्तक विना सर्वेषु भाष्यग्रन्थेषु आद्यन्तयो सूत्राणि समुपलभ्यन्ते—यथावा अन्त्ये ॥ २ ॥ अन्त्ये नीचे भवत। तामश्विना। पुष्यं। आऔहोइ। अन्त्ये ॥ ७ ॥ इति। इयं रीतिर्महाभाष्येऽप्यवलोक्यते। यथा—रक्षोहागमलघ्वसदेहाः प्रयोजनमिति वार्तिक व्याचिख्यासुर्भगवान्पतञ्जलिर्भाष्यकारः "रक्षा" इति सूत्र भागमवयुत्य रक्षार्थमध्येतव्य व्याकरणमिति सम्भाष्य समाप्तौ रक्षापदं पुनरुपादत्ते स्म। एव "वृद्धिरादैजि" त्यादि सूत्रभाष्यावलोकयितॄणा स्पष्टमेव। सैव रीतिरत्रापि दरीदृश्यत इति मयापि तथैव सूत्रसन्निवेशोऽकारि।

तस्यैतस्य ग्रन्थस्य 'सामतन्त्रव्याकरणम्, छन्दोगव्याकरणम्' इति तत्र तत्र नामोल्लेखः कृतः। परमध्येतृसम्प्रदाये प्रातिशाख्यमित्येवाय व्यवह्रियते। ऋग्यजुरथर्व

वेदेषु प्रातिशाख्यग्रन्था पूर्वमेव निस्सृताः। सामवेदेऽपि ऋक्तन्त्रम्, अक्षरतन्त्रम्, पुष्पसूत्रमिति प्रातिशाख्यत्रयं प्रकाशितम्। सामतन्त्रं तु तेषु सर्वेषु प्रधानं प्रातिशाख्यम्। तदत्रोदाहृतानामुदाहरणानां स्थलनिर्देशः पृथगेव कोष्ठेषु निरदिक्षम्। तत्रारण्यकगानोदाहरणानां तथा साम्नां च स्थलनिर्देशनावसरे "आ" इति पुरस्तात् संकेतमकरवम्। यतो हि वेयगाने १७ प्रपाठकाः प्रथमसंख्यामारभ्य सप्तदशसंख्यापर्यन्तं निर्दिष्टाः, पुनरप्यारण्यकगतानां षण्णां प्रपाठकानां प्रथमसंख्यामारभ्य संख्या निर्दिष्टा गानग्रन्थयोः। तत्र पाठकानां सन्देहो मा भवत्विति आरण्यकसूचनार्थम् "आ" इति निर्देशः कृतः। तत्र प्रथमा संख्या प्रपाठकम्, द्वितीया अर्धम्, तृतीया साम च निर्दिशन्ति। तद्यथा सूतं१२राधा१२ (५ १ १०) पञ्चमप्रपाठकस्य प्रथमेऽर्द्धे दशमे साम्नीदं पदं वर्तत इति सुधियो विभावयन्तु। कुत्रचित् ऋक्पदान्येव गृहीतानि भाष्ये, तद्यथा ऊर्लीसदा, ऋजीषी एवमादि। तत्र च पूर्वार्चिकगता संख्या कोष्ठे समसूचयम्। साम्नामुपरि च स्वरसङ्केतं यथावदकरवम्। ऋक्पदेषु भ्रमो माभवत्विति स्वरसङ्केतं नाकरवम्।

अन्ते च सूत्रसूची, भाष्ये समुद्धृतानां साम्नां सूचीति सूचीद्वयं सन्निवेशितम्। ऋक्पदानां गानप्रकारोऽपि ग्रन्थान्तेऽनुबन्धरूपेण संयोजनीय इति मतिरासीत् परं कालविलम्बो महान्भवतीति धिया सत्यक्तः। द्वितीयभागे लघ्व्या टिप्पण्या सहाचिरादेव मुद्रापयिष्यामि। तत्र च सूत्रपदसूच्यपि विशिष्टं स्थानं लप्स्यते। अयं च ग्रन्थः ३१ १ ५८ एव समये मुद्रणार्थमारब्धः शनैश्शनैः श्रीमदन्नपूर्णाजानेः कृपयाद्य सम्पूर्णः।

धन्यवादाः

अपूर्वस्य सामतन्त्रस्य सभाष्यस्य संशोधनकर्मणि मां नियोजितवद्भ्यः काशीहिन्दूविश्वविद्यालयीयवैदिकानुसन्धानसमितिसदस्येभ्यो हार्दिकान्धन्यवादानाविष्करोमि। तदानींतनसमितिसंयोजकेभ्यो वेदान्तविशारद पण्डितराजेत्यनेकविधोपाध्यलङ्कृतेभ्यो महाश्री पं० ति-वे. रामचन्द्रदीक्षितमहोदयेभ्यः, यैः पूनामद्रोदाप्राच्यपुस्तकागारेभ्यो मातृकाग्रन्थानानाय्य महानुत्साहः प्रदत्तः, तेभ्यः किञ्चिदुपहर्तुमक्षमस्तेषां पादारविन्दयोर्हृदयाम्बुजमेव सविनयं समर्पयामि।

येऽत्र मय्यनुकम्पापराः स्वीयान्मन्थान्यावन्मुद्रणसमाप्ति मदन्तिकेऽवास्थापयन्, तान् ब्रह्मश्रीरामनाथदीक्षितान् वाजपेययाजिनः, ब्रह्मश्रीसन्तानश्रौतिमहोदयान्, बडोदा-पूनाप्राच्यपुस्तकालयाध्यक्षान् , तञ्चम्पट्टनब्रह्मश्री-अरुणाचलदीक्षितमहोदयान् सर्वथा विस्मर्तुमनीशानो यथावद्धन्यवादैरापूरयामि कृतज्ञताप्रदर्शनपूर्वकम् ।

ग्रन्थरत्नस्यास्यामलेखलेशनेन मामकीनमुत्साहं समेधयितृभ्यः काशीहिन्दू-विश्वविद्यालयीय भारतीमहाविद्यालये आर्ट एण्ड आर्किटेक्चरविभागाध्यक्षेभ्यो निरन्तर-प्राचीनसुरभारतीग्रन्थानुसन्धानतत्परेभ्यः एम्. ए., पी. एच्. डी., डी. लिट् उपाधि-भूषितेभ्यो डाक्टर वासुदेवशरण अग्रवाल महोदयेभ्यः कृतज्ञताप्रकाशनपूर्वकं शतशो धन्यवादान्वितनोमि ॥

निर्दिष्टसमये मुद्रणकार्यं समाप्य मदुत्साहं समेधितवतां हितचिन्तकमुद्रणा-लयाध्यक्षाणां श्रीकेशवकृष्णरावगीमहोदयानां कार्यभारं प्रशंसन्नितोऽपि समुन्नतिं श्रीकाशीपुराधीशादाशंसे ।

नितान्तं जागरूकेण चेतसा कृतेऽप्यस्मिन्संशोधनकर्मणि ये दोषास्समापतिता भ्रमप्रमादादिभिस्तान् गुणैकपक्षपातिनो विद्वांसः क्षाम्यन्तु, अनुगृह्णन्तु च मामाशीः प्रदानेनेत्यभ्यर्थये ।

संस्कृतमहाविद्यालयः
काशीहिन्दूविश्वविद्यालयः,
वाराणसी
विजयादशमी, वै. सं. २०१८
१९.१०.१९६१

सुधीजनविधेयः—
ए. एम्. रामनाथदीक्षितः ।

Preface

Pt. Rsmanath Dikhshit, Head of the Department of Theology in the Sanskrit Mahavidyalaya of the Banaras Hindu University, is an *erudite scholar who* has learned the Saman chants and their intricacies from the traditional scholars in South India. The present edition of the Sāmatantra with an ancient commentary is a welcome addition to the existing literature of the Sāmaveda Prātiśākhyas.

Fortunately the literary remains of Sāmaveda literature are extensive in comparison to those of the other Vedas. At one time numerous Saṁhitās of the Sāmaveda were known—according to Patañjali their number was one thousand. Factually only three of them have survived upto our own times, viz., the Saṁhitā of the Rāṇāyanīyas (edited by J. Stevenson, 1842), that of the Kauthumas (edited by H. Benfey, 1848, and by Satyavrata Sāmaśramin, 1871), and that of the Jaiminīyas (edited by W. Caland, 1907). Of these the best known is the Samhitā of the Kauthumas which has been so often printed in the Indian editions. Besides, the Schools of the followers of Sātyamugri, Naigi, and Gautama were also once known.

The Brāhmana literature produced under the aegis of the Sāmaveda Charanas was not less extensive and varied. Of the same we still have the following: 1. Tāndya Mahābrāhmana, 2. Shadvimśa Brāhmana, 3. Sāmavidhāna Brāhmana, 4. Ārsheya Brāhmana, 5. Daivata Brāhmana, 6. Saṁhitopanishad Brāhmana, 7 Mantra Brāhmana, 8. Vaṁśa Brāhmana, 9. Jaiminīya Upanishad Brāhmana, 10. Jaiminīya Brāhmana.

But the Vedic schools called Charanas had a very dynamic institution in the form of Academies called Parishad in which both the teachers and their advanced students participated for discussing textual and exegetical problems and carried on lively exchanges about the various accents of recitation and chanting melodies as well as grammatical questions relating to euphony, vowel elongation or cerebralisation, etc. The discussions of the Parishads were accorded considerable weight by the adherents of those schools and in course of time came to be embodied as Pārshada literature. These texts were specifically known as Prātiśakhyas.

For Sāmaveda four such texts are still available, viz, Pushpasūtra, Ṛiktantra, Sāmatantra, and Akaharatantra. The Pushpasūtra consists of ten Prapāthakas and is said to have been written by Pushpāchārya It deals with the nature of such Sāmans as Mādhyandina Pavamāna, etc. called the Uttaragāna of the Sāmaveda. It has been commented upon by several scholars, and the edition of Richard Simon with a German translation is best known. There is a Bhāshya on it by one Ajātaśatru, edited by Shri lakshmana Shatri Dravid. Pt. Ram Krishna Dikshit ,wrote another commentary called Phulladīpa. The Vedic Research Committee of the Hindu University also contemplates a new revised edition in the near future.

The Ṛiktantra deals with grammatical problems relating to euphony, cerebralisation (shatva-natva), elongation, elision, etc. of letters in the stanzas which had been adapted for recitation and chanting. Truly speaking it is more of a Vyākarana than a Prātiśākhya. It comprises five Pra pāṭhakas

and 286 Sūtras, and was first edited by Dr. Burnell (Mangalore, 1879), and a second time by Dr. Surya Kanta Shastri (Lahore, 1933) with exhaustive notes and a commentary called Ṛiktantravivṛiti. Dr Surya Kanta following the evidence of colophons in manuscripts and the ancient tradition accepted Āchārya Audavraji as the author of the Ṛiktantra. It was undoubtedly an ancient treatise and some of the sūtras in the Ṛiktantra and in Pāṇini's Ashtādhyāyī are similarly worded and deal with identical topics

The Aksharatantra consists of only two Prapāṭhakas and is a kind of supplementary text to the Sāmatantra, being some times mentioned as the fourteenth and the fifteenth Prapāthaka of the latter text. Its main topic is the treatment of Stobhas, also called akshara, whence the name of the treatise. The Stobhas are the extensions of syllables, repetitions and interpolations of syllables or even of whole words, as Hoyi, Hova, Hau, Hoi, Hai, Oi, Āi, etc. which were like huzzas or shouts of joy added to the simple richas in order to convert them into songs for singing (sama-gāna); e.g. in the following mantra :

I त्वमग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत ।

मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः

(Ṛigveda VI. 16.13)

१ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १ २

II त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत ।

३ १ २र ३ १ २

मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः

(Sāmaveda, Pūrvārchika, Āgneyakānda,

Prapathaka 1. Daśati 1. Mantra 9)

२र २र ५र १२र १ अ २ २

III त्वामग्नेपूष्काऽ६राद्घी। आथर्वा। नाइः। अमाऽरन्थाऽ२३४ता।

२ ५ १ २ ४ ५ ४ ५

मूऽ२३४र्न्नो। वाऽ२३४इस्वा। स्यवोवा। धाऽ५तोऽ६हाइ ॥

[ग्रामेगेयगान, १.१.१८ ॥ Satvaleker's edition, p. 8]

What has been said above with respect to the subject-matter of the Aksharatantra holds good also to that of the Sāmatantra Prātiśākhya which is par excellence a comprehensive work on the conversion of Sāman stanzas into Sāman songs by the devices of Svaras, Stobhas and other grammatical operations, all of which are illustrated in detail in the Bhāshya, published here for the first time with the text. It is said that a commentary named Sāmatantra-prakāśikā by Mahāganapati also exists explaining both the Sūtras and the Bhāshya but in an incomplete manuscript.

The Samatantra seems to follow the Kauthuma Śākhā, since all the examples quoted in the Bhāshya are traceable to this particular recension, except in a solitary case. The examples in the Bhāshya show much greater familiarity with the Veya-gāna or Grāmegeya-gāna than the Āranya-gāna. The author of the Sāmatantra, according to a statement in the Sāmaveda-sarvānukramanī, was Audavraji, and happily this is the name that also occurs in many of the colophons to the Mss. There is close affinity between the Ṛiktantra and the Sāmatantra in the matter of common technical terms (Paribhāshās) which are not explained by either. Possibly they had a common Prātiśakhya tradition before them which belonged to an important branch of the Sāmaveda and to the

Pārshada lucubrations to which both treatises were deeply indebted. Dr. Surya Katna even suggested some relationship between Śākaṭāyana, author of the Ṛiktantra, and Audavraji, author of the Sāmatantra, surmising the possibility of the former being the pupil of the latter.

The Sāmaveda Saṁhitā as at present available in the Kauthuma recension comprises 1810 mantras, or barring repetitions only 1549, of which all excepting 75 occur in the Ṛigveda. Therefore the main purpose of this and of the Udgatṛi priest handling it in the ritual was to sing the verses as so many chants or melodies spun out of the metrical verses which were on that account known as the Yoni-Mantras. The present *Saṁhitā text consists only of the* Yoni Mantras and the melodies or song-books have been handed down separately. It was possible that one basic verse was chanted in more than one melody, of which the number at one time is said to have been quite considerable. As it is, the first part of tha Sāma–Saṁhitā is called Pūrvārchika or simply Ārchika, i. e., the collection of Ṛiks of which the number is 585. The number of chants based on them is 1198 as published in Satvalekar's edition. They are called the *Veyagana or Grāmageya-gāna*, and the chants are dedicated to the eulogy of the three gods, viz, Agni, Indra and Pavamāna Soma, the three divisions being respectively called the Āgneya Parva, Aindra Parva and Pāvamāna Parva. As the name Grāmageya or Grāmegeya suggests these chants were intended to be sung in villages or homes.

At the end of the Pūrvārchika is a small Parva called

Aranyakanda comprising 55 mantras, and another called Mahānāmnı Ārchika of 10 mantras. On these were based the Āranyageya-gāna, i. e., chants sung in the forest.

The concluding portion is called the Uttarārchika containing 1225 stanzas. Three of such stanzas formed a Pragātha or Triplet to be sung by the Udgātā priest in the Yajñas. The melodies of the Uttarārchika were known as Ūhyagāna and Ūhagana. 'On the whole the first verse of the triplet occurs in the Pūrvārchika, which indicates that the melody, which belongs to this verse, is to be applied to the whole triplet. For example, the first verse of the triplet in the Uttarārchika (1 1. 1. 2.32) beginning "kayā naśchitra ā bhuvadūtī" occurs in the Pūrvārchika (2. 2. 3 5 169). According to the Grāmegeyagāna this ṛich is sung to the Vāmadevya Sāman. On this melody then, the three verses of the Uttarārchika (32-34) must be chanted at the sacrifice (Dr Surya Kant, Ṛiktantra, Intro pp.20-21). The Ūhyaganas were based on the stanzas and melodies of the Āranyegeya-gāna and the Ūhagana on those of the Grāmegeyagana (ऊह्यगीतौ ग्रामेगेयवत् । ऊह्यगान आरण्यगेयवत्).

In the printed texts of the Sāmaveda Saṁhitā the accents are indicated by the numerals 1,2,3. Of these 1 stands for Udātta, 2 for Svarita and 3 for Anudātta accent. These are the same accents as found in the Ṛigveda, only marked differently. The latter half of Svarita is sometimes called Prachaya, the first half being known as the Svarita proper.

But the markings on the Saman songs are according to the musical notes, being indicated as 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. In most of the mantras the melodies are chanted by *five notes*

only, and therefore the numerals 6, 7 occur in only a few of them. The seven notes of the Sāman songs correspond to those of music as follows:

1. प्रथम— मध्यम । म ।
2. द्वितीय—गान्धार । ग ।
3. तृतीय—ऋषभ । रे ।
4. चतुर्थ—षड्ज । सा ।
5. पञ्चम—निषाद । नि ।
6. षष्ठ— धैवत । ध ।
7. सप्तम—पञ्चम । प ।

The initial note of the chant was the fifth and called Atikrushṭa. Thus the primary purpose of the Sama stanzas brought together in the Samhitā either singly or in triplets was to use them as the Yonis of particular melodies or songs for singing in assemblies or at the time of sacrifices. Their tunes contribute an important chapter to the history of Indian music. The function of the deliberations in the Parishads of the schools of the Sāmaveda was more or less to settle the form of the stanzas when converted into Chants, and incidentally also to discuss the grammatical operations. This dual purpose is evident also in the Sūtras of the Samatantra. It is quite a comprehensive treatise containing 1311 sūtras, i. e., about one-third of the extent of Panini's Ashṭadhyāyī

The present edition by Pandit Shri Ramanath Dikshit is a very welcome addition to the existing Samavedic literature. The sūtras had once been printed in Grantha script long ago from Tanjore in an edition of the Sāma-songs, but without any comment or explanation The Devanāgarī text of all the thirteen Prapāṭhakas together with an old Bhāshya by

an unnamed author makes this important treatise so accessible to scholars and students of the Sāmaveda. The Editor has taken great pains in the preparation of a critical text on the basis of six manuscripts collected from Madars, Baroda, Poona, etc. All lovers of Vedic literature will feel grateful to Pandit Shri Ramauath Dikshit for devoting himself to this task.

Banaras Hindu University
27. 9. 61.

V. S. Agrawala,
M. A., Ph. D., D. Litt.,
Head of the Dept. of Art and Architecture, College of Indology,
Banaras Hindu Univrsity.

विषय-सूची

भूमिकाविषयसूची

भूमिकायां संक्षिप्तचिह्नज्ञेयानि नामानि

अ. त. — अक्षरतन्त्रम् (कलिकाता)

ऋ. त. — ऋक्तन्त्रम् (पञ्जाबविश्वविद्यालयः)

ऋ. भा. भू. — ऋग्वेदभाष्यभूमिका (चौखम्बा प्रेस, काशी)

गो. गृ. क. — गोभिलगृह्यकर्मप्रकाशिका

जै. सू. — जैमिनीयसूत्रम् (पूना)

तै. उ. — तैत्तिरीयोपनिषत् („)

तै. प्रा. — तैत्तिरीयप्रातिशाख्यम् (मैसूर)

ना. शि. — नारदशिक्षा (चौखम्बा, काशी)

नि. सू. — निदानसूत्रम् (पञ्जाबविश्वविद्यालयः)

पा. शि. — पाणिनिशिक्षा

बृ. दे. — बृहद्देवता

या. स्मृ. — याज्ञवल्क्यस्मृतिः (निर्णयसागर प्रेस, मुम्बई)

शु. य. प्रा. — शुक्लयजुर्वेदप्रातिशाख्यम् (मद्रास)

स. र. — सङ्गीतरत्नाकरः (पूना)

सा. त. — सामतन्त्रम्

सा.वि.ब्रा. — सामविधानब्राह्मणम् (कलिकाता)

सा. स. — सामवेदसर्वानुक्रमणी

स्तो. — स्तोभानुसंहारः

॥ श्रीः ॥

Introduction

श्रीमहागणपतये नमः ॥

नमः सामवेदाय ॥

भारतीयानां सुदृढो विश्वासोऽयं यत् त्रय्याः यथावदुच्चारणं महतेऽभ्युदयाय, मात्रयापि स्वरभेदकरणं वर्णानामयथोच्चारणं चानर्थाय कल्पत इति। स्वरभेदादर्थभेदो भवन्न समीहितं फलं प्रयच्छति। तथाहि—अस्ति "वेदः" इति पदमाद्युदात्तम्, अन्तोदात्तं च, वेदः, वेदः इति। आद्युदात्तं पदं श्रुतिम्, अन्तोदात्तं पदं दर्शपूर्णमासादीष्टिप्रयुक्तं दर्भमुष्टिविशेषं चाभिधत्ते। यत्र श्रुतिः प्रतिपादनीया तत्रान्तोदात्तता वेदशब्दस्य यदि क्रियते तदा वाक्यस्थपदानामनन्वयः, अननुभावकत्वं वा स्यात्। ततश्च यथावदुच्चारणमेव साधु। एवमादीनि बहूनि पदानि वेदेषु समुपलभ्यन्ते। एवं दन्त्यतालव्ययोर्विपर्यासे विपरीतार्थप्रतीतिर्भवति। तथा प्रयुक्तो मन्त्रो यजमानं हिनस्तीति शिक्षाविदस्समामनन्ति—

मन्त्रो हीनः स्वरतो वर्णतो वा मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह।

स वाग्वज्रो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुस्स्वरतोऽपराधात्।[1] इति। भविष्यति काले मन्दप्रज्ञानां मनुष्याणां हिताय वेदसंरक्षणाय च परमकारुणिका महर्षयस्साक्षात्कृतधर्माणः कांश्चन ग्रन्थान्व्यमान्सुः, येषां "शिक्षा" इति संज्ञा लौकिकैः कृता। शिक्षायां हि वर्णानामुच्चारणप्रकारस्सम्प्रदर्शितः। अस्ति शिक्षावल्ली नाम काचनोपनिषत्तैत्तिरीयशाखायाम्। तत्रैवं शिक्षायां प्रतिपाद्योऽर्थो विवृतः—

---

1. पा. शि. ५२

[1]शीक्षां व्याख्यास्यामः । वर्णस्स्वरः । मात्रा बलम् । साम सन्तानः । इत्युक्तः शीक्षाध्यायः । इति ।

अस्याः श्रुतेरयमर्थः—वर्णाद्युच्चारणलक्षणं शिक्ष्यतेऽनयेति शिक्षा । तां शिक्षाम् । दीर्घः छान्दसः । निस्पष्टमासमन्तात् व्याख्यास्यामः प्रतिपादयिष्यामः । वर्णः अकारादयोऽचो हलश्च । स्वरः अचो धर्मः, उदात्तानुदात्तस्वरितादिः[2] । मात्रा-अलो धर्मःव्यञ्जनमर्धमात्रम् । अत्र ह्रस्व एकमात्रः दीर्घो द्विमात्रः प्लुतो वृद्धं वा त्रिमात्रः । बलं बाह्याभ्यन्तररूपः प्रयत्नविशेषः । साम अक्षराणां मध्यमवृत्त्योच्चारणम् । एतेन "गीतीशीघ्री" इत्यादीनां पाठकदोषाणामभावोऽपि सङ्गृहीतः । प्रयोगकालेऽध्ययनकाले वा परस्परं पदानां सन्धिरूपः सन्तानः । अन्ते च "इत्युक्तः शीक्षाध्यायः" इत्युपसंहारः । अत्र ऋग्वेदभाष्योपोद्घाते सायणः—[3]अत्र सन्तानस्तु व्याकरणे बहुधा विचारित इति पाणिन्यादिशिक्षास्वपेक्षित इति व्याजहार । परं प्रातिशाख्यग्रन्थेषु सर्वेऽप्यमी विषया एकैकशः सम्यग्विचारिताः । ततः प्रातिशाख्यं शिक्षा भवितुमर्हतीति निश्चिनोमि ।

अपरे पुनः—

[4]प्रतिपदं चानुपदं छन्दोभाषामथान्वितम् ।
मीमांसान्यायतर्काश्च उपाङ्गानि विदुर्बुधाः ॥

इति त्रिभाष्यरत्नाकरवाक्यं प्रमाणयन्त उपाङ्गेषु गणनां प्रातिशाख्यस्य कुर्वन्ति । यदि वैदिकं शिक्षालक्षणं समग्रं समन्वेति प्रातिशाख्ये तर्हि कः

---

1. तै उ १.२

2 यद्यप्युदात्तादयस्त्रय एव स्वरा सर्वत्र प्रतिपादिता· प्रसिद्धाश्च ऋग्यजुषोर्मन्त्रयोर्वर्तन्ते तथापि गीतिरूपस्य मन्त्रस्य नेमे धर्मा; अपि [illegible] क्रुष्टत्वादय । ते चोपरिष्टात्प्रतिपाद्यन्ते ।

3. ऋ भा. भू पृ० ४०   4 तै. भा Page ५२९

सङ्कोचस्तस्य शिक्षात्वेन स्वीकारे । "शिक्षाविहितं व्याकरणविहितं चास्मिञ्छास्त्रे उभयं यतः प्रक्रियते" इति शुक्लयजुःप्रातिशाख्ये "वृद्धं वृद्धिः" इति सूत्रस्थमुव्वटाचार्यवाक्यम्[1], कृष्णयजुःप्रातिशाख्ये "[2]अकारो व्यञ्जनानाम्" इति सूत्रव्याख्यास्थम्—

[3]शिक्षाव्याकरणानां यदयं विवरणात्मकः ।
ग्रन्थस्ततोऽत्र नातीव शब्दसङ्कोच इष्यते ॥

इति गार्ग्यगोपालयज्ववाक्यं च शिक्षाव्याकरणाभ्यां भिन्नं प्रातिशाख्यमित्यवगमयत इति यदि ब्रूयात् तत्रोत्तरमिदमेव शिक्षालक्षणमनन्वयेऽन्यथा वर्णनमसङ्गतमिति । निर्मत्सराः सर्वशास्त्रविशारदा विद्वन्मूर्धन्या अत्र विचारयन्तु ।

तत्र चतुर्णां वेदानां भिन्नानि प्रातिशाख्यानि समुपलभ्यन्ते । ऋग्वेदीयं शौनकप्रणीतं प्रातिशाख्यमुव्वटभाष्योपेतं डा० मङ्गलदेवशास्त्रिमहाभागः समपादयत् । कृष्णयजुर्वेदीयं प्रातिशाख्यं बह्वीभिर्व्याख्याभिस्सह मैसूर-मद्रपुर-विश्वविद्यालयाधिष्ठिता विद्वद्धौरेयाः प्रकाशयामासुः । उव्वट-अनन्त-भाष्योपेतं शुक्लयजुःप्रातिशाख्यं च चौखम्बा-मद्रपुरी-विश्वविद्यालयतः निरसरत् । ज्योत्स्नावृत्त्या सह प्रातिशाख्यं शुक्लयजुर्वेदीयमचिरादेव वैदिकानुसन्धानसमितेर्निस्सरिष्यति । सन्ति सामवेदे चत्वारि प्रातिशाख्यानि—ऋक्तन्त्रं सामतन्त्रमक्षरतन्त्रं पुष्पसूत्रञ्चेति । तत्र ऋक्तन्त्रे गीतीनामाधारभूतासु ऋक्षु वर्णानामुच्चारणप्रकारः, संज्ञा, पदानां सन्धिः, स्वराणां सन्धिः, षत्वणत्वदीर्घलोपादयस्सप्रमाणं विवेचिताः । अत्र पञ्चप्रपाठकाः, २८६ सूत्राणि वर्तन्ते । तच्च डा० बर्नलमहोदयः, मङ्गलोरनगरतः १८७९ तमे

1. शु. य. प्रा. १ १६९
2. तै. प्रा. १-२१
3. तै. प्र. २६

क्रैस्तवाब्दे सम्पादयामास । इदानीं स ग्रन्थो दुर्लभो जातः । डा० सूर्यकान्त-शास्त्रिमहाभागः प्रसन्नया विस्तृतया भूमिकया तुलनात्मिकया टिप्पण्या च पञ्जाबविश्वविद्यालयतः प्राकाशयत् ।

अक्षरतन्त्रम्

ऋचां गानकाले रथन्तरादिषु सामसु यावन्तस्स्वरा अपेक्षितास्तावतां स्वराणामृच्यक्षराणि न सन्ति । ततो गीत्याश्रयाणि कानिचन पदानि पठन्ति येषां स्तोभ इति वैदिकी समाख्या । स्तोमानामेव नामान्तरमक्षर-मिति । तथाहि "[1]अनृगाद्यक्षरम्" इति परिभाषासूत्रम् । स्तोमानां लक्षणमेवं वर्णयन्ति मीमांसकाः "[2]अधिकं च विवर्णं च जैमिनिः स्तोभशब्दत्वात्" इति । ते च स्तोमाः सार्थकनिरर्थकभेदेन द्विधा भवन्ति । नृम्णे, निधीमहि अग्निष्पतीत्येवमादयस्सार्थकाः । हाइ, हाउ, औहोवा ई इत्येवमादयो निरर्थकाः । निरर्थकान्स्तोभानभिप्रेत्यैव लोकेऽपि निरर्थकशब्दस्तोमं स्तोभ-शब्देन व्यवहरन्ति । गीतिषु कानि वा पदानि ऋगधिकानि गेयानीत्यत्रास्ति कश्चन समयः । तानि च पदानि स्तोभाख्ये ग्रन्थे पठितानि । पुनरपि तौ स्तोभौ द्विविधौ भवतः-अन्वयी, अनुषङ्गी चेति ।

"[3]अन्वयी तु पदादौ स्यादनुषङ्गी पदात्परः"

इति च तयोस्स्वरूपमुपवर्णितं स्तोभानुसंहारे । तेषां स्तोभानां कर्षणलोपविकारा यत्र प्रतिपादिताः स ग्रन्थः अक्षरतन्त्रमित्यभिधीयते । अस्यैव संज्ञालक्षणम् संज्ञाप्रकरणमिति नामान्तरम् । इदं च सामतन्त्र-शेषम् । सामवेदसर्वानुक्रमणिकायाम्—

[4]सामतन्त्रं प्रवक्ष्यामि सुखार्थं सामवेदिनाम् ।
औदव्रजिकृतं सूक्ष्मं सामगानां सुखावहम् ॥
तत्र प्रपाठकाः प्रोक्तास्तिथिसंख्या मुनेर्मताः ॥

---

1. अ. त. १-१-१
2. जै. सू. ९. २. ३९
3. स्तो. Page 55
4. सा. स. Page 4

इति सामतन्त्रं पञ्चदशप्रपाठात्मकं न्यरूपि। परं सर्वेष्वादर्शग्रन्थेषु त्रयोदशप्रपाठकान्ते सामतन्त्रं सम्पूर्णमित्युपलभ्यते। ततश्च तच्छेषरूपमेवाक्षरतन्त्रम्। गीतिप्रतिपादनमुभयत्र समानमिति मत्वैकमेवेदं शास्त्रमित्येकत्वेन व्यपदिष्टम्। व्युत्पाद्यानां स्वराणां ऋगक्षरस्तोभाक्षराश्रयभेदेन भेदेन व्यपदेशः सामतन्त्रम्, अक्षरतन्त्रम्, इति। दृश्यते च लोके–वेदार्थविचाररूपं शास्त्रं मीमांसासंज्ञितं कर्मकाण्डभागाश्रितं धर्ममीमांसेति, उपनिषद्भागाश्रितं ब्रह्ममीमांसेति व्यपदिश्यते। तत्र फलाधिकारिजिज्ञास्यभेदो भेदे निदानमिति चेदत्रापि ऋक्स्तोभ इति ग्रन्थद्वयाश्रयत्वात्कथंचिद् भेद ऊहनीयः। नह्यसति कारणे भेदस्य वृथैव तं प्रामाणिका व्यपदिशेयुः। व्यपदिशन्ति च सामतन्त्रम्, अक्षरतन्त्रमिति।

तदिदमक्षरतन्त्रं स्वनिर्मितया टिप्पण्या सह सामश्रमिसत्यव्रतभट्टाचार्यमहोदयः प्रकाशयामास। तत्र चानयोस्सामतन्त्राक्षरतन्त्रयोः कर्ता भिन्न इति प्रतिपादयति-सामतन्त्रप्रणेता गार्ग्यः, अक्षतन्त्रप्रणेता आपिशलिरिति। नात्र दृढतरं प्रमाणमुपलभामहे। अत्र द्वौ प्रापठकौ स्तः। प्रतिप्रपाठकं त्रयोदश दशकाः सन्तीति, सूत्राणि च द्विषष्ट्युत्तरशतमिति च भट्टाचार्यो निरूपयामास। परं तत् सामवेदानुक्रमिण्या विसंवदते। सामवेदसर्वानुक्रमणिकायां—

> [1]चतुर्दशे प्रपाठके खण्डा आदित्यसंज्ञकाः।
> खण्डाः त्रयोदश प्रोक्तास्तिथिसंख्याप्रपाठके॥ इति।

पुष्पसूत्रम्

अस्ति पुष्पसूत्राभिधानं सामवेदीयं प्रातिशाख्यम् माध्यन्दिनपवमानादिषु विनियुक्तानां पौरुषेयाणां साम्नां लक्षणनिरूपणपरं पुष्पाचार्यप्रणीतम्।

1. सा. स. Page 4.

अयं च ग्रन्थो दशप्रपाठकात्मकः। तस्य च बह्व्यो व्याख्यास्सन्ति। तत्राजातशत्रुकृतभाष्यं पण्डितकुलमान्या स्वनामधन्या द्राविडोपाह्वमहामहोपाध्यायश्रीलक्ष्मणशास्त्रिमहाभागाः सरस्वतीभवनस्थमादर्शग्रन्थमवलम्ब्य सम्पादयामासुः। इममेव ग्रन्थं रोमन्लिप्यां जर्मनीभाषानुवादेन साकं १९०८ तमे क्रैस्तवाब्दे विदेशीयः आर, सिमन् (Richard Simon) महाभागः सम्पादयामास। "नानाभाई" इति विश्रुतेन पं. त्रिपाठिदामोदरसुनुना श्रीरामकृष्णदीक्षितेन फुल्लदीपसंज्ञकं पुष्पसूत्रभाष्यं व्यरचि। सानन्दं विनिवेदयामि–अचिरादेवामुं ग्रन्थं भगवतो विश्वेश्वरस्य कृपया समितिरियं प्रकाशयिष्यतीति। श्रीविश्रामशुक्लात्मजश्रीशिवरामविरचिता काचन व्याख्या मध्ये त्रुटिता वर्तते। फुल्लपोत इति विस्तृताऽन्या व्याख्या।

ऋक्तन्त्राक्षरतन्त्रपुष्पसूत्राणां प्रातिशाख्यमित्येव सर्वैर्मनीषिवर्गैस्समाख्या कृतेति, तन्मध्यपतितस्य सामतन्त्रस्य तत्र तत्रादर्शपुस्तकेषु व्याकरणत्वेन निर्देशे कृतेऽपि प्रातिशाख्यमित्येव संज्ञाकारि मया। स्वराः किलात्र व्युत्पाद्यन्ते। न तु प्रकृतिप्रत्ययविचारो ऽस्त्यत्र। तन्मध्यपतितत्वं चास्य गोभिलगृह्यकर्मप्रकाशिकायां परिदृश्यते—

[1]ऋक्तन्त्रं सामतन्त्रं च संज्ञालक्षणमेव च।
धातुलक्षणकं च स्यादिति व्याकरणानि च॥ इति।

सामवेदसर्वानुक्रमणिकायां च—[2]अथ सप्तदशलक्षणम्—

गृह्यं गायत्र (त्रं ?) ऋक्तन्त्रं सामतन्त्रं च पुष्पकम् इति।

अनुक्रमणिकायां सप्तदशसु लक्षणेषु गृह्यस्य परिगणनं कृतम्। तच्च मनोहरमिति मे भाति। यत्र मन्त्रानाश्रित्योच्चारणप्रयोगः शिष्यते स ग्रन्थो लक्षणग्रन्थो भवेत्। गृह्ये पुनः विवाहादयः स्मार्ताः पदार्थाः प्रतिपाद्यन्ते।

---

1. गो. गृ. क. प्र. P. 2 a
2. सा. म. Pagr 2
3. सा. म. Pagr. 3

नेदं ग्रन्थान्तरमिति मन्तव्यम् । तत्रैवोपरिष्टात्पूर्वमुद्दिष्टस्य गृह्यस्य स्वरूपं समगृह्णात्—[3]"अथातः पौर्णमासो हि आप्लकाम्यप्रयाणकः पुनर्दहनमेतेषु" इति । अस्तु समयान्तरेऽत्र विचारं प्रस्तोष्ये ।

सामतन्त्रम्

वेदेषु यावन्ति पदानि तानि नवधा भवन्तीति शिक्षाकारैः प्रतिपादितम्

[1]अन्तोदात्तमाद्युदात्तमनुदात्तं नीचस्वरितम् ।
मध्योदात्तं स्वरितं द्व्युदात्तं त्र्युदात्तमिति नवपदशय्या ।
अग्निः सोमः प्र वो वीर्यं हविषां स्वर्बृहस्पतिः ।
इन्द्राबृहस्पती" इति ।

अस्यायं भावः । आभ्यां श्लोकाभ्यां वैदिकं पदस्वरूपं सोदाहरणं प्रकटीक्रियते । पदमन्तोदत्तं भवति यथा—अग्निः । आद्युदात्तं पदं यथा—सोमः । उदात्तं पदं भवति यथा— प्र । अनुदात्तं पदं भवति यथा—वः । नीचस्वरितं पदं यथा —वीर्यम् । मध्योदात्तं पदं यथा—हविषाम् । स्वरितं पदं यथा स्वः । द्व्युदात्तं पदं यथा—बृहस्पतिः । त्र्युदात्तं पदं यथा—इन्द्राबृहस्पती । इति । एवं नवधा पदशय्या भवतीति ।

अत्र कश्चनैवं सन्दिह्यात्,—न नवधव पदशय्या । एकादशधा पदशय्या भवितुमर्हति । तथाहि "[2]स्वरितवर्जमेकोदात्तं पदमि" ति शुक्लयजुःप्रातिशाख्यसूत्रभाष्ये उव्वटः-"तत्र स्वरितस्य चत्वारो भेदा भवन्ति-तद्यथा-आदिस्वरित-मध्यस्वरितान्तस्वरित-सर्वस्वरितानि पदानि भवन्ति । × × × उदात्तस्य चत्वारो भेदा भवन्ति । तद्यथा आद्युदात्तमध्योदात्तान्तोदात्तसर्वोदात्तानि पदानि । × × × एता अष्टौ पदभक्तयोऽनेन सूत्रेणोक्ताः । द्व्युदात्तत्र्युदात्तसर्वानुदात्तानि वक्ष्यति । एवमेता एकदश पदभक्तयो भवन्ति सर्ववेदेषु ।" इति

1. पा. शि. ५४ 2. शु. य. प्रा. २. १.

तत्रेय समाधिः–अस्तु नामैकादशधा प्रदर्शनम् । नैतावता पाणिनि-शिक्षावाक्यस्य विरोधः । तथाहि—आदिस्वरितं स्वरितं इत्यनयोः पदयोर्न महान्भेदोऽवलोक्यते । शिक्षाकाराणां नवधागणनेऽयमभिप्रायः–उदात्तानुदात्त-स्वरितानां शुद्धानां परस्परं समिलितानां च नवधैव विभागः कर्तुं शक्यत इति । ततश्च व्युप्तक्रेशायेत्यतः स्वः इत्यस्य भेदो नावलोक्यते । उभयत्रैकस्यैव स्वरितस्य विद्यमानत्वात् । यद्येवं आद्युदात्तोदात्तयोरेकत्वं सम्पद्यत इति चेत् । न । आद्युदात्ते पदे उदात्तस्वरः स्वरितस्वर इति स्वर-द्वयमस्ति । सर्वोदात्ते पदे उदात्त एव । आद्यस्वरिते पदे न तथा स्वर-द्वयमवलोक्यते । एवं मध्यस्वरितान्तस्वरितयोर्नीचस्वरितेऽन्तर्भावः । प्राति-शाख्ये शिष्यबुद्धिविकासार्थमेव तथा प्रतिपादनम् । एवं पदशय्याविचारः किमर्थमस्यां भूमिकायां कृत इति चेत् , अत्र ब्रूमः–यथा त्रयाणां स्वराणां शुद्धानां परस्परमिलितानां नवधा भावः तथा साममन्त्राणां मार्कि ३०५ पदशय्या भवन्तीति व्युत्पादनमेव ।

सामस्वराः

सामवेदे क्रुष्ट— प्रथम-द्वितीय तृतीय चतुर्थ-मन्द्रा तिस्वार्या इति सप्त स्वराः । इम एव क्वचित् क्रुष्टप्रथमद्वितीयतृतीयचतुर्थपञ्चमान्त्या इति मध्यम-गान्धार-ऋषभ-षड्ज निषाद-धैवत—पञ्चमा इति वेदलोकयोः प्रसिद्धाः । तथाहि—सामविधानब्राह्मणे 'क्रुष्टः प्राजापत्यो ब्राह्मो वा वैश्वदेवो वा आदि त्यानां प्रथमः, साध्यानां द्वितीयः, अग्नेस्तृतीयः, वायोश्चतुर्थः, सौमो मन्द्रः मित्रावरुणयोरतिस्वार्य" इति सर्वत्र प्रसिद्धानां सप्तानां स्वराणां प्रयोगकाले देवतास्मरणार्थं देवतानिरूपणव्याजेन सञ्ज्ञाः प्रतिपादिताः । बृहद्देवताकारः शौनकः—

1. सा. वि ब्रा. १ १. २१

[1]वैश्वदेवः स्वरः क्रुष्टो नित्यं यो मूर्ध्नि तिष्ठति ।
तालव्यः प्रथमः साम्नां स्वर आदित्यदैवतः ॥
स्वरो द्वितीयस्साध्यानां भ्रुवोर्देशं समाश्रितः ।
आश्विनस्तु तृतीयोऽत्र स्वरः कर्णौ समाश्रितः ॥
चतुर्थस्त्वत्र वायव्यो नासिक्यः स्वर उच्यते ।
पञ्चमस्तु स्वरः प्रोक्तश्चाक्षुषः सूर्यदैवतः ॥
यस्तु सामस्वरः षष्ठः स सौम्यो मन्द्र उच्यते ।
विकर्षेण तु मन्द्रस्य युक्तोऽतिस्वार्य उच्यते ॥
स मैत्रावरुणो ज्ञेयः मन्द्रस्थानसमाहितः ।

इति वदन्क्रुष्टस्य वैश्वदेवत्वं तृतीयस्याश्विनत्वं च प्रतिपादयामास । अन्तिमस्यातिस्वार्यस्य द्विदेवत्यत्वं सयुक्तिकं स्वीकरोति स्म । प्रथमे ये स्वरास्ते स्वतन्त्रा अपि भवन्ति । अतिस्वार्यस्तु न तथा । मन्द्रात्कर्षण एव संभवति । ततश्चान्यं स्वरमुपजीव्यैव स वर्तते । ततश्च मन्द्रः द्विस्वभावकः । शुद्धः अन्योत्पादनात्मा चेति । शुद्धस्तु—"अग्निस्तूताम्" इत्येवमादिः । अन्योत्पदनात्मा तु—तद्वोगायसुतेमचाऽ६ए इत्यादिः । तत्र शुद्धस्य सोमः । अन्यस्वरेण युक्तोऽतिस्वार्य इति द्विदेवत्यः इति । अतएव—

[2]"मन्द्रकर्षणसंयुक्तमतिस्वारं प्रशंसती" त्यन्त्राह । पूर्वैः पद्यैः अष्टौ स्वराः—क्रुष्टप्रथमद्वितीयतृतीयचतुर्थपञ्चममन्द्रातिस्वार्या इति प्रत्यपादयत् । अन्यत्र पञ्चमस्य मन्द्रत्वेनैव निर्देशः—

---

1. बृ. दे. ८. ११९–१२०.   2 बृ. दे. ८. ११३.

[1]क्रुष्टो मूर्धनि विज्ञेयस्तालव्यः प्रथमः स्वरः।
द्वितीयस्तु भ्रुवोर्मध्ये तृतीयः कर्णसंश्रितः॥
चतुर्थो नासिकाग्रे स्यादौरसो मन्द्र उच्यते।
मन्द्रकर्षणसंयुक्तमतिस्वारं प्रशंमति ॥ इति

विषयेऽत्र बहु विवेचयितव्यम्। समयान्तरे विवेचयिष्यामि।

सर्वे जीवा इमानेव सप्त स्वरानुपजीवन्तीति सामविधानब्राह्मणे निरूपितम्—"[2]स वा इदं विश्वं भूतमसृजत। तस्य सामोपजीवनं प्रायच्छत्। तद्योऽसौ क्रुष्टतम इव साम्नः तं देवा उपजीवन्ति। योऽवरेषां प्रथमस्तं मनुष्याः, यो द्वितीयस्तं गन्धर्वाप्सरसः, यस्तृतीयस्तं पशवः, यश्चतुर्थस्तं पितरो ये चाण्डेषु शेरते। यः पञ्चमस्तमसुररक्षांऽसि। योऽन्त्यस्तमोषधयो वनस्पतयो यच्चान्यज्जगदि"ति। अत्र मन्द्रातिस्वार्ययोः पञ्चमान्त्यत्वेन निर्देशः कृतः।

नारदशिक्षायां लौकिकानां निषादादीनां स्वराणां सामस्वरप्रभवत्वं प्रदर्शितम्—

[3]यस्सामगानां प्रथमः स वेणोर्मध्यमः स्वरः।
यो द्वितीयस्स गान्धारः तृतीयस्त्वृषभः स्मृतः॥
चतुर्थः षड्ज इत्याहुः (त्युक्तः) पञ्चमो धैवतो भवेत्।
षष्ठो निषादो विज्ञेयः सप्तमः पञ्चमः स्मृतः॥ इति।

[4]"सामवेदादिदं गीतं सञ्जग्राह पितामहः।"

इति लौकिकस्य गानस्य सामवेदप्रभवत्वं प्रदर्शयन्सङ्गीतरत्नाकरकारः लौकिकानां स्वराणां नामानि तन्निर्वचनं चैवं समुपदिशति—

---

1. ह्. दे. ८. ११२.
2. सा. वि. ब्रा. १-१-८-११.
3 ना. शि. ४.१.
4. सं. र. १. २५.

[1]श्रुतिभ्यस्तु स्वराः षड्जर्षभगान्धारमध्यमाः ।
पञ्चमो धैवतश्चाथ निषाद इति सप्त ते ।
तेषां संज्ञा सरिगमपधनीत्यपरा मता ॥
षण्णां स्वराणां जनकः षड्भिर्वा जन्यते स्वरैः ।
षडभ्यो वा जायतेऽङ्गेभ्यः षड्ज इत्यभिधीयते ॥
प्राप्नोति हृदयं शीघ्रमन्यस्मादृषभः स्मृतः ।
स्त्रीगवीषु यथातिष्ठन्विभाति वृषभो महान् ॥
स्वरग्रामे समुत्पन्नः स्वरोऽयं ऋषभस्तथा ।
वाचं गानात्मिकां धत्ते इति गान्धारसंमितः ॥
गान्धर्वसुखहेतुत्वाद्वा गान्धारः ।
स्वराणां मध्यमत्वाच्च मध्यमः स्वर उच्यते ॥
स्वरान्तराणां विस्तारं यो मिमीते स पञ्चमः ।
पाठक्रमेण गणने संख्यया पञ्चमोऽथवा ॥
धीर्यस्यास्ति स धीवांस्तत्संबन्धी धैवतः स्मृतः ।
षष्ठस्थाने धृतो यस्मात्ततोऽसौ धैवतो मतः ॥
निषीदन्ति स्वराः सर्वे निषादस्तेन कथ्यते । इति

षड्जादीनां प्रथममक्षरं गृहीत्वा "सरिगमपधनि" इति व्यवहारो लौकिक इत्यभियुक्ता आमनन्ति । इमे सप्त स्वरास्तिरश्चां वाचि समुपलभ्यन्त इति प्रामाणिका निर्दिशन्ति—

[2]षड्जं मयूरो वदति गावो रम्भन्ति चर्षभः (म्)
अजाविके तु गान्धारं क्रौञ्चो वदति मध्यमम् ॥
पुष्पसाधारणे काले कोकिलो वक्ति पञ्चमम् ।
अश्वस्तु धैवतं वक्ति निषादं वक्ति कुञ्जरः ॥ इति

---

1. सं. र. ३. २३.   2 ना. शि. ४. ३. ४.

एतैस्सप्तभिर्लौकिकैस्स्वरैस्तास्ता देवताः स्तुत्वा धर्मार्थकाममोक्षाख्यां-श्चतुरः पुमर्थानाप्नुवन्ति मानवाः ।

[1]तस्य गीतस्य माहात्म्यं के प्रशंसितुमीशते ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामिदमेवैकसाधनम्" इति चान्यत्र ।

अत एव नित्ये निरतिशये ब्रह्मणि मनो निधातुमसमर्थस्य यतेः तत्रैकाग्र्यं सम्पिपादयिषतः कर्तव्येषूपायेषु गीतेरपि समावेशः कृतः स्मृतिकारैः। याज्ञवल्क्यः—

[2]यथाविधानेन पठन्सामगायमविच्युतम् ।
सावधानस्तदभ्यासात्परं ब्रह्माधिगच्छति ॥

इत्युपक्रम्य लौकिकगानमपि चित्तसमाधानायालमित्यवोचत्—

[3]वीणावादनतत्त्वज्ञः श्रुतिजातिविशारदः ।
तालज्ञश्चाप्रयासेन मोक्षमार्गं नियच्छति ॥ इति ।

नियच्छति प्राप्नोतीति मिताक्षरा ।

तदेवं सप्तस्वरैः सामगा गायन्तीति सर्वविदितोऽयं विषयः । तत्र क्रुष्टातिस्वार्यस्वराभ्यां सामारम्भो न दृश्यते । इतरैः पञ्चभिस्स्वरैः सामान्या रभ्यन्ते । क्रुष्टस्वरेण समाप्तिरपि नास्ति । अतिस्वार्येण समाप्तानि बहूनि सामानि । एषां सप्तानां स्वराणां स्वतन्त्राणां परस्परं मिलितानां चोच्चनीचं

1 स. र. १ २०
2 या स्मृ ३ ३४०
3 य स्मृ ३ ३४०

स्वरूपमुपलभ्यते। तत्र प्रथमस्वरेणारब्धानि पर्वाणि ९२, द्वितीयस्वरेण ११८, तृतीयस्वरेण ४५, चतुर्थस्वरेण २३, पञ्चमस्वरेण २०, क्रुष्टेन २, इति। ग्रन्थगौरवभियात्र तानि न सङ्कलितानि मनाक् प्रतिपाद्यन्ते।

छन्दोगा यत्र विरम्य पठन्ति तत्पर्वेति परिभाषाकार आह। तच्च पर्व द्विविधम्—एकस्वरमनेकस्वरं चेति। यस्मिन्पर्वण्येक एव स्वरो वर्तते तदेकस्वरं पर्व। तत् षड्विधं भवति। तानि च पर्वाणि [1]"स्वरोऽनन्त्यः" इत्यनेन प्रदर्शितानि। तेन सूत्रेणाविस्वार्यव्यतिरिक्तानां प्रकृतग्रन्थोपयुक्तानां स्वराणां स्वरूपमपि संसूचितम्। द्वितीयादिसूत्रैरनेकस्वरवन्ति पर्वाणि निरूप्यन्ते। अनेकस्वर पर्व त्रिविधम्—अनुलोमगीतं प्रतिलोमगीतमुभयविधगीतं चेति। तत्रावरोहक्रमेण गानमनुलोमगीतं भवति। अर्थादुच्चादिनीचान्तम्। यथा—

१ २ २ ३ ४ ५
आन्धाः, एऽ३-, हॅऽ४, जारा, इति द्वयोः स्वरयोः।

१ २ २ ३ ४ ५१ १
अग्नायेऽ३, र्याऽ३४म्, अत्यग्ने, इति त्रयाणाम् स्वराणाम्, ताऽ२३४ म्,

२३४ ५ १
ऊतएकाम् इति चतुर्णाम्, ओऽ२३४५ इ—इति पञ्चानां स्वराणाम्। यत्र प्रथमात् द्वितीयो भवति तस्यैव संज्ञान्तरं निघात इति।

[2]"तर्जन्याधः (?) पतन्यु (?) च्चात् सन्निघात इतीरितः" इति।

विपरीतगीतं प्रतिलोमगीतं भवति। आरोहक्रमेण नीचादुच्चान्तं गानम्। यथा—

२ १ २१ २ ४ २४ ३२२१
द्वयोः स्वरयोः-नन्दाइ एहिया, हाऽ३-पुरू इति, नुपेजना इति त्रयाणां

---

1 सा. त १ 2. सा. स. Page ८.

२र ३१२ १
स्वराणाम् । सहोयानन्ता इति चतुर्णाम् । अत्रापि द्वितीयादिप्रथमान्तस्यो-

द्धात इति सज्ञान्तरम्—

"तर्जनीतः समुत्क्षिप्त उद्धातः परिकीर्तितः" इति । उभयविधगीत

१ २१
द्विविधम्–उच्चाद्युच्चान्त नीचादिनीचान्त चेति । उच्चाद्युच्चान्त यथा–पाइऽयताइ
२ १ २१२१ ४ १ ३२१ २११२१
हऽमिया प्रेष्ठया', चाऽरदक्षमाइ । नीचादिनीचान्त यथा—त्वमहोभि.
१२ २१४ २ ४ २र
प्रगोऽ२-र्तूताऽ३म्नोऽ३विश्ववेदसाम् । अत्र च केषाचित्पर्वणा [2]अन्धा

इत्यादि सज्ञैः संज्ञाः क्रियन्ते । अनेक एव स्वरः यदि स्वरान्तर प्राप्नोति

१
तदा तस्य विस्वर इति सज्ञा–यथा—ओऽ२३४५इ इत्यत्रौकारः प्रथम

स्वरस्सन्मन्द्रान्त दृष्ट इति विस्वरः । विस्वरमक्षर स्वरे स्वरे त्रिमात्र

भवति प्रत्युत्क्रमातिक्रमकर्षणस्वारेष्विति मात्रालक्षणे प्रतिपादितम् । अस्मि

न्सामतन्त्रेऽपि तेषा प्रत्युत्क्रमादीना स्वराणा लक्षितत्वात्तत्स्वरूपं प्रदर्श्यते ।

तत्र प्रत्युत्क्रमगीत नवविध भवति, (१) अतिस्वार्य. मन्द्र प्रत्युत्क्रामति
१२ ४ २र र
हिराऽ३साऽ५दाऽ६५६म् । (२) मन्द्रश्चतुर्थं प्रत्युत्क्रामति–तरोभिर्वोविदा
४ ४३
ऽ४द्वसुम् । (३) चतुर्थस्तृतीय प्रत्युत्क्रामति–यज्ञाऽ५य (४)
३२२१
तृतीयो द्वितीयं प्रत्युत्क्रामति–जुपेनना । (५) द्वितीय प्रथम प्रत्युत्क्रामति
२१र २३२
पुत्राजिजहनात् । (६) मन्द्रश्चतुर्थमतिक्रम्य तृतीय प्रत्युत्क्रामति–नरमोइ ।
४ ५
(७) मन्द्रश्चतुर्थतृतीयावतिक्रम्य द्वितीयं प्रत्युत्क्रामति–अभिप्रियाऽ२ ।

1 सा स Page ८ 2 सा त २

सोऽयं "मन्द्राद्वितीयं द्रमदनायां" इत्यादिभिः संलक्षितः। (८) तृतीयो द्वितीयमतिक्रम्य प्रथमं प्रत्युत्क्रामति-पुनाऽ३१। (९) मन्द्रः चतुर्थतृतीयद्वितीयानतिक्रम्य प्रथमं प्रत्युत्क्रामति-ईऽ५हीहीहीहीहि। अस्यैव नु इति नामान्तरम्। एवमतिक्रमश्चतुर्विधः-अतिक्रमो नाम अवरोहणगीतौ स्वरः क्रमेणोपनतं स्वरान्तरं विहाय ततः पराचीनं स्वरं प्राप्नोतीत्यर्थः। तथाहि ओऽ२३४५इ इत्यत्र प्रथमस्वर ओकारः क्रमेण द्वितीयादीन्स्वरान्प्राप्नोति। यदा क्रमागतं स्वरमतिक्रम्य स्वरान्तरं प्राप्नोति तदातिक्रमः। स चतुर्विधो भवति।

१. क्रुष्टः प्रथममतिक्रम्य द्वितीयं प्राप्नोति-ऊऽ२ इति। तदयं क्रुष्टां जिमिगोः" इत्यनेन प्रथमस्वरातिक्रमः प्रदर्शितः।

२. प्रथमो द्वितीयमतिक्रम्य तृतीयं प्राप्नोति-नाकेसुपार्णमुपयात्पतन्ताम्। मामीऽ३या। अत्र मीकारोपरि नमनस्वरः। नमनस्वरोच्चारणकाले तं स्वरं तर्जन्यधोभागमारभ्याग्रं प्राप्याकाशं क्रमेण लब्ध्वा तृतीयस्वरे पतन्नङ्गुष्ठः प्रतिपादयति। ततश्च नमनं प्रथमस्वर एव भवति। अत एव परिभाषाकारः नमनस्वरेणाऽऽरब्धानां पर्वणां गि गी गु गू गे इति स्वरसंज्ञां चकार। प्रतिज्ञातं च[3] "कवर्गः प्रथमस्वराणां तदादीनां च पर्वणां संज्ञे"ति।

---

1. सा. त. २७६
2. सा. त. ४८५
3. सा. प. पृ. १७

३. तृतीयश्चतुर्थमतिक्रामति–यज्ञा५य। चाऽ२र्तोऽ३५हाइ। "[1]ऽयन्दि" इत्यनेन सूत्रेणायं व्युत्पादितः।

४. प्रथमो द्वितीयतृतीयचतुर्थानतिक्रम्य मन्द्रं प्राप्नोति–ई५हीहीहीही-हि। [2]"इर्विं योनिवु" इत्यत्रायं प्रतिपादितः।

केचनातिक्रमशब्दप्राधान्यं मन्वानाः प्रत्युरक्रमे येऽतिक्रमाः संदर्शिता-स्तानत्र परिगणयन्ति। तेषां पक्षे नवविधोऽतिक्रमः। यद्यप्येकस्मिन्नेव पर्वणि प्रथमो मन्द्रं मन्द्रश्च प्रथमं प्राप्नुतः तथापि द्वैविध्यं मया प्रतिपादितम्।

कर्षणं पञ्चविधम्। प्रथमस्य आद्वितीयकर्षणम्, आतृतीयकर्षणम्, आचतुर्थकर्षणम्, आमन्द्रकर्षणम्, मन्द्रस्यातिस्वार्यात् कर्षणं चेति।

आद्वितीयकर्षणं यथा—स्थूऽ२।

आतृतीयकर्षणं यथा—आऽ२३-।

आचतुर्थकर्षणं यथा—होऽ२३४विंयाः।

आपञ्चमकर्षणं यथा—ओऽ२३४५इ।

मन्द्रकर्षणं यथा—इदाऽ६मे इति। द्वितीयः यदि तृतीयं प्राप्नोति तदा प्रणतमिति संज्ञा। स एव यदि चतुर्थान्तं कृष्यते–यथा–ज्योताऽ३४-इति, तृतीयो यदा कृष्यते तदा तेषां संज्ञा नोपलभ्यते।

स्वारस्त्रिविधः प्रथमादिः, द्वितीयादिः, तृतीयादिश्चेति।

---

1. सा. त. ४०४ 2. सा. त. ४०६

१ १११
प्रथमादिर्यथा-किनेऽ२३४५ ।

२ १११
द्वितीयादिर्यथा-वाऽ३४५ ।

३ १११
तृतीयादिर्यथा-हुऽ२३४५ ।

एवं विनतप्रणतोत्स्वरिताभिगीतान्यपि सामतन्त्रे प्रतिपादितानि । एषां स्वरूपं मात्रालक्षणेऽभिहितम् ।

१ विर
विनतं प्रथमादिर्द्वितीयान्तम्-अग्निर्नोऽ२ (विनतस्याक्षरस्योपरि "वि" इति संज्ञा क्रियते । अस्यैव "मिन्" इति संज्ञा)

२
प्रणतम्-द्वितीयादिस्तृतीयान्तम्-प्रचेतऽ३ः ।

४ ४र ५
उत्स्वरितम्-चतुर्थादिर्मन्द्रान्तम्-मनुष्येऽ४भिरग्निः ।

११ अ ५
अभिगीतम्-द्वितीयादिः प्रथमान्तम्-स्तोमाऽरुद्राऽ२३या ।

एवं नमनं प्रेङ्खः-इत्यपि स्वरद्वयम् विद्यते ।

३ म २
नामनं यथा-ओमोऽ३वा (अतिक्रमे गतम्)

प्रेङ्खो द्विविधः-प्रथमादिर्द्वितीयादिश्चेति

१ —
प्रथमादिर्यथा-तोयाऽ२इ

२ —
द्वितीयादिर्यथा—मतौऽ२

एवं कर्षणात्परं आरादयो स्वरा भवन्ति । तदेवं सप्तानां स्वराणां परस्परं संमलितानां व्यस्तानां स्वरूपं यावदपेक्षितं प्रदर्शितम् ।

एवमस्मिन्ग्रन्थे विशिष्टाः केचन स्वरसमुदायाः प्रदर्शिताः—नन्दा, दीपावस्ता, शता इत्येवमादयः । तेषां स्वरूपमप्यधस्तात्प्रदर्श्यते ।

पर्वनाम	पर्वस्वरूपम्	मूलस्थलनिर्देशः	प्रकृतग्रन्थस्थलनिर्देशः
अग्निदूता	अग्निदूताम्	१.१.५	१८४,५९८,६६९.८९२.११८४
अचिक्रः	अचिक्रद्देऽ३, अचिक्रदाऽ३त्	१६.२.२१, १४.१.१	९६०
अतिथिः	अतिथाइम्	१.१.११	७०१
अद्या	अद्याहोइ	१.२.३४	११४३
अन्धाः	आन्धाः	८.१.३६	९६,१७८,५१२,५२३,५५८, ८८८,१०२४,१२९१,१३००
अभि	अभिवाऽ२३४५; मिगायाऽ२३ता	१७.१.३९, १७.१.६	३७६,६२४
अमृता	अमृतञ्जाऽ३	१.२.२३	७२६
आइन्द्रा	आऽ२३इन्द्रा	१२.२.२२	७७,६४२,६५०,८९३
आइपाता	आइपाऽ३ताइ	९.२.११	११२८
आत्वा	आत्वासहस्रमाशतमा-आत्वद्यासाऽ६चदुषाम्	६.२.२५, ८.१.१६	७७५,९०६
आदित्प्रत्ना	आदित्प्रत्नाऽ५स्यरेतसाः	१.१.३४	९०९

आनीकया	१ २ २ २ आनीकयाऽ२१उवायेऽ२	२.२.३०	५०५,५०६,५०७,५५७
आया	— १ आऽ२याम्	८.२.१४	७२,४६५
आत्रे	४ ५ आत्रा	४.२.४	४२२
आहा	१ अ २ आहयंता	१६.१.३५	७६
इष्टा	५ २ ४ ५ इष्टाहोत्राः	४.२.१२	७४५,१०९६,११४६,१३०९
ईया	३२ २ ३ ४ ५ ईयानःकृष्णाः	८. २. १९	६६२
ईशे	२११ २ — ईशीयवस्व मौऽ२	३. २. १८	३३४, ११५२
उग्रंशर्मा	२१ २१ उग्रँ शर्मा	१२. २. १३	६१४
उता	१ २ — उताद्वाऽ१इषाऽ२ः	१. १. १२	१२२०
ऊता	२३४५ ऊतएकाम्	२. १. ३७	१८,६६२,७१४,८०७,९८९
एना	५२२ २ ४ ५ एनावोअग्निनामसा	२. १. ८	६१८

ओइत्रिका	२ १ ५ ओइत्रिक	१२. १. २७	३२२, ११०१
ओवान्	१ २ ४ ओऽ२३४या. ओऽ५वाऽ६५६.	१.२.४, ११.१.३५	१८९, २८६
ओहा	न २ ओऽ३हाऽ३	८. २. २२	३०३
कइत्	१ १ ५२२ काईऽ२दाऽ२३४औहोवा	१०. २. ८	११७२
कयाग्ना	१ २ कयाऽ२३ग्नाइ	५. १. २५	७०
कयास्थिरा	१ २ ४ कयाऽ३स्थाऽ५इराऽ६५६न्	१. १. २२	२८६, ३५३, ६७८
कार्द्धो	१ ४ काऽ२३र्द्धोऽ३	३. १. २४	५७४
के	२११ २२ क्रेयद्दतिः	१६. २. २४	१४२
गृणी	४ गृणीऽ५मसि	१०. १. ३१	३५६, ९२७
गोपा	१ २२ २१ गोपातायाऽ२३	१. २. २०	९२, ३००
चता	२ १ २ चतासुभा-	१. २. २७	८१

चता	२ ५ चताऽ३१उवाऽ२३—षुऽ२३४ताम्	१४. २. १	१२१७
चदक्षसा	१ अ — चादक्षसाऽ२इ.	१. २. २४	९५८, ९८४, ९८५
चा	२ १ — मिश्राहोऽ२इ-	१०. २. ६	३४७, ५८४, ८११
चा	१ ३ २१ र २ १ १११ पूऽ२पाऽ२३४औहोवा—भुवस्सचाऽ२३४५	४. २. ७	१ ३५
चा	१ ३ ५१ र चाऽ२र्माऽ२३४औहोवा	५. २. ६	११७६
चिक्रा	२ ३ ४ आचिक्रदाऽ३त्-अचिक्रदाऽ५दे	१४. १. १	४४६,६२०,६२१,९२९,९९४
चित्रा	५ ४ १ २ चित्राऽ६ए, ओइ-चित्रइच्छाऽशोऽ१स्तरुणाऽ२३	२. १. ३६, २. १. ३५	८१
च्याव	२१ र १ २ च्यावयास-दऽ२सास्पारौ-	८. १. १९	११४८
जह्वा	१ २ २ जाह्वाऽ२नात्-	१. १. ७	९१,१०४,२९७,३३८,४१ ४६०, ९५५, ९५६, ९७५
जारा	४ ५ जारा	१. १. २५	१५, २५, ५३ ६९,४८२,५८३,६८२,८१० ९२४,९२६,१०९५,११४१

ज्योतिषा	१२ २ ज्योतिषाऽ२	२. १. ३७	५२६
ज्योतिः	१ २ ज्योतिः	आ. ६. २. ९	५००, ५०२
णंक्षणु	३ २२३ २ णंक्षणायता	आ. २. १. १३	९३८
णस्या	२ २ ४ २३ँ१ ५ कस्यनूनाऽ३म्पाऽ३रीणसि	१. २. २१	६८०
तद्विविद्ढा	१ तद्विविद्ढाइ	१. १. २५	४६,२८९,३४२,४६०,४८५ ६९६, ११०२
तरुता	१ २ तरुताऽ३	७. २. १७	९७०
तिपौ	२ ^ १ २ तिपौऽसियाम्	१६. १. ३७	३०
तिस्रा	२ २ १ ५ तिस्रोवाचोऽ२३४हाइ	१३. १. ९.	३९०
तंगू	२४ २ ४ ५ ४ २ तंगूऽ३र्धाऽ३यासुवर्णरोवा	३. १. ३१	६२६
तुवि	१ २ ३ ५ तुवीशुष्मः	१२. १. २७	६३२
तूम्पा	२ १ २ तूंपावाऽ१याऽ२	५. १. १	११०४

त्वथा	त्वथाऽ३४ नोदैवियम्-चचाः	८. १. २०	७४७
त्सिया	त्साऽ२इयाऽ२३४ औहोवा; त्साऽ२३इयाऽ३	१. १. १, १. १. ३	९१८, १३१०
दथा	दथाऽ३१२३४	१०. १. ६	२०३, ३४०
	दथाऽ२३त्	१. २. १५	५९५
दधिपेरदा	दधिपेरदा	८. १. ३२	२३, २४, २५, ५७
दिषानरकम्	दिषानरकंदिशस्पताम्	८. १. ४	७०२, १०१८
दुषेगा	दुषेगाराऽ२	९. २. १२	५०४
देरि	दाइदिरा	१. १. २३	१७७, ३३७
दोषा	दोषाऽ२णास्ताऽ२:	१. १. २४	२८९, ५१७, ७१५, ९५७
”	दाशिषाऽ२३४वी	४. २. ३५	११५६
”	दशानाऽ२म्	२. २. २२	४०, ९४४

द्रगोमता	१ — ११ इन्द्राऽ२गोमताऽ२३:	६.२.१४	५७६
द्रा	२ ११ द्राधगाः	६.१.२२	८३, ७२५, ८५४
द्रमदना	१४ ५ द्रमदनाइ	८.१.१	२७६
द्रसे	२ ११ २ १ द्रसोमाः-होवाऽ३होइ ,	६.१.४	३४१
द्रुकः	१ द्रुकाइ	१२.१.२७	११२
द्रुहः	१ २११ द्रुहोद्रुहः	आ. ४.१.१२	७१२
द्विता	२ १ २ २ द्वितायाऽ३या	१.२.२७	२८०, ३१४, ३९१
धना	२ २ १ — ११ सत्राजितोधनाऽ२साज	७.१.६	६७१, ६७२, १२९०
धसे	१ ११न २ धासाऽ२३-ओमोऽ३वा	१२.२.५	३५५
नइन्द्रा	२ १ १ १ १ नइन्द्रवृत्राऽ२३४हान्	५.२.४	११०३
नइपु	२१ १ नाइपायाऽ२३:	१६.२.७	५२०

नजागृवि	२ २ १ २ नजागृविः	१४.२.२३	५५४
ध नन्दा	२ १ नन्दाइ	२.१.४०	३४५, ५२६, ९५३, १०१७, १०३४,१२६५,१२९३,१२९५
नवा	२ — १ नधाऽ२इनवाः	१६.२.३०	९०
नशे	२ — — नशौऽ२–हौऽ२	३.२.२	११५१
नहि	१ २ ४ ५ ४ ५ नहिवाऽ३श्वारमञ्जना	६.२.१७	६२७
नाके	१र २ ३ २ १ नाकेसुपार्णमुपयात्पतन्ताम्	८.२.१४	७०७,७०८
नावा	१ २ नावाऽ२३हाऽ३४३इ	१.१.९	३२५
नुपे	३ २ २ १ नुपेजना	१.१.४	१६५
नेमिः	१ २ ४ ५ १ २ नाइमीऽ३न्ताऽ३–नाइमिश्चक्रौवा	६.२.८; ३.१.५	४५९,४६८,११४९,११५०
न्यामे	१ न्माऽ२३४माइ	२.२.२७	९७४
पतन्तः	१र २ ३ २ १ नाकेसुपार्णमुपयात्पतन्ताम्	८.२.१४	३१, ६६७, ७५२

पतिः काव्या	२१ २ — पताइ्>काऽ१वीऽ२ः	१.२.१५	३६०,९६८
पाता	२ २ पाऽ३ताइ्	१.२.२८	२९८
पारी	४ २१३५ पाऽ३रीणसी	१.२.२१	१९
पासा	१ ५ पाऽ२३४सा	३.२.२६	६६,३२५
पाहिविश्वा	११ २ २ पाहोइवीऽ३श्वा	१.१.१२	६२,२८८,८४४
पिबासोमा-	४ ५ हाउपिबा	१०.२.३२	२२
पिबा	२११ — पिबासोमाऽ२म्	६.१.२२	६७३,७९२
पूष्णा	११ २ ५२१ पूष्णाऽ३४औहोवा	११.२.१२	४७५,१०३२
पोपु	१२ २ १ २ ऊपोपुजाऽ३–हाऽ३हाइ्	२.१.१३	११०६
प्रत्ना	५१ २४ आदिप्रत्नाऽ५स्यरेतसाः	१. १. ३४	१०९
प्रवा	५४ प्रवाः	२. १. २८	५४

प्रहूयसा	१ २ ३ ५ प्राहूयाऽ२३४साइ	१. १. २७	८७,१२४,४७९,४८२,९८६
वर्हा	१ ३ २ १ १ वर्हाऽ२इयाऽ२३४औहोवा	१. १. २	२३४
वृहा	१ न वृहाऽ३२उवाऽ३	३. १. १	६००
व्रध्ने	२ १ २ १ २ १ १ २ १ २ व्रध्नास्ममाइचीरुपसः-समाइराऽ१याऽ२३व- न २ ओऽ३वा	१२. १. २९	३५४
घ्रुणः	१ न वृहाऽ३२उवाऽ३	३. १. १	१०४०
भद्रम्	१र २र २ १र र होइहा-इहोइहा	आ. ३. १. २०	४२४
मदेपुसा	१ २ र मदाऽ२इपुसा	१३. १. ३५	४६६,४६७
मघोनंपा	३ २ ३ २ मघोऽ३४नंपा	२. १. ६	३०७,३२७,७९५
मन्येवा	२ २ १ १ १ २ १ १ १ मन्येवांद्यावापृथिवीसुभोजसावेही	आ. ५. १. २१	७५०,९३४
मयोवा	४ ५ मयोवा	१. १. १६	३३५,११३२

मरा	२ — १ मराऽ२रणा	१५. १. १	८२७
मरुत्वता	२ १ २ मरुत्वाता	१२. २. २९	५७१
मर्ता	१२ १ मर्ताऽ३ह्रो	३. २. २४	९४,३०९
माहाहि	२ ४र ५ माऽ३हाऽहि	१०. १. २५	१६,२८७
महि	१ २ ३ ५ महाऽ३ाऽ२३४इणाम्	५ २. १७	२७९
मागा	१ २२ मागायत	१०. २. ९	२२४,४५०,४९७,४९८,८२५ गँ
माना	१ ५ मानोऽ२३४हाइ-	७. १. २५	११७३
माने	४र ५ मानोहाऽ	३. १. ३५	१०५२
मानी	२ १र माऽ३४नी		२८२
यज्ञ	४ ३ यज्ञाऽ५य	१. २. २५	९२५,९२६
यचाशिरा	१ २२२ ५ यचाशिरम्	१२. १. २७	४५६

योनि	१ २ ३ २ योनिष्टआइ	८. २. २	६७४,७७१,११६५
रक्षा	२ २ २ ४२ ३१ ४ २ अग्नेराऽ३क्षाणोअ२ंहसाः	१. २. ९	९२१
रुहू	२ रुहूऽ३	८. २. २	२१३,४७६,४७८,१११७
वयमाइन्द्रा	२ १ ५ वयमाऽ२३४इन्द्रा	४. १. ६	११३४
वरुणः	२ वरुणाऽ३	६. १. १२	२७२
वाओवा	२ १ ५ वओऽ२३४वा	८. १. १३	११४७
वाघ	२१ १ — वाघाद्भ्रीऽ२ :	२. १. २६	३२,५६
वादेवा	२ ५ वाऽ३ देऽ२३४वा	९. ३. ५	११६४
वायोरनी	२१ १र २ वायोराऽ२३नी	१. १. २२	१५८,२११
वारा	२ २ २ वारावाऽ२३४न्ताम्	१. १. ३०	५०,४४७,३६९,९९८
वार्द्धे	२१ १ २ २ २ २ १र ३२ आपिनोंवोधिसधमादियेवाऽ२र्द्धे	६. २. १३	७२९

वार्पे	२१ १२ २ वार्पाहरायेऽ२ः	१६. २. २८	११६८
वाहा	१२ २ वाहाऽ२४२इ	५. १. २७	६७७
विवाह्यः	अ २ विवाऽ२३ह्राऽ२	१०. १. २८	९६७
वृणीमहा	२ १२ वृणीमहाइ	१. १. ५	३५१,१२८५
वृधन्ता	२ १ वृधन्ताम्	१. २. २	१३५
वृपा	४ ५ वृपा	१२. २. ३०	२७९
शग्ध्यू	३ १२ ५ शग्ध्यूपू	७. १. १२	१७,४१३
शता	३ २ शताम्	६. २. २६	२९,२४६,३४१, ३५८, ३८८, ५८७,७१३,७५६,८९०,११७०
पुवृण्वता	१म २ पूवृण्वाऽ२३ताइ	७. २. १०	१३०३
ष्ठा	१ ४ ष्ठाऽ२३याऽ३, ष्ठाऽ२३४५म्	५. १. २४, ४. १. ३३	१०२९, १०६५, ३७५, ६८४

सखा	५२ २२ ४ २ सखायस्त्वाऔहोहोहाइ	२. १. ३३	९३७
संवा	१ — १ संयाऽ२तंया	१२. १. २०	४६२
सस्था	१ २ सङ्स्थाऽ३इ	११. १. ५	३२३,१०५३
सहा	२ ११ १ सहमैहैऽ३होऽ२	४. १. ३४	३८६
सहोवा	११ ५ सहोऽ२३४वा	१. २. १	३१०
साती	२ ४ साऽ३ती	६. २. १०	२६१
सार्वा	१ — सर्वाऽ२म्	३. २. २७	४१,४९,२९९,९१०,९१५, १०१९,१०६८,१११४,११५२, ११६१
सुनी	१ २ २ सुनाइताइसुऽ३त्राइ	३. १. ३	६५८
सूरा	४२१ १५ सूरोनहीहाउ	२. २. २२	५६
सूप्ना	४ २४ २ सूप्वाणासाः	८. २. ५	२६,३३६,६२२,९२८,१०८७,१०८८

स्तुवज्रिणा	स्तुवज्राऽ३२३२३इणाइ	५. १. १५	४७४
स्तेना	स्तेनाऽ२३४५म्	३. १. २४	४३२
स्तोत्रा	स्तात्राऽ३म्	६. १. २०	५५ ७९१,९४५,११२९
स्वादिपर्व	स्वादिष्ठयौहोऽ२-इया	१२. २. १५	११३९
हऽसिय	हऽसिया	६. २. ३१	२१४,४५१
हरिता	हारिरासुज्य	१५. २. १३	६७५
हाउत्वमिन्द्र	हाउत्वमिन्द्रा	६. २. ३४	४४३
हाउवा	हाउवाऽ३–हाउवा	८. १. ३१	३६७,३८१
हिनः	हाइनाऽ२ :		७९७
हीपी	हीऽ२३४पो	१. १. १	४८,१८५,२७८,३६६,४७२,५८६,६८६
होइ	होइ	१. १. ३४	११६६
होता	होताराऽ२३म्वी	१. १. ५	७३२,९०२

पर्वनाम्नां सर्वत्र प्रायः नन्दा, शता, दोषावस्ता इति स्त्रीलिङ्गेन निर्देशः कृतः। सामवेदे पर्वनाम्नां स्त्रीलिङ्गेनैव व्यवाहरः। संहितोपनिषद्ब्राह्मणे सर्वत्र तीधेनवामर्त्ताविप्रवाकः—इति श्रूयते। तत्र व्याख्याने श्रीद्विजराजभट्ट एवमाह—मर्तापदं विद्यते यस्यां सा-मर्ता। एवं तीधेनवा पदं विद्यते यस्यां सा तीधेनवा। प्रातरग्निरित्यस्यां गीयमाना मर्ता-संहिता। तिस्रोवाच इत्येतस्मिन्वर्गे चतुर्थे साम्नि गीयमाना तीधेनावा इति। अत्रान्यपदार्थः संहितेत्यवगन्तव्यम्। ततश्च स्त्रिलिङ्गव्यपदेशो युज्यते।

अत्र यानि पर्वाणि निर्दिष्टसूत्रभाष्ययोर्नोपलभ्यन्ते तत्र निषेधरूपेण तानि गृहीतानीत्यवगन्तव्यम्। यथा-नारा ४४७ तमे सूत्रे "अवारा" इति।

सङ्घातपर्व

अक्रेसङ्घातः	१ २ १ विधर्मान्	आ. ५. १. १२	१२४८
अरसङ्घातः	१२ २ अराऽ२४म्—अश्वाय	३. २. ८	२६३
आत्वमङ्घातः	३१५२ ५ २१ २ १ २ ५ आत्वासहा-समाशतम्-आऽरइहियाऽ२३४हाऽ	६. २. २६	३९५
इष्टावत्संघातः	५२४५ १ २१ २ इष्टाहोत्राः-आसूक्षाऽ२३४ता	४. २. १२	६१३
उदुग्रसंघातः	२ १२ १ २ उदोगाहाइ (त्रिः)	आ. ४. २. १०	५४७
ऊर्मिसङ्घातः	१ ४ — न २ ऊर्मिरिवाऽ२-ईऽ३या	१३. २. १८	४५८
एदुसङ्घातः	३२४ २१ ३२ २ २ एदुमधोः-मदाऽ३२ इन्ताऽ२३४राम्	१०. २. ५	२७८

गौरसङ्घातः	२११ १४ २१२ गौरोअऽ३पाक्रतम्–ओऽ३४–हाहोइ	७. १. ९	७१७
णीथसङ्घातः	४१ १ ३ ४ ५ २ २ ५ णीथाअतिथिम् नाद्वैराऽ२३४ग्नाइः	३, १. ३५	५६९,६४८
णीहङ्मिसङ्घात.	२११ णीहङ्सिया-	६. २. ३३	३८३
तन्नसङ्घातः	१ २ तत्रापूपाऽ३	४, २. ७	५१३
दवाहङ्मङ्घातः	२१ १ २ दिवाऔऽ३हो	१५. १. २	१०७३
तिस्रसघातः	२४११२४४१ ४ ५ तिस्रोगाचउदीरतो वाहाइ	१३. १. १०	४७०
त्वावत.मङ्घातः	११ २ र २ त्वारतोऽ३–होऽ३हाऽ३११इ	५. २. १९	१०६७
दधसङ्घातः	१ ३ ५२ १ २ ३१ ३ १११ दाऽ२धाऽ२३४औहोवा–नओजमाऽ२३४५	१२. २. २३	४८०
दस्मसङ्घातः	२ दाऽ३२साम्	१. २. २५	२७७
द्रप्ससङ्घातः	३४ ३१४ ५४२१ २ २ ४ अवद्रप्सोअंऽशुमतीम् एऽ३-औऽ३ होऽ५वा	८. २. २१	२८३
द्रुरूसङ्घातः	१ २ १२१ द्रुकाइ-पूऽ३महिषो–	१२. १. २७	२९५-६९५

धियसङ्घातः	२२ १११ नोधियाऽ३२उवाऽ३४५	१६. २. ९	२५
परिसङ्घातः	३ १ ४ २ ४ ५ पाऽ५रि–स्वानाऽ३साऽ३इन्दवाः	१३. १. १८	२४४
प्रनस्सङ्घातः	३४५ २ १ २ ३ २ प्रनइन्द्रोऐ-हीऐहोऽ२३४या	१४. १. १८	११५७
प्रप्रमङ्घातः	१ वि१ १ २ २ १ प्रप्राऽ२वयममृतम्–जाताऽ२३वा–हिम्माइ	१ २. २५	१०८५
वण्मसङ्घातः	१ २ १ १ — १ ण्नाण्मा–हाऽअसिघ्रऽ२रिया	आ. २. ७. १२	५५५
मतौसङ्घातः	२ — १ न मतौऽ७–हुवाइ-औऽ३होऽ२३४५वाऽ६५६	३. २. ३१	३४३
यज्ञमङ्घातः	४ ३ ४ २ ४ २ यज्ञाऽ५य–ज्ञाऽ३नोऽ३ग्नायाइ	१ २. २५	२४४,२५१
यशमङ्घातः	२१२ २ यशाअमि	६ २ ३५	९०
युवसङ्घातः	१२ १ ५ ५ युनाऽ३ माऽ२३४ला उहुनाऽ६हाउ वा	४. १. १३	३६४
त्रिम्बीसङ्घातः	२ १ वि१ १ २ २ — १ त्रिम्बीराऽ२निश्शतक्रतो–शताऽ२क्राताउ–	९. २. ३०	४२३
विश्वसङ्घातः	१ २२ १ २२ १ — १ — वाइश्वमा—रप्रचाइताः-निश्वाऽ२इदिन्द्राऽ२	२. १. ३०. ७. २. ५	१५४,६०३

त्रिणुसङ्घातः	१ १२१ ५ त्रिण्णूऽ२ः-त्रिचक्राऽ२३४माइ	६. १. १४	२९०,४८५
रीतसङ्घातः	२१२२ २ ३२१२ १११ अयाचीता-औहोवा-औहोऽ२३४५	१३. २. ३३	३१९
वृषामसङ्घातः	१ १२ २ १११ वृषापावाऽ२३-होहोइ-औऽ२-होऽ२३४५	१२. २. २८	५१०
श्येनसङ्घातः	१ २ २ १ २ श्याइनोनाऽ२योऽ२—नाइमाऽ२३हाऽ३४३इ १ २ ५ साऽ२३४दोऽ६हाइ	१३. १. २८	६५३
मत्यमसङ्घातः	२ ५ २ ५१ ५ मत्यमित्थाइ-पाऽ५इद्साइ	७. १. ३३	९१०
मोमसङ्घातः	१ २१ अ — होइ-होइ-सोमायरचाउच्याताऽ२इ	१७. १. ३२	७७२
महगसङ्घातः	२१२ २ २ १ २ महम्नेणाराइराऽ२शा-हिम्मावेऽ२	६. १. ३२	१०८५
स्तुपेमसङ्घातः	२ १ २ २ स्तुपाइमिराऽ२म्-इयाऽ२प्राऽ२३४याम्	२. १. १०	६३४
होतियामसङ्घातः	१ होऽ२३४र्तियाः	२. १. ३३	२७४
क्षीसङ्घातः	२२ १२ २२१ एपत्रक्षोहो-याक्षत्रियाः	११. २. ३८	१०६९

एवं संघातस्वराः केचन। यत्रैकस्मिन्पर्वणि विद्यमानाः स्वराः ते पूर्वं प्रतिपादिताः। यत्र च बहुषु पर्वसु स्वरा विवक्षितास्ते सङ्घातस्वरा इति कथ्यन्ते। तेषां पङ्क्तिकापि निर्दिष्टा।

एतावता प्रायस्सामतन्त्रापेक्षितानां पदार्थानां स्वरूपज्ञानमधिगतं भवेत्। अष्टमप्रपाठकस्य पञ्चमदशकप्रथमसूत्रे केचिद्भावाः प्रदर्शिताः। ते च यथा—

१. सन्ध्यगीतम्—प्रति+अस्मै = प्रत्यस्मै—एवमेव सामसु गानम् प्रत्यस्मै[५ र] इति। एवं "प्रत्यग्ने" आदयः।

२. ह्रस्वभावः—देवी+एतु "देव्येतु" इति ऋकस्थपदस्य गीत्यां प्रदाइवियै[२ १ २] इति गानम्। अत्र विकर्षे वीशब्दस्य दीर्घस्य ह्रस्वभावः। एवं शिप्री-अन्धमः, इत्यत्रेकारस्य ह्रस्वभावः।

३. विकर्षभावः—वि+अञ्जते इत्येवमादौ "अन्तस्थामि"त्यनेन मन्धौ ऋचि व्यञ्जते इति निष्पन्नस्य पदस्य गीत्यां वियञ्जते इति रूपसिद्धिः।

४. उद्धातः—ऋचि नीचस्वरस्य गीतावुच्चीभावः। सु-अपत्यस्य इत्यत्र नीचानां सुअपशब्दानां स्वपत्य[१ २] इत्युच्चस्वरभावः साम्नि।

५ स्वरितभावः—स्वरितस्योच्चस्थत्वेऽपि नीचीभावः-मनुष्येऽ[५ ४]५मिरग्निः इति। उत्स्वरितमिति संज्ञास्य।

६. आइभावः—"योजान्विन्द्र" इत्यत्रेकारस्याइभावः-योजानूऽ[१ र २]इवाऽ[२]इद इति।

[१]. ऋ. त. १०९

७. ओभावः—शूरः+अग्रे=सन्धौ प्रकृतिभावे च शूरोअग्रे इति त्रिस्थितः

१ २ २

ओकारस्तथैव गीयते। शूरोआऽ२-इति।

५र ४ २ ४ ५१

८ नु भावः— प्रत्युत्क्रम इत्यर्थः। देवोऽ२वोऽ२द्रविणोदाः। अत्र चतुर्थस्तृतीयं प्रत्युत्क्रान्तः। एव तृतीयो द्वितीयम्। इदं च पर्व नीचादिनीचान्त भवति। अत्र नु प्रत्युत्क्रम इत्येव तात्पर्यम्।

२ २ २ १ २ —

९. कर्षणभावः—द्वितीयस्तृतीय प्राप्नोतीत्यर्थः प्रभूर्जयोयाऽ२थावाऽ१थाऽ२।

१ वि२ वि२

१०. विन्भावः—विनतमित्यर्थः। स्माइन्द्वाऽ२जिनीऽ२यशु इत्यादि।

२१२ ४ २

११. वृद्धभावः—ह्रस्वाक्षराणां दीर्घाक्षराणां वृद्धभावः— दूरादीऽ२३हैव

१

यत्सताः अत्र पर्वान्त्याक्षरस्य वृद्धभावः।

मात्रात्रययुक्तमक्षरं वृद्धमित्युच्यते। त इति चास्य संज्ञा। तत्राकारो वृद्ध प्राप्तः "आकारो" भवति। "अतन्द्रः" इत्यत्राकारस्य "तानैधनोक्" इत्यनेन वृद्धे "आतन्द्रो०" इति सपद्यते। एवमिकारेकारैकारैकाराणां वृद्धानामाइकारो भवति। "तद्विनिद्विद्वि" इत्यत्र "सर्वोऽन्त." इत्यनेनान्तिमस्ये- कारस्य वृद्धत्वे "तद्विनिद्वाइ" इति रूपनिष्पत्तिः। उकारोकारौकारौकाराणां वृद्धानामाउकारो भवति-"शतक्रतो" इत्यत्रौकारस्य वृद्धस्य "शतक्रताउ" इति विपरिणामः। ऋकारो वृद्ध आर्भवति 'सुप्रकरस्नमि" त्यत्र सृकारो वृद्धः "सार्प्रा" इति गीयते। यस्य दीर्घस्य वर्णस्योपरि "र" इति चिह्न नास्ति स वर्णो वृद्ध इति ज्ञेयः।

---

१ सा त. १६६ २ सा त ६६६

१ २ ३ ५
१२. अवृद्धभावः— जागत्वाऽ२३४पाः अत्र "लघुयिनि" इत्यनेन वृद्धं प्राप्तस्य
२ ३ ४
गकारस्य तदभावः। मइहाऽ२३४ना इत्यत्रेकारस्य "रयो
ञ्मि" इत्यनेन वृद्धे प्राप्ते निवृत्तप्रकरणपाठाच्चदभावः।

२ ४ २ २१ ३ १
१३. अभ्यासः—कथितस्य भागस्य पुनराम्नानम् - यत्सोमेऽ३सोमआ
यात्सोमेऽ२सो-इत्यादीनि।

३ ४ ५ १
१४. दीर्घभावः—तक्षयदी इत्यादीनि। दीर्घाक्षरस्योपरिष्टात् "र" इति
चिह्नं कृतम्।

१
१५. रेफलोपः—"सत्सि बर्हिषि" इत्यत्र ऋचि श्रुतस्य रेफस्य-त्साऽ२३-
२ १ ४ ५
इत्वाऽ३-हाऽ२३४इषोऽ६हाइ इति गीतौ लोपः।

२ १ २
१६. रेफत्वम्—ऋचि श्रूयमाणस्य रेफस्य गीतावपिश्रुतिः। सुवार्दशम् इति।

१ २
१७. नतिभावः—कर्षणमित्यर्थः-प्रूतौ-वाऽ३२ इति वाशदस्य नतिः।

१ २ २ १ २ २
१८. स्तोभादेशः—स्वरपूरणार्थं स्तोभादेशः-आमोऽ३हाइ-आग्नेऽ३हाइ
तवाऽ३१उवाऽ२३इत्येवमादीनि।

१९. विकर्षः—ऊनपादत्वाद्विकर्षः-प्रकाव्यमित्यत्र त्रैष्टुभे छन्दसि प्रथम-
चतुर्थपादयोः दश दशाक्षराणि सन्ति। एकादशाक्षरसम्पत्त्यै
काव्यमित्यस्य कावियमिति गीतौ विकर्षः। अस्यैव शास्त्रान्त-
रेषु व्यूह इत्याख्या "पादपूरणार्थं तु क्षैप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्व्यू-
हेत्" इति ऋग्वेदसर्वानुक्रमण्यां भगवान्कात्यायनः। निदान

सूत्रे च "द्वैधं कुर्यादसम्पूर्णे" इति ।

२० निघातभावः–उदात्तस्य नीचीभावः—क्रेयद्दैः । अत्र तैरित्यस्योदात्तस्य नीचीभावः ।

२१. अनीचत्वम्–स्वरितस्य नीचस्योच्चत्वम्-यस्मांमिस्लोऽरहरियोर्यः इत्यत्र ।

२२. उत्पत्तिः— ऋगुदात्तानुदात्तस्वरिताक्षराणां संघातस्वरोत्पत्तिः-उत्सोदेवाऽ३१ः इति ।

२३. हीपीभावः– हीऽ२३४पी-एवं पर्वापत्तिः । पीऽ२३४बा–इत्यादिषु स्वरिताक्षराणां संप्रसारणप्राप्तानामुदात्तानुदात्ताक्षराणां युधेऽ१ स्वरप्राप्तानां च हीपीस्वरभावः ।

२४. आजुहोतापत्तिः—आजुहोता इति स्वरापत्तिः-प्राणाःशिशुरित्यत्र । एवमन्येषु पदेषु स्वरान्तरोत्पत्तिर्द्रष्टव्या ।

अन्येच ये भावा अस्मिन्ग्रन्थे विचारपदवीमानीतास्तान्प्रस्तौमि

२५. परिस्वारः—मन्द्रः यदातिस्वार्यमन्द्रातिस्वार्यान्प्राप्नोति तदा तेषां स्वरसमुदायानां परिस्वार इति संज्ञा । यथावा ओऽ३२३४५ वाऽ६५६ । अत्र वकारो मन्द्रः परिस्वर्यते ।

२६. अतिहारभावः–अनुस्वारस्पर्शरेफाः स्तोभे प्रत्यये स्तोभमतीत्य ऋगक्षरेण सन्धीयन्ते । यथा वा "तंगूर्धयस्वर्णरं" इत्यत्र मध्ये औहो इत्यस्मिन्स्तोभे आगते रेफाक्षरं परेण णकारेण सन्धीयते । तगूर्धयास्वौहोर्णाराम् इति । तत्र स्तोमानन्तरं

यदि पर्व समाप्तं भवेत् तदा तस्यातिहृतस्य वर्णस्य लोपः;
अन्यथा न लोपः। यथा वा "तंगूर्धया स्वर्णरं देवासः"
इत्यत्र प्रथमसाम्नि-ओवा इत्यनेन स्तोमेन-तंगू२३र्धा३-
यासुवर्णरोवा समाप्तत्वात्पर्वणोऽतिहृतस्य भवर्णस्य लोपः।

२७ लोपभावः– ऋचि श्रूयमाणस्य वर्णस्य लोपः। पूर्वत्रातिहार एवोक्तः।

२८ वन्तविधिः–हाकारः गाने उकारान्तो भवति। एवमकारादीन्यप्य-
क्षराणि। यथा हाउहोऽ५हाउ। एवमकारोऽपि—"अनीक"
इत्यत्र–अनीकया२१उवाये३ इति।

२९ अंभावः– ऋक्षु श्रूयमाणा आकार-इकार-ऋकार-उकाराः गीतौ अकार-
मापद्यन्ते–(११०८—१११५ सूत्रेषु पश्यन्तु)

३० ओभावः– पूर्वमप्योभावः प्रस्तुतः। ततोऽयमन्यः। पूर्वत्र सन्ध्यावोकारः।
अत्राकारादीनामोभावः। "अश्वाये" त्यत्राकार ओ भवति
आश्वोददा इति। एवमिकारादीनामप्योत्वं विहितम्।

३१ औभावः– आकारादयो वर्णा औ भवन्ति-"वरुणस्ये" त्यत्रोकारस्यौ-
कारः। वरौहो२–इति।

३२ ऐभावः— एकारादयो वर्णा ऐकारमापद्यन्ते–यथा एहीत्ययमैहीति।

३३ एभावः— इकारादयो वर्णा एकारमापद्यन्ते-दिवावसो इत्यत्र दे२३४वा
इति।

३४. यभावः— ऋच्यश्रुतस्य यकारस्य साम्नि श्रवणम् । इनीमसीत्यत्र मासीऽ३या इति । "शुक्र आहुतः" इत्यत्र सामत्रयेपि यकारो भवति ।

तदेवं सामतन्त्रप्रतिपादिता विषया विवेचिताः । इतः सामतन्त्रकर्ता कः ? कां शाखामवलम्ब्य प्रवृत्तमिदं शास्त्रमिति विविच्यते ।

महदिदमस्माकं दौर्भाग्यं यत्-भारतीया महर्षयः प्राणिनामभ्युदयाय बह्वीः कृतीर्निबध्नन्तोऽपि-कुत्रापि स्वस्य नाम देशं कालं वा मनागपि नोट्टङ्कयामासुः । तेषां स्वनामसङ्कीर्तने सङ्कोच इव भाति । तदानींतनैरथवा प्रामाणिकैरात्तैरुत्तरकालीनैर्ग्रन्थकर्तारः स्मर्यन्ते । माभूदेषा रीतिः दशरूपकेष्विति धिया लक्षणकर्तारः प्रस्तावनायां कविनामनिर्देशोऽप्यवश्यं कर्तव्य इति प्रस्तावनाङ्गनिरूपणे स्पष्टं प्रतिपादयन्ति । य एव शाकुन्तलादीनां नाटकानां कर्ता कविकुलगुरुः महाकविः कालिदासः प्रस्तावनायां स्वनामोल्लिलेख स एव श्रव्यकाव्येषु कुत्रापि स्वकृतित्वं तेषां न प्रख्यापयामास । श्रव्यकाव्येषु चित्रालङ्कारप्रकरणे चक्रबन्धादिष्वपि कविनामोल्लेखनमवश्यमिति लक्षणज्ञाः मन्यन्ते । अस्तु । प्रकृतग्रन्थस्य मातृकासु कुत्रापि सूत्रकर्तुः भाष्यकर्तुर्वा नाम नोपलभ्यते ।

सामवेदसर्वानुक्रमणीकारः सामतन्त्रकर्तारं स्मरति-"औदव्रजिकृतं सूक्ष्मं सामगानां सुखावहम्" इति । ततो विज्ञायते औदव्रजिरस्य कर्तेति ।

सामश्रमिभट्टाचार्यमहोदयस्तु कर्णाकर्णिकया श्रुतं सामतन्त्रकर्तारं "सामतन्त्रप्रणेता गार्ग्यः" इत्यथरतन्त्रे व्यलिखत् । नात्र किमपि प्रमाण-

मुपलभ्यते। डा० सूर्यकान्तशास्त्रिमहोदयाः ऋक्तन्त्रभूमिकायां महता प्रबन्धेन सप्रमाणं सामतन्त्रप्रणेता "औदव्रजिः" इति न्यरूपयन्। तैश्चात्र सर्वानुक्रमणिकाकारवाक्यमेव प्रमाणीकृतम्। अस्ति महागणपतिकृता काचन सामतन्त्रप्रकाशिकेति सभाष्यसामतन्त्रस्य व्याख्या। सेदानीं खण्डिता समग्रा नोपलभ्यते। तत्रापि सूत्रकर्तुर्भाष्यकर्तुर्वा नाम न दरीदृश्यते। सामतन्त्रप्रकाशिकायां भाष्यस्य वृत्तिरित्येव संज्ञा प्रदत्ता। परं वैदिककुले भाष्यमित्येवास्य व्यवहारः।

अस्मिन्भाष्ये सूत्रार्थविचारः उदाहरणप्रत्युदाहरणे एव प्राधान्येन विचारपदवीमारुरुहुः। न कश्चनान्यः शास्त्रार्थः। कुत्रचिदसङ्गतिरपि दृश्यते। तथाहि "द्रुकाद्रि" इति सूत्रभाष्ये उक्तं द्रुकात् परस्य द्वैधं रिशब्द एवोच्चीभवतीति उदाहरणम् परिस्रव इति–इदं च पर्व ओऽ२होऽ२३४वा इत्यतः परं श्रूयते। पूर्वत्रापि इन्द्रायेन्दौहोइ इति पर्व। तत्र "द्रुकाइ" इति स्वरोपेनम् न भवति। यत्र प्रथमस्वर एव भवति तत् द्रुकाइ पर्व। अत्र द्वितीयप्रथमौ स्तः। एवमन्यत्रापि द्रष्टव्यम्।

यथा भाष्यकारः वेयगानस्थमुदाहरणं नामग्राहं गृह्णाति न तथारण्यकस्थमुदाहरणम्। तत्र सामनिर्देशमेव करोति वैरूपे, देवव्रतेषु इत्येवमादि, कुत्रचिद्द्वन्द्वपष्ठाद्ये, अर्कतृतीयोपान्त्ये, कुत्रचिद्ग्रहणमेव "यज्ञायथायामि" त्येवमादि। आरण्यकगानस्य रहस्यमित्येव निर्देशं करोति। प्रस्तावोद्गीथप्रतीहारोपद्रवनिधनाख्यासु भक्तिषु प्रस्तावोपद्रवनिधनानामेव निर्देश

तुडि, वादेः निक्षे इति करोति ।

प्रातिशाख्यमिदं कां शाखामवलम्बत इति निरूपणात्पूर्वं सामवेद-मधिकृत्य संक्षिप्य किञ्चित्प्रस्तूयते—

संप्रत्यस्माकं पुरस्ताद्योऽयं सामवेदस्समुपलभ्यते स चतुर्धा भवति । आन्ध्रप्रान्ते स्वाध्यायमण्डलद्वारा श्रीनारायणस्वामिदीक्षितमहोदयेन सम्पादितः "वेयगान-आरण्यकगानात्मकः" यश्च पूर्वमेव तञ्जावूर्जिलान्तर्गत-तिरुवादी (पञ्चनद) क्षेत्रनिवासिभिः ब्रह्मश्रीकृष्णस्वामिश्रौतिभिः ग्रन्थ-लिप्याम् (द्रविडदेशप्रसिद्धायां तामिल् लिपितो भिन्नायाम्) संमुद्रय प्रका-शितमनुसरति । द्वितीयस्तु सामवेदसुबोधिन्यां केचन मन्त्रा उट्टङ्किताः मन्ये सामवेदश्रमिसत्यव्रतभट्टाचार्येण कलिकातानगरे प्रकाशितं साम-गानमनुसृत्य भवेयुरिमे मन्त्राः इति । समग्र उत्तरभारतेऽयमेव पाठस्स-मुपलभ्यते । तत्रैतयोरानुपूर्व्यां स्वरे वा न कश्चन भेदो जागर्ति परं गतौ इकारः यिकाररूपेण लिखितः—यथा अस्ति वामदेवेन दृष्टं "कयानश्चित्र" इत्यस्या-

२ २ ५ ४ २ ४२ २ १ २१
मुत्पन्नं वामदेव्याख्यं साम—काऽ५या—नश्चाऽ२इत्रा३आभुवात् । ऊ । ती़स-
१२ २ १ २ २२ १ २ ४२२ २ —
दावृधः स-खा-औऽ२होहाइ । कयाऽ२३ शचाइ । ष्ठयौहोऽ३ । हुम्माऽ२ ।
१ ५
वाऽ२ र्तोऽ३५ हाइ आन्ध्रनगरमुद्रितपाठः । सुबोधिन्यां नश्चाऽ३यित्राऽ३ आभुवात् । औऽ२होहोयि-कयाऽ२३ शचायि । वाऽ२ र्तोऽ३५ हायि" इति स्वल्पेनाक्षरभेदेन पाठः । अत्रेदं विचार्यते–चित्र इत्यत्र गानकाले चाइत्र इतीकारस्याइकार आगतः । आइ इत्यस्य गतिरिति संज्ञा । तथाहि-गतिः

द्विविधा—इगतिः उगतिरिति । हाइ इत्यत्र प्रथमा, हाउ आउ इत्येवमादिषु द्वितीया । तत्रेमां गतिं केचन आइ हाइ इत्येवमामनन्ति । अपरे पुनः "अथ स्तोभगतागतमि"ति पुष्पसूत्रव्याख्याने श्रीशिवरामशुक्लमहोदयैः—"तत्र स्वरान्तगतिरिकारात्मिका न भवति । तिः—गतिश्चान्तस्थमापद्यते इति ऋक्तन्त्रात् । अन्तस्थानां बहुत्वे यकाररूपैवेति मात्रालक्षणभाष्ये स्पष्टमुक्तम् । औहोहायि इत्येवं रूपा गतिर्भवति"—इति गतिस्वरूपं विशिष्य प्रतिपादितमनुसरन्तो लक्षणज्ञाः "हायि" इत्येवमामनन्ति ।

परमस्मिन्नेव "अथस्तोभगतागतमि"ति पुष्पसूत्रे सूत्रार्थं विवृण्वन् श्रीनानाभाईमहोदयः—तत्र गतिर्द्विविधा इगतिरुगतिश्चेति । आइ कण्ठताल्व्या आउ कण्ठ्योष्ठ्या चेति—स्वरान्तां गतिं प्रतिपादयामास । अत्रापि ऋक्तन्त्रमेव प्रमाणम्-वर्णानामुद्देशावसरे "अ इति आ इति" इत्येवमारभ्य समानाक्षराण्युपदिष्टानि । तदनु "ए इति" इत्यादिना सन्ध्यक्षराणि । तावता स्वराः सम्पूर्णाः । स्वरनिरूपणानन्तरं व्यञ्जनानामुपदेशः क्रमप्राप्तः । तं विहाय मध्ये "आयाहीवोयीनां गतिरन्तः इति स्वराः" इति निरूपितम् । तत्र गतिनिरूपणानन्तरमेव स्वरनिरूपणं समाप्तमिति "इति स्वराः अथव्यञ्जनानि" इति दर्शनात्स्वरान्ता गीतरभिमता । अन्यच्च गतिर्यदि "आयि" इति भवेत् तदा "तिः" इत्यनेन सूत्रेणान्तस्थवर्णनं न सङ्घटते । पूर्वमेव निष्पन्नत्वात् । ततश्चोभाभ्यां प्रामाणिकाभ्यामुभयथा निरूपणादुभयं प्रमाणमिति मत्वा केचनैवमादिषु शाखाभेद एव कारणमिति वदन्ति ।

अस्तु। येच सामान्येन सामस्वरोच्चारणे परिचितास्तेऽल्पेनैवायासेन स्वरचिह्नमवलोक्य समग्राध्ययने समर्था भवेयुः। तदेतदुक्तं श्रीपादशर्मभट्टाचार्येण सामवेदसंहितोपोद्घाते-सामगाने लिखितानां अङ्कानामेष एव स्वर निर्णयः यमाश्रित्य सामगानस्थितानङ्कांश्च दृष्ट्वा स्वरज्ञा असंशयं सामगानं कर्तुं शक्ष्यन्ती'ति।

सामस्वराणां विन्यासक्रमः

"अथ स्वरविन्यासः—तर्जन्या उपरि द्वियवान्तरोऽङ्गुष्ठः क्रुष्टस्य बोधकः। एकयवान्तरोऽङ्गुष्ठः प्रथमस्य, तर्जनीमध्यरेखा द्वितीयस्य, मध्यमामध्यरेखा तृतीयस्य, अनामिकामध्यरेखा चतुर्थस्य, कनिष्ठिकामध्यरेखा मन्द्रस्य तन्मूलरेखातिस्वार्यस्ये"ति। अङ्गुष्ठेन द्वितीयादिस्वरोच्चारणे तास्ता रेखास्स्पर्शयेत्। एवं द्वौ पाठौ सुप्रसिद्धौ।

अन्यौ पाठौस्तः यावद्यावधि क्कचिन्न मुद्रितौ। तत्र प्रथमः पाठो यथा-पूर्वोक्तं वामदेव्यम्—

का ट मि या। न चौ श्राइत्रआसुवात्। ऊ क। ती गो सादाद्वधस्स। खाक। औं चे होहाइ। क कः याशचाइ। ▪ टि यौहो। हि का स्मा प्रे। या की मि र्त्तोहाइ। इति। अयं च पाठः परिभाषापाठ इति संप्रदायविद आचक्षते। अत्र स्वरनिर्देशोऽक्षरैरेव संसूचितः। वर्णानामुपरि स्वरनिर्देशो नास्ति। केवलं दीर्घत्वप्रदर्शनचिह्नं ० इत्येव वर्तते। द्वितीयमक्षरं पर्वस्थं स्वरबोधकं भवति। साम्न्यस्मिन् ऋक्ष्वदृष्टानि ट, मि, चौ, क, गो, क, चे,

कः, टि, का ग्रे, कीभि, एतान्यक्षराण्यधिकानि श्रूयन्ते। यद्यप्यौहोहाइत्येवमादीन्यप्यक्षराणि ऋक्षु नावलोक्यन्ते तथापि तेषां स्तौभत्वेन प्रसिद्धेः न स्वरनिर्देष्टृत्वं सम्भवति। तत्र मि इत्यतिक्रमस्य संज्ञा। ट इति तृतीयस्वरस्य संज्ञा। ततश्च तृतीयस्वरवदिदं पर्व। यावन्त्यक्षराणि तावन्ति तृतीयस्वरवन्ति। परं मि इत्युक्तत्वात् द्वयोरक्षरयोः प्रथममक्षरं तृतीयस्वरोपेतम् या इत्यतिक्रमप्राप्तपञ्चमस्वरोपेतमिति प्रतिभाति। कस्य वर्णस्य कः स्वर इत्येतत्परिभाषाग्रन्थे वररुचिना सम्यगुक्तम्। प्रकृतानुपयुक्तत्वादत्र बहुवक्तव्यत्वाच्चैतावतैवोपरम्यते।

अयं तु पाठः स्वरपरिचयवतामपि क्वचित्प्रमादमुत्पादयत्येव। अत एव मद्रप्रान्तस्थकाञ्चीमण्डलवासिनः परस्परं भिन्नानेव पाठान् पाठन्ति स्म। तथाहि-महि५त्री२णाम२वरस्तू५ऽ६ए इति पर्व। तत्र केचन महित्रीणामवरस्तूऽ२६ए इत्येव पठन्ति। अन्ये यथावत्। एवमेव यत्र परिस्वारस्वरो भवति तत्र ड. ड. ड. इति। यथावा कया१ऽ२स्था५ऽ५इराऽ६५६न् इत्यस्य "कयोयास्थाइरान्" इति पाठस्य कया१ऽ२स्था५ऽ५इराडाडाडान् इति। नचैतमध्ययने साम्प्रतं किंचित्प्रमाणं मम पुरस्तादाविर्भवति। मयाप्ययमेव पाठोऽधीतः। मन्ये तत्र च प्रमाणभूतो ग्रन्थोऽध्येतॄणां प्रमादेन कुत्रचित्कोणे निविष्टो भवेत् कालान्तरे च स्वात्मानं प्रख्यापयिष्यतीति। मन्त्राणां यथावत्परिपालने बद्धपरिकराः शिष्टा न निर्मूलमधिजगिरे पूर्वोक्तं पाठविशेषं न वाध्यापयन्ति स्म।

राणायनीयारण्यकगानमपि मया प्रत्यक्षीकृतम् । अत्रत्यः कश्चन मन्त्रः प्रतिपाद्यते—

हाऽ३उऽ२ हाऽ२उऽ२ हाऽ२उऽ२ । आऽ३जाऽ२ ओऽ३वाऽ३॥३॥ दिऽ२दीऽ२हिविश्वतस्पृऽ२धुः । उऽ२त्तुऽ२त्यंऽ२जाऽ२ताऽ२३वायिदाऽ२ सा४२म्२ । देऽ२वंऽ२वऽ२हऽ२न्तीऽ२३क्राइताऽ२वाऽ४२ः । दृऽ२शेऽ२ विऽ२श्वाऽ२याऽ२३सूराऽ२याऽ४२म्२ ॥ अऽ२पऽ२त्येऽ२ताऽ२याऽ२३ चोयाऽ२थाऽ४२ । नऽ२क्षऽ२त्राऽ२यऽ२न्तीऽ२३याकनूऽ२भाऽ४२यिरः । सूऽ२राऽ२यऽ२विश्वा२३चाक्षाऽ२साऽ४२यिर । अऽ२हऽ२श्यऽ२त्रऽ२ स्याऽ२३क्रायिताऽ२वाऽ४२ः । विऽ२रऽ२श्मऽ२योऽ२जा२३नाऽ२आऽ२ नूऽ४२ । आऽ२जऽ२न्तोऽ२अऽ२ग्नाऽ२३योयाऽ२थाऽ२३ । हाऽ२उहाऽ२ उऽ२हाऽ२उ२ ॥ आऽ२जाऽ२ओऽ२वाऽ३ । द्विः । आऽ२जाऽ२३ओऽ४५ वाऽ५६५ ॥ ईऽ२२३४५ ॥ इति ॥

अत्रापि वर्णानामुपरि स्वरसङ्केतो नावलोक्यते । वर्णानां पश्चात् अङ्केन पूर्ववर्णस्य स्वरसङ्केतोऽकारि । वर्णानामधस्ताद्या तिर्यग्रेखा सा दीर्घत्वसंसूचिका । प्रथमस्वरस्य वर्णस्य न कोऽप्यङ्कोऽस्ति । तथाहि-हिविश्वतः एषामक्षराणां पश्चादङ्काभावादिमान्यक्षराणि प्रथमस्वरवन्तीति विज्ञायते । अयमपि पाठः सामन्यस्वरपरिचयवद्भिः कर्तुं शक्यत एव । नास्ति प्रथम द्वितीयपाठैस्सह महान्भेदः ।

अन्यौ च पाठौ खण्डशः समुपलभ्येते। तथाहि-छान्दोग्योपनिषदः द्वितीयाध्यायस्य चतुर्विंशे खण्डे वासवं सामैवमाम्नातम्—

लो ऽ२कद्वारमपावा ऽ३र्णू ऽ२३। पश्येमत्वावयँरा ऽ३३३३३। हु ऽ-३म्आ ऽ३३। ज्या ऽ३यो ऽ३। आ ऽ३२१११॥

इति। ३ इति निर्दिष्टा सङ्ख्या पूर्ववर्णस्य त्रिमात्रत्वं वृद्धत्वं ज्ञापयति। राशब्दाद्यासङ्ख्या सा आरोहावरोहौ प्रथमद्वितीयस्वरौ निर्दिशति। येषां दीर्घाक्षराणां पश्चात् ३ इति संख्या नास्ति तानि दीर्घाक्षराणि द्विमात्रकाणीति विद्यात्। इदानीं मुद्रितग्रन्थेषु दीर्घाक्षरद्योतको रेफ इति पूर्वमेव प्रावोचम्। अनयैवरीत्या समग्रो वेदः कुत्रचित्स्यात्। तत्र गायत्रगानमेवोपलभ्यते।

मया प्रत्यक्षीकृतेषु दाक्षिणात्यमातृकाकोशेषु कुत्रचित् भ्य भ्य भ्य इति लिखितं वर्तते। यथावा-दशमप्रपाठकस्य प्रथमदशकस्य प्रथममन्त्रे आर्ता ऽभ्य ओ ऽभ्यभ्यभ्यभ्यवा। सुवा ऽभ्यभ्यता ऽभ्यभ्यभ्यभ्य इमीः इत्येवमादि। मया पुनरेतादृशेषु स्थलेषु मुद्रितः प्रचलित एव पाठस्सन्निवेशितोऽस्मिन्ग्रन्थे। क्वचित्पाठान्तररूपेणापि निवेशितः। विस्तृतस्वरूपं [illegible] पश्चात्करिष्यामि।

एवमेव मात्रालक्षणेषु-प्रावो ऽ२३२चा ऽ३४३ः इत्यदः पर्व पुप्रा ऽ३-वो ऽ३३२ चा ऽ३३३३ः इति निर्दिष्टम्। तेन ज्ञायते प्राचीनकोशेष्वक्षराणामुपरि स्वरनिर्देशो नासीत्। अत्रापि ३ संख्या वृद्धमक्षरं प्रब्रूते। एतेषां

स्वरूपविवेचनं यावत्सम्पूर्णः ग्रन्थो दृष्टिविषयं नारोहति तावत्तदधिकृत्य टिप्पणीकरणमसाध्विति मन्ये। न जाने कदा वा स्वरमयः परमेश्वरः कृपां कुर्यादेवं विलीनानां शाखानां सर्वतः प्रसाराय। सहस्रवर्त्मा हि सामवेदः, तत्र कौथुम-जैमिनीय राणायनीय-गौतमी-नैगेयशाखाः सांप्रतमुपलभ्यन्त इति विमर्शका आशेरते।

सामतन्त्रे यान्युदाहरणानि भाष्यकारैरुट्टङ्कितानि तत्रैकं विहाय सर्वाण्यन्यानि कौथुमशाखायामुपलभ्यन्ते। तुवम्ई इत्येतदत्र नोपलभ्यते। द्वारशालायां-सार्पराज्ञीषु संमील्येषु-आवश्यादिकानां चतुरनुगाने-पञ्चानुगाने, वाजसाम्नि, वत्सव्रते, शक्वरीषु, समैरये, सिमास्त्रिवि आरण्यकगानस्थितानां साम्नां नामानि बहुलं भाष्ये समुपलभ्यन्ते। नैतानि सामानि कौथुमास्त-त्तन्नाम्ना पूर्वोक्तेन व्यवहरन्ति। अस्ति तेषां "आर्षेयब्राह्मणसंज्ञक" ब्राह्मणम्। तत्र प्रकृतिसाम्नां ऋषयः नामानि च क्रमेण समाम्नायन्ते। न हि तत्र पूर्वोक्तानि नामानि सन्ति। किन्तु द्वारशालायाः "आदित्यव्रतमिति" सार्पराज्ञीनां "सार्पराज्ञः" संमील्यस्य "अग्नेर्हरसी द्वे" आवश्याधिकचतुरनुगानस्य "अग्नेरिलान्दं पञ्चानुगानम्" पंचानुगानस्य "कश्यपव्रतदशानुगानम्" वाजसाम्नः "भरद्वाजिनां व्रतम्" वत्सव्रतस्य "अनडुद्व्रतम्" शक्वरीणां सिमानां च महानाम्न्यः इत्येव नामानि सन्ति। तत्र भरद्वाजिनां व्रते-साम्नि वाजशब्दस्य विद्यमानत्वात्, अनडुद्व्रते "मात्रा चरति वत्सकः" इति वत्सशब्दस्य सत्वात्तन्नामनी आयातः। शिष्टानां शाखान्तरब्राह्मणे

(न जाने कस्यां वा शाखायामेतानि नामानीति; तेषां ग्रन्थानामद्य दुर्लभत्वात्) उपर्युक्तनाम्ना व्यवहारात् भाष्यकारस्तन्नामान्येव प्रावोचत् । नैतावता कौथुमशाखां नावलम्बत एतत्प्रातिशाख्यमिति वक्तव्यम् ।

परिभाषापाठग्रन्थे-"गुणश्वरायां वाचि" इत्यस्मिन्सूत्रे यान्युदाहरणानि

१ ५ ३ २ ३ २ ३ ४

पाऽ२३४तीम् , साऽ२३४खा, ईऽ२३४चा, यूऽ२३४वा, इत्युक्तानि तानि क.ग.पाठान्तरोपदिष्टान्येवोपलभ्यन्ते । सकारादीनां वर्णानां लोपो न भवतीति तच्छाखाध्यायिनामभिप्रायः । अन्यत्र सर्वत्राप्युदाहरणानि तुल्यानि । परिभाषापाठाध्येतारोऽप्यात्मनः कौथुमान् इत्येव वदन्ति । अस्तु । कौथुमशाखीयैरध्येतव्येषु ग्रन्थेषु सामतन्त्रोपादानात् कौथुमशाखामवलम्ब्य प्रवृत्तमिदं शास्त्रमिति निश्चिनुमि । शाखान्तरग्रन्थानामद्य दुर्लभत्वात्तदीयगानेष्विदं लक्षणशास्त्रं समन्वेति वा नेति वा वक्तुमसमर्थः ।

सामतन्त्रं ऋक्तन्त्रमपेक्षते

अन्येषु प्रातिशाख्यग्रन्थेष्वादौ वर्णानामियत्ता, आनुपूर्वी, वर्गीकरणम् स्थानप्रयत्नोपदेशः इत्येवमादयो विषया निर्वेचिताः । अस्मिन्प्रातिशाख्ये ते विषयाः सर्वात्मना चोपेक्षिताः । परं सूत्रेषु स्वराः, व्यञ्जनानि, स्पर्शाः. अन्तस्थाः, ऊष्माणः कण्ठ्याः, तालव्याः दन्त्याः ओष्ठ्याः वर्गप्रथमाः इत्येवमादीनि पदानि पदे पदे प्रयुक्तानि । तेषां पदाना ऋक्तन्त्रे निरूपणं कृतं तावतैवालमिति नात्र पुनरुपदिष्टानि । तत्र स्वरव्यञ्जनस्पर्शान्तस्थोष्माणः ऋक्तन्त्रे प्रथमप्रपाठकस्य तृतीयचतुर्थखण्डयोः सम्यगुपपादिताः । ह्रः-

कण्ठे, तालुनिश्च्ये, दन्तेत्स्लाः ओष्ठ्ये वोॅप् इत्येभिस्सूत्रैः कण्ठ्याद्यक्षराणि निरूपितानि। ततश्चेदं सामतन्त्रं ऋक्तन्त्रादनन्तरकालीनम् सामतन्त्रापेक्षितोऽर्थस्तत एव पूरणीय इति विश्वसिमि। एवं संयोगस्य सण् इति संज्ञा "सयुक् सण्" इत्यनेन प्रत्यपादि। सण् इति पदं बहुषु सूत्रेषु वर्तते संयुक्तार्थकम्।

"इको ह्यौ" इति सूत्रस्थं "इक" पदं प्रत्याहारं ब्रूते। इ-उ-ऋ लृ वर्णाः इक्पदेनाऽभिधीयन्ते। प्रत्याहारार्थश्च वर्णानामुपदेश इति प्रत्याहारार्थो वर्णः, अनुबन्धः व्यञ्जनं यावतिथः तावतां तदादीनां ततः पराणाम्" इति ऋक्तन्त्रे प्रत्याहारस्वरूपमभिहितम्। अन्यत्र कुत्रापि प्रत्याहारो नास्ति।

सामवेदप्रातिशाख्यग्रन्थेषु सर्वत्र पदानां सामनाम्नां च स्वरूपमेकदेशाक्षरैः प्रतिपाद्यते-यथा-दीर्घं धं, लघु-घु यौधाजयम् जयम् रौरवं रवं इति। तत्र ऋक्तन्त्रसामतन्त्रयोः यानि पदानि अंशतः प्रयुक्तानि तेषां पङ्क्तिका ऋक्तन्त्रोपोद्घातोक्ता तत एवाऽवगन्तव्या। यानि संज्ञाक्षराणि सूत्रेषु प्रयुक्तानि तेषामर्थो निरूप्यते—

अचु-अथवा चु=आदिः
अनु=पादान्तः
अण्=पादादिः
अतवत्=अवृद्धम्
अन्त्याक्षरम्=अकारव्यतिरिक्तान्य-क्षराणि
अम्=प्रणतम्
इनु=पदान्तः

इण्=पदादिः

इण्=अभिगीतम् (सू. ११५४)

इन्=अभिगीतम्

उत्तु=पर्वान्तः

उट्=अन्तर्गीतम्

उन्=गीतम्

उण्= „

„ पदम् (सू. १२०८)

„ पर्वंगीतादिः (सू. १२६७)

उत्=उच्चम्

उदु=उदुह्यम्[1]

ओदः=स्तोभः

खट्=द्वितीयमक्षरम्

खिट्=उपान्त्यमक्षरम्

खु=अक्षरम्

खुम्= „

ग्=त्र्यक्षरम्

गिक्=प्रथमोचम्

---

१ उदुह्यस्वरूपं चैवमुपवर्णितं संहितोपनिषद्ब्राह्मणे—चतुर्थोदात्ततमांस्स्वरान्द्व्य-न्तरानुदूहन्ति प्रागुपायात्, न चेत्समानं पुरुषवचने। तृतीयप्रभृतीनामुदात्ततमः कश्चित्स्वरो भवति तमुदूह इत्याचक्षते। तथा च यज्ञे क्रियतेऽरण्येगेयश्चाधीमहे ग्रामे गेयं चेति। विवृतं चैतद्द्विजराजभट्टैः चतुर्थोदात्ततमान् × × × पुरुषवचने इति अस्मिन्विशिष्टगानविधौ चतुर्थोदात्ततमान् चतुर्थमन्द्रातिस्वार्यलक्षणान् स्वरान् आचार्याः द्व्यन्तरानुदूहन्ति। अन्तरानिति चतुर्थस्वराक्षरं प्रथमे स्वरे उदूहन्ति=उच्चैः कुर्वन्ति। मन्द्रस्थं द्वितीये। अतिस्वारस्थं तृतीये। परन्तु प्रागुपायात्-उपायवचनं विहाय। मन्द्रस्वरवर्तमानसमीपं वचनं द्व्यन्तरोच्चं न कर्तव्यमित्याशयः। तत्रोदाहरणम्—

२ २ ४

ऐयाऽइहा ॥ होऽ५इ। हा। नचेत्समानपुरुषवचनेनेति। समानाश्च ते पुरुषाश्च समान पुरुषाः। स्तोत्रगतसामप्रयोगे। साधारणा उद्गातार इत्यर्थः। तेषां वचनं समानपुरुष-वचनमित्यर्थः। चतुर्थोदात्ततमस्वरं नोदूहितव्यमिति भावः। उदूहप्रयोगमुक्त्वा अथैतल्लक्षणमुदाहरति—तृतीयम् × × × आचक्षते इति। शिष्टं तत एवावगन्तव्यम्।

गि, गिन्=प्रथमः स्वरः

कु=सर्वम्

जि=द्वितीयः स्वरः

बि=तृतीयः स्वरः

बिक्=तृतीयोच्चम्

णि=त्रिःकृष्टम्

त=वृद्धम्

तत्=अवृद्धम्

ति=यथर्च्चम्

तुट्=प्रस्तावः

दि=चतुर्थः स्वरः

दिक्=चतुर्थोच्चम्

दिन्=अपदान्तः

दिनु=पदान्तः

नू=पदम्

नामि=अकारव्यतिरिक्ताः स्वराः

नि=त्रिः कृष्टम्

नु=प्रत्युत्क्रमः

बि=मन्द्रः स्वरः

मिम्=अवृद्धम्

मि=अभ्यासभूतम् (सू. ८००)

मि=दीर्घकृष्टम् (सू. ४८९)

यिन्=चतुर्थः स्वरः

लु=अतिक्रमः

षि=प्रणतम्

शु=रहस्यम्

सण्=संयोगः

सक्=अभ्यासः

हि=सकृत्कृष्टम्

हिन्=स्तोभः ।

अत्र च "घृश्नः[1]" इति कश्चन ऋषिर्नाम्ना निर्दिश्यते । यथा

---

१. सामवेदसुबोधिन्यां तर्पणप्रयोगे (पृ० २६६) द्वादश सामगाचार्याः, दश प्रवचनकर्तारश्च नाम्ना निर्दिष्टाः। दशसु प्रवचनकर्तृषु दाक्षिणात्या अन्यानेवर्षीन्स्मरन्ति । तत्र पञ्चमः घृश्न इति कश्चन प्रवचनकर्ता दृष्टिपथमागच्छति। तथाहि—शटिमाह्लवि-काह्लवि-ताण्ड्य-वृपाणक-रुरुकि-समबाहु-अगस्त्य-बष्कशिराः-हूहः, दशैते मे प्रवचनकर्तारः स्वस्ति कुर्वन्तु तर्पिताः इति। तत्र पञ्चमस्थाने घृश्न दशमस्थाने कुहूः इति पाठभेदः। अनुमिनोम्यहमयमेव प्रवचनकर्ता घृश्न इति निर्दिष्टोऽत्रेति ।

प्रातिशाख्यान्तरेषु ऋषीणां नामानि, अन्ये, एके इत्येवमादीनि च पदानि प्रयुक्तानि न तथात्र विलोक्यन्ते ।

छन्दस्सु गायत्र्युष्णिगत्रिष्टुब्बृहत्यतिछन्दांसि गृह्णाति सूत्रकारः[1] तेषां स्वरूपं "चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री त्रिपदाष्टाक्षरपदा । अथापि चतुष्पदा भवति षडक्षरपदा । अष्टाविंशत्यक्षरोष्णिक्, त्रिपदैव पूर्वावष्टाक्षरावुत्तमो द्वादशाक्षरः । षट्त्रिंशदक्षरा बृहती चतुष्पदैव । चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुप् । चतुष्पदैकादशाक्षरपदा । ऊर्ध्वं जगत्या अतिच्छन्दसः द्विपञ्चाशदक्षरप्रभृतयः" इति निदानसूत्रे[2] भगवान्पतञ्जलिर्निरूपयामास ।

मन्ये प्राक्कथनेनानेन सामतन्त्रापेक्षिता विषयाः प्रायेण विवेचिताः । प्रतिसूत्रं यद्वक्तव्यं तद् द्वितीयभागे वक्ष्यामि पर्वणामनेकस्वरवतां स्वरूपञ्च प्रतिज्ञातमिति शिवम् ।

१. सा. तं. सू. ४३७, १०७५, ९९८, ४९९, ८३८
२. नि. सू. १. २.

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ मेधादक्षिणामूर्तये नमः ॥

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

भाष्यसहितं सामतन्त्रम् ॥

१. स्वरोऽनन्त्यः ॥ १ ॥

स्वरोऽनन्त्यो गीतो भवति । [1]क्रुष्टः । तद्विविद्वाइ (१.१.२५) इन्द्रंविश्वाः (९.१.२२) इ[2] (७.२.१५) हिताः (२.१.१५.) अग्निस्तुताम् (१.१.५) [3]वचनादनन्त्यस्वरः । स्वरोऽनन्त्यः ॥ १ ॥

२. नीचान्तानाम् ॥ २ ॥

नीचान्तानां च पर्वणां संज्ञा भवन्ति । आन्धाः (८.१.३६) [4]विद (१७.१.४.) [5]जारा (१.१.२५) नीचान्तानाम् ॥ २ ॥

३. उपान्त्यम् ॥ ३ ॥

उपान्त्यनीचान्तानां च पर्वणां संज्ञा [6]भवन्ति । बाइश्पताइ (१.२.११) हऽसिया (६.२.३१) प्रेष्ठंवाः (१.१.९) उपान्त्यम् ॥ ३ ॥

---

1. ऊ क. (७.२.३६)
2. हम् क. हाइ. ख. हिम् ग. घ.
3. वचनादन्त्यस्वरः ख.
4. विदो. क.
5. जरा. ख. ग.
6. भवति क. ख. ग.

४. उपान्त्ये ॥ ४ ॥

१२ १ ३ २
उपान्त्ये च प्रत्यये नीचं भवति। वृधस्स-स्वा (५.१.२५) यन्ता
४ ५ ४
उ-चा (२.२.१४) अचिक्रदात् (१६.२.२७) उपान्त्ये ॥ ४ ॥

५. त्रिषु ॥ ५ ॥

१ १
त्रिषु [1]च नीचं भवति। दिवानक्तम्० (८.१.४) त्रिषु ॥ ५ ॥

६. आदिः ॥ ६ ॥

२ १ १ १
[2]आदिर्नीचो भवति। वृधन्ताम्[3] (१.२.२) शताम्[4] (६.२.२६)
५ ४
प्रवाः (१२.१.९) आदिः ॥ ६ ॥

७. उपान्त्यं[5] च ॥ ७ ॥

२ १ २ १
उपान्त्यं च नीचं भवति। आदिश्च। उग्रङ्शर्मा (१२.२.१३)
१ २ १ २ ५ ४ ५ ४
त्तमङ्हनिः (१४.२.१३) तुवन्नई (Cf. ११.१.७) उपान्त्यं च ॥ ७ ॥

८. द्वितीयम् ॥ ८ ॥

१ २२ १ २ ३ २
द्वितीयं नीचं भवति। माहान्ममुद्राः (११.२.१९) अतिथाङ्ः[6]
४१ ५१४
(२.२.२४) [7]आयाही (११.१.२) द्वितीयम् ॥ ८ ॥

---

1. च नास्ति क. ग.
2. आदी. क.
3. वृधन्ता. ख. ग. घ.
4. शता. ख. घ.
5. ख. पुस्तके सूत्रं नास्ति.
6. अतिथाङ्म क.
7. आधाही. ग.

९. अन्तश्च ॥ ९ ॥

अन्तश्च नीचो[1] भवति । द्वितीयं च । सूतऽराधा[2] (५.१.१०) हाउहाउ (१४.२.४) सूष्वाणासाः (८.२.५.) अन्तश्च ॥ ९ ॥

१०. उपान्त्ये ॥ १० ॥

उपान्त्ये नीचे भवतः । सामदाइ० (१४.२.२०) तमुम्वसाम् (६.२.२०) आजुहोता (२.१.३४) उपान्त्ये ॥ १० ॥

इति प्रथमो दशकः ॥

---

११. आद्ये ॥ १ ॥

आद्ये नीचे भवतः । एपब्रह्मौहो (११.२.३८) [3]द्रतेशवाः (१०.२.१९) आद्ये ॥ १ ॥

१२. अन्त्ये ॥ २ ॥

अन्त्ये [4]नीचे भवतः । तामश्विना० (८.१.२७) पुष्ये (आ.१.१.८) आऔहोइ[5] (८.२.१०) अन्त्ये ॥ २ ॥

१३. मध्यम् ॥ ३ ॥

मध्यं नीचं भवति । गोपाता (१.२.२०) विपाञ्ज्योताइ (३.१.१४) अबोधिया[6] (२.२.१०) मध्यम् ।

---

1. नीचे ग.
2. सूतः राधा. ग.
3. यद्रतेशवाः क.ख. वाहतेशवाः घ.
4. नीचं भवति क. ख. ग. घ.
5. आअहोइ. ग.
6. अबोधिया. ग.

१४. विपरीतस्वराणाम् ॥ ४ ॥

२१ १
विपरीतस्वराणां च पर्वणां संज्ञा [1]भवन्ति । आन्धादीनि-[2]आया-
१ ३ २ ४१२ १ ४
हीऽ२थोइ० (१.१.१) उहुवाइ (१५.२.४) औहोइगूढे (८.२.२६)
२ १ २ ३ २ ३ ४ ५ ५
वाइश्पतादीनि-[3]सिक्रणपा (१६.२.२०) [4]इन्द्रस्तु (८.२.५,६) [5]वृत्राणी
२ ३१२१
(१.१.७) वृधस्सखादीनि-रंमन्येऽ३- (१२.१.३९) एका-वृष्णि (आ०
४ ४ १ २१
२.१.१३) आऽ४औहो (५.१.११) [6]दिवानक्तादीनि-हिपाइच[7] (१३.
१२१ ५ ४ १
२.२) वृधन्तादीनि–मर्ता (२.२.२९) पुप्ये (आ. १.१.८) । एहिया-
१ २ १ १ २ १ १
हाउ (१.२.३२) उग्रश्शर्मादीनि–मऽहिष्टंच (४.२.१८) [8]अभिद्रोणा
२१३ २१३ ५ ४ ५ ४
(१४.१.१२) हाउहाउ (१४.२.४) सूप्वाणासाः (८.२.५)
२ ११२ ११—
महाऽमयुद्रादीनि–इन्द्रायमोमोऽ२० (१७.२.५) [9]नवस्तोभे (आ. ३.१.
४ ५ ४ २१ १ २
१४) वृत्राणी (१.१.७) सुतऽराधादीनि–नामानिय[10] (१६.२.३)
३ २ ३ २ १ ५ २ ५
मघोऽ३४र्नपा-श्रा (२.१.६) त्वं न इन्द्रा (११.१.८) सामदादीनि–
२ १ ३ २ ३ १ १ १
वद्व्रधा० (८.२.३.) कृताम्–कृता[11]ऽ२३४५६ (१६.२.१५.)
४१ ५ ४ १ २ २
मूर्धाहोहाइ (२.१.३९.) एपत्रज्ञादीनि–मागायत (१०.२.९.)

---

1. भवति. ख.
2. आयहि ओवा क. ग. अधाहि ओवा. ख.
3. सिक्रणुपु. ख.
4. इन्द्रस्त्वम्. ख. ग.
5. त्वंवृत्राणि. ग्व. ग.
6. दिवानक्तम्. क. ख.
7. इवा ग.
8. अतिद्रोणा. ग.
9. नवस्तोत्रः क. ख. ग.
10. नामानिया ख.
11. ऋतम्. क.

[1]अभिवा ऽ२३४५ (१७.१.३९) पतिंगिरा[2] (५.१.२२) तामश्विनादीनि–अश्वन्नस्तो (११.२.२८) यन्ताउ३वा (२.२.१८) द्रुतेशवाः (१०.२.१९.) गोपादीनि–यज्ञत्वियोवा (११.२.३५.) [3]नामध्व (२.२.३.) औहोहोवाहाइ (१२.१.३७) विपरीतस्वराणाम् ।

१५. जारा ॥ ५ ॥

जारा पराणां च पर्वणां संज्ञा [4]भवन्ति । दाऽ२३४ औहाइ (१.२.१६) माऽ३ हाऽ१हि (१०.१.२५) शग्ध्यूपू (७.१.१२) स्तोनहीहाउ (२.२.२२.) हौहोवाहाइ (१.१.३३) जारा ।

१६. माहम् ॥ ६ ॥

[5]माहा१हि पराणां च पर्वणां संज्ञा [6]भवन्ति । [7]नेमिन्तष्टेव (२३८) अक्तः (४३३) स्तिमा० (६.२.३०) पुरोहितः (४८) माहम् ॥ ६ ॥

१७. शग्ध्यू ॥ ७ ॥

शग्ध्यू पराणां च पर्वणां संज्ञा [8]भवन्ति । उत एकादीनि (६५) शग्ध्यू ॥ ७ ॥

---

1. गूह्या. ख.
2. पतंगिरा. ख.
3. नामधौ क.
4. भवति. ख.
5. माह१हि क. ख. ग. पाठः
6. भवति ख.
7. नेमिन्तष्टेवा. ख.
8. भवति ख.

१८. ऊता ॥ ८ ॥

ऊतापराणां च पर्वणां संज्ञा [1]भवन्ति । [2]घ्वाऽ३राइ (६.२.७) शाऽ३४३न्तमानि[3] (८.२.१७) ऊता ॥ ८ ॥

१९. पारीघु ॥ ९ ॥

पारीणसीपराणां च पर्वणां संज्ञा भवन्ति । चरामसि (३७३) विश्वा (४६३) निया (१३५) युंस्वा (३०१) त्यम् (३३२) पारीघु ॥ ९ ॥

२०. दि[4] ॥ १० ॥

दिपराणां च पर्वणां संज्ञा [5]भवन्ति । होऽ२३४तिंयाः (१.१.३३) साऽ३ती[6] (६.२.१०) भवाः (२.१.२८) दि ॥ १० ॥

इति द्वितीयो दशकः ॥

---

२१. वि ॥ १ ॥

विपराणां च पर्वणां संज्ञा भवन्ति । पाऽ२३४सा० (३.२.२५) मानि (८.२.१७) तेऽ४पाम् (६.१.४) विधृम् (८.२.२४) सत्राजितः (२५१) दाऽ३४५ योऽ६हा० (१.१.१०) [7]सूऽ३४५ गोऽ६हा० (३.१.२४) होऽ५ तोऽ६ हा० (१.२.११) वि ॥ १ ॥

---

1. भवति ख.
2. घ्वरा क. ख.
3. शान्तमानिया क. शान्तमानीया ख.
4. दिम्. क.
5. भवति ख.
6. साति क. ख.
7. सूऽ३४गे. ग.

२२. पिवा ॥ २ ॥

पिवासोमा च मन्द्रपरा तन्त्राणां परा भवति। अहये (४३९)
२ ३
नन्दा (२.१.२९) चनो (५५४) इन्द्र (२४८) [1]प्रत्नादीनि। पिवा ॥

२३. दधिविदपूर्वा ॥ ३ ॥

दधिपेरदा विदपूर्वा तन्त्राणां परा भवति। उचाते (४६७.) पिवासु (२३९) [2]सख्य इ (५१६) दधिविदपूर्वा ॥ ३ ॥

२४. द्वितीयपूर्वा ॥ ४ ॥

द्वितीयपूर्वा च दधिपा तन्त्राणां परा भवति। [3]नहि (२४१) परि-कोशम् (५७७) दूतंवः (१२) प्रमंहि (१०७) द्वितीयपूर्वा ॥ ४ ॥

२५. जारापरा च ॥ ५ ॥

जारापरा[4] च दधिपा द्वितीयपूर्वा तन्त्राणां परा भवति। उपन (१५०) उद्घातस्तु। तंगूर्द्ध (१०९) तंनः (२३६) वयंघ (२६१) जारापरा च ॥ ५ ॥

२६. सूप्वा ॥ ६ ॥

सूप्वा च द्वितीयपूर्वा तन्त्राणां [5]परा भवति। नहिप्रभृतीनि। यो-राजा (२७३) [6]यन्क्षकामीति (२६४) सूप्वा ॥ ६ ॥

---

1. प्रत्नादीनि क.
2. सख्ये इ. ग.
3. नहि ङ. नास्ति।
4. जरा परा घ. ग. ग. घ. ङ.
5. परा क नास्ति
6. यस्ते ङ.

२७. ईयाङ् ॥ ७ ॥

[1]ईयाङ् पराणां च पर्वणां संज्ञा [2]भवन्ति । अग्निष्पती (१२.१.४०) त्यग्नाइः (१२.१.४१) ईयाङ् ॥ ७ ॥

२८. अन्त्ये ॥ ८ ॥

अन्त्ये च प्रत्यये [3]ईयाङ् भवति । धानादीनि । अन्त्ये ॥ ८ ॥

२९. शता ॥ ९ ॥

शता पराणां च पर्वणां संज्ञा [4]भवति । शुवदध (५७०) [5]तिपौँ२सियाम् (१६.१.३७) नरमोइ[6] (४.१.३२) अन्त्ये–नाके (८. २. १४) अक्रान् (आ. ५. १. १२) शता ॥ ९ ॥

३०. तिपौगु ॥ १० ॥

तिपौँ२सियापराणां च पर्वणां संज्ञा भवन्ति । [7]चदक्षसे (३५) अच्छाको (५१४) वराइणियाः (१३.१.२) तमँ२हविः (५१२) अन्त्ये । न जात (आ. १.१.१) स्ये । तिपौगु ॥ १० ॥

इति तृतीयो दशकः ॥

---

1. इयापराणां ख. ग.
2. भवति. ख. ग.
3. इया ख. ग.
4. भवन्ति ग.
5. तिपौँसिया क. ख. तिपौँन्सिया ग.
6. नारमो क. ग. नारामो ख.
7. चदक्षसे ड. नास्ति ।

३१. पत ॥ १ ॥

१ ३ २ १
पतन्ता पराणां च [1]पर्वणां संज्ञा [2]भवन्ति । चाऽ२दक्षसाइ
१ ३ २ १ २३१ २ १
(१.२.२३.) पूऽ२दध्रिपोऽ२३४५ इ (१४.२.१८) कर्णं तु । हसोयहो
३१ २ १
(३.१.१५) नुपेजना[3] (१.१.४) अन्त्ये ह्रस्वस्य[4] । आदित्यव्रते (आ.६.१.१९)

बृहतीवामदेव्ये (आ.१.१.२६) [5]महित्व (१६६) ममद्रि (५१२)
३ २१
दध्रिपोऽ२३४ इ (१४.२.१८) पत ॥ १ ॥

३२. वाघ ॥ २ ॥

१ २ र
वाघद्धिपराणां च पर्वणां संज्ञा [6]भवन्ति । नमसारा० (२.१.३४)
२ १ २ र १ — ३.२१ १ —
महत्तरसो०[7] (१६.१.४) पिनासोमाऽ२मृ[8] (६.१.२२) वाजीनाजाऽ२मृ
२ १ —१ २ ११
(७.२.२८,२९) अन्त्ये । [9]तुनिनाऽ२जाः (४.२.१४) अर्यमा० (६.१.१०)

[10]वयमिन्द्र (१३२ वाघ ॥ २ ॥

३३. देदिघुम् ॥ ३ ॥

२१ २१——
देदिशता पराणां [11]च पर्वणां संज्ञा [12]भवन्ति । [13]सुजाद्धाराऽ२ः (८.२.४)

1. पर्वणा ख. नास्ति
2. भवति ख. ङ
3. नुपेजाना. ग.
4. ह्रुहोस्ये ङ.
5. हित्वा ख.
6. भवति ख.
7. महतत्सो ग.
8. पिनासोमा. ख. पिब्रासोमा. ग.
9. तुनेनाजाङ.
10. वयमिन्द्रो क.
 वयमिन्द्रा. ग. ङ.
11. परां च क. पराणा. ङ. ने.
12. भवति. ख. ङ.
13. सुजद्धारा. क. ख. ङ.

मरुद्भ्योनाऽ२ (१३.१.३०) अन्त्ये । [1]पणाऽ२ इनाम् (९.२.२६) चित्रं ग्रा० (५.१.१६) राति (८.१.४) युयोतना० (१०.२.३०) देदिघुम् ॥ ३ ॥

३४. शुमन्धा ॥ ४ ॥

उपान्त्या वृष्टा चान्धा तन्त्राणां परा भवति । होता० (१.१.५) तेन० (३.२.५) [2]अन्त्ये । संवा० (१२.१.२०) स्ये—ओजिष्ठम् (५८६. आ. १.१.२४.) शुमन्धा ॥ ४ ॥

३५. कृष्टान्तानाम् ॥ ५ ॥

कृष्टान्तानां च [3]पर्वणां संज्ञा [4]भवन्ति । सार्वाऽ२० (३.२.२७) फुरुहू० (६.२.११) [5]जुहूऽ२० (४.२.३५) मम (?) उस्तस्वरा० (५.१.३१) कृष्टान्तानाम् ॥ ५ ॥

३६. रुहूक् ॥ ६ ॥ (ऋभु (?)

[6]रुहू पराणां च पर्वणां संज्ञा [7]भवन्ति । स्तोत्रा० (६.१.२०) प्रचेताऽ३ः (२.१.३१) [8]मऽ्स्था० (११.१.५.) अन्त्ये [9]मर्ताऽ३हो (२.२.२४) महाऽ३होइ (?) रुहुक् ॥ ६ ॥

---

1. चर्षणीना. ड.
2. न्वन्ते ड.
3. पर्वणा ड. न.
4. भवति ख. ड.
5. जुहू ग. न.
6. ऋहु क. ख. ग. रुहू ड.
7. भवति. ख. ड.
8. सऽ्स्थाम् ड.
9. धर्ता हो ड.

३७. स्वारान्[1] ॥ ७ ॥

२र १११

स्वारान्ता च [1]रुहूतन्त्राणां परा भवति । वाजिन्नाऽ३४५म्

३२ १११

(९.१.१) [2]रयाऽ३४५इम् (२.१.३) [3]अरिष्टे (आ.१.१.१२) वामदेव्ये (आ.२.१.३०) [4]स्वारान् ॥ ७ ॥

३८. नु ॥ ८ ॥

२र

[5]प्रत्युत्क्रामान्ता च रुहूतन्त्राणां [6]परा भवति । नोधिया०(१६.२.९)

२र १२ २

अभी-न्नवाऽ३२ (१६.१.३२) अन्त्ये । दाऽ३२साम् (१.२ २५) [7]शरदः (६९६) नु ॥ ८ ॥

३९. प्रथमम् ॥ ९ ॥

१.२

प्रथमं [8]प्रत्युत्क्रामान्ता च [9]रुहूतन्त्राणां परा भवति । दधाऽ३१२४.

१ २

(१०.१.२) इन्धाऽ३१२३४ इ (२.२.४) प्रथमम् ॥ ९ ॥

४०. द्युता ॥ १० ॥

द्युता [10]प्रत्युत्क्रामान्ता [11]चाप्रत्युत्क्रामान्ता च [12]रुहूतन्त्राणां परा

---

1. स्वरान् ङ. क. ख. ग.
2. रयायि ङ.
3. अरिष्टो ग.
4. स्वरान् क.
5. प्रत्युक्रमान्ता ख. ङ.
6. संज्ञा. ग.
7. शारदः ग.
8. प्रत्युत्क्रमान्ता ख. ङ.
9. रुहू क. ख. ग. रुहू ङ.
10. प्रत्युत्का च ग.
11. अप्रत्युत्कामान्ताच ग. न.
12. ऋभु ङ. न.

भवति । शवाऽ२३१२३ : (१०.२.१८) दिवोऽ२३१२३ (१७.२.२१) [1]त्विन्द्रम् (३१) अर्चाऽ३१ (९.१.१४) अचोदसः (५५५) अन्त्ये । नरवदन्यः० (६.२.३०) तमिन्मह० (११.१.२३) शतपरा [2]क्रयादीनि । द्युता ॥ १० ॥

इति चतुर्थो दशकः ॥

४१. सार्वा ॥ १ ॥

सार्वा [3]प्रत्युत्क्रामान्ता[4]चाप्रत्युत्क्रामान्ता च तन्त्राणां [5]परा भवति । ऋभुक्षणाऽ२म् (५.२.२५) [6]ऋता०नें२ (३.१.२६) अस्माभिधये (३१९) तेजा (४६७) अन्त्ये । [7]ओ इ या आया इन्द्रा नापय (?) [8]सीपधा० (१२.१.२१) [9]पर्वता (९.१.१०) सुम्नेन (?) स्ये-शतपरा । मदेषुप्रभृतीनि । सार्वा ॥ १ ॥

४२. खुरसा ॥ २ ॥

अन्ता तृतीयकुष्टा च सार्वा तन्त्राणां परा भवति । दोपावस्तः (१४) [10]अपस्युवः (१७५) [11]खुरसा ॥ २ ॥

1. त्विन्द ग.
2. कृधादीनि. ख. कयादीनि ड.
3. प्रत्युत्क्रमान्ता ख. ड.
4. अप्रत्युत्क्रमान्ता ख. ड.
5. परा क. न.
6. ऋतातौन्वे ड.
7. वारद्वयमुपलभ्यते ड. पुस्तके.
8. सिपधा ख.
9. पर्व ग.
10. पास्युवाः क. ग. परस्युवाः ख. पस्युवाः ड.
11. अन्धा इत्यधिकः पाठः क.ख.ग.

४३. इनन्ताच्चतुर्थतृतीयोपान्त्या ॥ ३ ॥

इनन्ताच्चतुर्थतृतीयोपान्त्या समस्यामातन्त्राणां [1]परा भवति। ओङ्- चित्र (२.१.३५) [2]चदक्षसे (३५) अग्नाइमृडाऽ२ (१.२.७) इनन्ता- च्चतुर्थतृतीयोपान्त्या ॥ ३ ॥

४४. द्वितीयपरे द्वितीयः ॥ ४ ॥

द्वितीयपरेऽक्षरे प्रत्यये द्वितीयो मितो[3] भवति। तेजा (४६७) [4]तीदुहिता (३०३) द्वितीयपरे द्वितीयः ॥ ४ ॥

४५. प्रत्युत्क्राम उपान्त्यः ॥ ५ ॥

प्रत्युत्क्राम उपान्त्यस्तन्त्राणां परो भवति। उतद्विषः[5] (६) पतिः [6]कविः (३०) प्रत्युत्क्रामउपान्त्यः ॥ ५ ॥

४६. तद्व्यभिगीता ॥ ६ ॥

तद्विविद्धा अभिगीतोपान्त्या भवति। रुचेजना (५०२) अन्त्ये। अभिष्टिभिः (२८२) [7]न्वाऽ्योन० (१४.२.५) स्तोमम् (१५) [8]स्वर्गान् (४३५) [9]आश्वयेऽ२३४ वा (१४.२.२६) द्वितीयपरे। पिबासु० (३.२.२३)

---

1. परा. क. न.
2. चक्षसा. क. चदक्षसा ख.ग ड
3. मित्यः ग मिनः ड.
4 तिदुहिता ख तीदुहितो ग
5. उतद्विया. ग
6 कविः ग. न. क्वीः ड.
7. न्वाइयोन ग.
8 स्ववर्गात क. स्वर्गा न ख. ग. स्वर्गाना ड
9. आश्वायेव क ख. ग. अश्वयेव ड.

हृणीथाः (११०) तद्वयमिगीता ॥ ६ ॥

४७. द्वितीयो यिभूतः ॥ ७ ॥

द्वितीयो [1]यिभूतस्तन्त्राणां [2]परो भवति । [3]माते२३४५(३.२.२२) कृता२३४५म् (१६.२.१५) हया२३४५ (९.१.२३) [4]असा२३४ (१३.१.२८) अन्त्ये । [5]ही२३४ पी (१.१.१) द्वितीयो यिभृतः ॥ ७ ॥

४८. हीपी ॥ ८ ॥

हीपी पराणां च पर्वणां [6]संज्ञा [7]भवन्ति । यदिवे२३४ हा (१२.१.१८) [8]वा शे (?) [9]रायस्पू (३४६) (?) [10]वावा० (९.२.८) [11]ऊर्ध्वा (४६४) [12]सखा (१२७) अन्त्ये । एहिया२३४ (आ.२.१.३०) हीपी ॥८॥

४९. सार्वा ॥ ९ ॥

सार्वा [13]हीपी पराणां च पर्वणां संज्ञा भवन्ति । [14]यवावृधे (४११) [15]त्सिव (१) वर्हा२० (१. १. २) दधा[16] (४६९) सार्वा ॥ ९ ॥

---

1. इयि ख.
2. परा. ख.
3. मते ड.
4. अस. ग.
5. हीपी क ख. ग. न.
6. संज्ञा ग. न
7. भवति ड.
8. वाशे ड. न.
9. रायसाधवः ड.
10. वा ग. वावा ड. न.
11. उर्ध्वा ड. न.
12. साखा. ड.
13. हीपी च क. ग.
14. यावृधम्. क. ग.
15. त्सिवा ड.
16. दया. ख.

५०. वारा ॥ १० ॥

वारा पराणां च पर्वणां संज्ञा [1]भवन्ति । [2]प्रहूयसे (१६) अरिष्टनेमिम्[3] (३३२) मंहिष्ठीणाम् (१९२) मधारया (५११) अन्त्ये । [4]इन्द्रोऽ-३१२३४ (११.१.२३) इन्मा (११.१.२०) इमा उवांदि (३०४) पुनानःसो (५११) [5]सोमःपुना (५७२) वारा ॥ १० ॥

इति पञ्चमो दशकः ॥

---

५१. चतुर्थघुम्[6] ॥ १५ ॥

[7]चतुर्थस्तन्त्राणां परो भवति । उतस्वरा० (५.१.२१) इहोवा ( ) चतुर्थघुम् ॥ १ ॥

५२. द्रते ॥ २ ॥

द्रते [8]परश्चतुर्थस्तन्त्राणां परो भवति। [9]तदाऽ३४–औहोऽ५ इन्द्रतेशवाः (१०.२.१९) आदित्प्रत्नाऽ५० (१.१.३४) द्रते ॥ २ ॥

५३. जारा[10] गुम् ॥ ३ ॥

जारा चोपान्त्यकृष्टा तन्त्राणां [11]परा भवति । [12]रणाऽ५न्धाः

---

1. भवति रा. ड.
2. प्रहूयसा. क. ग. ड प्रस्तूय. रा.
3. अरिष्टनेमिः रा.
4. इन्द्रो ड. न.
5. सोमः पुना. ग. न.
6. गुम्. क. ञ्गुम्ड. चतुर्धाघुम् ग.
7. चतुर्थतन्त्रा० क. ग. चतुर्थञ्च ड.
8. चतुर्थतन्त्राग.
9. तदोहो क. ऋत औ औहोऽ५ इन्द्रतेशवाः रा. तदे. ग. कुवोहोइन्द्रतेशवाः ड.
10. जरा. क. रा.
    ग. पुस्तके भाष्यं नास्ति
11. परो भ. रा. ड.
12. रणण्धाः रा. ड.

(८.२.२७) अन्त्ये । वाऽ५ऽतयाइ (१.१.३) सत्याऽ५० (१२.१.२७) जारागुम् ॥ ३ ॥

५४. प्रत्रा ॥ ४ ॥

प्रवा च तन्त्राणा परा भवति । प्रेष्ठनाः (१.१.९) औहोइगूढे (८.२.२६) अन्त्ये । औहोना (१.२.३२) [1]वृद्धम् । प्रवा ॥ ४ ॥

५५. स्तोत्रा ॥ ५ ॥

स्तोत्रापराणा च पर्वणां संज्ञा [2]भवन्ति । [3]तरताऽ३ (७.२.१७) अमृततञ्जाऽ३ (१.२ २३) अन्त्ये । मर्ता (९५) [4]पाहिविश्वा (१.१.१३) [5]आऔऽ३हो (१.१ १३) निषु ॥ स्तोत्रा ॥ [6]चिन्त्य पञ्चद्वनम् ॥ ५ ॥

५६. दे सूरे वाघद्व्यादितः[7] ॥ ६ ॥

[8]पदादिके स्वरेवाघद्व्यादितो भवति । [9]बृहाद्धीऽ२३४रादीनि (१.२.२९) दे स्वरे वाघद्व्यादितः ॥ ६ ॥

५७. दधिपे च ॥ ७ ॥

दधिपे च [10]पदादिके वाघद्व्यादितो भवति । यद्धादीनि (३.१.३९) दधिपे च ॥ ७ ॥

---

1 घृद्ध ड न
2 भवति क रा ग
3 भरुता ग
4 याहिविश्वा ग
5 आऔहोर्तिषु ग
6 चिन्त्य पञ्चसूत्र ड न ड पुस्तके पञ्चो दशक इति विद्यते ।
7 देसूना० क
8 पञ्चादिके ग पादिके ड
9 बृहद्धिरादीनि क रा बृहादीनि ड
10 पादादिके ग पादिके ड,

५८. तन्त्रमक्षरं सस्वरे नीचं चतुर्थप्रथमयोः ॥ ८ ॥

तन्त्रमक्षरम्, [1]पादादितः द्वे तन्त्रस्वरे भवतः नीचं चतुर्थप्रत्यये आपद्यते। प्रथमे च। दधिषे प्रभृतीनि (८.१.३२) भाप्यम्—उखा (४६७) प्रथम इत्युत्तरार्थम्। नेमिन्तष्टा (२३८) अक्षरमिति ? [2]तिष्ठा। तन्त्रमक्षरं सस्वरे नीचं चतुर्थप्रथमयोः ॥ ८ ॥

५९. यावदृङ्नीचं [3]प्रथम्युपान्त्यस्य ॥ ९ ॥

यावदृङ्नीचं गीतादितः प्रथम्युपान्त्यस्य पर्वणः तावन्नीचीभवति। देवसह्याते। पुरुहूताय० (३.२.३,४) [4]सुप्रपाणा (६२६) [5]सहस्रधारं (५८१) सजात्येन० (११.१.६) स्थे। समीचीनासः (आ.१.१.१४) अशनानशने० (आ.५.१.१४) रुद्राग्रहणम्। महित्रीणायाम् (१९२) आनिसुंनन् (आ.४.१.१७) अक्रान्० (आ.५.१.१२) देवीजनी-प्रभृतीनि। गीतादित [6]ऋङ्नीचम् ? तिष्ठादेनो० (२.१.२६) सुरूप० (१६०) अभीनव (५५०) पादिकस्येति ? महाहस्ती (१६७) वाजयन्तः (२५१) उभयाहस्ति (३४५) हिन्वानः (४९३) दधन्वाँः (५१२) तुविद्युम्नम् (५४९) प्रथम्युपान्त्यस्येति ? विश्वासाहम् (१५५)

---

1. पवादितः ख. पवादिकः ग
2. निष्ठा. क ख.ग. सिष्टम् ड.
3. चगीतादितः प्र. ख
4. सुपर्णा. क ख ग. सुपर्णः ड.
5. सहस्राधारः ड.
6. ऋगन्तीनीचम् क ख. ग.

सख्य इन्दो (५१६) प्रथमवृद्धिः । [1]तापानो० (१.२.३३) [2]आपोवसानो० (१४.१.३५) यावद्वद्नीचं प्रथमुपान्त्यस्य ॥ ९ ॥

६०. प्रथमाद्धोवतः ॥ १० ॥

प्रथमात्परस्य [3]ह्वोवतः पर्वणः परं नीचं [4]भवति । [5]इत्था (१४७) श्वात्रा० (७.२.२४) सुरभि० (९.२.२०) निवृत्तानि । स्तुपे० (१.१. ११) अध्वराणां० (१.२.२) सजित्वान० (४.१.१) न[6] चित्रो अग्निः (४४९) तयादीनि (१.१.२) प्रथमाद्धोवतः ॥ १० ॥

इति षष्ठो दशकः ॥

---

६१. चतुर्विणोऽन्तरम् ॥ १ ॥

चतुरक्षरिणः पर्वणोऽक्षरं ऋड्नीचमादितो नीचीभवति । यज्ञानाम् (२) वृत्राणिज (४) [7]अग्निर्नोऽ२ (१.२.५) [8]यद्वंपुरू (५९) [9]हविपाम (६३) [10]रिपुरीशी (१०४) [11]आशुंजेतारम् (२८३) [12]मघवानम् (३७४) सुतेषु (३८१) पवित्रेसो (४७५) कलशान् (५५९) [13]हिन्वन्तृ (५७०)

1. नापानोदे ख. ड.
2. वोरसानो ख. अपोवसानः ड.
3. धोवतः ग.
4. नीचीभवति. ड.
5. इच्छा द्विः. क. ख.डडा द्विः ग.
6. त्वनश्चित्रोऽग्निः क. ख. ग.
7. आनिर्नो ख.
8. यद्वं पुरु. ग.
9. हविपाव. ग.
10. रिपुरीशशी ख. रिपुरीसी ग. रिपुरीश्याशी. ड.
11. जेमारम् ग.
12. माघवानम्. ख.
13. हिन्वानन्तृ ख.

[1]चतुरक्षरिणः ? [2]अग्नयेभर (९८) सुदक्षस्य (१४५) अक्षरम् ? प्रतुद्र (५२३) [3]पदान्त्यस्य विशेषः । मित्रो [4]नय (२१८) पत्रस्व (५४१) स्वर्गान् (४३५) ससुन्वे (५८२) प्रथमवृद्धिः । चित्रं ग्रामम् (१६७) चतुक्षिणोऽक्षरम् ॥ १ ॥

६२. पाह्याः ॥ २ ॥

पाहिविश्वायाश्च गीतादितो यावदड्नीचं तावन्नीचीभवति । २११ पाहिविश्वा० (१.१.१२) चित्रं ग्रामम् (१६७) प्रेह्यभीहि (४१३) [5]मृज्यमा (५१७) कश्यपपुच्छे (आ.५.२.२०) ब्रह्माणस्त्वा (३४२) दिविसद्भू (४६७) हरिताया (५१५) पुरूणि (५१६) कृष्णासुरो (५९५) [6]उतोते (६२३) देवम् (६२;११२) [7]नदंवा (२०४) सहस्रे (२३५) [8]मन्द्रया (५१५) चतुक्षिणः ? पाहिविश्वा० (६) [9]त्वावतः (१९३) मानः सुहस्ति (५१७) पदात्परस्येत्यधिकारः । माध्यम् । अध्वराणाम् (२१) [10]पाह्याः ॥ २ ॥

---

1. चतुक्षिणः ख. ग. ङ.
2. अग्नये हर ख.
3. पदान्तस्य ख. ग. ङ.
4. मित्रोनाया ख. ग.
5. मृच्यम ख. मृज्यम ग.
6. उत्योतदे ग. तोते ङ.
7. नूदं वा ख.
8. मड्या ग.
9. त्वातव क. ख. त्वीतव ग. त्वते-चम. ङ.
10. पाह्योः ङ.

६३. घ ओष्ठ्यादेः ॥ ३ ॥

दीर्घेऽक्षरे ओष्ठ्यादेः [1]पादस्य [2]यावदृङ्नीचं [3]तावन्नीची भवति। पाहिविश्वादीनि (६) अन्यत्। गृणानः (१) अपूपवन्तम् (२१०) धियावः (३६०) सुतासः (५४७) अन्वये[4]। कृष्णा[5] (५९५) [6]त्रिधातुः (६१३) [7]अपरान्वय इत्यधिकारः। शक्वरीषु (महानाम्न्यः) शाक्वरवर्णे [8]निधनान्वय इत्यधिकारः। घ ओष्ठ्यादेः ॥ ३ ॥

६४. नेकारेऽरे ॥ ४ ॥

न इकारेऽकारपरे नीचीभवति। पवित्रवन्तः (५४७) [9]त्रिः। अभिप्रनो (१३२) इकारे? देवीजनी (३७९) अकारपरे? अग्निष्वत्तेभिः (५९) सजित्वानम् (१२९) पवित्रेसो (४७५) दिविसद्भू (४६७) कश्यपपुच्छे (आ.५.२.२०) गुरावित्यधिकारः। नेकारेऽरे ॥ ४ ॥

६५. नीचादवृद्धे ॥ ५ ॥

नीचादक्षरात् ऋङ्नीचमक्षरं नीचीभवति, अवृद्धे प्रत्यये। स्वध्वरम् (२.१.११) क्षयशञ्सिनम् (२.१.२७.) प्रहोषिणः (४.२.१) [10]पराचति

1. पदस्य ग.
2. यावदृङ्नीयं ख.ग.ड. नास्ति
3. तावनीचीभवति ग.
4. अन्वधे ख.
5. ष्णा ग. न.
6. धात ग.
7. स्परेऽन्वयेत्य.ख.ग. स्परेनेत्य.ड.
8. निधनान्तेत्य. ड.
9. सित्र ख.
10. परा भवति क. पराविति ख. परावती ग.

(२६३) [1]सत्राजितः (२५१) अर्यमा (२१८) जगृह्णा (३१७) [2]वसूयवः (३१७) जनिता [3]दिवः (५२७) जनिताग्नेः (५२७) [4]नमस्यन्ती (५४४) पुनानोवा[5] (५६२) नीचात् ? कृर्नि यथा[6] (६.१.६) गीतादितः ! हिरण्यये (२४५) अक्षरम् ? वैश्वानरम् (६७) अवृद्धे ? दुराधर्षम् (१९२) वनिनाद्सम्[7] (४९४) स्वर्विदः (५६६) [8]शलिङ्गायाम्–अङ्गोपिणम् (५२८) स्वर्युवः (३७५) तेजा (४६७) पदादिपरस्य त्रिवत इत्यधिकारः । नीचादवृद्धे ॥ ५ ॥

इति सप्तमो दशकः ॥

६६. वृद्धे पासाया ष्टे[9] ॥ १ ॥

वृद्धेऽक्षरे [10]परे [11]पासाया नीचीभवति । आदिरित्यधिकारः । कृष्टे च । नेमिन्तष्टे (२३८) उदिन्द्र (२४०) [12]अनुशुर (२५३) क्रीडन्नूर्मिः (५८४) यः का० (१०.१.२३) [13]अच्छानप्त्रे (२१) [14]रसि (८१) मत्स्वप्रभृयः (२१२) पासाया इति[15] ? [16]ओणाऽ२३४योः (१२.१.३७) प्रथम-

1. अत्राजितो ग.
2. वसुयवो ग
3. जनितादिरो ग
4. नमस्य च क ख ग ममस्य ङ
5. पुनानो ङ
6. कृवियया ग
7. वनूयाऽसम ग
8. शालिङ्गा ग सातिलिङ्गा. ङ
9. ष्टे च मै पु घाष्टे ङ.
10. परे ङ न
11. पासाया क
12. अनुसुर् ग.
13. अछानप्नो ग.
14. र ङ न.
15. इनि ग
16. ओणाऽ२३४योः ग

वृद्धिः । [1]मापोऽ२३४ वा (४.२.१९–२४) [2]अतूर्तंतु (२८३) ददाशहव्यदो (३.१.२३) भाष्यम् । आदिवृद्धे कृष्टे इत्यत्रैव । वृद्धे पामाया ष्टे ॥ १ ॥

६७. उन्न प्रथमिभ्याम् ॥ २ ॥

उस्थं न प्रथमिभ्यामुपहितं [3]नीचीभवति । सुते सचा (२९७) ऊतिम् (४११) उतत्रा (४४८) [4]पुत्रासः (४५९) उस्थम् ? [5]इदाह्योनरः (३०२) प्रथमिभ्याम् ? उतद्विपः (६) प्रथम्युपान्यस्येति ? ऊतिम् (४११) उन्न प्रथमिभ्याम् ॥ २ ॥

६८. प्रस्तावाद्रे पदान्तः ॥ ३ ॥

प्रस्तावात्परः[6] रपरेऽक्षरे प्रत्यये नीचीभवति पदान्तः । हागोर[7] (४.२.४.५) [8]रराऽ२३ (३.२.२२) प्रस्तावात्पदान्त इत्यत्रैव । रपरे ? कमरुतः० (१२.१.८) उदीरते (४७१) उत्तरस्य वृद्ध इत्यधिकारः । प्रस्तावाद्रे पदान्तः ॥ ३ ॥

६९. सणचु न [9]जारायाः ॥ ४ ॥

संयोगाद्यक्षरं नीचीभवति; न [9]आरायाः परम् । [10]त्वादाशि (९७)

---

1. मायोऽ२३४ वा. ग.
2. अतुर्नंतु ग.
3. नीचं भवति. क. ख. ग.
4. प्यत्रासः ख.
5. इदायो ग.
6. परं क. ख. हा. ड.
7. हागोरम. ग. ड.
8. रारा क. ख. गा. ड.
9. जरायाः ख
10. त्रादाशि. ग.

ब्रह्मानृभिः (४११) प्रधन्व (४२८) एत्येतनः (४८१) न्युपाविणम् (२२३) स्वधारया (४६९) द्रतेवयम्[1] (३७३) [2]द्रपृश्नयः (१८७) इसोमाः (२१२) स्यवस्पतिम्[3] (३६४) अन्तरिक्षे (आ.१.१.९;१०) संयोगादीति ? [4]अभिष्टिभिः (२८२) श्रुतम् (२०८) कंमरुतः (४४५) प्रतुद्रव (५२३) पदान्तस्येत्यधिकारः। प्रथमवृद्धिः। [5]ग्नामूतयाऽ३१० (४.१.१) ग्नामति०(१५.१.२७) धन्वा होतोत्तरकालः संकर्पः। न जारायाः। पव (५७८) ससु (५८१) [6]द्वितीयस्येति ? पवित्रन्ते (५६५) सणत्सु न जारायाः ॥ ४ ॥

७०. कया ॥ ५ ॥

कयाश्चायाश्च [7]पदान्तो नीचीभवति। वदाहुवे (१८) प्रपौश्सियम् (२३१) क्वर्हिपः (२६१) न्याभरा (१९०) तिता इहि (५१६) नप्रथमिभ्याम्। रिरेतसा[8] (३७८) म्याददे (४६७) कया ॥ ५ ॥

७१. त्विनोः ॥ ६ ॥

त्विनोरक्षरयोर्नीची भवति। नहि त्वदन्यः[9] (३७३) न त्वदन्यः[10]

---

1. द्रतेवधम् क.
2. दप्रश्नयः ग
3. स्यवस्यनिक्रन्तरिक्षे ग.
4. रुरष्टिः ग.
5. स्नमूतये ङ.
6. द्विः स्ये ङ. ति क. ग. ज.
7. पादान्तः क.
8. रिरेतस्या ख.
9. नहित्वदन्यम्. ग.
10. नत्वदन्यो ग.न. नत्वादन्यः ङ.

(२५७) य ऋत्विय: (४३८) त्विनोरिति ? नवोहि (४१७) नप्रमिना[1] (५५७) येत्वार[2] (३७३) न त्वा वज्रिन् (२७८) ह्रस्व इत्यधिकारः त्विनोः ॥ ॥ ६ ॥

७२. आयायुक् ॥ ७ ॥

आयास्वरेण युक्तस्य पर्वणो नीचीभवति। आशंतम (२८२) [3]यद्वाघत्रि (३८४) आयास्वरेणेति ? नवोहि (४१७) प्रभृतीनि। पदान्त इति ? ज्योतिरादीनि (उह्यामे साम्नि) आयायुक् ॥ ७ ॥

७३. ऊष्मादिभ्यः ॥ ८ ॥

ऊष्मादिभ्यः परः पदान्तो नीचीभवति। रामग्ना० (१,२,११) क्षुसासहिम् (३८३) ऊष्मादिभ्यः ॥ ८ ॥

७४. ए ॥ ९ ॥

[5]आकारे प्रत्यये नीचीभवति। तदाश्नुणाइ (४.१.१८,२०) ताऽ्आमदाय०[6] (८.१.१४) ए ॥ ९ ॥

---

1. नप्रयभिना ख. ग.
2 न्येत्वार फ.
3. यद्वाविः ख.
4 परः क. ख. ग. न.
5. अकारे ङ.
6 दाय ग. न.

७५. नञ्जरे ॥ १० ॥

१ — १ —

न [1]जकाररेफपरे[2]ऽक्षरे प्रत्यये नीचीभवति । [3]श्राग्राऽ२ भाजाऽ२

१ २

(७.२.२३) ग्रमोऽ२३ जसा (१०.२.२०) ग्रतूरसि (३११) जरे १

२१ १

त्वादाशि॰[4] (३.१.८) क्तवर्हिपः (२६१) पूर्वान्तत्वं तत्रशब्दो वा प्रतिषेध्यः[5] । उत्तरदीर्घत्वम् । न[6] जरे ॥ १० ॥

इत्यष्टमो दशकः ॥

---

७६. आह सो ते ॥ १ ॥

आहायास्मोलिङ्गायामृचि ते प्रत्यये नीचीभवति । पिबासुपू (१२४) स्वादिष्ठया (४६८) सोमोयउ[7] (५१२) [8]पवन्ते (५१८) प्रस्तावान्ते[9] प्रत्यय इत्यत्रैव । सोलिङ्गायाम् ? ओजिष्ठमा (८१) [10]सस्पतिम् (१७१) सोवतायाः (?) मित्युत्तरार्थम् ॥ आह सो ते ॥ १ ॥

---

1. आकार ङ.
2. रेपरे ग.
3. ग्रहाजा ग. ङ.
4. त्वदासि ग. त्वदसि ङ.
5. प्रतिषेधः ख.
6. न. क. न.
7. सोमाय क. ङ.
8. पवान्ते ख.पान्ते ग. पदंते ङ.
9. प्रस्तावान्ते ने ङ.
10. स्पतिम क. ख. ङ.

७७ लघ्वाइन्द्रायां [1]भरे ॥ २ ॥

लघ्वक्षरमाइन्द्राया विषये वृद्धपरेऽक्षरे प्रत्यये नीचीभवति । [2]विश्वेपाश्हित. (२) प्रशर्द्धम्[3] (२०८) प्रेष्ठनः (५) अभीपतः[4] (३०९) वृधन्तम[5] (२१) आपोन (२६१) दानाय (९३) अपसेध[6] (३९७) [7]पुष्टानन्त. (१३६) शुद्धैः (३५०) तदिदर्था (१५७) द्रप्स. (२७५) यो राचा (२७३) यत इन्द्र (२७४) उदगा (१२६) उक्षोम (५३८) [8]सङ्घातसिद्धेः । गृणानं.[9] (१) देवैः (५०) याता (२७३) द्वैवचनसिद्धेः । प्रक्षस्य[10] (६०९) विश्वेदेवाः (६१०) प्रदेशसिद्धेः । वरुणस्यार्के (आ १ १ १५) महस्रशीर्षप्रभृतीनाम् । [11]विधासिद्धेः । मेडिंप्रभृतीनाम् । उत्पत्तिसिद्धे. । अर्चन्ति (३४२) अन्यत्वात् । ऊपुप्रधन्वा (४२८) विना (४००) आदिपरे । लघ्वित्यवैव । लघ्वा इन्द्राया भरे ॥ २ ॥

---

1 भिरे पृ स ड
2 विशेपा ग
3 प्रशार्द्धम् ग
4 अतीपत ग
5 वृधन्तोम क ख ग
6 अपसेधत ड
7 पुष्यन्त ग
8 सघातसिद्धे ग
सघातसिद्धि ड
9 गणोनो ग
10 प्रत्यक्षस्य ख
11 विधाविद्धे ग

७८. नन्रे ॥ ३ ॥

न नकारपरेऽक्षरे प्रत्यये नीचीभवति । पुरूणाम् (५९) वयतीनाम् (५९) पृतनानाम् (२७३) शश्वतीनाम्[1] (२७५) वसूनाम् (५८२) वसूनि (५४१) नकारपरे ? विश्वेषां प्रभृतीनि । [2]सीदन् (५०३) पदान्तस्थादेरित्यधिकारः । [3]दोषायाश्चानुभवार्थम् । नन्रे ॥ ३ ॥

७९. [4]षयुङ् णि ॥ ४ ॥

षयुक्तं णिप्रत्यये नीचीभवति । चर्षणीनाम् (२०८) निवृत्तानि । सहस्रशी[5] (६१७) त्रिपात् (६१८) षयुङ्णि ॥ ४ ॥

८० ग्ने गिनः ॥ ५ ॥

ग्नेवति साम्नि गिनो गीतात्परस्य[6] नीचीभवति । व्यदातये (१) [7]मित्रमिव (५) दानाय (९३) ग्नेवति ? सुपर्णोधा (४१७) गिनः ? देवैरग्ने (५०) ग्नेगिनः ॥ ५ ॥

---

1 शाश्वतीनाम् ग सशश्वतीना ड
2 सीदत् ग.
3. दोषायाद चानु ग
4 षड्ङणि ग
5 सहस्रशीर्षा ड
6 न नीची० क ख ग
7 वित्रमित्र ग

८१. चता चिखिङ् ॥ ६ ॥

चतायाः [1]चित्राखिङ्भ्यां नीचीभवति। सिन्धुः[2] (५१४) सामदाइ०[3] (१४.२.२०) धिविष्टपे०[4] (१५.१.१५) [5]चित्राखिङ्भ्याम् ? धन्वेव० (६.२.२९) [6]वाजयन्तो० (७.१.६) एव। चता चिखिङ् ॥ ६ ॥

८२. जेरौ खिडि[7] ॥ ७ ॥

जेः पर [8]औकारः खिडि प्रत्यये नीचीभवति। पुरुत्वा (९७) सोमानाम् (१३९) इमास्तइ (१८७) यदाकदा (२८८) [9]अयावीती (४९५) प्रतुद्र (५२३) धर्त्तासु (५५८) जेरिति ? प्रमित्राय (२५५) अयावीती (४९५) नदीपूत्तमम्[10] (५५८) खिडीति ? पवस्वसोम (४३०) महीनाम् (५७०) प्रथम इत्यधिकारः। भाष्यम्-अङ्गिरसां व्रते (आ.४.२.१) जेरौ खिडि ॥ ७ ॥

८३. उच्चं गे[11] स्पर्शात् ॥ ८ ॥

उच्चमापद्यते गेः स्पर्शात्परम्। यस्त्वं प्रभृतीनि (३१) उच्चमिति

---

1. चिरिखड्भ्यां ग.
2. घुः ड. न.
3. सामदाद्र ग.
4. दिविष्टये. ड.
5. चिरिखड्भ्यां. ग. ड.
6. धाजयान्तः ख. वाहयन्त्यः ड.
7. गिडि. ड.
8. ओकारः ड.
9. अयावीति क. ख. ग. नास्ति।
10. नदीपु उदुत्तमम् ख. नदीपूत्तमम् ग. न.
11. गो. ग.

शब्दम् । गेरिति ? जह्वनादौ[1] (४) स्पर्शादिति ? ज़ुपेजना (१.१.४)

घृत्राणि (४) प्रकृतम्; उपान्त्ये । उच्चं गे स्पर्शात् ॥ ८ ॥

८४. पचु तृतीयः[2] ॥ ९ ॥

[3]पादिन्यामृचि तृतीय उच्चीभवति । पवस्वद (४७४) पवतेह (५७६)

पादिन्याम् ? अग्निर्ष्ट (४) धेनुनि (आ.३.१.७) पचु तृतीयः ॥ ९ ॥

८५. तृतीये ॥ १० ॥

तृतीये च प्रत्यये तृतीय उच्चीभवति । वार्धन्तुया० (७.१.२.)

[4]अश्शुमतीम० (८.२.१९) [5]ननू (११६) विपाञ्ज्योताइ (३.१.१४)

[6]चरिष्णुधू (३.१.२२) प्रथमात् । [7]देवैभाऽ२३इ० (१.१.४) [8]तृतीयः ?

योनिष्ट० (८.२.२.) तृतीये[9] ? पतन्तम् (३२०) भाष्यम् । प्रियंमित्रम्

(३५) महाहस्ती (१६७) नशा० (८.१.१२) तिरिन्दा० (१६.१.४)

[10]उभाकर्णान्तमिति वाच्यम् । [11]औकारस्तु ॥ तृतीये ॥ १० ॥

इति नवमो दशकः ॥

---

1. जाह्वानादौ ङ.
2. तृतीय्यः ग.
3. पादित्यामृचि ग.
4. आ५शुमतीम्. ख. ग. ङ.
5. अन्वनु ख.अन्वान् ग.अन्वनू ङ.
6. चरिष्णुधुः ग.
7. देवैताइ ग.
8. यः ग. न
9. तृतीय क.
10. उभकणान्त. ग. कव्यान्त० ङ.
11. नोकारस्तु क.

८६. [1]अट् पादाद्द्रायाः ॥ १ ॥

[2]पादमाद्वितीयायाः (?) पादात् द्रायाः उच्चीभवति । प्रक्के (७१.) णिहंसि (२४८) भाप्यम् । घ्मसु० (२७१) णिसवनानि (२६९) गंवहुलम् (५१७) अभिप्रिया (५५४) प्रो [3]अयासीत् (५५७) अज्ञते (५६४) [4]पादमाद्वितीयाया इति ? धौमादिरे (४०७) [5]प्रगायता (५३५) सिधारया (१४.१.८) ऊशब्दः प्रतिषेध्यः । [6]अज्ञार्थः । अट् पादाद्द्रायाः ॥ १ ॥

८७. प्रहूचि ॥ २ ॥

प्रहूयसाया आर्चिके प्रत्यय उच्चीभवति । तं [7]त्वागोप (२९) [8]जातवेदसम् (३१) श्रुतामघम् (१२५) [9]य आनयत् (१२७) असृक्षत (४८२) यः [10]पात्रंहा (४२४) द्वैवचनमिद्धेः । अमृतादीनां पर्वैकत्ववत् । पुरूणामन् (१८८) पवते (५५४) [11]प्रमिन्द्रा० (९.१.५.) आर्चिके ? त्राइणादिषु । [12]र्गुं ॥ प्रहूचि ॥ २ ॥

---

1. आयाहा. ग.ड. आट्पाद्रा.पू.पु.
2. पादमर्द्धा. ड.
3. वोअयासी. ग.
4. पादमद्धाया ड.
5. प्रयोगागता ख.
6. अं अपेक्ष्ते ग.पु. अजार्थः ड.
7. तंत्वागोपा. ड.
8. जातवेदः क. ख. ग. ड.
9. न आनयन. ग.
10. यपात्रम्. क. यपः पात्रम्. ग.
11. मर्मिन्द्रा. क. ड. मृमिन्द्रा ख. भर्मिन्द्रा ग.
12. उर्गुं क. गुं ड. न.

८८. इस्थचु तृतीयादिः ॥ ३ ॥

इस्थादेरादेशस्य तृतीयादिरुच्चीभवति । इन्द्रेसन्तु (१५३) इन्द्रमभिप्रगायत (१५५) भाव्यम्–[1]मदच्युतन् (५८१) इस्थादेः ? जगत्पः (५३) वाजानाऽ२३४म्चा (६.१. १८) [2]आबोधाऽ२३४याः (११.२.५) इस्थचु तृतीयादिः ॥ ३ ॥

८९. न चतुर्थहकारा घोषादयः ॥ ४ ॥

न चतुर्थहकारा उच्चीभवन्ति[3] । प्रथमोचार्थं च । न चतुर्थहकारा घोषादयः ॥ ४ ॥

९०. [4]नवाद्यशात् ॥ ५ ॥

नवात्पराणां पर्वणां प्राग्यशसङ्घातात् [5]नोचीभवति[6] । र्वआयुनि (५५०) परिस्रुतम् (५६३) अप्तुरम् (५८०) अरिष्टे (आ. १.१.११, १२.) नवात्पराणाम् ? [7]अथर्वान्यादिषु । प्राग्यशसङ्घातात् ? स्येन्नामदेव्येषु (आ. २.१.३०;३३.) नवाद्यशात् ॥ ५ ॥

९१. जङ्वा ॥ ६ ॥

जह्वानायाश्चोचीभवति[8] । अरतिम् (६७) परिको (५२३)

---

1. मदव्यु ङ.
2. अवोधयः ङ.
3. भवति ख.
4. अनवात् ग.
5. नीची ग.
6. भवन्ति ख. ग.
7. अथर्वानादिषु. क. ख. ग. ङ.
8. भवन्ति ख. ग.

त्रिपुरूपे (७५) द्वैवचनसिद्धेः। भुजआभरः[1] (२५४) त्रिधासिद्धेः। [2]पचताया‌श्च सङ्घातसिद्धेः। [3]उद्या॒ऽ३श्हा॒इ (१२.२.६.) तृतीयादीनां विशेषः। न चतुर्थहकारा[4] घोषादीनाम्। जङ्घा ॥ ६ ॥

९२. [5]लघोर्गोपायाः ॥ ७ ॥

लघोः परं गोपाया[6] उच्चीभवति। ररिमाते[7] (१२४) परिष्टो भाऽ२३ (४.२.२९) [8]तमृभ्वसम् (२४३) अरङ्गमा (३५२) घुमेभ्यः (२६६) [9]न्यक्रमीत् (३०;४९०) एव[10] ते (२३२) यत्नमस्य (५४) लघोर्गोपायाः[11] ॥ ७ ॥

९३. शि ॥ ८ ॥

शकारे प्रत्यये उच्चीभवति। [12]श्रुत्यंशा (२६५) अपश्यानम्[13] (४४५) शि ॥ ८ ॥

९४. मर्ता ॥ ९ ॥

मर्तायाश्चोच्चीभवति। हव्यंमर्ता (८५) अर्चन्नतु[14] (४१२) मर्ता ॥ ९ ॥

---

1 भुजभारा क. ख. भुज हारा ग. भुजआभारा ड.
2. पचनाया ग. पचताश्च ड.
3. उमंहाइ ख.
4. हकरादि ग.
5. घोपायाः क. ख. ड.
6. घोपायाः क. ख.
7. परिमाते ग.
8. मे भृं० वासं ग.
9. अक्रमीत् ख.
10. एवाते ख. ग. एवते ड. नास्ति
11. घोपायाः क. ड.
12. श्रूत्यंशा. क. ख. श्रुत्यांशा. ग.
13. अपश्चानाम्. ख.
14. अर्च्छन्नतु ख.

९५. गतिमतायुग्धिया[1] ॥ १० ॥

[2]गतिमता युक्तो ग्निशब्दः[3] प्राग्धियमङ्घातादुच्चीभवति । ओग्ना० (१.१.१) अग्नेरथम् (५) अग्निनमो (१७) अग्निःस्तम्र (१८) गतिमतायुक्तः ? अग्निर्दूतम् (३) अग्निर्वृत्रा (४) प्राग्धियसङ्घातादिति ? अग्ने दुराध्यम् (१०५) अग्नेः प्रिये (आ.२.१.३२) गतिमतायुग्धिया ॥१०॥

९६. मादवन्धायाम् ॥ ११ ॥

मकाराद्[4]वशब्दोऽन्धायामुच्चीभवति । तारमग्रहि (२८३) सोमंपिबत् । [5]पृथिवीमप्रथयः (६०१) मादवन्धायाम्[6] ? यज्ञायाम् (६०१) मादवन्धायाम् ॥ ११ ॥

९७. अभिगीतम् ॥ १२ ॥

अभिगीतं च भवति । प्रथमादिति प्रकृतम् । इवाजन्यायाम्[7] (१५२) भुनः[8] (?) प्रथमादिति ? ध्नतावाम (३०५) उभयाहस्ति (३४५) सुवीर्यस्य[9] (३४६) स्वाऔऽ३होऽ३ (७.२.३१) वाहा (?) अतोमतिम् (५३०) अभिगीतम् ॥ १२ ॥

---

1. युगन्धिया.मै.पू. युगन्धियात् ग. युगग्द्विपा. ड.
2. गतिवता ग.
3. ग्निशब्दः ग. कशब्दो ड.
4. अपशब्दो ड.
5. पृथिवीप्रथायाः ग.
6. मादवन्धाया यज्ञाया ख. न.
7. आयांभुः ग.
8. कनः ड.
9. सूर्यस्य ड.

९८. तयु प्रथमि रे ॥ १३ ॥

[1]तयु (तये ?) शब्दः प्रथमिपरेऽक्षरे प्रत्यये उच्चीभवति। वीतये (१) [2]भूतये (स्तोमः) व्यदातये (१) तयु[3] (तये ?) शब्दः ? इतउतायाम्[4] (२८३) प्रथमि परे ? [5]मिपीतये (१६१) अग्नेः प्रिये (आ २.१.३२) तयुप्रथमि रे ॥ १३ ॥

इति दशमो दशकः ॥

---

९९. ऋक्स्वरवत् ॥ १ ॥

ऋक्स्वरवद्वर्तते सामिकस्वरः। उच्चमुच्चेन; नीचं नीचेन; स्वरितं स्वरितेनेति। यदिदानीमुच्चं वा नीचीभविष्यति नीचं वोच्चीभविष्यति तद्विधेयम्[6]। यथा गायत्रमाम्नि धिकारः प्रकृत्योदात्तस्य धिकारस्य साम्नि उच्चप्राप्तस्य नीचत्वं [7]द्वितीयस्वरमापद्यते। प्रकृतौ विकृतौ च। धि (गा. सा.) अच्छिद्रे। अभ्यासविषये [8]धिशब्दो [9]नीचीभवति। ऋक्स्वरवत् ॥ १ ॥

---

1. तैशब्दः क.
2. भूतयो क. ख.
3. तैशब्दः क.
4. इतउतायाम् ग.इत एतायाम् ड.
5. वीतये ख.
6. अत्रैव ड. पु. सूत्रं समाप्तम्; यथा गायत्रसाम्नीत्यादि अपेक्षते।
7. द्वितीयं ख. नीचस्वरं ग.
8. धी शब्दः ख.
9. नीचैर्भवति ग.

१००. ति ॥ २ ॥

तीति चास्य संज्ञा वेदितव्या । ति ॥ २ ॥

१०१. उच्चो गन् ॥ ३ ॥

उच्चो [1]गन्तो=गकारान्तः क्रियमाणः [2]यथर्चविशेषः ख्यापको भवति । गि प्रथमः । गिगितिक्रियमाणः प्रथमोच्चम् । बि तृतीयः । बिगितिक्रियमाणस्तृतीयोच्चम् । दि चतुर्थः । दिगिति क्रियमाणश्चतुर्थोच्चम् । उच्चो गन् ॥३॥

१०२. ताख्यम् ॥ ४ ॥

तदाख्यं [3]च [4]तद्वेदितव्यम् । प्रथमोच्चम्; तृतीयोच्चम्; चतुर्थोच्चमिति । सुसुग्धि (८.२.१३) पुनानः (१२.१.३५) मिस्सुतम् (१४.१.६) सुदुघाम् (४.२.३३,३४) स्वध्वरम् (२.१.११) [5]उलोकक्तनुमद्रिवो० (१०.१.३२) पाहिनोअग्नए (१.२.२८) अग्नेजरितर्वि (१.२.३३) एन्द्रसानसाइम् (४.१.२) एन्द्रयाह्युपनाः[6] (१२.१.३०) एतोन्विन्द्रस्तवामा (९.२.७) एवमादीनि । ताख्यम् ॥ ४ ॥

१०३. उदात्तात् ॥ ५ ॥

[7]उदात्तादक्षरमुच्चीभवति । द्रविणस्युरादीनि (४) प्रथमादुच्चीभूता-

---

1. गात्. ग.
2. यथर्चिवि. ख.
3. चैव. ग.
4. तत्. ग. न.
5. उलोकक्तनुम्. ख.
6 उपनः ख. युपन ग.
7. उदात्तात्परं उच्ची. क. उदात्तात्पर उच्ची. ग

२ १ १११
दप्युदात्तात् । प्रथमादिति ? विदोऽ३विदाऽ२३४५ः (१७.१.३) उदात्तात् ॥ ५ ॥

१०४. घाज्जङ्घायाः ॥ ६ ॥

[1]जङ्घानायाः परस्य पर्वणः दीर्घात्परमुच्चीभवति । वाजेभिर्मा (२२७) समुद्रस्याधिवि (५१८) मत्सरासः (५१८) जङ्घानायाः ? [2]तदाभर (स्तोमः) [3]स्यदीधितिम् (५७०) दीर्घात् ? सुदुघाम् (८.१.१६) घाजङ्घायाः ॥ ६ ॥

१०५. मन्द्रेभ्यः ॥ ७ ॥

मन्द्रेभ्यः परस्य पर्वणः दीर्घात्परमुच्चीभवति । [4]क्रयाहुताऽ२३४५ः (१.१.७) [5] होतामन्द्रः (४४) सोभगस्य (६०) मन्द्रेभ्यः ? त्वꣳहोता (६१) [6]अग्निराहुतः (स्तोमः) शुक्रआहुतः (स्तोमः) होतारंत्वा (४२०) पुरुमेधाः[7] (५४१) आग्नेय इत्यधिकारः । दीर्घात् ? अग्ने महोभिः (६) मन्द्रेभ्यः ॥ ७ ॥

---

1. जंघनायाः क. ख.
2. तदाआर. ड.
3. स्यादीधितिम् ग.
4. क्रयाहुतः ख.
5. हेतानन्द्र ग.
6 अग्निताहुतः ग.
7. पुरुमेदा. ग.

१०६. नतंविनि तुडि ॥ ८ ॥

नतं विनिसाम्नि तुडि प्रत्यये उच्चीभवति । दक्षाऽ३याऽ२३४५ (२.१.१६;४.१.२४.) द्विः । दक्षिणोऽ३ नाऽ२३४५ (५.१.१६.) गृणीऽ-३पेऽ२३४५ (८.२.३१.) नतंविनि ॥ क्षुमन्तम् (१६७) भूष्टिमन्तम् (३२७) दीर्घात् ॥ [1]अमर्दयादीनि (१.१.२०) तुडिप्रत्यये ॥ अपीपेमेह[2] प्रभृतीनि (२७२) नतं विनि तुडि ॥ ८ ॥

१०७. ह्रस्वमघोपादि सस्वरे ॥ ९ ॥

[3]ह्रस्वमक्षरमघोपादि सस्वरे प्रत्यये उच्चीभवति । त्वंपुष्यसि (२७०) सत्पतिम् (३४३) चमूषुते (१६२) तोपिश्च (५१२) नदीष्वा (५५८) आदि । यशिक्षति (२३५) अक्षितोतयः (२५१) पवित्रस्य (२६१) पवित्रन्ते (५६५) पवित्रवन्तः (५४७) क्रतुवित्तमः (५७८) मदिन्तमः (५८४) [4]शत्रुरिन्द्राऽ२३४ (८.२.२६) [5]शत्रुरि-द्रोवाऽ३ (८.२.२७.) पुरुहूतायसत्वने (३.२.३) मरुत्वतेऽ३ (१३.१.१४.) दाइवाऽ२सोअष्ट-र्तियमी (११.२.१०) प्रतिभागंन (२६७) [6]पूतना (३७०)

---

1. अमर्दीयादीनि. ग.
2. हृ ड. न.
3. अक्षरं क. ख. ग. न.
4. शत्रुरिशाचइ. क.शत्रुश्चरिन्द्रारि-न्द्रो ख.
5. शत्रुरिन्द्रारिन्द्रो० ग.
6. प्रतन्नवन्. क.

अतप्ततनूः (५६५) भूरतिथिः (३७२) [1]अ॒स॒त्रम् (२७५) ह्रस्वमिति ? शीरं पावक (४२०) [2]वृपापवित्रे (५२९) वृपामतीनाम् (५५९) तोदस्येव (९७) तवसेभम् (४६२) मतांसः (८८) ईशानः (३८९) अघोपादीति ? द्रविणस्युरादीनि (४ं) सस्वरे ? सस्रते नाकम् (७३) अग्निः समिधा (७३) स्पान्त्यद्रुहः (२०६) शिशुन्नह (५६९)
२ १ २ सत्यश्रवसेऽ३ (७.१.२१) १ २ [3]विश्रवसेऽ३ (७.१.२१) १ २ स॒श्रवसेऽ३ (७.१.२१) १ २ १ [4]आचवि-शा (१६.१.६) [5]विप्रत्यये नेत्यधिकारः । ह्रस्वमघोपादि सस्वरे ॥ ९ ॥

१०८. नामि [6]गप्रथमचु ॥ १० ॥

नामि वर्गप्रथमादि उच्चीभवति । अपी (२७२) सुप्रीतः (११४) अधिविष्टपे (५१८) ब्रह्मकृते विपश्चिते (३८८) सत्राजितः (२५१) [7]नामीति ? विग्राहित्वा (३१७) गप्रथमादीति ? [8]तोदस्येव (९७) सस्वरे ? जगृह्णाते (३१७) वाजयन्तः (२५१) नामि गप्रथमचु ॥१०॥

इत्येकादशो दशकः ॥

इति [9]सामतन्त्रभाष्ये प्रथमः प्रपाठकः ॥

---

1. अ॒सत्रः क.
2. वृपापवि प्रभृति स्पान्त्तपर्यन्तं ग. पु. न.
3. वि. क. न.
4. अचश. ख. चविशा. ड.
5. विप्र. क. सि प्र. ग.
6. मप्रथ. ग.
7. नामिति ख. ग.
8. रोस्येव ख.
9. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ. ड.

अथ द्वितीयः प्रपाठकः ॥

१०९. प्रत्नायाः ॥ १ ॥

प्रत्नायाश्चोचीभवति । [1]वोचदूग्रह्रो (९४) [2]यंयरुतः (२०६) उपमान्दे (३९१) सांत्वा० (२.१.१२) [3]पदान्तवत इत्यधिकारः ॥ प्रत्नायाः ॥ १ ॥

११०. [4]रा ॥ २ ॥

रावति गीत उच्चीभवति । अग्निंपु–रा. (२.२.३.) अपसोमः (५१०) अतिह्वराऽसि (५७६) [5]मिनीत्यधिकारः ॥ रा ॥ २ ॥

१११. श्विनि ॥ ३ ॥

श्विनि [6]गीते उच्चीभवति । पतिर्विश्वस्य (५४६) अपश्वानम् (५४५) पिविश्वतः (५६५) श्विनि ॥ ३ ॥

११२ द्रुकाद्रि ॥ ४ ॥

[7]द्रुकात्परस्य द्वैधं [8]रिशब्द एवोचीभवति । प्रधन्वायाम् (५६७) नियतं च निवृत्तं च । द्रुकाद्रि ॥ ४ ॥

---

1. अग्निंपुरा क. ख. ग. घ. अधिकः पाठः
2. यंवरुतो ग
3. पादान्त. ङ.
4. रा सूत्रं ग. न.
5. मिदिनी० क. ख. इदि० ग. मित्यदिनी घ. मिदी ङ.
6. हित क.
7. द्रुकात्. ङ.
8. रीशब्द ख.

अतस्रतनूः (५६५) भूरतिथिः (३७२) [1]अश्सत्रम् (२७५) ह्रस्वमिति ? शीरं पावक (४२०) [2]वृषापवित्रे (५२९) वृषामतीनाम् (५५९) तोदस्येव (९७) तवसेमम् (४६२) मर्तासः (८८) ईशानः (३८९) अघोपादीति ? द्रविणस्युरादीनि (४) सस्वरे ? सस्रते नाकम् (७३) अग्निः समिधा (७३) स्पान्त्यद्रुहः (२०६) शिशुम्नह (५६९)
२ १ २   १ २   १ २
सत्यश्रवसेऽ३ (७.१.२१) [3]विश्रवसेऽ३ (७.१.२१) सश्श्रवसेऽ३
१ २ १
(७.१.२१) [4]आचवि–शा (१६.१.६) [5]विप्रत्यये नेत्यधिकारः । ह्रस्वमघोपादि सस्वरे ॥ ९ ॥

१०८. नामि [6]गप्रथमञ्चु ॥ १० ॥

नामि वर्गप्रथमादि उच्चीभवति । अपी (२७२) सुप्रीतः (११४) अधिविष्टपे (५१८) ब्रह्मकृते विपश्चिते (३८८) सत्राजितः (२५१) [7]नामीति ? विद्माहित्वा (३१७) गप्रथमादीति ? [8]तोदस्येव (९७) सस्वरे ? जगृह्णाते (३१७) वाजयन्तः (२५१) नामि गप्रथमञ्चु ॥१०॥

इत्येकादशो दशकः ॥

इति [9]सामतन्त्रभाष्ये प्रथमः प्रपाठकः ॥

---

1. अश्सत्रः क.
2. वृषापवि प्रभृति स्यान्तपर्यन्तं ग. पु. न.
3. वि. क. न.
4. अचश. ख. यविशा. ङ.
5. विप्र. क. सि प्र. ग.
6. मप्रथ. ग.
7. नामिति ख. ग.
8 रोस्येव ख.
9. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ. ङ.

अथ द्वितीयः प्रपाठकः ॥

१०९. प्रत्नायाः ॥ १ ॥

प्रत्नायाश्चोचीभवति । [1]वोचदुब्रह्मे (९४) [2]यंयरुतः (२०६) उपमान्दे (३९१) सांत्वा० (२.१.१२) [3]पदान्तवत इत्यधिकारः ॥ प्रत्नायाः ॥ १ ॥

११०. [4] रा ॥ २ ॥

रावति गीत उचीभवति । अग्निपु–रा. (२.२.३.) अपसोमः (५१०) अतिह्वराऽसि (५७६) [5]मिनीत्यधिकारः ॥ रा ॥ २ ॥

१११. श्विनि ॥ ३ ॥

श्विनि [6]गीते उचीभवति । पतिर्विश्वस्य (५४६) अपश्वानम् (५४५) पिबिश्वतः (५६५) श्विनि ॥ ३ ॥

११२ द्रुकाद्रि ॥ ४ ॥

[7]द्रुकारपरस्य द्वैधं [8]रिशब्द एवोचीभवति । प्रधन्वायाम् (५६७) नियतं च निवृत्तं च । द्रुकाद्रि ॥ ४ ॥

---

1. अग्निपुरा क. ख. ग. घ. अधिकः पाठः
2. यंयरुतो ग
3. पादान्त. ङ.
4. रा सूत्रं ग. न.
5. मिदिनी० क. ग. इदि० ग. मित्यदिनी घ. मिद्री ङ.
6. हित क.
7. द्रुकात्. ङ.
8. रीशब्द ख.

११३. [1]स्यूष्मणः ॥ ५ ॥

ऊष्मणो द्वैधं तिप्रत्यय [2]एवोचीभवति । त्रिम्वीरातिः (३६६) [3]सजूस्तत (३७०) निवृत्तानि । निश्शशा (४१०) दशः कवीनाम् (४५८) प्रियः कवी (४८१) शुन्ध्युः परि (३९६) द्रः प्रथमे (५२९) स्वदेवाः परमे (स्तोमः) विशस्त (८५) स्यूष्मणः ॥ ५ ॥

११४. कवत्तु ॥ ६ ॥

ककारवकरादि ति[4] प्रत्यय एवोचीभवति । वशिक्षति (२३५) पिबातिसौम्यम् (३८६) निवृत्तानि । दक्षिणेन (१६७) दक्षिणम् (३१७)
२ १ २
मस्तुर्गा[5] (५६५) ब्रह्मकृते (३८८) यज्ञाइप्तु० (११.२.३,४) कवत्तु ॥६॥

११५. वृद्धान्नीचानाम् ॥ ७ ॥

१ १ २ १ १११
[6]वृद्धात्परं नीचानां उच्चीभवति । वासोर्मन्दा (६.१.३३) वाघ्-
२ १ ११ २१ १
निजा० (७.२.५) [7] आधानो [8]विश्वचर्षणे (९.२.३०) यएकइत्प्रभृतीति । वृद्धात् १ होतार० (४२०) नीचानाम् १ ईशानः (३८९) वृद्धान्नीचानाम् ॥ ७ ॥

---

1. ऊष्मणः ग.
2. प्रत्ययमेव घ. ङ.
3. सजूस्तत्. ग.
4. नि. स. ति घ. न.
5. मस्तुर्गं. ग.
6. अस्य सूत्रस्य भाष्यं. क. पु. नास्ति।
7. अपानो स. ग.
8. विद्वचर्षं. ग.

११६. [1]नोरुणः ॥ ८ ॥

उणो द्वयं [2]नोः परमेवोच्चीभवति । [3]नित्तोगाजीधना (४३०) [4]चान्तरासुपागमो (५१२) निवृत्तानि । अर्यमा (१८५) [5]मित्रावृहात् । ब्रह्मकृते (३८८) तमस्हविः दधन्वान् (५१२) नोरुण् ॥ ८ ॥

११७. उप ॥ ९ ॥

उपशब्द उच्चीभवति । उपकण्वस्य (९.२.५) उपमान्दे (१०.२.१९) त्रिः । उप ॥ ९ ॥

११८. [6]उच्चवदिजास्थे त्रिवतः ॥ १० ॥

उच्चवद्वर्तते पदान्तोऽस्थे प्रत्यये त्रिवतः[7] पर्वणः । तिधारया (१३. २.१७) द्विः । गंनहुलम् (५१७) स्यापरमस्यरा० (७.२.१०) स्मिन्याजि (५३९) नोअर्पसि (१४.१.२६.) वोअक्षरन् (१६.१.१८) [8]जासातमम् (१६.१.२७) ग्रम्मध्यमम् (५७९) [9]उणिति ? स्वराजसि (७.२.१०) [10]पदान्तः ? [11]इवायतीमुपामम् (२.२.१०) अस्थे इति ? च्यमुपवा० (२.१.२४) सुदुयाम् (४.२.३३,३४) यसोमम् (१२३) धिनिष्टपे (५१८) त्रिवत [12]इति ? पुरश्चनः[13] (१६६.) [14]सोअश्वया

1. नोरुणि. क. नोरुण् ख. ग. मै.पु.
2. श्वोः क.
3. निवृत्तोवाजी. ख.
4. यन्तरा. ड.
5. वृहत् ग. न.
6. दिजि ख. दिजते घ. उजि ड.
7. त्रियतः घ.
8. जसातमम्. ग.
9. उण्णीति. क. ख. घ.
10. पदान्ते ड.
11. इवायतीमपा घ. उपासम् ड. न.
12. इति घ. न.
13. पुनश्चनः क.
14. स्योअश्वया ग.

(४८२) सुहस्ति० (१५.१.६) वहसि[1] (४६) यंराज्ये (११.२.२४)

भाष्यम्–यमन्दिनः (१६.१.१८) उच्चवदिनस्थे त्रिवतः ॥ १० ॥

इति प्रथमो दशकः ।

---

११९. णिपु तृ चम् ॥ १ ॥

णिव्यक्षरेपूच्चीमवति । आदिरित्यधिकारः । तृतीयं च नीचम् । गृणानोह (१.१.१) अध्वराणाम् (१७) महीवृणुते०[2] (८.१.२४) सुपर्णोधा० (११.१.३२) [3]णिष्यादिरिति ? ध्वसुपवा०[4] (२.१.२४) पूर्णविच० (२.१.२४) णीर्क्षपीणाम्०[5] (१७.१.३९) ह्रस्वमित्यधिकारः । ऋसुक्षणम्[6] (१९९) विनित्यधिकारः । णिपु तृ चम् ॥ १ ॥

१२०. [7]एर्जि ॥ २ ॥

[8]इकारात्परं [9]जकार्युच्चवद्वर्तते । वृत्राणिज (१.१.८) हिजातवेदो (३.१.१५) हाहोइ-जनि (४.२.१३) जकारि ? त्वंवृत्राणि (२४८) इकारात् ? इन्द्रं जजनुः (३७०) [10]पदादिरित्यधिकारः । एर्जि ॥ २ ॥

---

1. हवडि ङ.
2. महीन्द्रवृणुते रव.घ. महीट्र. ङ.
3. णिष्यादिति ग.
4. ध्वसुपा ग.
5. णींऋर्पणाम् घ.
6. ऋभुक्षणाम् क. ख. ग. घ.
7. एऋर्जि घ. एर्ति. ङ.
8. एः इक.रात्, क. ग. घ.
9. जयुंश्च ङ.
10. पदादित्य ङ.

१२१. ओरि घोषे ॥ ३ ॥

ओकारात्पर [1]इकारः उच्चवद्वर्तते घोषे प्रत्यये। नवोऽ२ हिर० (११.१.३२) द्रिवोऽ३द्रिवाऽ२३४५ः (१०.१.५) शद्वोदि (१२.१.३२) ओकारादिकारः ? शिवोशुवः (१२.१.१२) घोषे ? मनुपोविशे[2] (३.१.३९) निमासदम्[3] (४७२) ओरि घोषे ॥ ३ ॥

१२२. अ मिनि ॥ ४ ॥

अकार[4] उच्चवद्वर्तते मिनि पर्वणि। [5]चित्रंरा० (१.२.३५) त्वङ्-होता० (२.१.३०,३१) देवासो० (३.१.३१) सिमापुरू[6] (२७९) मिनि ? पुनानस्सोम[7] (५११) पवित्रवन्तः (५४७) अतप्ततनूः[8] (५६५) [9]न प्रथमादित्यधिकारः। अमिनि ॥

१२३. विनो भि ॥ ५ ॥

[10]विनोऽक्षराद्भि प्रत्यय [11]एवोच्चीभवति। अभवः शत्रुः (३२६) अभि। स्ये। अभिनत् (आ.४.२.१७) [12]विनः ? पृतनाअभि (९.२.३५) [13]अयासियाऽ२३४५ः (१४.१.१८,१९.) अभिप्रनो (४.२.३) न पदा-

1. इकारः क. ग.न. ईकारः ह.
2. मनुपो विशे. ग.
3. निमा प.
4. अकारः ख. अमिनि. घ.
5. चित्रंमा ग.
6. सिमारपुरु घ.
7. पुनानस्सो फ. ख. ग. घ.
8. अतप्ततमूः ग.
9. निप्रय. घ.
10. भेक्षरेभिप्र. क. ग.
11. प्रत्ययमेव ह. अभि. घ.
12. भिनः घ.
13. व्ययासिया ग.

देरित्यधिकारः । विनोमि[1] ॥ ५ ॥

१२४. प्रहोः ॥ ६ ॥

प्रहूयसायाश्च [2]परमुच्चीभवति । स्यापरम० (७.२.१०) [3]तवसे० (१२.१.३३) समित्यस्थ[4] इत्यधिकारः । प्रहूयसायाः १ स्वमधुमत्तमः (५७८) निमासदम् (४७२) प्रहोः ॥ ६ ॥

१२५. इञो हचु नीचानाम् ॥ ७ ॥

इञः परं हकारादि उच्चवद्वर्तते । हरीणा० (९.१.४) हिरण्य ने० (११.१.३४.) हवामहे (१३०) ह्रिः । हिपाइव (१३.२.२) [5]नीचानाम् १ हनिष्मतेऽ२३४५ (४.१.१९) हनिष्कृतेऽ२३४५ (४.१.२०) [6]हृणीथा (११०) [7]हिरण्ययः (५११) न प्रथमादित्यधिकारः । इञो हचु नीचानाम् ॥ ७ ॥

१२६. ओष्ट्यचु ॥ ८ ॥

[8]ओष्ठ्याद्युच्चवद्वर्तते । नीचानामप्रथमात्पदादित्यधिकारः । परमाच्चित्० (८) उपमांदे० (३९१) विश्ववार (६१) पुरुहूता (३.२.१) पुरुणामन् (१८८) [9]पुरुत्वसोऽ३ (५.२.१९) पुरुत्राचित् (७.२.१३) पुरुहूतद्युमन्तम् (४४०) प्रणेतऽ३ः (५.२.१९) [10]प्रतरी (५५९)

---

1. विनोभिः घ.
2. परः ङ.
3. तमसे घ.
4. समिस्थ. ङ.
5. नीचानामुच्च० ख. ङ.
6. हृणीयथा क. ग. घ. ङ.
7. धिरण्य. ग.
8. ओष्ठ्यद्यु ग.
9. पुरुस्वे ग.
10. प्रवरी ग.

ब्रह्मणस्पतेऽ३ (१६.२.३४) विवासति (२६४) वामहेऽ२३४५ (६.१. ३३) पवमान (१७.२.२८) [1]णिपद्यते (५५४) [2]नांपवते (१६.२.२३) याजे । अग्नयेऽ२मर० (३.१.१४) मघवन् (७.२.१९) त्रिः । [3]पदात् ? सुतसोमे (२३७) सत्यधर्माणम् (१.२.१७) ओष्ठ्यादीति ? स्वराजसि (७.२.१०) [4]चुक्रुधम् (८.१.२८) रयधमा (आ.४.२.१७) घ्वमुपवा० (२.१.२४) यज्ञेषु (२२१) पवस्वैना (५४१) [5]वाशब्दो-[6]ऽभिज्ञापनार्थः । ओष्ठ्य च ॥ ८ ॥

१२७. ओष्ठ्यादेः पव ॥ ९ ॥

ओष्ठ्यादेः पव उच्चीभवति । पवमानादीनि । माङः पवते (१७.२. ३३) चिय-पव[7] (१७.२.२९) ओष्ठ्यादेः ? अयापवा (१६.१.३) रेभिः पव[8] (१७.२.३१) ओष्ठ्यादेः पव ॥ ९ ॥

१२८. नैक[9] ॥ १० ॥

नैकाक्षरात्पदादुच्चीभवति । वावृणघ्वम् (२.१.२४) [10]वावृणीमहेऽ२०

---

1. णपवते घ.
2. नांपते ग.
3. पदात् घ.
4. इतः प्रभृति उच्चीभवति पर्यन्तं घ. न ।
5. वोशब्दः क. ग.
6. द्वितज्ञापनार्थः ।
7. चियव ख.
8. तेभिः पव. ग.
9. नये ग.
10. त्वावृणीमहे ख. वृणीमहे. ग त्वावृणी घ.

१ ११
३४५ (११.२.३) आमर[1] (८१) एकाक्षरादिति ? उपमान्दे (१०.२.२०) नैक् ॥ १० ॥

इति द्वितीयो दशकः ॥

---

१२९. सि मासे[2] ॥ १ ॥

सकारादि समासे उच्चीभवति । समिधा (१.२.२९,३०) द्विः ।
स्वपत्य (२.१.२९) सुष्टुतिम् (९.२.५.) दासाय (३९२ ?) नीचानाम् ? समुद्रंव्य (३४३) [3]समासे ? [4]सोमक्रतु (५७८) सि मासे ॥ १ ॥

१३०. निनिग्ना ॥ २ ॥

निवति[5] पादे त्रिपदान्ते[6] गीत आकार उच्चवद्वर्तते । प्रनोरा० (२.२.२०) निमामदऽ२३४५म् (१३.१.१४) [7]हार्दिया (१६.२.२२) [8]निवति । मिन्धूनाम् (१६.२.२२) त्रिपदान्ते ? [9]यस्मिन्ग्र (४७) निनिग्ना ॥ २ ॥

१३१. सन्ध्यक्षरा त्रीणि ॥ ३ ॥

सन्ध्यक्षराणि त्रीण्युच्चीभवन्ति[10] । [11]आगाहियेहि० (५.२.१५)

---

1. प्समामर क.ख.प्द्यमामर.ग.
2. सूत्रं ग. न.
3. स आ. ग.
4. सामक्रतु. ग.
5. नीवति. ग. नवति ख.
6. त्रिपादान्ते. ख. ग. घ. यस्मि-न्त्रतत्रिपदान्ते. ङ
7. हार्दिवा. क.
8. नवति ख.
9. यास्मिन्त्रता ग.
10. भवति. ख. ग. घ.
11. आगहियेहि ख.

तोपिश्वते (५१२) पूर्वादिति वा । सन्ध्यक्षरा त्रीणि ॥ ३ ॥

१३२. एहि रे ॥ ४ ॥

[1]एहिपरे वर्णे प्रत्यय उच्चीभवति । यथा—त्वम् (३.२.१९) क इत् (३.२.१९) द्यविद्यवि (४.२.३४) एहि परे ? द्युम्नमाम.रा. (७.१.३२) एहिरे ॥

१३३. ओष्ठ्ये या ॥ ५ ॥

ओष्ठ्ये प्रत्यये यावति गीत उच्चीभवति । यत्सोमे (१८८) नप्त्योः (४७६) ओष्ठ्ये इति । यस्मिन्व्रता (४७) जात्ये वा । रिचम्वोः (५१३) उक्थ्यम् (३७४) जिह्वयम् (५४५) रातिर्वा कर्पणम् । मेशब्दस्य वृद्धिरुष्मणि । ओष्ठ्ये या ॥ ५ ॥

१३४. क्षैप्रः ॥ ६ ॥

क्षैप्रस्सन्धिरुच्चवद्वर्तते । तद्वज्जात्येऽपीत्युक्तम् । दूत्यंचरन्महेऽ२३४५ (२.१.३५) स्यत्वाम्यक्षरन् (९.१.२५) [2]न्यत्रिणम् । न्यत्रिणं दहाऽ२३४५ (१२.१.४१) नप्योत्रोहितः (१३.१.३८) भाप्यम् । व्युच्छति (५.१.३५) शग्घ्यूपु[3] (७.१.१२) क्षैप्र इति ? प्रत्यग्ने (३.१.६.) प्रत्यस्मै (९.२.१३) [4]भाप्यम् । मनुष्येऽ५भिः० (२.२.१७) कई व्यक्ताः

---

1. ख. घ. पुस्तकयोः भाष्यं नास्ति ।
2. न्यत्रिणंदह क. न.
3. गध्यूपु. ग.
4. भाष्यं. ड. न,

(४२३) न मन्द्रादित्यधिकारः । उच्चस्यवानुबन्धः [1]ऋङ्नीचम् । क्षैप्रः ॥६॥

१३५. वृधन्तां वृ ॥ ७ ॥

[2]वृधन्तायां वृ उच्चीभवति । [3]धस्मानं वृ (८.२.२९) द्रवं वृ[4] (१०.१.१९.) यान्तो वा ॥ वृधन्तां वृ ॥ ७ ॥

१३६. नीचं द्चु नौष्ठ्यादिन्याम् ॥ ८ ॥

नोचमापद्यते दकारादि । यान्त आदेश इति प्रकृतम् । नौष्ठ्यादिन्यामृचि । [5]अयद्दा (३१५) अग्मेदेहि (९९) इन्द्रंवष्ट्र (३७७) इन्द्रो *अक्षप्रभृतीनि । नौष्ठ्यादिन्याम् ? इन्द्रद्युक्षम् (३२७) नौष्ठ्यादिन्याम्* ॥८॥

१३७. इञु नजिशेपे ॥ ९ ॥

[6]पदान्तो नीचीभवति नजिशेपे । रप्सुदा (११७) [7]इन्द्राऽ२इहाइ [8]ष्यआतृदाऽ३ः (६.२.२२) तिंयंमदम (९.१.२४) दियंमदम् (१५.१.१९) [9]नजिशेपे ? इन्द्रो अर्वाक् (२९०) इन्द्रं [10]सबा (२३७) इन्द्रद्युक्षम् (३२७) इन्द्रस्य हार्दि (५५९) नौष्ठ्यादिन्यामित्यधिकारः । इञु नजिशेपे ॥ ९ ॥

---

1. ऋङ् नीचं नीचं क. ख. ग.
2. वृधन्तायाः क. ख. ग.
3. यस्मानं वृ. क.
4. दवबृनि ग. द्रवप्रवाते वा. ख.
5. अवेद. ङ.
6. पादान्तः ख. घ. पादान्ते ग.
7. इन्द्रं आइ क.
8. यअत्रदा ख.
9. नजिशेपः ख. नहिशेपा. ग.
10. इन्देसन्तु ङ.

१३८. [1]इञः ॥ १० ॥

२ १ २२२ २ १
पदान्तात्परं ञकारि नीचीभवति । [2]उज्जिहानाः (२.२.१०) यद्भू-

२ २ २
मिम् (३.२.१७) कृष्णोदशभिः (३२३) जनितादिवो० (१५.२.६)

यज्ञायाम् (आ.३.२.९. आदिषु) पदान्तात् ? इन्द्रश्वर्मादीनि । नञिशेषे ?

२ १२२ २१२विर
देवरक्षादीनि । अर्कादे० (१६.२.३४) पितादे० (११.२.१९;२०) नौष्ट्या-

देरित्यधिकारः । [3]इञः ॥ १० ॥

इति तृतीयो दशकः

१३९. मात् ॥ १ ॥

१ २
[4]मशब्दाच्च परं [5]नीचीभवति । मदम्–शुक्रा (९.१.२४) मदा-

१ २१ १२ १ वि.२
मसि (४३२) समोमदा३ः (१७.२.१.) द्विः । नञिशेषे ? मदाऽश्य-

(१३.२.१८) [6]मदिन्तमः (५८४) मात् ॥ १ ॥

१४०. [7]विंदः ॥ २ ॥

२ १ १ १ १ १
सुवर्विदाऽ२३४५ः (१७.१.६.) विंद इति ? [8]स्वविंदः (५६६) रेफसंबन्ध-

२ १ १ १ १
मिति ? [9] विदोऽ२विदाऽ२३४५ः (१७.१.३) विंदः ॥ २ ॥

1. इञ्ञः ङ.
2. उञ्जिहानाम क.उज्जिहानात् ख.
3. इञुः ङ.
4. मा ङ.
5. नीचं भवति ख.
6. मदिमः ख.
7. विदः मै. पु.
8. सुवर्विदा३२३ ख.
१११
सुवर्विदाऽ२३४५.ङ.
9. विदोविदः ख.

१४१. [1]विमि ॥ ३ ॥

विलिङ्गायामृचि मशब्दो नीचीभवति। धाइंमघशा॰२०[2] (६.२.२२) सोमोआ॰ (१६.२.२१) विलिङ्गायाम् ? यंमस्तः (२०६) सोमः। द्विः [3]मकारः ? आवइन्द्राम् (६१६.) तमिन्मह (४११) [4]आदेः परमित्यधिकारः। नजिशेषे ? शंमध्यमम् (५७९) निम ॥ ३ ॥

१४२. अक्रेचु ॥ ४ ॥

अक्रे पडक्षरे मशब्दो नीचीभवति। पवस्वम॰ (४७२) द्युमन्तम् (५६७) अक्र इति ? शंमध्यमम् (५७९) पडक्षर इति ? मनोदक्षं प्रभृतीनि। अक्रे चु ॥ ४ ॥

१४३. नि ॥ ५ ॥

निशब्दो नीचीभवति। निकाव्या (३.१५) [5]निक्तः (४३०) निमासदम् (४७२) योनिमृत (५११) [6] निमासदत् (४७३) योनिमिन्द्रः (२.२.३१) [7]कनिक्रदत् (५७२) [8]इत्युयुक्तमित्यधिकारः। नि ॥ ५ ॥

१४४. इणोरि ॥ ६ ॥

पदादेः परं रेफि[9] नीचीभवति। मयो गिरः (१३) सूर्यम् (३.१.१)

---

1 विम॰ ख
2 ध्यमधवा इत्यधिक. पाठ॰ ड
3 वकारः ग
4 नहादेः पद ख ग
5. ननिक ड
6 निमासदत् ग.
7 कनिक्दतु
8 उद उजुयुक्तमित्यधिकारः ड.
9 रेफी ख.

२ १२
हुतंपुनः (६.२.२२) तिधारया (५१५) इकारग्रहणम्--म्यस्परि । पदादेः ?

रजस्तुरम् (५८०) [1]पर्यन्त इत्यधिकारः । इणो रि ॥ ६ ॥

१४५. अचुन्यामस्थाज्जि ॥ ७ ॥

--अकारादिन्यामृचि अस्थात्परं जकारि नीचीभवति । वाजाऽ३इ ।
२१२ ११२ १ २१ १२१ १
यराज्ये (११.२.२४) वाजाऽ३अमि[2] (११.२.२४) नजूतिम् (१६.१.३)
२ १२२ १ २१ १ २
सम्राज (१.१.३०) प्रचयासु० (७३) त्वष्टावचम० (१२.१.३) अकारा-

दिन्याम् ? [3]रजाऽ३सिसु (२२०) वाजेभिर्मा (२२७) वाजेप्रभृतीनि ।
११ २
अस्थादिति ? ओजिष्ठम् (८१) योजरि० (५.१.३१;३३.); अचुन्याम-

स्थाज्जि ॥ ७ ॥

१४६. इड्यन्तस्थि ॥ ८ ॥

२ १ १ २१
इडिप्रत्ययेऽन्तस्थि नीचीभवति। गिरा (१.१.१७) [4]ग्नये (२.१.७.)
२१ १२ २२१ २ १२
तुनोगिरः (२.१.१३) नेतायः[5] (१७.२.२३) वसुद्रुवम् (६.२.१०)
२ १ २ २ १वि.१ १ २
चहव्यः (८.१.३०) अन्तस्थि ? तगोनाऽ२म् (१.२.३१) इडि ? निप-
१ १
न्यया (१.१.८) रन्धयन् (१०.२.२२) तालव्ये वासूरयोरर्थः[6] ।

इड्यन्तस्थि ॥ ८ ॥

---

1. पर्यन्त ग.
2. वाजांअति० ग
3. रजाऽ३सि. ग
4. त्वग्नये इ.
5. नोयन्नेनय· क. ग. नेनायन्नेनयः म घ.
6. वासूरयोरथम् घ वासूरयोर्थम् ड

१४७. यिं ॥ ९ ॥

[2]रेफियकारि नीचीभवति । सूर्यम्–हो० (३.१.१.) [3]महेसमर्य (४३२) सूर्यंज्योतिः (१६.१.४) यिं ? तमार्यस्य (४७) पदान्त इत्यधिकारः । दधन्वाऽ्यः (५१२) [4]स्विनोरित्यधिकारः ॥ ९ ॥

१४८. तरिवट् ॥ १० ॥

तकारोपान्त्ये पर्वणि नीचीभवति । सुतऽ्सो । जसातमम् (५४९) स्विनोरित्यधिकारः । तखिट् ॥ १० ॥

इति चतुर्थो दशकः

---

१४९. ए रि ॥ १ ॥

एवति गीते [5]रिप्रत्यये नीचीभवति । अरिष्टने (३३२) क्रेयद्दतैः (१६.२.२४) घ्यनेऽ२नराऽ२३४५ः (९.२.११) एवति ? आरत्नधाः (५११) परितोषि (५१२) नरंधात् (१६.१.३) [6]एपस्यधा (५८४) [7]अजुयुक्तमित्यधिकारः । ए रि ॥ १ ॥

---

1. यं क.
   यि ड.
2. रेफी यकारी क.
3. वहेसम. ग.
4. स्विनोत्यधि० ड.
5. रेप्रत्यये. ड.
6. देवस्य ड.
7. योधक्सुयु. क.
   याधक्सु० ग.
   येयत्सु घ.
   ओजुयु ड.

१५०. तेर्वि ॥ २ ॥

गतेः परं गिलिङ्गायां नीचीभवति । यज्ञेषु (४२०) समीचीरू (४५८) [1]रथं विप्व (५५४) गिलिङ्गायाम् ? त्वावृत्रेषु (२३४) ते नि ॥२॥

१५१. गप्रथमाद्यन्ते ॥ ३ ॥

वर्गप्रथमाद्यन्ते गीते नीचीभवति । यपातवे (४९९) अपत्यचम् (४९१) तत्रपूषाशुवत्सचा[2] (१४८) [3]तुनित्तमम् (स्तोभः) [4]दुरितातरेम (स्तोभः) दक्षिणेन (१६७) उदग्रुतम् (५८०) गप्रथमादि ? नवेद्यम (५) गप्रथमाद्यन्ते ॥ ३ ॥

१५२. सि प्रथमात् ॥ ४ ॥

सकारि प्रथमान्नीचीभवति । वसुस्पार्हम्० (४.१.१४) अयासियाऽ२३४५ (१४.१.१८,१९) निमामदाऽ२३४५त् (१३.१ २३,२५) द्विः । प्रथमात् ? निभामहम् (५४९) अन्त्ये । अ३सत्रम् (७ २.२०) सि प्रथमात् ॥ ४ ॥

१५३. गचतुर्थिनि वृद्धात् ॥ ५ ॥

वर्गचतुर्थिनि गीते [5]वृद्धान्नीची[6] भवति । [7]घृतस्य नि (४६५)

---

1. रथविप्व ष. रा ग घ ना
2. सुवत्व च ष.
3. तुरितसमम् क
4. दुरि रथविप्वतातरेम रा ग घ
5. प्रथमान् ष
6. नीच रा
7. घृतमिति ष

निवृत्तानि । विवस्वभिः (१९) यत्समवर्तयत् (१८२) ऋतस्य दीधितिम् (५७०) ग चतुर्थिनि वृद्धात् ॥ ५ ॥

१५४. विश्वे दिकेऽन्त्येषु ॥ ६ ॥

विश्वसङ्घाते पादिके [1]यदन्त्येषु [2]तन्नीचीभवति । अश्व (२१) वाजम् (२३८) आव इन्द्र (२३८) सातौवा (२३४) च्यावयास (८.१.१९) हरिता (५१५) पादिके ? त्वांवृत्रेषु (२३४) मेडिम् (३२७) अन्त्येषु । स इन्द्र (३०२) [3]अश्वयेव (५१५) विश्वे दिकेऽन्त्येषु ॥ ६ ॥

१५५. पचु हि ॥ ७ ॥

पकारादिन्यामृचि हिप्रत्यये नीची भवति । सुपावसोऽ२३४५ (१४.२.१४) देवस्थाने (आ. १.१.१५) पचु हि ॥ ७ ॥

१५६. [4]तिनि ॥ ८ ॥

तकार्यभिगीतिनि गीते [5]पर्वान्ते नीचीभवति । स्वपत्य (२.१.२९) पुरुहूता (३.२.१) इन्द्रंजातम् (१७५) इन्द्रंसंत्पतिं नरः (२३४) [6]यस्संवासंघातः । तकारि ? यंमित्रम् (२.३.२८,२९) यस्संमिश्लः (२८९) अभिगीतिनि ? चतासुतम् (१४.२.३) नजूर्तिम् (१६.१.३) [7]तिनि ॥८॥

1. यदन्ते ग.
2. नीचं क. ख. घ
3. अश्वयद्वे ड.
4. तनि ड. तीनि मै. पु. ग.
5. णिपर्वान्ते. क; ग. पवान्ते.ड.न.
6 यस्संवोसं० घ.
7. तानि. ड.

१५७. [1]दिजुष्मणि ॥ ९ ॥

अयदान्त ऊष्मणि प्रत्यये नीचीभवति। स्वपत्यस्यं (६०) सुरो-
अक्तुषु (१२८) सोमथमृषु (१६२) [2]स्यतर्पयात् (१९०) [3]यसूयवो
(८.२.७,८) युयुजेवृषणा (३०८) रथम-श्वाय (१२.१.३) दिग्निति।
[4]इर्योर्यः (२८९) सुतंसोमोयः (५१२) ऊष्मणि ? रारपत् (२८१)
दिजुष्मणि ॥ ९ ॥

१५८. रन्यामिजि द्वयोरिजु[5] ॥ १० ॥

वायोरन्यामिति द्वितीयायां द्वयोरक्षरयोः पदान्तो नीचीभवति।
[6]चिरसधस्थात् (८) क्रशोचिषे (१०७) पुरुत्राचिद्धिते (२७१) कण्व-
स्यसुष्टुतिम् (३४८) पिबातिसोम्यम् (३८६) उपमान्दे (३९१) [7]उपो-
राये (४२१) [8]वायोरन्याम् ? सुप्रीतः (१५४) इति द्वितीयायाम् ? नकिः
सद (१८५) समुद्रमिव (१९७) गृणे द्वितीये। द्वयोरक्षरयोः पदान्त
इति ? [9]अचादि (८८) मतेश्च। रन्यामिजि [10]द्वयोरिजु ॥ १० ॥

इति पञ्चमो दशकः ॥

---

1. दियूष्मपि ङ.
2. स्यतपर्यान् क.
3. यसूयवः ङ.
4. आर्यार्यः ग.
5. उजु ङ.
6. वारद्वयं उपलभ्यते ग पुस्तके.
7. उपोरा ग. ङ.
8. वायोरान्यां ङ
9. उजु ङ.
10. अच्छादेघ.

(४३२) दावति नुपे ॥ ७ ॥

१६६. [1]मपूर्वात् ॥ ८ ॥

मपूर्वाच दाशब्दान्नीचीभवति । याहिमदा२३ नाम्०[2] (४.२.१०)

मपूर्वात् ॥ ८ ॥

॥ इत्युच्चनीचभावः ॥

इति षष्ठो दशकः ॥

---

१६७. [3]तानैधनोक् ॥ १ ॥

त भवत्यकारोऽनैधन [4]आदिः । स्वर इत्यधिकारः । [5]अनलिङ्गयामृचि । अतन्द्रः (४६) अपूर्व्या (१७८) [6]अथर्वा (९) अध्वराणाम् (२१) अवसे (४९) अदुग्धा (२३३) अदधाः (३३१) अथानः (३६६) [7]अनवस्ते (४४०) अनुत्तं वज्रिन् (४१२) अश्वपते (४०२) अश्वयेव (५१५) भाष्यम्—अतिह्वरांसि (५७६) तभवतीत्युत्तरार्थम् । अकारः ? उपोराये (४२१) अनैधनः ? अतिस्रिधः (१००) [8]अतिद्विषः (४२६) अतिविश्वा० (१४.१.३४.) अनलिङ्गायाम् ? अस्तोषत (४१५) अक्रान (५२९) तानैधनोक् ॥ १ ॥

---

1. म. घ. न.
2. याहिमादानाम्. ग.
3. नैधनीत्. क. ख.
4. आदीनि. क. ख. ग. घ. ङ.
5. अम्नन्ति. क.
   नन्ति० ख.
6. अथर्वाणः ख.
   अथर्वाण ग.
7. अनवसे ख.
8. अभिद्विषः ग.

१६८. व्यञ्जनाद्दीर्घे जौवा ॥ २ ॥

व्यञ्जनात्परोऽकारो वर्द्धते [1]दीर्घे वा प्रत्यये जौ वा । [2]चारामसि० (१०.१.१३) [3]सात्राजित् (१०.२.२५) सान्त्वा० (७.१.२१) [4]यास्सोमेऽ२० (५.२.१३) मघ्वारजांसि (२२०) [5]यान्त्वाशवि (११.२.३२,३३) यासोर्मन्दा (६.१.३३,३४) वाम्रनिजा (७.२.५) हारीइन्द्र (८.१.२२) सखायस्तो (१६४) मघवन् (२८०,३०१,४१६) त्रिः । [6]व्यञ्जनात् ? त्वंहोता० (२.१.३२) प्रतिरक्षा (३.१.३९) प्रतितद्ध–र्यनो० (१०.१.१३) ब्रह्माणिस० (७.२.७) दीर्घेजाविति ? मयोगिरः (१३) यस्संमिश्लः (२८९) श्रवसेषु (११.१.२०) वसुस्पार्हम्[7] (४.१.१४) तत्रपूषा (१४८) निधानं [8]नेत्यधिकारः । व्यञ्जनाद्दीर्घे जौवा ॥ २ ॥

१६९. वरेऽनिपु[9] ॥ ३ ॥

वकारपरेऽक्षरे प्रत्ययेऽनिप्वक्षरेषु वर्द्धते । यास्मिन्० (२.१.१३) [10]प्रस्थावानः (४०१) आचवि–शा (१६.१.६) योगिर्वणः (३७३)

1. दीर्घो वा क.
2. चरामसि क. ख. ग. घ.
3. सत्राजित्. क. ख. ग. घ.
4. यस्सोमे ख. ग. घ.
5. यन्त्वाशवि. क. ख. ग. घ.
6. पुनरपि घ. पुस्तके चरामसि प्रभृत्येतदन्तमुल्लिखितम् ।
7. वसुस्याहीम्. ग.
8. तेत्यधि. ख.
9. वरे मानिपु. क.
10. प्रस्थवानः ख.

वकारपरे ? त्वंहोता (२.१.३२) अनिष्विति ? अप्रवयम् (३५) पुरूवसो (५.२.१९) [1]त्वष्टावज्रम् (१२.१.३.) वरेऽनिषु ॥ ३ ॥

१७०. तालव्यम् ॥ ४ ॥

तालव्यं वर्द्धते । आदिः । उदात्तमित्यधिकारः । [2]इन्द्रऽसम (२६९) इन्द्रो अर्वाक् (२९०) इन्द्रस्य हार्दि (५५९) विश्ववार (६१) भिःपवते (५८४) देदिशतीः (१३) ईशेहि (६०) ग्नाइस्समिधा (२.२.१०) ज्येष्ठमग्निम् (८९) ईशीय (१२२) ईशानः (३८९) हाइत्वा० (११.२.२४) विश्वावस्व (५८१) विश्वासाम् (१५४) त्रिणंभृ (३२७) शिशुं न (५६९) तालव्यम् ? होतारम् (३) आदिरिति ? विष्णुं सूर्यम् (३.१.१) उदात्तम् ? प्रियासः सन्तु (३८) प्रियाःकवी (१३.२.६) एपस्यधा (५८४) निधानं [3]नेत्यधिकारः। तालव्यम् ॥४॥

१७१. घम् ॥ ५ ॥

दीर्घं वर्द्धते । तालव्यमुदात्तमित्यधिकारः । आदेः कृतत्वादकृत-[4]स्यारम्भः । शुक्राइणदे (१.२.२९) अस्माइदे (३.१.१६) हुवेगाय (२९५) ऊतीसदा (१६९) रथीनाम् (३४३) [5]त्वांवृत्रेषु (२३४)

---

1. त्वष्ट्रा घ.
2. इन्द्रं सव. क. ख. प.
   इन्द्रं सन्तु ग.
3. नैत्य. ख.
4. अन्तस्य ङ.
5. त्वंवृत्रेषु ङ.

पचतापक्तीः (२८५) श्रुष्टेजाता (५६६) [1]ईशीयवस्व (१२२) [2]ईशानः (३८९) शविष्टमीमहे (४३७) ब्रघ्नस्समी (४५८) तालव्यम् ? १ २ २१ त्वंहोता० (२.१.३२) उदात्तम् ? सुश्रीप्रभृतीनि । [3]दीर्घमिति ? आव[4] इन्द्रम् (२१४) या इन्द्रेण (४०९) [5]अजरे (३७८) विम्वीरा (३६६) २ ३१ १ २ [6]सुवीराभिः (३.१.३०) गायन्तः (२३७) सत्यधर्मा (३२) नवेद्यम् (५) आरे (२८४) निधनं नेत्यधिकारः । थम् ॥ ५ ॥

१७२. शवद्वि ॥ ६ ॥

शवत्यामृचि द्वैधं गमिते वर्द्धते । ऊतीसदा (१६९) निवृत्तानि । ऊतीसदा (१६९) ऋजीषी (२४८) [7]त्वंवृत्राणि (२४८) गृणीषे (३५७) [8]विम्वी (३६६) शवद्वि ॥ ६ ॥

१७३. ओष्ठ्ये मि ॥ ७ ॥

ओष्ठ्ये प्रत्यये द्वैधं [9]मिप्रत्यय एव वर्द्धते । शविष्ठमीमहे (४३७) निवृत्तानि । वायतीम् (७३) निवेरुतन् (?) मनुषो विशे (११४) महीव्र (३०३) द्रतेवयम् (३७३) [11]द्रः प्रथमे (५२९) ओष्ठ्ये मि ॥ ७ ॥

---

1. ईशीयवाव. ग.
2. यिश्वनो. ग.
3. दीर्घत्वमिति क. ग.
4. आमइन्द्राम् ग.
5. अजारे ग.
6. सवीराभिः घ.
7. त्वांवृत्राणि. ख.
8. विम्वि. ख. विम्वा. ङ.
9. मिप्रत्ययमेव. ङ.
10. इन्द्रः प्रथमे. ङ.

१७४. [1]ए ॥ ८ ॥

एकारश्च मकारे वर्द्धते । अग्नाइमि–त्रो (२.२.२३) पवन्ताइमा (१५.१.२१) ए ॥ ८ ॥

१७५. ष्मणायुङ्नीचयोः ॥ ९ ॥

ऊष्मणा युक्तं नीचयोरक्षरयोर्वर्द्धते । [2]क्षुराइन्द्रम् (९.२.३५) यशेषु (४२०) समीचीः (४५८) रथंविष्व (५५४) नीचयोरिति ? विष्णुस्त्वयम् (३.१.१) नदीष्वा (५५८) ष्मणायुङ्नीचयोः ॥ ९ ॥

१७६. खङ्खूष्मणि ॥ १० ॥

खङ्वर्द्धते [3]ऊष्मणि प्रत्यये । विशस्तवे (८५) दशाक (४५८) प्रियाःक (४८१) ब्रध्नस्स (४५८) घृतस्यवि (४६५) ऊष्मणि ? सुतं [4]सृज (१६१) अकारः ? शुन्ध्युःप (१०.२.२९) ग्नेमहोभिः (१.१.१२) देवस्य (३२५) ह्रस्वादित्यधिकारः । सुतश्सोमो० (८.१.२७) दिवस्सदो० (८.१.३४) जावित्यधिकारः । [5]ब्रध्नश्चित् (५४१) निधनं नेत्यधिकारः । खङ्खूष्मणि ॥ १० ॥

इति सप्तमो दशकः ॥

---

1. सूत्रं. ग. न.
2. सुराइन्द्रम्. ग.
3. नूष्मणि. ग.
4. मृतस्य. ख. मतस्य. ग.
5. क. पुस्तकेऽत्रैव सूत्रसमाप्तिर्दृश्यते ।

१७७. सचु नदेघात्[1] ॥ १ ॥

१२१ २ १ २१
सकारादिर्वर्द्धते नदेघात्। [2]सूरोअक्तुषु. (३.२.३०) सोमश्रमू

१ २ १
(५.१.४) स्यापरम० (७.२.१०) सनोवसूनि (१९०)सुपर्णोधा (४१७)

नदेदिस्वरे ? सुप्रीतः (११४) स्वस्वान् (२५४) [3]सोमोअह्याम्

(५५९) सिमापुरू नित्यस्य प्रतिषेधः। सनोवसूनि (१९०) [4]सत्वने

(११५) सचु नदेघात् ॥ १ ॥

१७८. [5]व्यचुन्धायाम् ॥ २ ॥

१ २१
यकार [6]यकरादि [7]आन्धायां वर्द्धते। [8]यास्मिन्व्रतानि (२.१.१३)

१ २ १ २
यार्धनम्० (९.२.२५) यार्पाणम्० (१०.१.३४) योगिर्वणः (३७३)

१२१२१ २ १ २ १ २
याजेयाजे (५.१.६) याजंपुरम् (६.२.९.) याजहस्त (१०.२.२९) यका-

१ २ १ २
रयकारादीति ? त्वंहोता (२.१.३०) त्वंतुप्यसि (७.२.१०) आन्धायाम् ?

१ २१ १ २ १२१ २
यह्निमद्या (४९८) वृष्णामदा (११.१.१६) वृषामती० (१६.२.२२)

११ २
[12]यस्संमिश्लः (२८९) नप्त्योः (४७६) अस्त्ये। याजपतिः (६.१.१८)

१२ २ १२ १
योजरित् (६.१.३१) याजानाऽसत् (३४३) भाष्यम्–[9]वृषणंवा (१०.१.२३)

---

1. देघावत्. घ.
2. सूरोअप्तुषु ग.
3. सोमोआजाम् ग.
4. स्ववसाने. ग. घ.
 सत्वने. ङ.
5. व्यचन्धाया क. ख. ग. ङ. मै. पु.
6. अकारादि ख.
7. अन्धाया ग. ङ.
8. यस्समिधाइ. क. ख. ग. घ.
 २१२१
9. वृषणं या. (१०.१.५.) ङ.

व्यञ्जुन्धायाम् ॥ २ ॥

१७९. [1]रादेरवृद्धे ॥ ३ ॥

स्वरादेः पर्वणो वर्द्धतेऽवृद्धे प्रत्यये । आइन्द्रोऽ२अर्वाक् (८.१.१०) देवासः (४२६) अस्मिन्वा (५३९) निवृत्तानि । [2]अवयद्वा (३१५) वाजेऽ२मिर्मा (६.१.१९) विम्बीराऽ२० (९.२.३०) सिमाऽ२पुरू (७.२.२७) पियाऽ२तिसोम्यम् (१०.२.७) इन्द्राऽ२यसा (१०.२.११) इन्द्रेऽ२सो (१५.२.२८) सनोऽ२वह्म (५.२.१५.) विशेषात् । रादेरवृद्धे ॥ ३ ॥

१८०. रि यचेः ॥ ४ ॥

रिप्रत्यये द्वैधं यकारादेः पर्वणो वर्द्धते । [3]हरीइन्द्र (३०१) [4]चरामसि (३७३) निवृत्तानि । हिरण्य.रू (२.२.३) गिरइन्द्रोत् (२११) गिरो वर्द्धन्तु (२५०) हरीणाऽ३म् (५.२.१९) अच्यावारे० (५८४) द्विः । वरुणेच्छ (७.१.१८) रि यचेः ॥ ४ ॥

१८१. विधान्तात्क्रिनः[5] ॥ ५ ॥

विधान्तात्परस्य द्वैधं [6]क्रिनोऽक्षराद्वर्धते । शतक्रतो (३६६)

---

1. रादेरवृद्धे क.
   राधेरवृद्धे. ग.
   रादेर्वृद्धे ङ.
2. आय. ग.
3. हारी इन्द्र ग.
4. चारामसि ग.
5. क्रिनः ख.
6. क्रिनः क. ख.

इन्द्रस्यहार्दिं (५५९) निवृत्तानि । अनुत्तश्च (२४८) अनुवावृते (१०.१.९) अक्रान्० (१५.२.११) अतप्ततनूः (५६५) अश्वंन (१७.२.१०) इन्द्र॒-हाइ । वसोर्मन्दा (२३६) [1]म्यादेरित्यधिकारः । मेडिम् (३२७) बहु-वचनात् । विधान्तात्क्रिनः ॥ ५ ॥

१८२. अद्यूष्मणो म[2] ॥ ६ ॥

अद्यूष्मणोऽक्षरात् मशब्दो वर्धते । [3]माध्वारजा२॒सि० (६.१.१२) महीषू (३०२) द्विर्ग्रहणम् । [4] अर्वाचीनः (३०१) अद्यूष्मणः ? [5]मर्त्यस्य (१.१.१२) मनोयमत् (८) मर्तोन (५५३) अद्यूष्मणो म ॥ ६ ॥

१८३. नौष्ठ्यवाह्यात् ॥ ७ ॥

नौष्ठ्यवाह्यात्पर्वणः परं वर्द्धते । अहरहः (३९६) वह्निमघा (४९८) अनुपूर्व्यः (४३६) सोमः पुना (५७७) नौष्ठ्यवाह्यात् ॥ ७ ॥

१८४. मिन्यग्निदूतायाः ॥ ८ ॥

मकारिण्या अग्निदूतायाः परस्य पर्वणो द्वितीयं वर्धते । यथा—त्वम् (३.२.१९) चचतेतुः (१५४) इन्द्रैव्यम् (५८३) मकारिण्याः ? एषोउषा (१७८) अस्तुश्रौ (४६१) अग्निदूतायाः ? परमाचित् (८) वृद्धस्य घोद्धातो रोहापत्तिर्वा । मिन्यग्निदूतायाः ॥ ८ ॥

---

1. अन्त्यादेः ख.
   म्यादेः ङ.
2. म घ. न.
3. तामध्वा. क
4. नर्वाचीनः क. ग.
5. मर्तस्य. ङ.

१८५. पीम्याम् ॥ ९ ॥

२ १ २
हीपीभ्यां परस्य पर्वणो द्वितीयं वर्द्धते। मरुत्वतेऽ३ (१३.१.१४)
२ १ २
घुमात्तमाऽ३ः (१३.१.१४) निमासदम् (४७२) नान्त इत्यधिकारः।
पीम्याम् ॥ ९ ॥

१८६. जसि ॥ १० ॥

१ २ १ २ ग
जसि च प्रत्यये[1] वर्धते। [2]ओजसाऽ३इ (१.१.२०) राजसुगौऽ३
(७.१.१८) जसि ॥ १० ॥

इत्यष्टमो दशकः ॥

---

१८७. [3]ड्विस्थादुणि ॥ १ ॥

सर्वमिदानीमिस्थात्परमुणि[4] प्रत्यये वर्धते। [5]मपरमित्यधिकारः।
२ १ १ १ २ २ १
दशीकाम् (१.१.२५) सुक्षितीनाम् (१७.२.२५) पञ्चक्षितीनाम् (२६२)
वर्हणागिरा (४८५) इस्थात् ? चतासुतम् (५१२) मपरम् ?
१ २ २ २ १ २ १
नप्त्योवोर्हितः (१३.१.३८) क्षथ्स्ऽ्मिनम् (२.१.२७) शीरं पावक
(४२०) उदात्तमित्यधिकारः। ड्विस्थादुणि ॥ १ ॥

---

1. प्रत्ययो घ.
2. ओजसायि. ड.
3. द्वि. ग,
4. आणि क. अणि ग.
5. मकारमि ड.

१८८. [1]अवोः ॥ २ ॥

२ १
[2]ओकारे वर्द्धते । कइत्पुरू (२४८) [3]उत्सोदेवः (५११)

तमस्हविः (५१२) अवोरिति ? दधन्वान् (५१२) अवोः ॥ २ ॥

१८९. ओवान् ॥ ३ ॥

ओवान्ते च [4]प्रत्यये [5]गीते वर्धते । त्वंवृत्राणि (२४८)
११२ २२१ २
दाधृर्पीं० (९.१.५) सुपावसो (५१२) इहिवाला। योम–दाया० (१७.१.१७)

[6]गीतादेरित्यधिकारः । ओवान् ॥ ३ ॥

१९०. आव्यहि ॥ ४ ॥

औकारे प्रत्यये वर्धतेऽहकारिणि पर्वणि । द्रविणस्युरिं (४) समिद्धः

(४) उत्तीसदा (१६९) अभ्यर्ष (५७६) अहकारिणि ? यतोहरिर-

[7]तिह्वराऽम्मि (४७६) प्रथमिभूयप्रकरणे वृद्धस्य वेत्युक्तम् । [8]उपामिज्ञापनं

वा । आव्यहि ॥ ४ ॥

१९१. श्वियुक् ॥ ५ ॥

२ १
श्वियता गीतेन युक्तं [9]वर्धते । निकाव्या (३.१.५) उत्तीमदा

---

1. आवोः घ.
2. ओंकारञ्च ओंकारे घ.
   आवारञ्च प्रत्ययोः ड
3. वसोदेष क ग
   वसेदेव ख.
4. प्रत्यये ख. न. ह. न
5 था गीते क घ.
6 ग्या गीता. क. ग. ट.
   ज्यादेरित्य. ख.
7. इतिहरा ख.
8. उपाहिज्ञा० ख.
9 अन्तं वर्द्धते ख

(१६९) इन्द्रं जजनुः (३७०) [1]श्चिवता ? कयानश्ची (४.१.२३) श्चियुक् ॥ ५ ॥

१९२. जिचुंनु[2] दिवि[3] ॥ ६ ॥

जिस्वरो नीचीभूय नुमापद्यते दिवि प्रत्यये । ओजस्तदस्यतित्विषेऽ२-३४ (५.२.५) वाजीधना[4] (४३०) [5]अन्वविन्दः (३२६) जायमानः (३२६) शत्रुरिन्द्र (३२६) [6]सहस्रधारम् (५८१) अव्याया (५८४) दिवीति ? तुनोगिरः (१५८) वसुद्रुवम् (२३८) जि नुं नु दिवि ॥६॥

१९३. [7]यिवतो हि ॥ ७ ॥

यिवतो [8]गीतात् हिप्रत्यये नीचीभूय नु भवति । सत्राजितोध (२५१) अग्निं न (४२०) मयिवर्चः (६०२) यिवतः ? मृतीपहम् (२३६) हिप्रत्यये ? [9]आरे (२८४) यिवतो हि ॥ ७ ॥

१९४. [10]ड्डु साम्नि ॥ ८ ॥

सर्वमिदानीं यथर्च्चं [11]चायथर्चं [12]च साम्नि प्रत्यये [13]नीचीभूय

---

1. चिवता ख.
2. नुं ग.
3. दिवि. क. दिभि. ग.
4. धन्या ख.
5. अन्वयिन्द्रः क. ड.
6. सहधारं ग.
7. गिवतो. ड.
8. अभिगीतान् क. गीतात् ख. न.
9. अवारे ड.
10. न्डु ख. ड्डु ग. न.
11. च. ख.
12. यथार्च्चं घ
13. नीची भवति भम० क.

२ ३ १११
नु भवति । अमर्दयाऽ२३४५ (१.१.२०) [1]निवस्वभिः (१९)
२ र १३ १११ २र१ ३ १११
निदाशुपेऽ२३४५ (१.२.१५) दूत्यंचरन्महेऽ२३४५ (२.१.३५)
१र २ ३ १११ २१३ १११
योनिमिन्द्रश्चगच्छथाऽ२३४५ः (२.२.३१) महस्याऽ२३४५ (३.१.१२)
१वि.र १३ १११ २ १२२३ १११
नवेऽ२ धसेऽ२३४५ (३.१.१३) अग्निराहुताऽ२३४५ः (३.२.१८)
२११२३ १११
शुक्रआहुताऽ२३४५ः (३.२.१९) होतारंत्वा (४२०) या द्यौताने ।
३ १११
साम्निप्रत्यये ? अपोवसा (५११) [2]द्वितीयस्वरम् ? क्रिनेऽ२३४५ (३.२.१)

ह्नियादीनि । हु साम्नि ॥ ८ ॥

१९५ [3]आन्तस्थादिः ॥ ९ ॥

२ १११
आकारस्य द्वैधमन्तस्थादिरेव नु भवति । रन्ताऽ३याऽ२३४५
२३२
(४.२.२६) पार्ष्णीहयोः (१३.१.९,१२) निघ्नचानि । ण्यया (१४.
२३२ २३२ २३१२
१.२९) गृणआ (११.२.३४) ध्वरआ. (२.१.१७) मदाआ (१६.१.
१६) एवमादीनि । आन्तस्थादिः ॥ ९ ॥

१९६. उदात्तम् ॥ १० ॥

उदात्तं च साम्नि प्रत्यये नीचीभूय नु भवति । अग्निर्नोव (२२)
२ १ २ १र २३र २ २३र
उदधिर्निधीऽ१ः (४.२.१२) आगहियेहिताद्मेऽ१ (५.२.१५) [4]इषे-

---

1. पियस्पति. ग.
2. द्वितीयं स्वरं क ख
स्वरं ग. न.
3. अन्तस्थादिः ख. ग.
4. इषो वृषे क.
इषो वृषो ग.

वृधेऽ१ (१३.१.१३) महोविशेऽ१ (८.२.१२) नदीपुराऽ१ (१६.२.२०) पतिर्दिवाऽ१: (१०.२.२६) त्वमिच्छसे-युधाऽ१ (१०.२.३३) घसऽ सहाऽ१ (१३.१.५) भिरस्मयूऽ१: (१४.१.१५) ममत्सराऽ१: (१५. १.२६) दीदिहीऽ१ (१६.१.१) वाजीजिगीऽ३ वाऽऽ१ (१६.२.४) सुवृक्तिभिर्नृमादनंभरेऽ२ पुवाऽ१ (१६.१.१०) भूपतश्रियेऽ१ (१७.१.१४) सुलेऽ१ (६.१.१४) [1]महेऽ१ (१०.१.१०) वृधेऽ१ (१०.१.९) द्विताऽ१ (१७.१.२२) उपोषु (४८७) अर्पासोम (५०३) साग्निप्रत्यये ? तमऽहविः (५१२) [2]उदात्तम् । क्रिनेऽ२३४५ (३.२.१) ह्वियादीनि । उदात्तम् ॥ १० ॥

इति नवमो दशकः ॥

---

१९७. नगप्रथमादिस्पर्शान्तम् ॥ १ ॥

न वर्गप्रथमादिस्पर्शान्तं नु भवति । [3]ऋतून् (२.१.३६) दशीकम् (१५) गोप्पदेष्टट् (४.१.३०) नगप्रथमादिस्पर्शान्तम् ॥ १ ॥

१९८. णव आर्चिके ॥ २ ॥

णव आर्चिके प्रत्यये नीचीभूय नु भवति । ग्निश्चिकितिः (४४७)

---

1. महे स. न.
2 उदात्त ग. न
3. चित्राः मा ए क. इत्यधिकः
चित्रा ए. ग. ,,
चित्रा ५ ए. ग. ,,

क्वे यथ (२७१) [1]शृपापन (४६९) इति । अन्वये । णव इति । शंयद्व्वे (११५) इन्द्राय । संगृभाय (१६७) तं वः (२३६) आर्चिके णव[2] आदीन्यत्रैव । णव आर्चिके ॥ २ ॥

इति नुभावः

१९९. प्रथमाद्यातृतीयात्स्वरान्तं च ॥ ३ ॥

१ १११
प्रथमाद्यक्षरमातृतीयात्क्रुष्यते स्वरान्तं च भवति । क्निेऽ२३४५
१ १११ १ १११
(३.२.१) [3]ह्वियाऽ२३४५ (१६.१.८) नार्नाऽ२३४५ (१०.१.३१)
१ १११ २११ १११ २११
जयताऽ२३४५ (११.२.३०) श्लोकयताऽ२३४५ (१२.१.१) क्रुपासुवाऽ
१११ २११ १११
ऽ२३४५ः (१२.१.३७) घतीर्नवा २३४५(१३.२.३३) स्वानोअद्रिः (५२९)
२ १ १११ २ १ १११
[4]वर्हिंपि (१) धनाऽ३र्चीऽ२३४५म् (२.२.११) मश्हिऽ३ष्ठाऽ२३४५म्
२ १ १११
(४.१.३४) [5]ससाऽ३मेऽ२३४५ (१.१.३२) प्रभृतीनि । प्रथमाद्यक्षरम् ?
१
अग्निर्नः प्रभृतीनि । तद्विविद्बाड (१.१.२५) साम्नीत्यधिकारः । प्रथमाद्यातृ-तीयात्स्वरान्तं च ॥ ३ ॥

२००. पशु ॥ ४ ॥

पशूक्तायाश्च स्वर्यते । [6]आनस्याधिकपञ्चानुगाने (आ.३.२.१९)

महानाम्नीषु (महा.१.३) वैरूपमष्टमे (आ.१.१.७) प्रथमे नेत्यधिकारः ।

---

1. शृपापवा ख
   शृपापमे ग.
2. णवादित्य. ड.
3. पुरोज इत्यधिकः क. ख. ग.
   ह्वियान ख.
4. वर्हिंषीम् ख.
5. समामे ड.
6. आपस्या. ख. आयसाधिक ग.

पशु ॥ ४ ॥

२०१. [1]ष्ठारे ॥ ५ ॥

ष्ठारे इत्येतौ शब्दौ स्वर्यते। सुतद्रयिष्ठाऽ२३४५ः (४.२.११) सहोरयिऽ३ष्ठाऽ२३४५ः (१३.१.४.) [2]रेवतीर्नोऽन्त्ये (आ.२.१.१८) ष्ठारे ॥ ५ ॥

२०२. डादेशः ॥ ६ ॥

इडा.चेदादेशो न स्वर्यते। पदस्तोमेषु (आ.१.२.२५,२६,२८) अङ्गिरसां व्रतद्वितीये (आ. ४.२.२.) इलान्दे च (आ. ५.१.२) आदेश इति ? [3]वण्म (आ.२.१.१२) पशूक्ता ? कश्यपदशानुगाने (आ ५.२.११–१५) डादेशः ॥ ६ ॥

२०३. दुधा ॥ ७ ॥

दुधायाश्च स्वर्यते। अपाद्विरित्यत्र (४.२.१) दुधाया इति ? एऽ३-अपोवसा। साम्नीत्यधिकारः। दुधा ॥ ७ ॥

२०४. किनि हावति ॥ ८ ॥

ककारिणि साम्नि हावति गीते स्वर्यते। अग्ने (३९) वयमुत्वा (४०८) येते पं (१७२) प्रतेधा (५३४) [4]इत्येतास्वृक्षु। ककारिणि ?

---

1. क्यारे क.
2. रेवतीर्नेन्त्ये ग.
   रेवतीर्नोऽन्त्ये ग.
3. वट्ट क.
   वण्य ग.
4. अन्त्ये पाठः। सोमसंस्थावासिष्ठेपुतास्वृक्षु क.

अग्निसोमा (५१८) हावति ? स्वव्रषभो (१४२) अक्रान् (५२९) अग्नेत्रा (४२) उत्ती । त्वामिद्धि (२३४) गिरिष्ठाः (४७३) स्तोभात्पर-स्येत्यधिकारः । परिस्तोता (२६१) कनिक्रन्ति (५३०) [1]प्रथमाद्यक्षर-मित्यधिकारः । किनि हावति ॥ ८ ॥

२०५. [2]यिवत् ॥ ९ ॥

यिवदक्षरं स्वर्यते । त्रमर्द्याऽ२३४५ (१.१.२०) [3]अयासियाऽ२३४५ः (१४.१.१८) प्रभृतीनि । यिवत् ? अग्निर्नः प्रभृतीनि । यिवत् ॥९॥

२०६. [4]तक् ॥ १० ॥

तक्शब्दादिन्यां स्वर्यते । तक्षद्दी (५३७) अन्वये । सिद्धग्रहणात्कर्षणप्राप्तानां निवृत्तिः । इन्द्रं विश्वा (३४३) हीऽ३वीऽ२३४५ (१.१.२) ओजस्तदादीनि । भाष्यम् । गोष्ठेषु प्रतिसामविधिः । सोमशङ्खानयामिष्टेनुस्वार [5]परिस्वारौ प्रतिषेध्यौ । तक् ॥ १० ॥

इति दशमो दशकः ॥

इति सामतन्त्रभाष्ये[6] द्वितीयः प्रपाठकः ॥

---

1. प्रथमाद्यक्षरादि क. ख. घ.
2. पिवत् ङ.
3. ह्याप्रभृतीनि ङ.
4. तत् ख. घ.
5. प्रतिस्वारौ ङ.
6. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ. ङ.

अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥

२०७. [1]हुइ् ॥ १ ॥

हुइ्इत्येतत्स्वर्यते । पितापुत्रेभ्यः (२५९) उदुत्ये (२५१) प्रयोमहे (३२८) इन्द्रं विश्वाः (३४३) प्रथमेनेत्यधिकारः । हुइ् ॥ १ ॥

२०८. उत्तुयुग्वा ॥ २ ॥

[2]पर्वान्तयुक्तो वाशब्दः स्वर्यते । अच्छऽ२उ-वाऽ३४५ (१६.१.५) पिमाऽ२उ-वाऽ३४५ (१६.२.२२.) नोधियाऽ३२ उवाऽ३४५ (१६.२.९) हाउहोवा हाउ वा । आदित्प्रत्न (२०) अहमिद्धि (१५२) जगृह्णाते (३१७) अभित्यंदे (४६४) इन्द्रोमदायाम् (४११) [3]यस्यास्तृतीयायामुपपद्यते तस्याः स्वर आर्चिकपरेऽनन्तरस्वरे च प्रतिषेधः । ऊर्ध्वायस्य (४६४) [4]मशाउवा । [5]शंमध्यमाऽ३१ उवाऽ२३ (१७.२.७) [6]न्वेयोवसु प्रत्यये च । इन्द्रोनाम (४३८) प्रभृतीनि । एषब्रह्म (४३८) [7]इन्दा उवाऽ३ (१६.१.४) गोन्योघाः (५४०) अन्वये । उत्तुयुग्वा ॥ २ ॥

२०९. चतुर्थात् ॥ ३ ॥

चतुर्थाच्च परं स्वर्यते । [8]औंहोऽ३वाऽ३४५ (१५.२.१७) [9]प्रथम-

---

1. हुम् ख.
   हिम् घ.
2. पान्तयुक्तः ग. घ.
3. तृतीयादु ङ.
   तृतीयस्वर उपपद्यते ख.
4. मशा क. ग. घ. न.
5. शंमध्यमा ङ. न.
6. न्वेयोरस्वेप्र० ख.
7. इन्दाउवा. ङ.
8. ङ. पु. वारद्वमनुल्लिखितम्.
9. औं होऽ६ वा इत्यधिकः क.

द्वितीयावित्यधिकारः । चतुर्थात् ॥ ३ ॥

२१०. रणंधिनि ॥ ४ ॥

रणंधिनि च साम्नि स्वर्यते । त्वऽहत्यायाम् (३२६) रणंधिनि ॥४॥

२११. रन्यादिन्याऽहि ॥ ५ ॥

[1]यायोरन्यादिन्यामृचि हिप्रत्यये स्वर्यते । अपघ्नन् (५१०) पुरुपगतौ च (आ.२.१,३४) रन्यादिन्याऽहि ॥ ५ ॥

२१२. धारं वि ॥ ६ ॥

धारमित्यस्यान्तं विभवति । सहस्रधारं (५८१) [2]स्वरग्रहणादुद्धातः । [3]पर्वान्तयुक्तमित्यधिकारः । धारं वि ॥ ६ ॥

२१३. रुह्वास्तंयन् ॥ ७ ॥

रुह्वास्तंयन्नित्येतौ वि भवतः । सुवितऽ३म् (८.२.६) तुरयऽ३ (९.१.९) रुह्वास्तंयन् ॥ ७ ॥

२१४. हऽसेर्मिन्मेसप् ॥ ८ ॥

हऽसियाया मिन्भवतः[4] मेसो अप् इत्येतौ शब्दौ । यस्तोमे (१८८) दधन्वाँ यो नर्यः (५१२) हऽसेर्मिन्मेसप् ॥ ८ ॥

---

1. यायोरन्यामृचि क. ख. ग.
2. स्वरमहणमुद्धातः ख. ग.
3. पर्वान्तं इत्यधि० ग.
4. भवति. क. ख. ग. घ. ङ.

२१५. आसु प्रथमात् ॥ ९ ॥

आसुशब्दः प्रथमात्परो [1]मिन्भवति । अयासः (४९१) पिनासु (१२४) प्रथमादिति ? अयासियाऽ२३४५ (१४.१.१८,१९) द्वितीय इत्यधिकारः । मागायतायां वा । आसु प्रथमात् ॥ ९ ॥

(अयासियाऽ२३४५ के ऊपर मुद्रित अंक: २१२२३ १११)

२१६. [2]श्रोद्धतम् ॥ १० ॥

[3]श्रलिङ्गे साम्नि [4]उद्धतमक्षरं मिन्भवति । तमृम्वसम् (२४३) अरङ्गमा (३५२) श्रलिङ्गे ? कार्म्मन् (४९०) उद्धतम् ? निपश्चितः (२५०) श्रोद्धतम् ॥ १० ॥

इति प्रथमो दशकः ॥

---

२१७. तालव्यादेर्म[5] ॥ १ ॥

तालव्यादेर्गीतस्य मशब्दो मिन्भवति । चित्रश्राधः (४०) ज्येष्ठममर्त्यम् (३४४) शंमध्यमम् (५७९) तालव्यादेः ? स्तोवारमित् (३१,२५४) [6]मशब्दग्रहणम् ? यस्मंमि (२८९) इन्द्रायसा (३८८) शुंमघरन्[7] (८१.१९) [8]दन्त्ये वा । तालव्यादेर्म ॥ १ ॥

---

1 मिन्निति यत्र यत्र पाठस्तत्र तत्र मिन् इत्येव पाठो ग पुस्तके दृश्यते। अत इतः परं पाठान्तरत्वेन स नोल्लिख्यते।

2. श्रोद्धतम् ग श्रोद्ध तम् ङ

3 श्रशान्तलिङ्गे ङ

4 उद्धतं ग

5. मन् घ

6 मिच्छब्द. ग.

7. मघवा क ग.

8 तन्त्ये या ख

२१८. ऊष्मणीद्वाह्ये ॥ २ ॥

ऊष्मणि प्रत्यये इद्वाह्ये पर्वणि मिन्भवति । इन्द्रऽसखा (२३७) अभ्यर्प (५७६ ?) सोमस्सहइ (५४०) ऊष्मणि ? विवस्वभिः (१९) हिन्वन्तू (५७०) [1]इद्वाह्ये ? पवस्वसो (४२९) ऊष्मणीद्वाह्ये ॥ २ ॥

२१९. उणो वयु ॥ ३ ॥

गीतादेः परं वयुलिङ्गे पर्वणि मिन्भवति । प्रवयम् (३५) प्रवयाम् (७३) अवयहा (३१५) उण् इति ? अत्रैव । वयुलिङ्गे ? पवस्वसो (४२९) गीतादेरित्यधिकारः । उणो वयु ॥ ३ ॥

२२०. अप्तुरं नावताघ्रु जि[2] ॥ ४ ॥

१ २ १ १ २ १ वि.१ १ वि.१ —
अश्वंनस्तोममप्तुराऽ२म् (१७.२.१०) नावाऽ२- तऊऽ२घ-
२ १वि.१ १ २
भाइः (१६.२.३०) नावताघ्रु इत्येतत् । जि स्वरम्–अग्नयेऽ२ मरताऽ३
१
वृहाऽ२३त् (३.१.१४) अप्तुरं नावताघ्रु जि ॥ ४ ॥

२२१. दीर्घम् ॥ ५ ॥

२ १ २
दीर्घमक्षरं भिन्मवति । [3]प्रथमादुद्धत्तमिति प्रकृतम् । द्रविणस्युविप-
१ वि.२ १वि १ २ १ वि.१
न्यपाऽ२ (१.१.६) [4]मयोऽ२० (१.१.२२) अग्निर्नोऽ२० (१.२.४)

---

1. इदं याह्ये. क.
2. युजि स. ग.
3. उद्धतम्. स.
4. मधो. स.

२ १ वि र　　२ १२ वि र　　२ १ वि.र
[1]अग्नि वोऽ२० (२.२.२७) [2]न ज्यायोऽ२० (५.२.३०) यंमरुतोऽ२०
२ २ १वि.र　　१वि.र
(५.२.३३) सत्राजितोऽ२० (७.१.७.) रज[3] । तानाऽ२मु० (६.१.१८)
१२वि.र　१२　　२२१वि र　　२ १ वि र
वाजेऽ२मिर्मा० (६.१.१९) [4]आपिर्नोऽ२० (६.२.१४) मघवाऽ२०
२२ १वि र　　१ वि र　　१ वि र
(६.१.३१) [5]धेनवोऽ२० (६.१.३३) चराऽ२० (७.१.१०) भवाऽ२
१ वि र　　१ वि र　　२२ १ वि र
(७.१.२७) पिराऽ२ (१०.२.७) नदीऽ२० (७.२.६) सोम्यानाऽ२म्
१वि.र　　१ वि र
(७.२.२०) [6]मिमाऽ२० (७.२.२७) शिरोऽ२ज्ञि० (७.२.३०)
१ वि र　　१ वि.र　　१ वि र
निरीऽ२० (८.२.३५) मिश्लोऽ२० (८.१.८,९) [7]आइन्द्रोऽ२०
२ १ २ वि र　　१वि.र
(८.१.१०) हुवेगाय (२९५) सुतस्सोमोऽ२० (८.१.२७) [8]सदाऽ२०
१वि र　२ १　　२ १२
(८.१.२८,३४) उपोऽ२नूनंयु (८.१.२९) [9]वघ्नि । मघानि-
२ १वि र　　१२२ १वि.र　　२ १वि र
मघनाऽ२० (९.१.५,६.) ज्येष्ठममाऽ२० (९.१.२४) विम्बीराऽ२०
२ १वि र　　१वि र
(९.२.३०) अजरेऽ२० (१०.१.२१) यद्वाऽ२घ० (१०.२.३)
१वि र　२　१　　१वि.र　　१वि.र
पिनाऽ२ति सोम्यम् (१०.२.७) इन्द्राऽ२य० (१०.२.१) विप्राऽ२य०
१ १वि र　१वि र　　१वि.र
(१०.२.११) मक्षक्तेर विपश्चितेऽ२ (१०.२.१०,११) [10]दिवोऽ२ (१०.
२ १२वि र　　२ १वि र　　१ वि र
२.२३) शुधेदाऽ२० (१०.२.३३) धृष्णवेऽ२ (११.१.२८) अग्नयेऽ२०

---

1. अग्निरो ग. न
2. न ज्यमाः क.
3. रञ्ज क. ग
4. पिसमि ग
   जाइर्नो क
5. येनवा ख
6. समा. ख.
7. हेन्द्रो. ख.
8. वस्सदा. ख.
9. पच क.
10. दिवो घ न

(३.१.२३) [1]नवेऽ२० (३.१.१३) नवोऽ२ (११.१.३२,३३) समिद्वीऽ२० (११.२.१) मनोऽ२द० (११.२.६) रणाऽ२गावाऽ२नय (११.२.६) दाइवाऽ२सो० (११.२.१०) पिवादेऽ२वानाऽ२म् (११.२.२०) [2]क्रोवा (४३०) अवयद्दा (३१५) हवाऽ२ (५.१.७) मदाऽ२ यवर्हिणाऽ२ गिरा० (१३.२.१८) सोमोऽ२यः (१४.२.१०;१७.२.२५) नर्योऽ२ प्सु[3] (१४.२.१०) भीरवीऽ२नाम् (१४.२.२५) भरेऽ२० (१६.१.१०) अर्कोदेवानाऽ२म्परमेवियोऽ२माऽ२३४५न् (१६.२.३४) [4]अर्कस्य देवाः परमेवियोऽ२माऽ२३४५न् (१६.२.३५) प्रगाऽ२यत (१७.१.१५) भिगाऽ२यत (१७.१.१८) योराऽ२यामाऽ२नेतायइद्दाऽ२नाऽ३म् (१७.२.२४) उचीभूतम् १ नरमा (१०.२.८) नप्त्योवोर्हितः (१३.१.३८) गेः परम् १ दिवोदासायरन्धयन् (१०.२.२२) [5]हवञ्ञिणम् (२७२) दीर्घम् १ नो अर्पसि (५११) तो अक्षरन् (५४७) दीर्घम् ॥ ५ ॥

२२२. यः ॥ ६ ॥

[6]य शब्दश्च भिन्नभवति । अस्मेरायाऽ२ उतश्रवा२३४५ः (१२.२.२६) यः ॥ ६ ॥

---

1. नवो. क. ख. ग. घ. न प्लुभिर्वा. ङ.
2. वेता. ख.
3. नर्योप्सु. क. ण भीर. घ.
4. क. न. ख. न.
5. हवञ्ञिणाइ क. ग.
6. यशब्द क. ख. ग. घ.

२२३. [1]रेफि तृतीयं श्राष्टि[2] ॥ ७ ॥

रेफिणस्तृतीयस्य द्वैधं श्राष्टि इदमेव भिन्नवति । स्यविश्राऽ२ष्टिम् (१२,१,३८) निवृत्तानि । स्याअरातेऽ३ः (१,१,१२) सुवीराभिः (३,१,३०) याइन्द्रेण (११,१,१६) तृतीयम् ? चरामसि (१०,१,१२) निरीरमन् (२८४) [3]रेफि ? अग्निर्नः (२२) रेफि तृतीयं श्राष्टि[4] ॥७॥

२२४. मागात्र्यक्षरिणो वि वचु ॥ ८ ॥

मागास्वरस्य [5]त्र्यक्षरिणो द्वैधं विनिगीते वकारादि वा [6]भिन्नवति । यद्वाघ (३८४) पिबाऽरतिसोम्यम् (१०,२,७) त्रिशाऽ२य (७,२,११) मदाऽ२य (१३,२ १८) भाव्यम् वावा (९३) निवृत्तानि । मनोयमत् (१,१,१६) पुरूवसो । गिरोत्रर्धन्तु (२५०) हरीणाम्० (९,१,४) वाजे-वाजे (५,१,६) अधानः (३६६) शुंमघवन् (८,१,१९) चरामसि (३७३) गृणानः (१)। [7]यएकइत् (आ.२.१.१४) विश्वासाम् (१५४;२७३) सपूर्व्यः (३७२) ईशानः (३८९) वसोर्मन्दादीनि । मागास्वरस्येति ? विचासति (२६४ ?) चरामसि (३७३) [8]त्र्यक्षरिणः ? दिवोदासाय (३९२) सिंमापुरू (२८०) मागा त्र्यक्षरणो वि वचु ॥ ८ ॥

---

1. श्रापु. ख. घ. ङ.
2. रेफि. मै. पु.
3. त्रप्यग्निः क. ख, तुल्यः ग.
4. श्रापु. ख. घ. ङ,
5. अत्र्यक्षीरणः क. अक्षरिणः ङ.
6. अधानः ङ.
7. सवा इति क.ग.घ. अधिकः पाठः
8. अत्र्यक्षरिणः ग. ङ.

२२५. नै पिनविनि ॥ ९ ॥

न एकारः [1]पिनिर्नः विनिगीते मिन्भवति[2]। धिविष्टपे (५१८) रत्नवेअपस्वानम् (५४५) अकोदि (१६.२.३४) अव्यावारे (५८४) एकार इति ? अत्रैव । पिनि (नः ?) सुवृक्तिभिर्नृ० (१६.१.१०) [3]विनि ? धिविष्टपे (५१८) वाजे (१६३) नैपिनविनि ॥ ९ ॥

२२६. रा ॥ १० ॥

राशब्दे [4]च न मिन्भवति । चन्द्रद्वारा (२.२.१६.) जिह्वयारा (७.२.३०) प्रनोरा (३.२.२०) राशब्द इति ? निरीऽररमन् (७.२.३५) सहस्रधारम् (५८१) [5]नोदात्तवद्वृत्तम् । रा ॥ १० ॥

इति द्वितीयो दशकः ॥

---

२२७. [6]स चु ॥ १ ॥

सकारादि न मिन्भवति[7] । [8]वासोर्मन्दा (६.१.३३) वाह्वनि० (७.२.५) प्रास्था (११.१.१.) यात्सोमेऽर० (५.२.१३) मत्सरासः (५१८) स चु ॥ १ ॥

---

1. यिनिना. क. पितिन्ऽवि. ड.
2. भरति क. न.
3. विनि ग. न.
4. च रा. न.
5. नोत्तवद्वृत्तम् ग.
6. भरति ग. न.
7. वसोर्मन्दा ख.
8. सतु. ड.

२२८. यघोपे ॥ २ ॥

ईकारोऽघोपे न मिन्मवति । [1]अपीपे (२७२) परीतः (५१२) सुप्रीतः (११४) रार्यईशे (६०) ईकारः । यात्सोमेऽरसो (५.२.१३) अघोपे । [2]स्माइन्वाऽरजिनीऽरवसु–भाः[3] (१५.२.२६.) आरेअस्मन्निरीऽर रमन्[4] (७.२.३५) यघोपे ॥ २ ॥

२२९. नाञु चवर्गि ॥ ३ ॥

[5]नापदान्तवति गीते चवर्गि मिन्मवति । [6]आर्चादेवा (२.२.२८; २९.) [7]वाजानाऽसत्० (९.१.२१) अपदान्तवति । वाजेऽरभिर्मा (६.१. १९) यनिर्णिजेऽर (१६.१.३४) माध्वारजाऽरसि० (६.१.१२) [8]आदेः परमित्यधिकारः । नाञु चवर्गि ॥ ३ ॥

२३०. णयुक् ॥ ४ ॥

णयुक्तं च न मिन्मवति । प्रणेतऽ३ः (५.२.१९) हरीणाऽ३म् (५.२.१९) णयुक् ॥ ४ ॥

॥ इति मिन्माधः ॥

---

1. अपीये ग.
2. स्माइन्वाजी घ. न.
3. वसुभाः ख.
4. रमत् ग.
5. न पदान्तवति. ग.
6. अर्चादेवा. ड.
7. याजेवाजानाम् ख. ड.
8. अपादेः पर. ड.

२३१. आतृतीयाच्चतुर्थे ॥ ५ ॥

आतृतीयात्क्रुष्यते चतुर्थे प्रत्यये। सहस्रधारम् (५८१) [1]सन्तनिनि (१७.२.३२) आतृतीयाचतुर्थे ॥ ५ ॥

२३२. से सि ॥ ६ ॥

सेशब्दः सिप्रत्यये क्रुष्यते। सत्श्रवसेऽ२ (७.१.२१) विश्रवसेऽ३ (७.१.२१) [2]सत्यश्रवसेऽ३ (७.१.२१) सिप्रत्यये १ श्रवसेऽ२३४५ (७.१.२२) से सि ॥ ६ ॥

२३३. जि दीर्घं मन्द्रान्ते ॥ ७ ॥

मन्द्रान्ते प्रत्यये क्रुष्यते जिदीर्घम्। [3]उचीभूतमित्यधिकारः। महामपारम् (३३५) द्विः। नयज्ञैः (५६८) [4]प्णागर्मा (३८०) मरुत्वते (४७२) द्युमत्तमः (४७२) नेता य इद्यानाम् (५८२) [5]विशद्धरिः (५१३) [6]अर्हंजियाऽ२३ (८.१.२८) ण्यव्यया (५१३) [7]पितादे (४२९) [8]ओजसे (११) अमृतम् (३५) मन्द्रान्ते १ स्याअरातेः (१.१.१२) प्रभृतीनि। जिदीर्घमुचीभूतमित्यधिकारः। वाजपतिः (६.१.१८) [9]त्वंपुष्यमि (२७०) जि दीर्घं मन्द्रान्ते ॥ ७ ॥

---

1. संतनिनि ग
2. सत्य श्रवसे ग. न.
3. उद्यमित्य० रा.
4. प्णागाहा क. रा. प्णारगा. ग. कृष्णागर्मा ह
5. विशेढरिः घ.
6. अर्हंजिया ड.
7. वितादे ग.
8. तुंजसे ड.
9. तत्रपुष्यसि क

२३४. ते वर्हायाम् ॥ ८ ॥

तेशब्दो वर्हायां क्रुष्यते । [1]विधते तनूपाः (७७) निवृत्तानि । अग्निर्नः (२२) चन्दद्वीरा (३६०) अभिविश्वाः (३११) वर्हादीनि । ते वर्हायाम् ॥ ८ ॥

२३५. भे वृद्धपरे ॥ ९ ॥

स्तोमे वृद्धपरेऽक्षरे प्रत्यये क्रुष्यते । अग्निमन्वारमामहेऽ३ (३.१.१) [2]हवामाहेऽ३ (११.१.२४) गमेम (२०९) [3]वाजेऽ२ भिर्महिणीयथाऽ३ः (६.१.१९) महाँ इव (२२७) म्यआतुदाऽ३ः (६.२.२२) अर्वागिदम् (२९०) त्वावतः (१९३) आनोमित्रा[4] (२२०) पवित्रन्ते (५६५) द्युम्नमस्मभ्यम् (८१) रायेपनीऽ२ यसेऽ३ (२.२.१९) क्रतुवित्तमः (५७८) [5]रजस्तुराऽ२३म्–होइ (१७.२.१३) वृद्धपरे ? [6]चित्तगवे । [7]परीतायाम् (५१२) जि दीर्घमुचीभूतमित्यधिकारः । विपन्यया (४) अतिह्वाऽ३सि (५७६) [8]नावीत्यधिकारः । भाष्यम् । अनि । भे वृद्धपरे ॥ ९ ॥

---

1. विधत्ते घ.
2. हवामाहे ग. न.
3. वाजेभिः घ. ड. न.
4. अनोमित्रा ग.
5. राजस्तुरम् ग.
6. चित्रगवे. ख. चित्रगवे ड.
7. परीतायाः ख.
8. नावित्य. ख. नोवीत्य. ग.

२३६. णा ॥ १० ॥

णावत्यामृचि कृष्यते । त्वावतः (१९२) [1]आनोमित्रावरुणा (२२०) णा ॥ १० ॥

इति तृतीयो दशकः ॥

---

२३७. हावतोः सः ॥ १ ॥

हायतोरक्षरयोर्द्वैधं [2]सशब्द एव कृष्यते । [3]नमन्धसाऽ३ः (६. १.३३) निवृत्तानि । होतामन्द्रः (१००) घृणीमहे (५९) द्युमन्तं त्वा (४८०) धियादधे (४६१) हावतोः सः ॥ १ ॥

२३८. गतृतीयात् ॥ २ ॥

[4]वर्गतृतीयात्परं कृष्यते । प्वन्धृजन (५४०) [5]व्यस्वदयन्निति । (५६९ १) [6]गतृतीयादिति । वाजपतिः (६.१.१८) गतृतीयात् ॥ २ ॥

२३९. गिनि स्वरान्वाह्ययुक् ॥ ३ ॥

गिनि स्वरान्तस्य पर्वणो वाह्ययुक्तं कृष्यते । अद्राऽ३गाराऽ२३४५ः (१.१.२२.) तुकाऽ३रवाऽ२३४५ः (४.२.२८) [7]द्रिचोऽ३द्रियाऽ२-

---

1. आनोमित्रा घ. रु ग
2. स्युशब्दः क.
3. नमन्धसः घ. ड.
4. वर्गतृतीयात् घ. न
5. वैस्वदयन्तीति. रु.
6. वर्गसृतीयादिति रु
7. द्रिवोद्रियाः क

१११ २ २ २१११
३४५ः (१०.१.५) [1]द्विवइहो॒ऽ३इ२१ (१०.१.४) दक्षादीनि । वाजी-
२
जिगी॒ऽ३० (१५.१.१३;१६.२.४.) [2]गिविस्वरान्तस्य ? दशीकम् (१५)
वाह्ययुक्तम् ? सुवृक्तिभिः (३७७) [3]दीर्घादिति ? [4]वयुंजनम् (४९२)
२११ ३१२
पितादे (४२९) साम्नीत्यधिकारः । [5]ऐहीयैही॒ऽ१प्रभृतीनि । उत्तरदीर्घ-
त्वम् । गिविस्वरान्वाह्ययुक् ॥ ३ ॥

२४०. शूक्तायाम् ॥ ४ ॥

पशूक्तायां च क्रुष्यते । [6]वैरूपान्तरिक्षयोः (आ.१.१.१;१.१.९)
कश्यपग्रीवायाम् (आ.५.२.१२.) हृदये (आ.५.२.१५) जि [7]दीर्घमुची-
भूतमिति । देवस्थानादीनि (आ.१.१.१५) शूक्तायाम् ॥ ४ ॥

२४१. [8]हि ॥ ५ ॥

हकारे प्रत्यये क्रुष्यते । देवस्थाने (आ.१.१.१५) [9]क्रुष्यसाम्नि
(आ.५.१.२२ ?) [10]द्यौगतयोः (आ.३.१.१:२) वार्कजम्भे (आ.३.१.२७)
हृदये (आ. ५.२.१५ ?) घर्मरोचने (आ.६.२.१०) [11]पतिलिङ्गे
प्रतिषेधः ॥ हि ॥ ५ ॥

1. द्रिवइयोर् ड.
2. गीधि. ख.
3. दीर्घो दीर्घादिति. ग.
4. वयुजानम्. ड.
5. ऐहीयेप्र. ग.
6. वैयूपा. ग.
7. दीर्घभूतमुची. ग.
8. ह. घ.
9. शत्तयसाम्नि. ड.
10. द्वैगतयोः घ.
द्वैगतयोः घ.
11. प्रतिलिङ्गेः क.
प्रलिङ्गे. ख.
प्रसङ्गे. ड.

२४२. [1]आचतुर्थाद्धौ ॥ ६ ॥

आचतुर्थात्कृप्यते [2]मन्द्रे प्रत्यये । ओजस्तदादीनि (५.२.५) [3]विश्रामिधामाऽ२३४ (११.२.२०) आचतुर्थाद्धौ ॥ ६ ॥

२४३. [4]डिगोऽस्तो ॥ ७ ॥

तृतीयोचस्यामो इत्येतत्कृप्यते । अयन्तइन्द्रसोऽ४मः (४.२.३२) [5]अमो इति ? अस्तिसोमोअयश्मुतः (५.१.३१) डिगोऽस्मो ॥ ७ ॥

२४४. अग्रिवतः ॥ ८ ॥

अग्रिवतः पर्वणः कृप्यते । तेऽ४पाम् (६.१.४) आऽ४न्ते (१०.१.३२) पाऽ५न्तम् (४.२.१८) यदाऽ४क–दा० (८.१.७) [6]ताऽ४खायः (१०.२.१७) आऽ४हर्य ता० (१६.१.३७.) यज्ञपरिसंयातयोः । अग्रिमतः ॥

२४५. [7]नाशु सणत्तु ॥ ९ ॥

न कृप्यते आशु मणादेः पर्वणः । प्रत्यग्ने (३.१.६) प्रत्यस्मै० (९.२.१३) त्वामिदा (८.१.२३) आजिपा (१०.२.१७) भूयदन् (८.१.२१) पर्वैकत्वात् । नाशु मणत्तु ॥ ९ ॥

---

1. आचतुर्थादर्शौ ष
 आचतुर्थाद्धौ रर. ग.
2. मन्द्रप्रत्यये ष.
3. विश्रामिधाय. रर. ह.
4. डिगिमो. ष.
5. अमोम इति ह.
6. मगायः ष. रर. ह.
7. यारद्वयं लिखितं ष. पुस्तके ।
 नाशुमंगत्तु ह.
 नाशुभिन्न त्तु ष.

२४६. [1]शतारे ॥ १० ॥

[2]शतापरे चाक्षरे प्रत्यये न कृष्यते । अग्निमी (२.१.१६.) पासस्चे (१२.१.२८) शतारे ॥ १० ॥

इति चतुर्थो दशकः ॥

---

२४७. तमीय वस ॥ १ ॥

तमु, ताऽ४मूवमी (१०.१.२८) तमु, ईय । ईऽ४यइया[3] (९.१.२) ईय । वसन्त इन्नुरन्त्य इति रहस्ये (आ.५.१.९) तमीयवस ॥ १ ॥

२४८. दि वी उणि ॥ २ ॥

दि वी आपद्यते [4]उणि प्रत्यये । तक्षयदि (१५.२.२२) [5]जुष्ट्म्पतिम् (१५.२.२२) मघवानोजना (१.२.३१) आविशन्कलशम् (१३.२.२५) ईऽ४यइया (९.१.२) प्रसोमदे (१४.२.२१) [6]स्तित्वा (३४५) दि वी उणि ॥ २ ॥

२४९. नीचं मन्द्रं नीचे ॥ ३ ॥

नीचं मन्द्रमापद्यते नीचीभूते प्रत्यये । पाहिनो अग्ने प्रभृतीनि । (१.२.२८) नीचं मन्द्रं नीचे ॥ ३ ॥

---

1. शतोर सूत्रं घ. न.
2. शतारेक्षरे. क.
3. ईम्यच्च इयाइ. ख.
4. उणिप्रभृतितृतीयसूत्रीय प्रत्यये पर्यन्तं घ. न.
5. जष्टंपतिम्. ग.
6. स्तीत्वा ख.

२५०. दे नीचानाम् ॥ ४ ॥

एकपदे [1]नीचानां तृतीयात्परं मन्द्रमापद्यते । मघवन् (३००) पनीयसी (४१९) [2]वियञ्जते (१६.२.३३) एकपदे । प्रसोमदे (५१४) [3]सोमउप्वा (५१५) दे नीचानाम् ॥ ४ ॥

२५१. तृतीयायज्ञे ॥ ५ ॥

तृतीयात्परं[4] यज्ञसंघाते मन्द्रमापद्यते । यज्ञादीनि (१.२.२५) तृतीयायज्ञे ॥ ५ ॥

२५२. [5]अणुङ्गि ॥ ६ ॥

[6]पदादिः पर्यन्ते मन्द्रमापद्यते । असावि (४७३) सिन्धुः (१४.२.२३) [7]अग्ने (३.१.१८;११.२.२९;१२.१.१५) [8]विश्वापरि (५७०) अणुङ्गि ॥ ६ ॥

२५३. न गप्रथमवु ॥ ७ ॥

न वर्गप्रथमादिर्मन्द्रमापद्यते । तेऽऽपाम् (६.१.४) ताऽऽन्ते (१०.

1. नीचान्तानाम्. ग.
2. वियञ्जते ग. न.
3. सोमउप्वा. क. सोम उ. घ.
4. परं ग. न.
5. अणुङ्गि मै. पा.
6. पादादेः ग.
7. अग्ने क. न.
8. विश्वाइत्परि. क. ख. घ.

१.३२) पाऽ५न्तम् (४.२.१८) न गप्रथमत्तु ॥ ७ ॥

॥ इति कर्षणभावः ॥

---

२५४. [1]त स्मिन् ॥ ८ ॥

त भवति स्मिन्निति । स्माइन्पुरुहूतया (७.१.२५) त स्मिन् ॥८॥

२५५. [2]उञ् लघु हौ ॥ ९ ॥

[3]पर्वान्ते लघु हिप्रत्यये वर्धते । स्नुनुश्सत्यस्यसा (५.१.२१) धस्तन्नोविदा (९.१.२८) [4]सइन्दवस्सुवा (१७.१.४) आसोतापा (१७.२.१५) ज्येष्ठस्यधा[5] (१५.२.२२) [6]वृपणंयन्तुहा (१७.१.४) समिद्दीदयताइ (११.२.२) ताऽ४मूवभी (१०.१.२८) [7]हृ्ऽ-आऽ४५ हऽ । लघ्विति ? गोऽ४मन्नः-होइ (१७.१.३४) भद्रोऽ४नः-होइ (३.१.३६) तक्षयदी-होऽ२३४५इ (१५.२.२२) जुष्टपतिम्-होऽ२३४५इ (१५.२.२२) भूयइत् (३००) नकिष्टंकर्मणानशत् (६.२.२१) अग्निमिन्धीतमौ (२.२.२१) धियश्सचेतमौ (१.१.३३) साम्निगुरुत्वान्मशब्दो था प्रतिषेध्यः । पर्वान्तः (ते ?)। कनिक्रन्तिहा (१५.२.१३) उञ् लघु हौ ॥ ९ ॥

---

1. तस्मिन् सूत्रं घ. न नस्मिन्निति ग. ङ.
2. इञु लघु हौ. ख. इलुलघु यौ ङ.
3. पर्वान्तो ल० ग. ङ.
4. स इन्द्रवस्सुवा. ग.
5. ज्येष्ठास्यधा. ग.
6. वृपणंय हा. ग.
7. हिं आहिम्. घ.

२५६. [1]डाप्सू ॥ १० ॥

डाप्सु इत्येतौ शब्दौ वर्द्धेते । होऽ५इ-डा (१.१.४) [2]अप्सु-दक्षौवा०

(१३.१.२४) डाप्सू ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

२५७. चं वृद्धे ॥ १ ॥

नीचमापद्यते उच्चे वृद्धे प्रत्यये । [3]प्सुशब्द इत्यधिकारः । चन्द्रमा

अप्सुवा (११.१.३४) उच्चे वृद्ध इति ? चन्द्राँहोमाअप्सुवन्तरा-ओऽ६वा

(११.१.३५) चं वृद्धे ॥ १ ॥

२५८. यचु च्चे ॥ २ ॥

यकारादि नीचमापद्यते [4]उच्चे वृद्धे प्रत्यये । यच्छक्रासि (२६४)

सुन्वे (५८२) [5]उच्चे ? त्वे [6]अग्ने (३८) वृद्धे ? जरितः (३९)

यकारादीनि । यद्वाहिष्ठीयम् । यचुच्चे ॥ २ ॥

२५९. सणचु न वृ[7] ॥ ३ ॥

सणादेर्गीतस्य नीचमापद्यते [8]नवृलिङ्गे [9]पर्वणि । [10]प्रसम्राजम्

---

1. डाप्सू सूत्रं ग. न.
2. आप्सुदक्षो ड.
3. सुशब्दः ग.
4. उच्चैर्वृ० ख.
5. उच्चे ख न.
6. त्वंनोअग्ने. त्वेअग्ने ग. न.
7. वृ ड.
8. न तुलिङ्गे ड
9. पर्वणि इति पाठश्चंदरपते ग. पुस्तके.
10. ग. ड न.

(४.१.३१) स्वादिष्टया (१२.२.२२) द्विः। प्रतुद्रव (५२३) त्वंह्यङ्ग (५८३) सणादेः ? [1]यद्वाहिष्ठम् (८६) नद्यूलिङ्गे ? ब्रह्मेन्द्रा (३९०) स्वादिसप्तमे (१२.२.२०) श्येनोनयो (५६२) सणचु नद्य् ॥ ३ ॥

२६०. छाद्विण् ॥ ४ ॥

कृष्टाद्विस्वरं (रे ?) गीतादिरुच्चीभवति। चित्रइच्छि (६४) श्रत्ते (३७१) एपस्यते (५३१) न सहस्रादीनि। [2]कृष्टाद्विस्वरं गीतादिरिति ? अत्रैव। तृतीयोच्चस्य [3]भिगहावेपनात्तु (?)। छाद्विण् ॥ ४ ॥

२६१. [4]सात्याः ॥ ५ ॥

सात्याः परमुच्चीभवति। पुरोजि (५४५) अयॅस्सः। गीतादिरिति ? पुनानस्सो (५११) सात्याः ॥ ५ ॥

२६२. डि द्वितीयम्[5] ॥ ६ ॥

डिवति पादे द्वितीयमुच्चीभवति[6]। धिश्रुत्कर्ण (५०) अधानोदे (१४१) [7]विश्वानरस्य (३६४) तरस्विनम् (३७०) डिवति ? [8]त्यमुवः (१७०) तंवोद (२३६) प्रत्यस्मै (३५२) डिद्वितीयम् ॥ ६ ॥

---

1. यद्वाहिष्ठीयम्. ग.
2. कृष्टदिस्य ग.
3. भिगाहसे ग.
4. सत्याः घ.
5. द्वितीयः ग.
6. उच्चं भवति ख.
7. विश्वानारस्य ख. विश्वानस्य ग.
8. भ्यमुपवः ग.

२६३. अरे तृतीयं च ॥ ७ ॥

अरसङ्ख्यते द्वितीयमुच्चीभवति तृतीयं च । अरमश्वादीनि (११८) अरे तृतीयं च ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

२६४. [1]न्विस्थात्प्रणतं ज्यः[2] ॥ १ ॥

नुनइस्थात्परस्य पर्वणः द्वितीयस्वरोऽकारः प्रणम्यते । [3]उच्चे वृद्धे इत्यधिकारः । रक्षसः (९५) प्रणेत३ः (५.२.१९) स्मसिस्थात२ः (५.२.१९) मर्त्यः (२८८) नुनइस्थादिति ? गमेम[4] (२०९) हुतंपुनः (६.२.२२) पयस्य म । इन्द्रायमो (५७८) प्रणतमिति शब्दः । उच्चे वृद्धे [5]इत्यधिकारः । [6]द्वितीयस्वर इत्युत्तरार्थम् । ईशीयवोत्तरो नु भावः । न्विस्थात्प्रणतं ज्यः ॥ १ ॥

२६५. जेर्गीतपूर्वात् ॥ २ ॥

द्वितीयाद्गीतपूर्वात्प्रणम्यते । उच्चे वृद्ध इत्यधिकारः । सातौ वा (२३४) च्यावया (२९८) पराशुल्का (२९१) वीदुहिता (३०२)

---

1. न्विस्थात्प्रणतः स.
2. ज्यः स. ग.
3. उच्चैः स. उच्चवृद्धइत्य० ग.
4. गमेमुह्. ग.
5. वृद्धे चेत्य. स.
6. द्वितीयस्वर इत्यतः प्रभृति द्वितीयसूत्रभाष्यगतइत्यधिकारः इति पर्यन्तं स, पुस्तके नास्ति । द्वितीयस्वरम्. ग.

अरिष्टनेमिं (३३२) द्युमन्तं दे (४१९) दिवःपृष्ठा (९२) हृणीथा (११०) रम्मन्ये (४६५) तेजा[1] (४६७) [2]उच्चे १ [3]द्रहरिमाइ० (६.२.२७) वृद्धे १ जनिता (३११;५२७) [4]जेर्गीतपूर्वादिति १ नामानिया० (१६.२.४) [5]पाजाऽसि (५५८) कृणुपाइ (१६.२.१९) [6]न वृद्धादित्यधिकारः । आनोमित्रावरुणा (२२०) जेर्गीतपूर्वात् ॥ २ ॥

२६६. वाह्यस्य ॥ ३ ॥

सामवाह्यस्य[7] पर्वणः[8] प्रणम्यते । सोमः प (५२७) महत्तत्सोमः (५४२) वाह्यस्य ॥ ३ ॥

२६७. आदेरवैधस्य[9] ॥ ४ ॥

आदेः परस्य द्वैधं सामवाह्यस्यैव पर्वणः प्रणम्यते [10]अवैधस्य । इन्दुर्वाजी (५४०) सखाय आ (५६८) बर्हिषि (१) प्रभृतीनि । निवृत्तानि । पिबासोमम् (२२९) [11]मदाय (४८५) श्रिये (१०१(१) मे गियत्रा (१) द्रिवोऽ२ द्रिवाऽ२३४५ः (१०.१.५) अवैधस्येति । [12]अचो (५५५) वृषा (४६९) प्रवौहो वाऽ२ (४.२.२२) तिस्रोवाचः

1. जा. क. ग. न.
2. उच्चैः ख.
3. इन्द्रहरिमाइः ख. ग.
4. जे क. घ. न
5. याजाऽसि ग.
6. नवृद्धा इत्यधि०-ग.
7. वाह्यस्येव ख. ग.
8. पर्वणः ग. न.
9. सूत्रं ग. न.
10. अवैधस्य. ख. न.
11. मंदाय ग.
12. अवो ग.

(४७१) [1]इन्द्रायेन्दो (४७२) आदेरवैधस्य ॥ ४ ॥

२६८. अन्तर्गीतयोः ॥ ५ ॥

अन्तर्गीतयोश्च प्रत्यययोः प्रणम्यते । [2]नाहुषीषु (१९०) [3]पुयादीनि । अन्तर्गीतयोः ॥ ५ ॥

२६९. शौ ॥ ६ ॥

रहस्ये द्वैधमन्तर्गीतयोरेव प्रणम्यते । अग्निर्मूर्धादि० (आ.१.२.७) चर्षणीधृतम् (आ.२.१.२,२) तौरश्रवसे (आ.३.१.५) निवृत्तानि । अर्कतृतीयोपान्त्ये (आ.१.२.१४) प्रवइन्द्राय (आ.१.२.५,६) अभ्रातृव्ये (आ.२.१.१६) प्रततृतीयाद्ये (आ.४.२.१) नाके (आ.३.२.३) भ्राजन्ति (६१५) उत्तरोभ्युदूहः । शौ ॥ ६ ॥

२७०. स्थादेः ॥ ७ ॥

अन्तस्थादेरक्षरस्य द्वैधं अन्तर्गीतयोरेव प्रणम्यते । याहिमयूप्रभृतीनि (६.२.२७) निवृत्तानि । वरिवस्या (१८६) हर । रथीतमम् (३४३) स्थादेः ॥ ७ ॥

२७१. अण् ॥ ८ ॥

[4]पदादिर्न प्रणम्यते । उपब्रह्मा (२६९) परमज्या (२६९) पवित्रे

---

1. इन्द्रायेन्दा ङ. (१३.१.१३) ङ.
2. नाहुषीषु प्रभृतिषष्ठसूत्रभाष्य- गतप्रणम्यते पर्यन्तं क. न.
3. ध्रुवादीनि. ग. घ.
4. पादादिः क. ख. घ.

सो (४७५) अण् ॥ ८ ॥

२७२. [1]यं णस्य ॥ ९ ॥

[2]यंशब्दो वरुणस्य प्रणम्यते । [3]यंवृत्रेषु (३३७) सम्मील्यान्तस्य हि (आ.२.१.२५ १) वैराजवाजसाम्नोः[4] (१.२.२०) उद्गुब्रह्माणि (अ.४.२.२) [5]वार्त्रघ्ने (आ.४.२.१७) अमिप्लुत्यपुच्छे । यं णस्य ॥ ९ ॥

२७३. दि नु ॥ १० ॥

चतुर्थो नु भवति । उच इत्यधिकारः । हिम्ऽ२३स्थिवाऽ३. (१७.२.३१) काऽ२३र्धीऽ३ (३.१.२४) तुवान्तू । सवाजेषु (४११) औहोऽ२३वाऽ३ पाऽ३रीणसि (१.२.२१) दूता० (१.१.२१) तंगूऽ३० (३.१३१) पिवाऽ३. (६.२.१२) आचतुर्थं कर्पणे च । [6]उच्चे । हिताः (२.१.२५.) प्रमित्राय (२५५) अयावीति (४९५) नावित्यधिकारः ॥ दि नु ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

२७४. नोदुह्ये ॥ १ ॥

न उदुह्ये गीते नु भवति [7]प्रस्तावे । हिताः (२.१.२५) घ्वराइ

---

1. अणस्य घ.
2. यशब्दः घ.
3. यंमित्रेषु. ख.
4. साम. ग.
5. वार्त्रघ्नेषु. क. ख. ग. घ.
6. कर्पणेचच्चेनच्चे ख. कर्पणोंचोच्चे. ग.
7. इतः प्रभृति भाष्यं घ, न.

(२.१.१५) नृमाह्यः (११.१.२३) पिणाइ (१२.१.४) तवत्यत् । होर्तिंयास्संघातः । भाष्यम् । स्वाहा विरतं चाविरामात् । देवोवः सन्निकर्षे द्विप्रत्यय इति चेन्नैवं साम्नि । नोद्गुह्ये ॥ १ ॥

२७५. तृतीये ॥ २ ॥

न तृतीये[1] नुर्भवति । मघोऽ२३४र्नषा (२.१.६) हिष्वा (४९) [2]ष्वरा । घृतन (३७८) तृतीयोच्चे च । [3]अपध्वानम् (५४५) अक्षरे धृत्तिः । तृतीये ॥ २ ॥

२७६. मन्द्रात् द्वितीयं द्रसदनायाम् ॥ ३ ॥

मन्द्रात् (मन्द्रः १) द्वितीयं प्रत्युत्क्रामति द्रसदनायाम् । अभिप्रियाद्वितीये । (१६.२.२) मन्द्रात् द्वितीयं द्रसदनायाम् ॥ ३ ॥

२७७. [4]दस्मादिः कुष्टा ॥ ४ ॥

[5]दस्मसंघातस्यादिः कुष्टात्प्रत्युत्क्रामति । दाऽ३२साम् (१.२.२५) शरदः (६१६) [6]उद्देशो वा । दस्मादिः कुष्टा ॥ ४ ॥

---

1. तृतीयः घ.
2. अक्षरा. घ.
3. अपध्वानाम्. ग.
4. भाष्यसहितमिदं सूत्र वारद्वयमुपलभ्यते. घ. कोशे दसमादिः ख.
5. कुष्टाद्वादसघा. ख.
6. अवदेशो वा. क. वद्देशो. ग.

२७८. एदोर्हीष्याम्[1] ॥ ५ ॥

एदुसंघातस्य हीष्यां प्रत्यये प्रत्युत्क्रामति । एदुप्रभृतीनि[2] । एदोर्हीष्याम् ॥ ५ ॥

२७९. वृषावति महि[3] प्रथमम् ॥ ६ ॥

वृषावति साम्नि महि प्रथमं[4] प्रत्युत्क्रामति । अचे सप्तमे (१०.१.७) गायन्तिवत्[5] । वृषावति महि प्रथमम् ॥ ६ ॥

२८०. ऊनि द्युतां[6] द्विश्च ॥ ७ ॥

ऊनिप्रत्यये द्वितान्तः प्रत्युत्क्रामति । शवा२३१२३ः (१०.२.१८) दिवो२३१२३-इ० (१७.२.२१) ऊनि द्युतां द्विश्च ॥ ७ ॥

२८१. वाचिरादिस्वरं विस्वरे[7] ॥ ८ ॥

वाचिस्वरे पदादिस्वरं प्रत्युत्क्रामति विस्वरे । नोधिया२३१उ. (१६.२.७) पिमा२उ (१६.२.२२) अच्छ२उ[8] (१६.१.५) घृहा२३१उ (६.२.१,४) आनीकया२३१उ (२.२.३०) मा२नापथा२३१उ (१६.२.१६.) सिपुरा२३१उ[9] (१३.२.२१) पर्वता[10] (३३८) सुम्ने

---

1. एयोहीभ्याम्. ग.
2. एदु प्रभृतीनि. ग.
3. मति. ग.
4. प्रथमः
5. गायन्तवत् ख. ग.
6. द्युताद्विश्च. ख. द्युतान्तश्च. क.
7. सूत्रं भाष्यस्यप्रथमं वाक्यं चक. ख. ग. न.
8. अर्चा क.
9. सिष्ट. ख.
10. धार्वता. ख. यार्यता ख.

(६१०) स्ये । [1]उच्चे ? [2]ररोमभाउ (६.२.२९) विस्वरे ? [3]वसा-औऽ३ होवा (४.१.९) वाचि ? सऽस्थाऽ३इ (११.१.५) भाष्यम् । आस्ताऽ ३उवा (३.२.२५) [4]द्रव अरण्योः । एडु । [5]कुष्ठोऽन्तः । वाचिरादिस्वरं विस्वरे ॥ ८ ॥

२८२. मान्यां मन्द्रः परिस्वारं नौ ॥ ९ ॥

मान्यां मन्द्रः परिस्वारमापद्यते निधने प्रत्यये । सौमित्रे (१०.२.११) स्वर्वते । अस्मेरा । मान्यां मन्द्रः परिस्वारं नौ ॥ ९ ॥

२८३. उच्चात् द्रप्से ॥ १० ॥

उच्चात्परं [6]द्रप्ससंघाते परिस्वर्यते । अवद्रप्सः (३२३) [7]सोमः पवते (५२७) वावर्तावपि (?) उच्चात् द्रप्से ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

२८४. द्विवतोऽन्त्ये ॥ १ ॥

द्विवतो गीतस्यान्त्ये[8] निधने[9] परिस्वर्यते । युवासखा (४.१.१२) यजिह्वयम् (४४५) अहये (४२९) नेतारः (५८२) सहस्वते (२१)

---

1. उच्चैः ख.
2. ररेयताइ ग.
3. वासावौहोवा. ख.
4. रवारण्योः ग.
5. कुयोन्तः ग.
6. द्रप्सः सङ्घाते. ग.
7. सोमः पवताइ. यावाइ. वता-वर्वतावपि रवः वतावर्वग न.
8. गीतास्थाने ग.
9. निधने न

प्रभृतीनि । मर्तौऽ२ (३.२.३१) सखायः (४००) आत्वारथम् (३५४) यत्सोममि (३८४) [1]परिस्रव (५६७) द्वितः ? योनिमिन्द्रः (स्तोभः) सनादसि । [2]अन्त्ये । द्रविणस्युः (४) मन्द्रः ? वाहाऽ३१उवा२ (५.२.३३) [3]त्सिवादीनाम् । उच्चादित्यधिकारः । वसुद्रुवम् (२३८) विवक्षसेऽ२३४५ (११.२.२३) नवकार इत्यधिकारः । द्वितोऽन्त्ये ॥ १ ॥

२८५. तुडि ॥ २ ॥

[4]प्रस्तावे प्रत्यये परिस्वर्यते । इदन्तएकम् (६५) इन्द्रायसो (५६१) प्रभृतीनि । शुन्ध्युः (३९६) क्रेयदतैः (५६०) दसीउभे (५४६) [5]विचक्षणः (५५४) तुडि ॥ २ ॥

२८६. [6]ओवान्कया ॥ ३ ॥

ओवान्कयास्थिराया एव परिस्वर्यते । चन्द्राभिसोमयोः (४१७, ५१८) अन्यत् । त्रायइणाओऽ२३४वा (१.२.४.) द्वाइपाओऽ२३४वा (४.१.१४) शाइशाओऽ२३४वा (१७.१.१५) [7]माइत्राओऽ२३४वा (१६.१.२५) ओवान्कया ॥ ३ ॥

---

1. परिस्रुध क. ग.
2. अन्ते ख. ग.
3. क्लीबादीनाम् ख.
4. तुडि प्रस्तावे क. ख. ग. घ.
5. विवक्षणः क. ग.
6. ओवात्कया ग.
7. माइत्रायोवा ग. न.

२८७. हस्ह्याः ॥ ४ ॥

न [1]माहस्ह्याः परिस्वर्यंते । देवैभाऽ२३इर्मा (१.१.४.) [2]त्रमो-असादीनि । [3]वृद्धं वा पदान्तो वा स्याचेत्[4] । मयोगि (१३) अग्निर्नः (२२) हस्ह्याः ॥ ४ ॥

२८८. विश्वायाः [5]खिडि जि ॥ ५ ॥

[6]पाहिविश्वायाः खिडिप्रत्यये जिभूत्वा नु भवति । त्वते (४६९) गृणानः (१) अध्वराणाम् (२१) वशादीनि (४.१.१५) [7]पादान्तस्य ? सहस्रेणेव (२३५) मानाः प्रभृतीनि । स्वायवः (१३२) उदीरते ४७१) [8]चतुक्षिण इत्यधिकारः । धिया ऋकार्यत्वं न प्रतिषेध्यम् । विश्वायाः खिडि जि ॥ ५ ॥

२८९. तद्वेदोंषा ॥ ६ ॥

तद्वे परं दोषायाः नु भवति । [9]पुरश्वनः (१६६) प्रति (२०५ ?) सार्म्रोरका० (६.१.९) (?) गाव्याऽ२० (१३.२.९) द्रुतेवयम् (३७३) सुह–स्तिया (१५.१.८) यदिन्द्रलिङ्गकुष्टे । तद्वेदोंषादीनि ? जनानाम् (२. १.४.) प्रथमे । भाष्यम् । [10]द्यौर्नः (१६६) तद्वेदोंषा ॥ ६ ॥

1. महास्ह्याः परं ग.
2. हात्रामोज० ख. ग.
3. वृद्धा वा. ख.
4. स्याचे ख.
5. हिडि ख
6. याहिवि. ग.
7. पदान्तस्य. ग. घ.
8. चतुक्षण इ. ग.
9. पुरश्चन. ग.
10. द्योर्नो. घ.

२९०. विष्णोरुद्युक्[1] ॥ ७ ॥

[2]विष्णुसंघातमुदात्तयुक्तं गीयते। अग्नेमृड (२३) कस्यनूनम् (३४) अभिप्रवः (२३५) अस्माकमद्य (२४१) वृद्ध इत्यधिकारः। विष्णोः ? योनिमृतस्य (५११) अयं पूषा (५४६) ग्राम इत्यधिकारः। विष्णोरुद्युक् ॥ ७ ॥

२९१. रोहादुद्भूते ॥ ८ ॥

[3]रोहात्परमभिगीयते उच्चीभूते प्रत्यये। तमृम्वसम् (२४३) [4]अनूऽ२३हो (११.१.१८) जाता (५६६ ?) इन्द्रम्। अरतिम् (१०९) हव्यवाहम् (१२) प्रभृतीनि। रोहात् ? अमृतंजा (३५) [5]उद्भूते ? [6]प्रनआयूंषि (१८४) भाष्यम्। समुद्रा (१३७) रोहादुद्भूते ॥ ८ ॥

२९२. द्वितीयो हि प्रथमेऽस्तवतः[7] ॥ ९ ॥

द्वितीयः कृष्यते प्रथमे प्रत्ययेऽवृद्धस्य पर्वणः। रोहादित्यधिकारः। [8]नराः—दीऽ३० (२.२.८,९) अश्वंनत्वा (१७,५३३.) वितोषा (५२५) गाथोयन्वि (५२५) अस्यमे (५२६) रोहात् ? ममन्धसः (३१३) द्वितीयः ? तार्क्ष्यम् (३३२) आ. धावत (३.२.२०) प्रथमेऽवृद्धस्य ? पेमाहोइ (७.२.१५.) द्वितीयो हि प्रथमेऽस्तवतः ॥ ९ ॥

---

1. द्युन् स.
2. विष्णुसंघातः क. भाष्यं घ. न.
3. अभिगीत्य. ग.
4. अनौनूहो ग.
5. उद्धते. ग.
6. प्रण आयूंषि. ग.
7. अतथवतः मे. पु.
8. नुकारादि नव. क.

२९३. ह्रस्वः पदान्तः ॥ १० ॥

ह्रस्वस्याक्षरस्य द्वैधं पदान्त एव कृप्यते[1] त्रिष्टुप्सु। इदन्तए (६५) प्रभृतिषु । नियतं च निष्टुचं च । ह्रस्वः पदान्तः ॥ १० ॥

इति नवमो दशकः ॥

---

२९४. ओष्ठ्यचु गिभ्यां गाद्यात् ॥ १ ॥

ओष्ठ्यादेः पादस्य गिभ्यां परं वर्गाद्याच्च कृप्यते । नपर्वं (६८) सुरुचः (३२१) मर्हेव (८.२.३३) शुवर्द्ध (१५.२.२६) ओष्ठ्यादेः ? अस्वंनत्वा (५२३) गिभ्याम् ? [2]पूपन् (७५) वर्गाद्यात् । विष्वक्त (३३९) पवस्वसो (५३२) ओष्ठ्यचु गिभ्यां गाद्यात् ॥ १ ॥

२९५. द्रुस्य ॥ २ ॥

द्रुकसंघातस्य च कृप्यते । द्रुका० (१२.१२७) अरिष्टे (आ.१. १.९.) द्रुस्य ॥ २ ॥

२९६. पघ्र्वृद्धयोः ॥ ३ ॥

इकारात्परं घृद्धयोरक्षरयोः कृप्यते । [4]चिकिति: (४४७) [4]तमर्तियऽ३ः (८.१.५) अभिश्रियः (४८९) सुताइमे (५६६) पदान्तः ?

---

1. अत्रैव सूत्रसमाप्तिर्दृश्यते ।
 इतः उपरितनं भाष्यं घ. न
2. पूपन् ग.
3. चिकितः ग.
4. तमर्तियिः ग.
 तमयियः ग

अस्तिवृत्रहन् (२०३) इकारात् ? व्रतस्थुपः (२३३) वृद्धयोरिति ? [1]वर्हिपि (१) इवप्रियम् (५) एर्वृद्धयोः ॥ ३ ॥

२९७. [2]घाया विवुण् ॥ ४ ॥

जंघानायाः कृष्यते पञ्चसु मन्द्रेषु । अर्कस्य (४७२) योनिमृत (५११) [3]वाहुभ्याम् (३९८) पान्तम् (४९८) इदं व द्वितीये[4] (३.२.२२) जङ्घानायाः ? मिपीतये (१६१) विवुण् जंघानायाः ? यस्यत्वम् (१०८) आकलशम् (५७१) सहयोनौ । शुचिव[5] (५२४) त्वाऽसः । इपऽस्तो (४१९) मन्द्रयायाति (५१५) हिप्रत्यये नेत्यधिकारः । घाया विवुण् ॥ ४ ॥

२९८. पाता ॥ ५ ॥

पातायां [6]च कृष्यते । [7]दूपेऽ३हाइ (९.२.१०) आइन्द्रोऽ३हाइ (११.२.३६) अश्वपते (४०२) पाता ॥ ५ ॥

२९९. [8]सार्वा ॥ ६ ॥

सार्वायां प्रत्यये कृष्यते । इत्थाऽ३४गुवाऽ३त् उ (८.१.२६) स्तोताऽ३उवाऽ३ (६.१.५) शुद्धैः (३५०) [9]वागाहाहिम् । चर्पण्यवृद्धिः ।

1. वर्हिपी ख.
2. गायाविवुण्. ग
3. पिनाहुभ्याम्. ख. ग.
4. द्वितीयः ग.
5. शुचिवा ख. शुचि ग.
6. च प्रत्यये ख.
7. दुपे भा. ख. ग.
8. सर्वा घ.
9. वागाहाऽौ य च, ग.

सार्वायाम् १ विद्धीत्वा (१३२) [1]परिष्टो-मा (४.२.२८) [2]त्वायवः (१३२) माप्यम्-नरमा० (१०.२.८) द्वितीय इत्यधिकारः। [3]तिधेन (४७१) सार्वा ॥ ६ ॥

३००. [4]गोषायाः स्वरे ॥ ७ ॥

[4]गोपातायाः स्वरे प्रत्यये कुप्यते। द्वादशे परीतायाम् (१४.२.१२) रथीतमम् (३४३) सखायोदी (४४५) अपश्वानम् (५४५) उद्धातः। ऋतीपहम् (६.१.३३) द्युमन्तंत्वा० (१३.२ ४) विश्वेदेशायाम्। धातो द्विपादीनि। स्वर इत्यत्रैव। गोपाया इति १ अभित्रिपृष्ठम् (५२८) यशसि गोपायाः स्वरे ॥ ७ ॥

३०१. अवि वि तुर्पु ॥ ८ ॥

ओकारे प्रत्यये कुप्यते विपु चतुर्पु। प्नियऽसुगेराऽ३ (४.१.२५) [5]न ऊर्मि (५७२) अस्तित्वादा (३४५) महीरपः[6] (१४८) हरिमिः (१५०)। त्वापूर्व्यं। [7]त्वऽहृत्यव् (३२६) ईरसाऽ२३इ-ओयेऽ३ (११.२.१६) वनाऽ३ (१७.२.१०) द्वादशे पुनानायाम् (१४.१.३२) विश्वा-

1. परिष्टोम व. क.
2. त्वायशः क. ख.
3. यधेन. ख. घ.
4. गोपालायाः ख. सूत्रं घ. न.
5. न ऊर्मिम्. क.
6. रयः ग.
7. त्वंहृभ्य. ग.

वग्न् (५८१) रत्तिवाजा (८१) [1]उदिन्द्रा प्रभृतयः । [2]विरतिः । कदा । मद्रवत्सु । पाष्ठौहे । ऋत्वियः (४३८) घुमत्तमः (४७२) भाष्यम्-द्दाः ।
२१ २१ —
मरुद्भ्योवाऽ२ (१३.१.३०) [3]न द्वितीय इत्यधिकारः । अवि वि तुर्पु ॥८॥

३०२. रवत्सु ॥ ९ ॥

[4]रवत्स्वक्षरेषु कृष्यते । रर्णधाः (३२६) न ईरसे (४२८) रवत्सु ॥ ९ ॥

३०३. ष्ठादोहायाः ॥ १० ॥

कृष्टात्पराया ओहायाः कृष्यते । वृत्रस्यत्वा (३२४) आविशन् (४८१) पूर्वेण वा । ष्ठादोहायाः ॥ १० ॥

इति दशमो दशकः ॥

इति [5]सामतन्त्रभाष्ये तृतीयः प्रपाठकः ॥

अथ चतुर्थः प्रपाठकः ॥

३०४. हो उव्लि ॥ १ ॥

१ म २
होशब्द उव्लिङ्गायामृचि कृष्यते । [6]ऊर्दोऽ२होऽ२ (११.१.११) वयस्सु (३१९) नाके (३२०) उव्लिङ्गायाम् ? जगृह्णा (३१७) परिस्वानोगि (४७५) परीतासु । हो उव्लि ॥ १ ॥

---

1. यदिन्द्राप्र. ख
   य इन्द्राप्र ग.
2. विरतिमः ग.
3. न द्वितीयं मत्य. ख.
4. रवत्स्वरेषु ग.
   रवत्स्वरे ग.
5. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
6. उर्दोहो ख.

२०५. स्वारे दीर्घम् ॥ २ ॥

२ १ १११
स्वारे[1] प्रत्यये दीर्घमक्षरं कृष्यते । [2]वयोऽ३भीऽ२३४५: (६.२.२८)
२ १ १११ २ १ १११
मदाऽ३ईऽ२३४५ (१६.१.२०) द्विः । भगाऽ३याऽ२३४५ (६.२.३५;
२ १ १११ २ १ १११
११.२.२३) सुवीऽ३राऽ२३४५: (१२.१.२३) अधाऽ३धाऽ२३४५:
२ १ १११ २ १
(८.२.१८,२०) दीर्घम् १ ससाऽ३मेऽ२३४५ (१.१.३२) पिवाऽ३ईऽ-
१११ २ १ १११ २ १ १११
२३४५ (७.१.९) श्रवाऽ३ईऽ२३४५ (१२.२.५) [3]द्रिवाऽ३ईऽ२३४५
१२ १ १११
(१०.१.६) भाष्यम् । प्रथमोचस्य । दक्षाऽ३ याऽ२३४५ (४.१.२४) द्विः ।
१२ १ १११ २ १ १११
दक्षिणेऽ३नाऽ२३४५ (५.१.१६) गृणीऽ३पेऽ२३४५ (८.२.२८)

[4]गन्तु । स्वारे दीर्घम् ॥ २ ॥

२०६. आदिर्घोपे ॥ ३ ॥

२ १ १११ २
आदिर्घोपे प्रत्यये कृष्यते । क्षाऽ३णाऽ२३४५: (१६.२.३) ण्याऽ३
१ १११ २ १ १११
याऽ२३४५: (१४.१.२२.३०) [5]अधाऽ३द्राऽ२३४५: (८.२.१८,२०)
२ १ १११ २ १ १११
[6]धाइऽ३राऽ२३४५इ (१६.२.३०) वाऽ३हाऽ२३४५: (२.२.२९)
२ १ १११
घोपे १ अह्नाऽ२३४५: (२.२.१,२.) [7]द्विः । आदिर्घोपे ॥ ३ ॥

---

1. प्रत्यये फ. ख. ग. न.
2. वयोभिः फ. ख. ग.
3. द्रवाई फ. ख. ग. म.
4. अग्नन्तु. फ. ग. प.
5. अधाद्भीः ख.
6. द्वाइए फ.
　धाइराईया ख.
　द्वाइरा ग.
7. द्विः ख. न

३०७. मधोः खु ॥ ४ ॥

मधोर्नपायाः द्व्यक्षरायाः कृप्यते । [1]सङ्स्थाऽ३इ (११.१.५) [2]पवाऽ३ (१३.२.४) शुधीऽ३ (२.१.१७) चमाऽ३ (१२.२.३१) सोमाऽ३म्[3] (११.१.२) मगौं-चाऽ३ (२.१.३३) [4]श्पतीऽ३ः (१.२.३३) प्रोया (१६.२.१५ ?) प्रथमे नेत्यधिकारः । मधोः खु ॥ ४ ॥

३०८. ह्वु हि ॥ ५ ॥

हकारादि हिप्रत्यये कृप्यते । [5]होऽ३हाऽ३-होऽ२३४तिं० (१.१.३३) महस्य (९७) इन्द्रंगीर्भिः[6] (२३६) वहन्तुसो (२४५) अच्छा-कोशम् (५१४) ब्रह्मजज्ञा (३२१) अस्यप्रेषा (५२६) ऋशवादीनाम् । द्वितीय इत्यधिकारः । भाष्यम् । सखायस्त्वाऔहोहोहाइ[7] (२.१.३३ ?) पर्वान्त इत्यधिकारः । ह्वु हि ॥ ५ ॥

३०९. मर्ता ॥ ६ ॥

मर्तायाश्च कृप्यते । मर्ताऽ३हो[8] (२.२.२४) [9]उपाऽ३होइ (३.१.२८) वाइश्वेऽ३होइ (६.२.१७) अर्चाऽ३न्होइ (११.१.१८) जाताऽ

---

1. सस्याद ग.
2. पखा घ.
3. सोम ख.
4. अश्वपतिम् ख.
   रापतिः ग.
   श्पतिम् घ.
5. होहहो ख. घ.
6. गीर्तिः ग.
7. हौरहहोइ ख. घ.
   हैहहहोइ ग.
8. होइ क.
9. वाहोइ क.

३ऱ्होइ (१६.१.३२) अनूऽरहोऽ१ (६.२.३१ १) भाष्यम्। उद्देशो वा। मतौ ॥ ६ ॥

३१०. सहो ॥ ७ ॥

सहोशायां प्रत्यये कृष्यते। अच्छानप्त्रे (२१) प्रस्तोमा (४४) धामाहो (९३) [1]सखाय इ (१६३) प्रभृतयः। [2]तेयाभिः। वाजीददा (५.२.२५) वेधाअसि (४७५) द्वितीय इत्यधिकारः। भाष्यम्–यओहोइ (४.१.२२) सहो ॥ ७ ॥

३११. हाजिच्च ॥ ८ ॥

हाशब्दे प्रत्यये कृष्यते द्वितीयादौ च। उपोषु (४७) [3]धन (५८० १) घृतंदुह (१८७) अधप्रनूनम् (४६१) इन्द्रायेन्दो (४७२) चतुर्थे परीतायाम् (१४.२.४) इहहाउवा। भाष्यम्। [4]ताइहसाऽ३ (१६. २.२६) द्विपाहाइ। कृष्टत्वात्। हाजिच ॥ ८ ॥

३१२. [5]उदुह्येषु ॥ ९ ॥

उदुह्येष्वक्षरेषु कृष्यते। होऽ३होऽ३-होऽ२३४र्ति० (१.१.३३)

---

1. सखायप्र० क.
2. तोयाभिः क. ग. घ.
3. धनो क. ख. ग. योनो घ.
4. ताइहासा ग.
5. इदुह्येषु घ

२ १ २ २ १
[1]अपात्वचम्–औहोऽ२हाऽ२३४० (१३.२.२७) चित्रम इह (२४५) बृहन्नधि (५५४) [2]वास्तोष्पते प्रभृतीनि। जातःपृच्छाऽ३त् (६.१.८) शतक्रतो (४०५) मित्रोनय (४२६) अमृतं दधादीनि। [3]जनिता। इन्द्रंवृधा[4] (४.२.१२ ?) अरतिम् (४५) हव्यवाहम् (१२) प्रभृतीनि। नमेगाइरा (६.२.८) न द्वितीय इत्यधिकारः। उदुह्येषु ॥ ९ ॥

३१३. भ इन्वतः ॥ १० ॥

स्तोमे प्रत्यये इन्वतः पर्वणः कृष्यते। आत्वासह (२४५) शग्ध्यूपु अन्त्ये (७.१.१२) नियतं च निवृत्तं च। भ इन्वतः ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

३१४. छपूर्वाद्द्वितायाः ॥ १ ॥

कृष्टपूर्वादक्षराद्द्वितायाः कृष्यते। इन्द्रश्स्तोता (१४४) पुरुहूतम्। [5]द्रिभिस्सुतम् (४९९) कृष्टपूर्वाद्द्वितायाः ? [6]पुरश्चनः (१६६) प्रभृतीनि। छपूर्वाद्द्वितायाः ॥ १ ॥

---

1. अपाघ्र क. अपाघ्रचं आधि. ख. मवान्व औहोसा. ग.
2. वास्तोष्पति. ख.
3. जातेन्द्रम्. घ.
4. वृधा. क. ग. न.
5. द्रितिस्सुतम्. ग.
6. पुराप्रभृतीनि घ. पुरश्चप्रभृ. ग

३१५. हायन्[1] ॥ २ ॥

हायन्ते पर्वणि कृष्यते। विहिते विधिप्रतिषेधाय। हिम्मा२-चा२ तौ३४५हाइ (५.१.२५) [2]पा३ताइ-सो२३४मऽहाइ (११.१.३) [3]वचस्तुपे (८७) दीर्घमित्यधिकारः। हायन् ॥ २ ॥

३१६. द्व्यक्षरे ॥ ३ ॥

द्व्यक्षरे[4] च गीते कृष्यते। इन्द्रमच्छ (५६६) पवस्वम (५७८) यवजिवः (२९१) पराशुल्का (२९१) अस्मेदेहि (९९) अयऽससो (३९२) वानिषु[5]। गायत। यदिन्द्रोया (४.२.६) द्व्यक्षर इति ? इन्द्रोमदाय (४११) इन्द्रोविश्वस्य (३५९) अभ्यर्प (५७६) हीप्यां वाशब्द इति ? वाशंयत् (?) तरस्विनम् (३७०) नवान्त इत्यधिकारः। द्व्यक्षरे ॥३॥

३१७. चतुर्थे ॥ ४ ॥

चतुर्थे प्रत्यये कृष्यते। नेमिन्तष्टा (२३८) [6]पुरोहितः (४८) [7]सती न हि प्रभृतीनि। चतुर्थे ॥ ४ ॥

॥ इति [8]द्वितीयो दशकः ॥

---

1. हायत् ग.
2. याऽ३ ताइ ग.
3. घवस्तुपे. क. ग. घ.
4. सर्गाते क.
5. गायतादिन्द्रोया क.
6. पुरोजिताः ग.
7. सति नहिप्र० क. ख. घ.
8. तृतीयः ख.

३१८. आचतुर्थादावि ॥ १ ॥

आचतुर्थात्कृष्यते औकारे प्रत्यये। [1]विश्ववार। (६१) तृतीये। [2]क्षसाधनः (४७४) मृणाऽ३४० (४.१.२३) [3]कराऽ२४० (८.२.२९) आचतुर्थादावि ॥ १ ॥

३१९. [4]वीतस्य ॥ २ ॥

[5]वीतसह्यातस्य च कृष्यते। प्रमित्राय (२५५) अयावीत्योः। (४९५) [6]वीतस्य ॥ २ ॥

३२०. [7]उदुह्यरेऽह्यान्ते ॥ ३ ॥

उदुह्यपर औकारे प्रत्यये कृष्यतेऽह्यान्ते पर्वणि। तमध्वरा (१७) ढिष्ण्याप्रभृतीनि। औकारे ? [8]शताम्-[9]आत्वामहा (६.२.२६.) उदुह्यपरे ? स्थिराः (६. १.२५ ?) अह्यान्ते ? वयामौ (४.१.९) उदुह्यरेऽह्यान्ते ॥ ३ ॥

३२१. [10]द्वितीये ॥ ४ ॥

द्वितीये च यत्प्रकृतं उदुह्यपरे कृष्यते। सुमतिः (७६) [11]ग्ताऽ३ः

1. विश्वायारा. क. ख. ग. घ.
2. क्षरेसाधनम्. क
   क्षसाधनम्. ख.
   क्षरसाध. घ.
3. करा औ ख.
4. वितस्य. ग.
5. वित. ग.
6. वीभ्योः ग.
7. उदुह्यरे ह्यान्ते ग. घ.
8. शता. ख. ग. घ.
9. त्वत्समा अ. पा. घ.
10. द्वितीये सूत्रं घ. न.
11. वाताः. ख. ङ.

(११.१.१६) ब्रह्माऽ२-यकल्वियोवा-ओवा (११.२.३५) [1]अस्मे रायादीनि । [2]सुगोऽ३-होऽ३१२३४ (७.१.१८) [3]महस्ययोः (९७) [4]उदुह्यपरे ? विरप्शि (८.२.१७) द्वितीये ? वृणाक् (७.१.२७) मान इन्द्र (१२८) द्वितीये ॥ ४ ॥

३२२. [5]ओइत्रि ॥ ५ ॥

ओइत्रिकायां प्रत्यये कृष्यते । शाऽ३२३न्तमानि (८.२.१७.) कईव्यक्ताः (४३३) ओइत्रि ॥ ५ ॥

३२३. स ऽस्था ॥ ६ ॥

सऽस्थायाश्चकृष्यते । [6]वृताऽ३४३ (५.२.२२) पूर्णोऽ३४३, (११.२ १३) वृषेभर (३२८) रयिवाजी (१९९) होऽ३४३रय० (१७.१.४) उद्देशो वा । सऽस्था ॥ ६ ॥

३२४. [7]विदस्य पि ॥ ७ ॥

[8]विदस्य पकारे कृष्यते । इन्द्रस्येव प्रतव[9] (७८) वैराजे (आ. २.१.३१) विदस्य पि ॥ ७ ॥

---

1. अस्मेस्यादीनि. ग.
2. सुगोहाभा. ग.
3. माहास्ययोः क. ग.
4. उदुह्यद्वितीये ख.
5. ओइत्रि सूत्र घ. नः
6. प्रताः ख. वृताः ग.
7. विदस्यपि सूत्रं घ. न.
8. विदस्य घ. न.
9. प्रव. ख. स्येवप्रतव ग.

३२५. पासे नावा ॥ ८ ॥

पासे स्वरे नावायाः कृप्यते। सयाऽ२३हाऽ३४३इ (१.१.१४) अग्नेरथादीनि[1]। [2]पासे ? देवव्रादीनि। नावायाः ? तिस्र (१) इहरायः। पासे नावा ॥ ८ ॥

३२६. डारे ॥ ९ ॥

डारे चाक्षरे प्रत्यये कृप्यते। [3]धिनाशनः (१६६) प्रश्नजज्ञा (३२१) [4]वृपापव्रापष्ठे (१२२.२८) हाहा। वायोरनी (१३) इडाऽ२३भाऽ३४३ (१.१.५ etc) पासे स्वर इत्यधिकारः। डारे ॥ ९ ॥

३२७. मधो क्षरेऽनावि ॥ १० ॥

मधोर्नपाया अक्षरे प्रत्यये कृप्यतेऽनौकारे। मधोऽ३४र्नपा (२१.६) [5]इंडस्पदे (६३) ग्नताऽ३४त्रामाऽ१ (८१.२६) भगाय (४२७ ?) [6]तुर्हि। गिरागिरा (३५) आग्नेत्रा[7] (२११ ?) शम्भु (१८४) कनस्युवृष (१४२) यथागौरः (२५२) अभित्य मेपम् (३७६) परिस्तान. (४७५) अपामित्र (५४४) इति च। सोमसोमपते (४०२) त्वेपा अया (४९१) पवमान (५२२?) सोमो यस्तु (५८२)

---

1 इत प्रभृति उपरितनसूत्रीय स्वर इत्यन्त घ॰नः
2 पासे,देवव्रादीनि ख न.
3 धिनाशना ख
4 वृपासु हो, क
5 पवस्वदे क रव. ग घ
6 पिन्हिस्यि क
7 ग्नेस्तेत्र क
ग्ने त्वा शम्भु ख
गोत्रा ग घ,

त्वंविप्र[1] (५१९) सार्गा । मधोक्षरे ? इन्द्रंगीर्भिः (२३६,३८२)-अनौकारपरे ? विश्ववार (६१) स इन्द्रः (३३७) भाष्यम्–अयवाम् (३०६) मधोक्षरेऽनावि ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

---

३२८. तौ ॥ १ ॥

यथर्चे प्रत्यये कृष्यते । अरमश्वा (११८) त्वष्टा (२९९) [2]विश्वानर (३६४) इन्द्रोविश्व[3] (४५६) जाताउग्राऽ२३४–मइन्दवः (१७.१.४) यथर्चे ? [4]शताम्–आत्वासह (६ २ २६) अर्चादि (८८) उदुह्ये न इत्यधिकारः । भाष्यम्–तरऽ२३४स्विनम् (९.२.३५) तौ ॥ १ ॥

३२९. प्रथमश्च ॥ २ ॥

प्रथमश्च यत्प्रकृतः द्वितीयश्च तौ प्रत्यये कृष्यते । हुणीथा (११०) तस्सुतसो (२३७) राधस्तन्नः (३४५) तक्षयदी (५३७) ताऽ२३४इ. नियज्ञते (१६.२.२३) पाहिप्रभृतीनि । प्रथमश्च ॥ २ ॥

३३०. उदुह्ये ॥ ३ ॥

उदुह्ये प्रत्यये कृष्यते । मानी । हीऽ२३४पी (१.१.१) औहोरा-रान्वये । मन्द्रायाऽ२३४या (१४.२.२६) माऽ२३४हाइ (२.१.३३)

---

1. त्वविप्रा अभवन् स
2. विश्वावारा क विश्वावार. ग.
3. विश्वा. ग.
4. दशता क.

कवाक्तिभिः (१) दाऽ२३४ शोंहाइ (१.२.१६) उदुह्ले ॥ ३ ॥

३३१. यचु हि ॥ ४ ॥

यकारादि हि प्रत्यये कृप्यते । अङ्क्ते (५६४) अन्वये । अन्यत् । मासीऽ३या (५.१.३३) यंवृत्रेषु (३३७) कार्यम् । शन्नः (३३) यचु हि ॥ ४ ॥

३३२. नावातृतीयात् ॥ ५ ॥

नौ प्रत्यये आतृतीयात्कृप्यते । काऽ२३र्षाऽ३ (३.१.२४) प्रभृतीनि चरामसि (३७३) नावातृतीयात् ॥ ५ ॥

३३३. दिनुनि न [1]भयुक् ॥ ६ ॥

दिनुनिगीते पर्वणि न भयुक्तं कृप्यते । जरमाणाऽ२३म् (१०.१.१५) [2]भयमानाऽ२३ः (९.१.४) देवो देवस्य । ऋमुक्षणम् (१९९) अग्नेर (५) श्येनः (४७३) चोहरि (३८२) भूयाऽ२३० (१७.१.१३) न [3]भयुक्तम् ? [4]ओइमाऽ२३हीऽ३ (१६.१.३६) [5]नक्येवम् (२०३) मन्द्रे ? साऽ२३४ हा (१३.१.१.१) तविस्मादीनाम् । अत्रिवत इत्यधिकारः । दिनुनि न भयुक् ॥ ६ ॥

1. ह्युक् क.
2. भयमानाम्. क. ख. ग.
3. नहियु. ख. नगयु. ग.
4. महि क.
5. नुव्वेवम्. ग.

३३४. ईशे ॥ ७ ॥

ईशे [1]स्तोमे कृप्यते। भरद्वाजे (३७) [2]महेवृत्राय.(११९) आपोनद्व (२६१) गावोमिमन्ति (४७१) तपानोदे (३९) ईशे ॥ ७ ॥

३३५. मयो ॥ ८ ॥

मयोवायां प्रत्यये कृप्यते । यजतंप (६३) [3]यस्यत्वद्स (१०८) शाहव्यम् (१०९) मेमेहवा । तुवोवा (५.२.२६) ये तेऽग्ने प्रभृतीनि । मयो ॥ ८ ॥

३३६. सूप्वा ॥ ९ ॥

सूप्वायां प्रत्यये कृप्यते । त्वादाशि (९७) [4]द्विपाचतुः (२६७) सूप्वा ॥ ९ ॥

३३७. देया हि ॥ १० ॥

[5]देदिशताया हि प्रत्यये कृप्यते। तदिन्द्रते (१२६) होये । हयायेऽ२ इन्द्रंविश्वाः (९.१.२३) देया हि ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

1. स्तोत्रे ग.
2. महे व्रताया क. ख
   मदे वृत्राया ग.
3. यस्यश्चसे घ.
4. द्विपच्चतुः ग.
5. देदिशताया ख.
6. अतिछ. ख.

२३८. अनञ्जह्वायाः ॥ १ ॥

[6]अनच्छब्दात्परं जह्वानायाः [1]स्तोभे कृप्यते। अप्तुरम् (४८७) भिस्सुतम् (४९९) तरोभिः (२३७) इत ऊति (२८३) प्रश्नोर्चा। पुनान एकादशे (१४.१.३१) परीतोपि द्वितीये (१४.२.२२) अनच्छब्दात्परं जह्वानायाः स्तोभ इत्यधिकारः। अनजह्वायाः ॥ १ ॥

२३९. [2]उद्वतम् ॥ २ ॥

उद्वतं यस्मिन्प्रकृतं (?) हि प्रत्यये कृप्यते। नेमिन्तष्टा (२३८) त्वामिद्धि (२३४) [3]द्वरिपार्दौ प्रभृतीनि (?) उद्वतम् ? हाहोहोवा। अहान् (४११) हि प्रत्यये ? [4]अमिन्द्रा० (९.१.५) उद्वतम् ॥ २ ॥

२४०. दधा ॥ ३ ॥

दधायाश्च कृप्यते। ओंऽ३होऽ३१इ-यन्मातु० (२.१.२१) द्विपाऽ२ःहाऽ२इ (५.२.२०) महाऽ२-हाऽ२इ (१२.२.९) दधा ॥ ३ ॥

२४१. द्रसे शतिनि ॥ ४ ॥

द्रसे[5] स्तोभे शतिनि साम्नि कृप्यते। चन्द्रप्राणयोः (४१७,५७०) शतिनि ? द्रमोमो (४.२.३०) द्रमोमाः (६.१.४) [6]इन्द्राय। अभिप्रि

1. स्तोत्रे ग.
2. सूत्रं घ. न.
3. पार्दौ प्रभृ० क, प्रभृपार्दौ ग. द्रभृपार्दौ घ.
4. मभिन्द्रा. क. ग.
5. प्रत्ययं घ.
6. इन्द्रिया. ख.

(५५४) द्रसे शतिनि ॥ ४ ॥

३४२. नो तद्वयाः ॥ ५ ॥

अनुकारस्तद्वयाः कृप्यते । अत्र (१४७) उभयोः । गोमान् (२७७) स्थानासः (४८५) सजात्येन (४०४) [1]सुताय (५४५) गोभादीनि । तद्वयाः ? [2]कशादीनि । [3]अनुकारः ? [4]प्रहेता (३८३) नो तद्वयाः ॥ ५ ॥

३४३. मतौ ॥ ६ ॥

[5]मतौ सङ्घातस्य च कृप्यते । मतौऽ२-हुवाइ-औऽ३होऽ२३४५नाऽ५६५ (३.२.३१) गीत्यधिकारः । मतौ ॥ ६ ॥

३४४. द्यान्ते ॥ ७ ॥

द्यान्ते पर्वणि कृप्यते । [6]गोमस्तु (३५१) यद्राम (३८४) इन्दो (५४९) [7]मयास्मोमे । भाष्यम् गोमिष्टे (५७५) द्यान्ते ॥ ७ ॥

३४५. नन्दः ॥ ८ ॥

नन्दस्वरश्च कृप्यते । द्यान्त इत्यधिकारः । गोमिष्टे (५७५) नन्दः ॥ ८ ॥

---

1. सुजाताय घ.
2. फाशादीनि घ
3. अनुस्वारः क. ख. ग.
4 प्रहोता क. ग घ.
5 भाष्यं क. ख. ग न.
6 गोमान्तु ग.
7 मयास्मोमो ग. मयस्मास्मो घ.

३४६. तृतीयपरे ॥ ९ ॥

तृतीयपरे चाक्षरे प्रत्यये क्रुष्यते। गोपा (३४) [1]पिवि। वर्द्धन्तु (२५०) हुवाइ-हुवाये (३.२.१८ ?) ताऽ२३इ-दिविया (११.१.३२. ?) [2]विशस्त (८५) देवासो देव प्रभृतीनि। नन्दः ? हिन्वन्नृतस्य (५७०) तृतीयपरे ? अरिष्टनेमिम् (३३२) सोमोऽस्मभ्यम्। इदमिदकम् (४.१.३०) [3]अनुभाव इत्यधिकारः। तृतीयपरे ॥ ९ ॥

३४७. [4]इद्वृद्धं चायाम् ॥ १० ॥

[5]इस्थं वृद्धं चायां क्रुष्यते। तिधीतिमिः (स्तोमः cf. ७.१.२१) परिधीरति (५१६) अर्कग्रीवायाम् (आ. १.२.१२) सर्पसामाययोः (आ.२.१.१,२.) प्रसोमदे (आ. २.२.१५,१६) कायमानायाम् (आ. २.२.१३ ?) इस्थम् ? [6]जह्नान। जगृह्णान्ते (८.२.११) वृद्धम्। हिऽ३ पाऽ३या (८.२.१६) महित्री स्ये (आ.३.२.१) चायाम् ? तेजा (४६७) तृतीयपर इत्यधिकारः। इद्वृद्धं चायाम् ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

---

1. पिवि ग. न.
2. विशस्ता. क. ख. ग. घ.
3. अनुगाय क. ख.
4. उद्वृद्धं घ.
5. उस्थं वृ० घ.
6. जघान घ.

३४८. कण्ठ्यादेर्घम् ॥ १ ॥

कण्ठ्यादेः पर्वणो दीर्घं कृप्यते । [1]आऽ२३-रोऽ२-हाऽ२३४ (३.१.२) आऽ२३ स्थूऽ२-याऽ२३४ (६.१.२६) अन्तश्चरति (६३१ १) कण्ठ्यादेः– ओमोऽ२वा (७.१.१९) [2]ओम् ओऽ२३-वाऽ२३४० (७.१.१९) दीर्घम् १ ससहे (आ.२.१.२२) कण्ठ्यादेर्घम् ॥ १ ॥

३४९. नेन्तात् ॥ २ ॥

न[3] इकारान्तात्तृतीयायां कृप्यते । अग्निर्मूर्धा (२७ १) अपघ्नन् (४१०) सन्तेप (६०२) नेन्तात् ॥ २ ॥

३५०. जोदये ॥ ३ ॥

[4]जाउदये कृप्यते । ओयेऽ३–रसाऽ३४३६. (११.२.१६) पन-प्रक्ष (५८०) जा १ होइ-[5]रथमीऽ२३४वा (२.१.३८) हिन्वन्मृतस्य (५७०) उदये १ जातवेदसम् (३१) त्वामिद्धिप्रभृतीनाम् । नानित्य-*धिकारः । जोदये ॥ ३ ॥*

३५१. घृणी ॥ ४ ॥

[6]घृणीमहायाश्च [7]कृप्यते यत्प्रकृतम् । उदये कृप्यते । स्यनिष्कृतम्

1. अयारोहा. क.
2. ओम्. ख न.
3. न. ख. न. इकारान्तायाः घ.
4. ज उदये ख.
5. रयानिव ग.
6. घृणीमदायाः ग.
7. कृप्यते घ. न.

(५५७) समर्पति (५५७) कृधीनो (४७९) उदुप्रभृतीनि । वृणी ?
तवदेसम् (३१) उदये इति वा । वृणी ॥ ४ ॥

३५२. घयोः ॥ ५ ॥

[1]दीर्घयोरक्षरयोः क्रुष्यते । स्यवूपमः (१४२) ब्रह्मणस्पते (१३९) यनिर्णिंजे (५५१) पूष्णाप्रभृतीनाम् । स्योदयादीनाम् । जोदय इति वा । घयोः ॥ ५ ॥

३५३. प्रथमि स्थिरायाम् ॥ ६ ॥

प्रथम्यक्षरं [2]कयास्थिरायां [3]क्रुष्यते । सोमंवी (१२३) देवत्रा (१५४) मन्दानः (५०७) सखाय इन्द्रम् (४००) [4]ध्योमहि (६४) पुरमिद्धाऽ२३ (९.२.२४) शेशतयाऽ२३ (१६.२.२४) प्रथमीति ? वायोः (१३) प्रथमि स्थिरायाम् ॥ ६ ॥

३५४. ब्रध्ने वि ॥ ७ ॥

ब्रध्ने स्तोमे [5]प्रत्यये विलिङ्गे क्रुष्यते । भरद्वाजे (३७) समैरयत् (४५८) स्वसरेम (४५८) प्रथमादित्यधिकारः । विलिङ्गे ? [6]अभिवत्सम् (२३६) ब्रध्ने वि ॥ ७ ॥

---

1. भाष्यं घ. न.
2. कायास्थिरायाः घ.
3. प्रत्यये कृष्यते ख
4. महिद्दु क.
   प्रोन्घोमहिद्दु ख.
5. प्रत्यये क. ग. घ. न.
6. विवजत्वा घ.

३५५. घसे ॥ ८ ॥

घसे स्तोभे कृष्यते । अभित्वापूर्व (२५६) प्रवइन्द्रा (२५७) उच्चापञ्चमसप्तमयोश्च (१२.२.५,७.) [1]घसे ॥ ८ ॥

३५६. गृण्याम् ॥ ९ ॥

गृण्यां प्रत्यये कृष्यते । उद्धंशमि (३४२) प्रतितद्ध (३७२) निंष्टतव (५६२) समानमु (२०४) तरोभिः (२३७) प्रथमादित्य-धिकारः । भाष्यम् । वो देवम् [2]अनुग्राहाया (?) इत्यधिकारः । गृण्याम् ॥९॥

३५७. इणि ॥ १० ॥

इणिकारिणि पर्वणि कृष्यते । हवज्रिणे (१६६) णादिद्युते (४९७) द्वितीयस्य [3]निवृत्तिः । इणिकारिणीति ? [4]तपर्वणा (२५७) इणि ॥१०॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

३५८. घे शते ॥ १ ॥

दीर्घेऽक्षरे शतास्वरे कृष्यते । होये२ ३-यूर्णौ० (११.२.१५) अब-द्रद्वितीये (८.२.१९ १) यज्ञियाय (१५) पुनाहीन्द्रा (४९९) अश्वोननिक्तः

---

1. घसोऽ२३ः. ओमोवा. इत्य-धिकः ख.
2. अनुमाया घ.
3. निवृत्तिः क. ग. घ. न.
4. पर्वणा ख.

(४३०) शते ? वशाओौ । दीर्घे ? भद्राहिनः (६६) भाष्यम्[1] अपत्नीहितिम् (३२३) घे शते ॥ १ ॥

३५९. कृष्टमुत्तु जौ॥ २ ॥

कृष्टं कृष्यते पर्वान्ते द्वितीये । होता (३) [2]निजा । वायोरनीप्रभृतीनिं । कृष्टम् ? [3]आन्धाः (८.१.३६) उत्तु ? सार्वाऽरम् (३.२.२७) पियासोमम् (२२९) गोद्वितीये । भाष्यम् । तिरःशु (९.१.१२) कृष्टमुत्तु जौ ॥ २ ॥

३६०. इ भिनि पतिः ॥ ३ ॥

[4]इकारे भिनिसाम्नि [5]पतिःकाव्याः कृष्यते । इन्द्रंविचतुर्थे (९.१.२०) [6]विदेवृधस्य (३८१) [7]पादान्त इत्यधिकारः । इ भिनि पतिः ॥ ३ ॥

३६१. निधने डिवति द्वितीयश्च ॥ ४ ॥

निधने प्रत्यये कृष्यते डिवति पर्वणि द्वितीयश्च । एहियौहोऽ२३इ (४.१.१५) हिम्माऽ२३ (५.१.९) [8]ताऽ२३४माः (१२.१.१२)

---

1. अपत्निति क. ग.
2. तिजा ग.
3. अमन्धाः ग.
4. इकारेप्रभृति पतिः पर्यन्तं क. ग. न.
5. पतिः काव्याः घ. न.
6. वदेवृधस्य. ग.
7. पादान्तवतः ख. पदान्त इत्य० ग.
8. सर्वेषु कोशेषु तामातामा इति द्विवारमुल्लिखितम् । अपरं च निर्दिष्टस्थले उद्गीथभागे लक्ष्यमिदं दृश्यते ।

१ २ २ १ २ ४
हिम्मायेऽ३-रीऽ२३४याम् (१४.१.९) हिम्मायेऽ३-पूऽ२३४वा (१४.१.
२ २ ३ १११ १ ३
११) पूगावः बृहामशादीनि । क्रतोष्णाऽ२३४५ (२.१.१९) धर्मणेऽ-
१११
२३४५ (१०.१.११) वैरूपेषु द्वितीये (आ.१.१.२) अहरीतयोः (आ.
१२ २
१.१.१३.१४) आथर्वणे (आ.१.१.२३) डिवतीति ? आगहि० (५.२.१५)
1परीतायां वा । परे देवस्थाने (आ.१.१.१६) बृहतीवामदेव्ये (आ.१.१.
२५,२६) सर्वत्रैकारकॢप्ते । अयापवायाम् (१६.१.१,२) स्वनिधने
(११.२.१३) कीर्त्ये च (आ.६.१.१६) भाष्यम् । पुरीषपदेषु च (महा)
निधने डिवति द्वितीयश्च ॥ ४ ॥

३६२. चतुर्थत्यविनोः ॥ ५ ॥

१२
चतुर्थवति गीते द्वैधमविनोरेव कॢप्यते । ओजस्तत्० (५.२.५)
१ २१२ १२ २
इन्द्रश्च० (५.२.५) अन्यत् । उभे० (५.२.६) आगहि० (५.२.१५)
सुपात्र (५१२) 2आङ्गिरसयोः (आ.१.१.१९,२०) 3भरद्वाजे (आ.
१.१.२२) पञ्चम्यन्ते योनः (आ.५.२.१४) 4यशसि (आ.१.२.१२)
5घर्मतन्वन्व (आ. २. २. १५) । व्रतान्त्यायाम् । राजने (आ.४.२.१९)
चतुर्थत्यविनोः ॥ ५ ॥

---

1. परीताया पवा घ.
2 अङ्गिरसयोः ख.
3. भारद्वाजे ख.
4 यसी ग.
5. घर्मन्वान्वान्व. क.
घर्मान्वाद्ये ख.

३६३. न ति ॥ ६ ॥

न विलङ्घे पर्वणि कृष्यते । अतिद्विपाऽ२३४५ः (५.२.३३) सत्रस्यर्द्धौ (आ.४.१.४.) त्रिवति वा । क्रतोप्टणाऽ२३४५ (२.१.१९) तु । न ति ॥ ६ ॥

३६४. [1]युत्र ॥ ७ ॥

युवसङ्घातस्य च कृष्यते । [2]ऐरिणे (आ.१.१.१७) नारद्वसवे (आ.१.१.२४) स्वरपञ्चमे (आ.३.२.१३) पूर्वेऽभ्युदूहः । द्वितीय इति ? आत्वासहस्रम् (२४५) [3]त्वामिद्धि (२३४) [4]रयिष्ठादिति वा । युव ॥७॥

३६५. दान्भिके घरे ॥ ८ ॥

[5]उदात्ते पर्वणि स्तौभिके दीर्घपरेऽक्षरे प्रत्यये कृष्यते । [6]ईंखयन्त्याम् (५.१.३२) समेत (३७२) अभ्यर्षमि । ऋषभाद्ये (आ.१.२.१९) उदात्ते ? सार्पराज्ञीषु (आ.६.२.७,८,९) स्तौभिके ? [7]तदाघृणादीनि । दीर्घपरे ? द्विपः (१९४) आगहिये (५.२.१५)दान्भिके घरे ॥ ८ ॥

३६६. जि हीष्याम् ॥ ९ ॥

द्वितीयस्वरं हीष्यां न कृष्यते । नेम्यादीनि । यदिन्द्रचित्र (३४५) द्वितीयस्वरम् ? [8]अनीकयादीनि । हीष्याम् ? प्रथमश्च । जि हीष्याम् ॥ ९ ॥

---

1. युग ख.
2. एरिणे ग.
3. त्वामद्वयः क. ख.
4. रयिष्ठा. ग.
5. उदात्तान्ते ख.
6. ईसायायोः क. ख. ग. घ.
7. तदाघृणादीनि. क. ग. न.
8. आनीक्यादीनि ख.

३६७. हाउवायाम् ॥ १० ॥

[1]हाउवायां प्रत्यये कृष्यते। [2]इन्द्रोराजादीनि । प्रथमिनोऽतिक्रामुः । पुष्ये (आ.१.१.८) प्रथमोच्चम् । अहरीताधे (आ. १.१.१३) भाष्यम् । प्रवइन्द्रायै (आ.१.२.५) मन्द्रा । हाउवायाम् ॥ १० ॥

इति सप्तमो दशकः ॥

---

३६८. ए ॥ १ ॥

एकारः कृष्यते । ऋतून् (२.१.३६) [3]दिवम् (स्तोमः २.२.६,७) अमृतम् (स्तोमः ८.२.१६) अहरीतद्वितीयप्रभृतयः (आ.१.१.१४) ए ॥ १ ॥

३६९. स्ये ने पड्वति वारे ॥ २ ॥

रहस्ये निधने पड्वति द्वैधं वार एव कृष्यते । [4]ऐरये (आ. १.१.१७) [5]शुक्रियेषु सार्वकामिके (आ. ६.२.६) अन्यत् । देवस्थानादीनि (आ. १.१.१६) पड्वतीति ? अभ्रातृव्ये (आ. २.१.१६) रहस्ये ? ऋतममृतम् (८.२.१६) स्ये ने पड्वति वारे ॥ २ ॥

---

1. भाष्यं घ. न.
2. इन्द्रोराजाप्रभृतीनि. ए. ग.
3. द्विवम् ग.
4. एरमे ग.
5. शुक्रिये सा० ग.

३७०. डायामामन्द्रात् ॥ ३ ॥

डायां प्रत्यय आमन्द्रात्क्रुष्यते । [1]पिव (३९२) [2]इ-शीको५२३४५ इ-डा (१.१.२६) प्रभृतीनि । डा प्रथमद्वितीयावित्यधिकारः । डायामा-मन्द्रात् ॥ ३. ॥

३७१. हो ॥ ४ ॥

होशब्दश्च यत्प्रकृतमामन्द्रात्क्रुष्यते । हो५२३४५इ-डा (२.१.३८) आदीनि । इन्द्रं विश्वा (३४३) अरिष्टे (आ. १.१.११) तृतीयोच्चत्वात् ॥ हो ॥ ४ ॥

३७२. [3]एपूर्वात् ॥ ५ ॥

एपूर्वादक्षरात्परं क्रुष्यते । उपोषु (४१६) पुनानस्सोम (५११) द्रप्सस्येति वा । एपूर्वात् ॥ ५ ॥

३७३. आर्चिकम् ॥ ६ ॥

आर्चिकं च यस्मिन्प्रकृते निधने प्रत्यये क्रुष्यते । [4]घतश्च (२८४) नो अपंसि (५११) हिरण्ययः (५११) शृणाहि वि (९५) त्राता (४४८) परिधीऽर (५१६) विप्रायचह (३२२) प्रभृतीनि । [5]आर्चिकम् ।

1. पिवतु ख. ग.
2. इशीकमो ख.
3. प पूर्वात् क. ख. ग.
4. घृतश्च ख.
 अतश्च ग.
5. अर्चिकामानी० ख.

अनीकयादीनि । निधने ? [1]वरुप्रभृतीनि । आर्चिकम् ॥ ६ ॥

३७४. अनित्ये हि ॥ ७ ॥

अनित्ये [2]हि प्रत्यये कृष्यते । वार्तोहादीनि । अन्यत् । द्रवाससम् (१८)

१ न २

प्रियम् । हेमन्तः (६१६) संगृभा । मासीऽ३या (५.१.३३) उपोषु (४१६)

अर्पा सोम (५०३) सवनित्येनरेसारामा (?) अनित्ये हि ॥ ७ ॥

३७५. रा छायाम् ॥ ८ ॥

२ ४ २ १११

सर्वे स्वराः छायां प्रत्यये [3]कृष्यन्ते । नीऽ३दाऽ५–चाऽ२३४५ई (१५.

२२ ४ २ १११ २२ ४ २

२.१७) व्यमूऽ३हाऽ५ई–पाऽ२३४५इ (३.१.३३) कृणोऽ३ताऽ५–नाऽ

१११ १ २ [4] २ १११

२३४५ (१०.२.२८) आइन्द्रंगाऽ३४५ई[4]–भाऽ२३४५इः (१०.१.३०)

२२ १ २ १११

नवाऽ३–माऽ२३४५–हाऽ२३४५ई (६.१.३४) रा छायाम् ॥ ८ ॥

३७६. अभि णि ॥ ९ ॥

२ २

[5]अभ्याः कृष्यते [6]णि प्रत्यये । अभिवाऽ२३४५ (१७.१.३९)

२ २

शुचिंचवाऽ२३४५ (१७.१.३४) अभि णि ॥ ९ ॥

३७७. परिस्वारे [7]भश्च ॥ १० ॥

२२ ४

[8]परिस्वारे प्रत्यये कृष्यते स्तोभश्च । [9]हुवाऽ३ओऽ५वाऽ६५६

---

1. वसु प्र० ग.
2. निधने हि प्र० ख.
3. कृष्यते ख.
4. गा भ्य भ्य भ्य इः ख.
5. अभ्यः ग.
6. णि. क न.
7. भिश्च ग.
8. भाष्य. क. न.
9. हवाओवा. क. ख. घ.

(११.१.३५) तेमाऽ३ओ५वाऽ६५६ (१५.१.१९) परिस्वारेषु च । परिस्वारे भश्च ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

३७८. [1]तृतीयो हि ॥ १ ॥

[1]तृतीयो हि प्रत्यये कृप्यते । हुऽ४-आऽ४५-हु-हुऽ२३४५ . (८.२.२५) हाउहोहाउ । तृतीयो हि ॥ १ ॥

३७९. मन्द्रो[2] हि ॥ २ ॥

मन्द्रो हि भवति । आर्चिकं निधन इत्यधिकारः । दायोहादीनि । मन्द्रो हि ॥ २ ॥

३८०. हान्निधने रेऽणिवत् ॥ ३ ॥

हान्ते पर्वणि निधनपरेऽक्षरे प्रत्यये त्रिःकृष्टवत्कृप्यते[3] । वाऽ२र्तोऽ३५० (५.१.२५) सूऽ३४५गोऽ६० (३.१.२४) होऽ५तोऽ६हाइ (१.२ ११) हान्ते पर्वणि ? मामीऽ३या (५.१.३३) [4]निधनपर इत्यधिकारः । [5]गच्छोऽ२३४हा (१६.१.१९) अणिवत् ? दायोहादीनि । हान्निधने रेऽणिवत् ॥ ३ ॥

1. तृतीये ख. ग.
2 मन्द्रे ग.
3. कृष्यते. ग. न.
4 निधनपर इत्यधिकारः इति क. ख ग न.
5. वाछोऽ४हा ग

३८१. [1]इ्वं हाउवायाम् ॥ ४ ॥

सर्वमिदानीमस्थं हाउवायां प्रत्यये कृष्यंते । [2]माऽ६–हाउवा (१६.१.९) योदाऽ६-हाउवा (१६.१.९) होवाऽ६-हाउवा (८.२.३१) [3]हिहिहियाऽ६हाउ-वा (२.१.२६) [4]नरंनृपाहंमाऽ२ैं्हि-ओऽ६हाउवा (४.१.३३) अस्थमिति ? भूतुहाउवा (२.२.१३) तिराऽ५स्तुहाउवा (२.२.१२) [5]हाउवायाम् ? ओजः प्रभृतीनि । इ्वं हाउवायाम् ॥ ४ ॥

३८२. एनाक्षरेऽतुडि ॥ ५ ॥

एनाक्षरे प्रत्यये कृष्यतेऽतुडि विषये । यथाअसि (२४८) अन्यये । इन्माहा२३४स्सुवाऽ६ (११.१.२०) आइन्द्राऽ३यापाऽ६हाउ (१२.२.१९) [6]मदाऽ२३४याऽ६–हाउ (१३.१.२८) उग्रेऽ२३४वीऽ६हाइ । एनाक्षरे ? प्रकेतुनायाम् (७१) [7]अतुडि ? यो विश्वा (४४) नाऽ५वोऽ६हाइ (१३.२.३२) वाऽ५चोऽ६हाइ (६.२.३०) वचोदेवा (६.१.१६) योरयिंवः (३५१) चर्षणीधृतम् (३७४) भाष्यम् । विश्वादधा (४६९) एनाक्षरे तुडि ॥ ५ ॥

---

1. द्वम् ख. ग. घ. मै. पु.
2. या हाउवा. ग. यमाहाउवा घ.
3. हीहीही० ख.
4. नरंप्रभृति तिरास्तु हाउंवापर्यन्त ख. न.
5. हाउवायाम् ख. ग. न.
6. प्रस्तावे कथमुदाहरणं संगच्छते.
7. तुडि क. ख ग.

३८३. न णीह सि ॥ ६ ॥

न णीहऽसिसंघातस्य च कृष्यते । [1]णीहऽसिया (६.२.३३) प्रगायता (१०.१.२७) न णीहऽसि ॥ ६ ॥

३८४. [2]वृद्धं नौ ॥ ७ ॥

[2]वृद्धं स्वरे प्रत्यये[3] कृष्यते प्रत्युत्क्रमे । अच्छानप्त्रे (२१) सखायः (२४२) कदाप्रभृतीनि । वृद्धम् ? औहोऽ१इ-अग्ने० (१.१.१०) गावः (५२५) अयामिषुः (४८७) [4]ऋभु । [5]योनौवनेषु (५०.३) नौ ? महाहोइ । च्युतः (५१८) पुमाहाऽ१इतेऽ२ (५.२.१६) स्तोभ इत्यधिकारः । वृद्धं नौ ॥ ७ ॥

३८५. औरे प्रथमः ॥ ८ ॥

औकारपरेऽक्षरे प्रत्यये कृष्यते [6]प्रथमः । त्सिब (१) शन्नोदे (३३) कायमानप्रभृतीनि । औकारपरे ? [7]प्रधन्वा (४२७) प्रथमः ? स्योयादीनि (३.१.८) [8]शासाऽ३ओऽ५वाऽ६५६-मदच्युताऽ२३४५ः (१५.१.१९.२०) नुवतीत्यधिकारः । औरे प्रथमः ॥ ८ ॥

---

1. जीऽ३हऽसिया ग.
2. वृद्धात् क.
3. नौ कृष्यते घ.
4. जिह. ख. ऋभूग.
5. योनौवने. ग.
6. प्रथमात् क.
7. प्रधन्वाद्वितीये ख.
8. रसा आ वा. क. ग. घ. न.

३८६. उत् ॥ ९ ॥

उच्चीभूतं च कृष्यते। जातवेदसम् (३१) [1]अमृतंजात (३५) दधाप्रभृतीनि। उत् ॥ ९ ॥

३८७. [2]घम् ॥ १० ॥

दीर्घं च कृष्यते। [3]अवीवृधन् (३४३) द्युमेभ्यः (२६६) [4]दीर्घमिति ? नियक्रमाइत्'(१३.२.२६) घम् ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

---

३८८ [5]शता ॥ १ ॥

शतायां च कृष्यते। त्राहादीनि। शता ॥ १ ॥

३८९. रादि सहा ॥ २ ॥

स्वरादिन्याः सहायाः कृष्यते। औहोइहुवा२होइ (३.२.१३) उहुवाहोइ। स्वरादिन्या इति ? सहमैहै२होऽ२.याऽ२३४० (४.१.३४) रादि सहा ॥ २ ॥

३९०. उ तिस्रा ॥ ३ ॥

उकारादिन्यास्तिस्रायाः कृष्यते। सुरूपकृ (१६०) पुनानस्सो

---

1. ऋतं क. ग. घ.
2 दीर्घम् ख.
3 आवीवृधान ख
4 दीर्घ इति क.
5 शाता ग.

(५११) उक्रादिन्या इति ? ऊर्ध्वऊंपुणः (५७) यद्वाम (३८४) तिस्रादीनि । उ तिस्रा ॥ ३ ॥

३९१. [1]द्वितायाः ॥ ४ ॥

द्वितायाश्च कृष्यते । स्वाऽ३दूयाऽ३साः (१.२.३४) [2]शाऽ३ताकाऽ३तुम् (४.२.१८) द्वाऽ३नाइस्रऽ३ताम् (४.२.२९) पाऽ३राइत्राऽ३वा (१७.१.१०) श्राऽ३थाइष्टाऽ३ना (१६.१.८) वोऽ३ओजाऽ३राम् (७.२.३३) वोऽ३ओन्धाऽ३साः (१६.१.८) नोऽ३आर्पाऽ३सी (१४.१.२९) संघातव्याघातात्कर्पणम् । उद्देशविधौ सिद्धेश्च । द्वितायाः ॥ ४ ॥

३९२. [4]वैधात्क्षात् ॥ ५ ॥

[5]वैधादक्षरात्परं कृष्यते । प्स्वन्तरा (५१२) पुरोजित्याम् । निवृत्तानि । कयानश्चित्रः (१६९) परीतोष्याम् । वैधात्क्षात् ॥ ५ ॥

३९३. भादि ॥ ६ ॥

स्तोभात्पर इकारः कृष्यते । त्स्यन्धमः (१८०) निवृत्तानि । द्विता (५७०) इन्द्रंगीर्भिः (२३६) द्रिभिस्सुतम् (४९९) भादि ॥६॥

३९४. नोवि रे ॥ ७ ॥

न उवि परे [6]वर्णे प्रत्यये कृष्यते । त्रआसुवत् (१६९) सुतेप्वा

---

1. सूत्रं ग. न.
2. शाताम् ग.
3. असंघात ख. आघात० या ग.
4. अवैधात् क्षात् क. घ. वैधाक्षरात् ख. वैधाक्षात् ख.
5. अवैधादक्ष. क. ख.
6. वर्णे घ. न.

(४५९) मयोभुवम् । उवि परे १ [1]द्वनेसुतम् (१५८) नोवि रे ॥ ७ ॥

३९५. आत्वस्यै ॥ ८ ॥

[2]आत्वसंघातस्यैकारः क्रुष्यते । आऽ२इहियाऽ२३४हा० (६.२.२६) आऽ२इहिमाऽ२३४हाः (७.१.१२) आत्वस्यै ॥ ८ ॥

३९६ [3]द्विर्द्वितीयो लुप् ॥ ९ ॥

द्विःक्रुष्टस्य द्वितीयो लुप्यते । सोऽतिक्रमः । [4]एकारान्तमक्षरान्तो नीचमिति वा । द्विर्द्वितीयो लुप् ॥ ९ ॥

३९७. द्वितीयवति ॥ १० ॥

द्वितीयवति चातिक्रामति । द्वितीयवति ॥ १० ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

---

३९८. घे भे ॥ १ ॥

दीर्घे स्तोमेऽतिक्रामति । मासीऽ३या (५.१.३३) यतीऽ३या (९.२.१) [5]वचोऽ३० (७.१.१८) हियाऽ३या (८.२.१६) [6]धन्मातृः (५३) तरो (२३७) [7]मुमुग्धि (३१९) ऋचौऽ३हो (२.१.१५)

---

1. द्वतेसुतम् ख.
2. आत्वा. घ.
3. द्विः घ. न.
4. अतिकाम। ग. घ.
5. यचोहि ग.
6. घायन्त्रस्तम्. क. ख. ग.
7. मुग्ध्यामचो क. ख. ग.

[1]आश्वौऽ२हो (१४.२.२५) सर्पौऽ३हो (९.२.१) [2]सत्रौऽ३हो (१०. १.२२) प्रभृतीनि । स्तोमे ? अभिप्रनो (१३२) दीर्घे ? विद्वाऽ२३न्त्साः (६.१.१०) आरो (स्तोमः ३.१.२) भाष्यम् । इडाऽ२३भाऽ३४३ (१.१.१२) क्रतुवित् (४९२) मदच्युतः (५१८) द्वितीयचतिवृत्तिः । घे मे ॥ १ ॥

३९९. [3]ई ॥ २ ॥

[4]ईशब्दोऽतिक्रामति । [5]ईऽ२ऽ३या (३.२.१२) तस्मा उ॰अ॰ (२७२) ऊर्मिम् (५०९) वीर (४७० ?) माण्डवे (१४.१.२२) ई ? [6]श्रुते (२७२) द्विः कृष्टस्येति ? यंत्रेषु (३३७) ई ॥ २ ॥

४००. स्यचु ॥ ३ ॥

स्यादेरक्षरादतिक्रामति । श्रवस्युर्मा (१४९) स्या–राऽ३जौ (१५. २.२७) भाष्यम् । स्ये । अप्रतिषेधः । ब्रह्मणस्पते (१३९) स्यचु ॥ ३ ॥

४०१. ङ्यादिर्हा नीम् ॥ ४ ॥

सर्वमिदानीं स्तोमे चास्तोमे[7] च हाशब्दे गीतादिरतिक्रामति ।

---

1. आश्वौहो इतीदं सत्रौहो इत्यनन्तरं ख. दृश्यते
2. सत्रौहो ख.
3. इ. क. ख. ग.
4. इशब्दः क. ख. ग.
5. इऽ१२३४ या. ग.
6. श्रिते क. ख. ग.
7. अस्तोमे ख. न.

न २ २न २ १
[1]माऽ३हाऽ३ (३.१.९) द्विः । [2]वाऽ३हाऽ३–ग्माऽ२ (११.१.११) आदिरिति ? नावादीनि । वरुणेन्छप्रभृतीनाम् । न्वेयोवसूनि। ह्वादिर्हा नीम् ॥४॥

४०२. ओष्ठ्यान्नामि ॥ ५ ॥

ओष्ठ्यात्परं नाम्यतिक्रामति । व्यभूहिपे (१०९) पुरुत्वादीनि । वरूणेन्छप्रभृतीनि । [3]घृतंदुहाप्रभृतीनि । धर्तादीनि । हुवेऽ३–हिपाऽ३या (८.२.१६) ओष्ठ्यात् ? नाऽ१वाऽ२३ः (१३.१.११) [4]नामीति ? मत्सुन्वे (५८२) ओष्ठ्यान्नामि ॥ ५ ॥

४०३. वारे स्ये ॥ ६ ॥

वापरे च [5]ह्वाशब्दे रहस्येऽतिक्रामति । इन्दोराप्रभृतीनि । वारे स्ये ॥ ६ ॥

४०४. व्यन्दि ॥ ७ ॥

मन्द्रान्तस्य चतुर्थो लुप्यते । मोऽतिक्रमः । वार्तोहादीनि । व्यन्दि ॥ ७ ॥

४०५. क्रुष्टां जि मिगोः ॥ ८ ॥

[6]क्रुष्टान्तो द्वितीयमापद्यते सस्वरयोः प्रत्यययोः । ऊऽ२-

---

1. महा ख. ग.
2. वाहायाम्. क. वाहाया ख.
3 आघृतं. ख.
4 नामिति. ख. ग.
5. भाशब्दे ख.
6. क्रुष्टान्तात् क क्रुष्टान्ते ग,

[1]नआगा२ऽ२३४ ही (७.२.३६) कश्यपव्रताये (आ.५.२.११) सस्वरयोरिति ? इन्द्रसुतेषु (३८१) [2]सहस्तंनः (६२५) क्रुधं जि मिगोः ॥८॥

४०६. इ विं योनिचु ॥ ९ ॥

इकारस्यान्तो मन्द्रमापद्यते योनिष्ठादौ[3] । अश्विनोर्व्रताये (आ. ४. १.१५) इ विं योनिचु ॥ ९ ॥

॥ इत्येकादशो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये[4] चतुर्थः प्रपाठकः ॥

॥ अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥

४०७. त त्रिमात्रम् ॥ १ ॥

त इति त्रिमात्रस्य संज्ञा भवति । तभूतान्सामप्रदेशाननुक्रमिष्यामः ये कर्षणानादिष्टाः । कर्षणशेषो [5]हि वृद्धावृद्धं भवति । खल्वपि वृद्धिर्वाऽवृद्धिर्वा विशेषाच्छिष्यमाणात् कर्षणप्राप्तिमपि विनिवर्तयति । त त्रिमात्रम् ॥१॥

४०८. ऋग्वाचि ॥ २ ॥

[6]आर्चिकं वर्धते वाचि प्रत्यये । [7]ररोममाउ-वाऽ२ (६.२.२९) नपाशिनाउ-वाऽ२ (६.२.२९) [8]रयिम-पाउवाऽ२३ (१६.१.२७) उत्सोदे-

1. नआगहि ख.
2. हस्तं ना क. ख.
3. योनिष्ठादिः क. ख. ग.
4. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
5. भि ख.
6. आर्चिकान् क.
7. ररोमाउ ख.
8. उत्सो रयिमर्पाउयादेया उया क. ख. ग.

वाउवाऽ२३ (१४.१.२६) मदायबर्हणागिराउवाऽ२३० (१३.२.१७) मघोअर्पन्तिधारयाउवाऽ२३० (१३.२.१७) श्रूष्टाउवा (१७.१.४) राइ-पाउवा (६.२.१९) ण्याताउवा (६.२.१९) साचाउवा (६.२.१९) स्ताउवा (६.२.१९) [1]यन्ताउ-वा (२.२ १४) सीदाउवा (१४.१.११) तिरिन्दाउवाऽ३[2] (१६.१.४) [3]भुवत्-अधाउवाऽ३ (१७.१.२१) यद्धश्सिद्ध-श्रमोऽ२३जसाउ-वाऽ३ (१०.२.२०) सत्यइन्दुस्सत्याऽ५मिन्द्रा-उ-वा (१२.१.२७) कलशेगाऽ५वः-इ-दाउ-वा (१५.२.२२.२३) [4]त्वन्तश्सख्यायहुवाऽ५इमहाउ-वा (१०.१.२३) णदाऽ५इद्युताउ-वा (१४. १.१) विमाऽ५सहाउ-वा (१६.१.२९) [5]सर्पौ (१.२.१४) पुरौ (२.१.१५) [6]धारौ (८.१.३१) प्रभृतीनि । आर्चिकमिति ? ओवा । हाउहौहोव-त्सियादीनि । ऋग्वाचि ॥ २ ॥

४०९. [7]ठ्यभ्यस्तं च ॥ ३ ॥

कण्ठ्यं वर्धतेऽभ्यस्त च। सोमव्रते (आ.४.१.१०) [8]कीर्त्यै (आ.६.१.१५) भूतुहाउवा (२.२.१३) तिराऽ५स्तु० (२.२.१२)

---

1. यान्ताउया ग
2. तिरिन्दाउवा ग. न
3. तुवदधाग.
4. त्यन्त ख.
5. सयौ ग
6. धारौ ख
7. ध्व्यस्त ग
8. अर्कांये ख ग. क्वाये क

ज्यासेऽ२३ (५.२.२१) प्रभृतीनि । त्वमिन्द्र (२४८) यज्ञायाम् (६०१) लोप उत्तरकालो लिङ्गे । अभ्यस्तं च ॥ ३ ॥

४१०. हायां चतुर्थः ॥ ४ ॥

हायां प्रत्यये चतुर्थो वर्धते । अशोहाइ (८.२.२७) विभोहाइ (८.२.२७) गूढोहाइ (८.२.२७) [1]त्वोहाइ (८.२.२७) उतोहाइ (९.२.३५) अचोहाइ (१६.२.१०) गायन्तित्वोहाइ (९.१.१५) ब्रह्मेन्द्रायवज्रिणो-हाइ (१०.२.१७) वोमहेमतयोयन्तुविष्णयो-हाइ (१२. १.३३) हायां चतुर्थः ॥ ४ ॥

४११. व्यञ्जनादिय[2] ॥ ५ ॥

व्यञ्जनात्पर[3] इय इत्ययं चतुर्थो वर्धते । [4]आतेवत्सः (८) इन्द्रंविश्वाः (३४३) त्वऽहि (८४) उद्धे (१२५) नतमम् (४२६) व्यञ्जनात्परः ? [5]आओऽ३४हो-इया-हाइ (२.२.२३) चतुथः ? परमाचित्सदस्थादियाऽ२३होइया (१.१.१७) अग्नेत्वांकामयएयाऽ२३होइया (१.१.१७) दीर्घाभाववचनाद्वा न कार्यम् । व्यञ्जनादिय ॥ ५ ॥

---

1. त्वोहाइ प्रभृति गायन्ति त्वो हाइपर्यन्तं रा. न.
2. दीय रा.
3. परं ईय ग.
4. अतेवत्सः रा.
5. आभ्य ३१२३ हो १३. ताभ्य हाभ्य. चतुर्थः ग.

४१२. घं भिकम् ॥ ६ ॥

दीर्घं स्तौभिकं वर्धते । चतुर्थ इत्यधिकारः । एहीडा (३.२.१३) एकाया (२.१.२१) हावात्रादीनि (४.२.५) अग्ने । जगृह्णाते (३१७) असाविप्रभृतीनि । दीर्घम् ? उद्वेप्रभृतीनि । चतुर्थः ? वायोरनादीनि । स्तौभिकम् ? स्वरोनाहि (८३) घं भिकम् ॥ ६ ॥

४१३. शग्ध्यां होरे ॥ ७ ॥

शग्ध्यां होपरे पर्वणि वर्धते । [1]रयाऔहोवा (१४.२.२९) होपर इति ? वरूती । ईडिष्वादीनि । शग्ध्यां होरे ॥ ७ ॥

४१४. या ॥ ८ ॥

[2]या शब्दो वर्धते । होपर इत्यधिकारः । रयाऔहोवा (१४.२.२९) होपर इति ? स्वधाऽ२–रयाऽ३४औहोवा (१२.२.२७) [3]योनिद्वितीये (८.२.२.) चतुर्थस्य निवृत्तिः । भाष्यम्–नेम्याम् । या ॥ ८ ॥

४१५. दृमं गि ॥ ९ ॥

पदमेकाक्षरं गिस्वरं [4]स्तौभिकं वर्धते । हिम्–पाऽ२३४साम् (३.२.२५) [5]हिम्–शूऽ२३४पाइ (१०.२.१४) हिम्मादीनि । दिवि–होइ–होइ (१.१.३४) जनि–होइ–होइ (४.२.१३) इमा उत्वा (२५०) अक्रान् (५२९)

---

1. तयाभ्य औरौ भ्य ख.
2. यशब्दो. ग.
3. योनिद्धितिये. ख.
4. स्तोभे क. ख. ग. घ.
5. हि शूपाइ ख न.

अभिप्रियेति च (५५४) पदमिति ? एहीया । स्तोभिकम् ? [1]तदावृणी-
त्यादीनि । दीर्घम् ? [2]हहहोइ । दमं गि ॥ ९ ॥

४१६. औ विस्नेडि ॥ १० ॥

औकारस्य द्वैधं विस्वरिणि गीते वर्धतेऽनिकारं तृतीये साम्नि
जह्वानादौ । [3]औहोऽ३वाऽ३ (१.१.७) हौहोइ-इन्धे० (२.२.५) क्वेय-
याक्वेदसि (२७१) औहोहोऽ१इ-इन्द्रा० (१३.२.२५) इद२हिया
(५.१.११) निवृत्तानि । आऔहोहोवा । अग्निमी (४९) अग्नानोदे
(१४१) प्रभृतीनि । [4]औहोइ-आपोनवृ० (७.१.२९) पुरुत्राचित्
(२७१) हौवाइ । अग्निश्चि (४४७) वयामौ० (४.१.९) [5]विस्नेडीति ?
होवा । अस्यप्रे (५२६) वात्मप्रे । चिन्त्यम् । औ निस्नेडि ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

४१७. स्ये जौ ॥ १ ॥

रहस्ये द्वैधं द्वितीये प्रत्यये वर्धते । पदस्तोमतृतीये (आ.१.२.२७)
धर्मतन्यन्त्ये (आ.२.२.१६) यामे (आ.३.२.३) निवृत्तानि । ऐरिणे
(आ.१.१.१८) इन्द्रज्येष्ठम् (५८६) स्वरतृतीये (आ.३.२.११) [6]भार-

---

1 तदावृणीदीनि ख.
2. हहाहो ३. ग.
3 औहोवा द्वियारं दृश्यते. ख
4. औहोइ द्वियारं दृश्यते ख.
5. विस्नीति नेडीति, ख.
6 भरद्वाजे ख.

द्राजे (आ.१.१.२२) भद्रश्रेयसोः (आ.३.१.२१,२२) नेडीत्यधिकारः।
स्ये जौ ॥ १ ॥

४१८. स्पर्शादिः ॥ २ ॥

स्पर्शादिश्चौकारो वर्धते ॥ [1]त्रयस्त्रिंशदि (आ.४.२.१३) शुक्रियेषु। योनौ मागादिरित्युक्तम्। स्पर्शादिः ॥ २ ॥

४१९. [2]बाहि ॥ ३ ॥

बाहिभूते द्वैधं द्वितीये प्रत्यये वर्धते। द्वन्द्वाष्टमे (आ.२.२.८) निधनानि। वैरूपतृतीये (आ.१.१.३) अन्तरिक्षाद्ये (आ.१.१.९) महित्रीणायाम् (आ.३.२.१,२) सोमव्रते (आ.४.१.९) रथन्तरे (आ.२.१.२१) प्रसोमाद्ये (१४.२.२०) रहस्य इत्यधिकारः। बाहि ॥ ३ ॥

४२०. न दौ ॥ ४ ॥

न चतुर्थे [3]प्रत्यये वर्धते। इहोवाऽ२३ (१५.२.२) ओवाये। चतुर्थ इति ? आनोमित्रा (२२०) [4]पवित्रन्ते (५६५) न दौ ॥ ४ ॥

४२१. रोऽतिक्रमे ॥ ५ ॥

स्वरोऽतिक्रमे प्रत्यये न वर्धते। आरोऽ२हान् (३.१.२) ओमोऽ२वा (७.१.२०) वैरूपतृतीये (आ.१.१.३) स्वर इति ? पुन्ये (आ.१.१.८) अतिक्रम इति ? ओवा–औ (८.२.२३) कीर्त्ये (आ.६.१.१५) सार्वकामिके च

---

1. त्रयस्त्रिंशाद्ययोः क. ख. ग. घ.
2. वाह. घ.
3. प्रत्यये ख. ग. न.
4. पवित्रन्ते. ग.

(आ.६.२.६) प्रतिषेधः । रोऽतिक्रमे ॥ ५ ॥

४२२. आत्रे ॥ ६ ॥

आत्रे स्तोमे वर्धते । आत्रा (८.२.२४) आत्रा (४.२.४) तरणिरित् (२३८) [1]यदिन्द्रना (२६२) मोषुत्वा (२८४) चतुरनुगाने (आ.३.२.२२ ?) आत्रे ॥ ६ ॥

४२३. विम्वी ॥ ७ ॥

विम्वीसंघातवति साम्नि वर्धते । योगेऽन्त्ये (५.१.८) विम्वी ॥७॥

४२४. [2]इन्नु भद्रे ति ॥ ८ ॥

[3]पदान्तो भद्रे स्तोमे तिलिङ्गायां वर्धते । तिस्रोवाचके (५२५) तिलिङ्गायाम् ? भद्रश्रेयसोः (आ.३.१.२१,२२) इनु भद्रे ति ॥ ८ ॥

४२५. अभिगीते प्रथमिपरे ॥ ९ ॥

अभिगीते प्रत्यये वर्धते प्रथमिपरे । [4]घदक्षसा (३५) हर्यत (५५१) रनोनुमाऽ२ (६.१.२६) अग्नाइमृडादि । (१.२.८) पुष्ण्वते (२७०) यों अप्सु (५१२) दिष्टयापव (४६८) [5]रुचेजन (५०२) अभिगीते ? तद्विविद्धाइ (१.१.२५) प्रथमिपरे ? त्वतेचमाऽ१त्साऽ३राः (१२.२.२७) प्रथमीति ? अश्वयोत (१८६) अभिगीते प्रथमिपरे ॥९॥

---

1. यतिन्द्रना ख.
2. उनु ख.
3. पादान्तः क. ग.
4. चादक्षसा ख. ग.
5. रुचेना ख.

४२६. लघु यिनि ॥ १० ॥

लघु वर्धते यिनि गीते । दीर्घं चेत्यधिकारः । वारोवाऽ२३४न्ताम् (१.१.३०) [1]नाशोचाऽ२३४इषा (१.२.५) [2]नेमाधाऽ२३४इता (८.२.१२) नेन्द्रासाऽ२३४श्वा (८.१.२१) राजेवाऽ२३४दा (१६.२.२८) रथामीऽ२३४वा (२.१.३८) [3]भद्राहीऽ२३४नाः (२.१.३८) प्रमातीऽ२३४रा (२.१.३८) उपानोऽ२३४हा (४.२.११) प्रहूयसादीनि । लध्विति ? [4]इन्द्रेनाऽ२३४रो (८.२.१२) इन्द्राप्राऽ२३४ताः (६.१.२) हन्तायोऽ२३४धू (९.१.६) [5]तिंनुमाऽ२३४णाः (८.२.१८) निधातोऽ२३४वा (१६.२.२८) अवस्याऽ२३४वाः (१०.१.२३) अवंद्राऽ२३४प्साः (८.२.१८) [6]आवत्ताऽ२३४मी (८.२.१८) आपस्नीऽ२३४ही (८.२.१८) गाहरस्तोऽ२३४मा (७.१.५) [7]ऋभुश्राऽ२३४यीम् (५.२.२५) युक्षंमाऽ२३४इत्रा (५.२.१७) घृतद्वाऽ२३४चाः (१६.१.२९) विदद्वाऽ२३४र्सम् (६.२.६) गोभिर्माऽ२३४क्काम् (१३.२.२२) मामप्तूऽ२३४राम् (१७.२.१२) पातिप्राऽ२३४ती (११.१.३६) पारिस्रूऽ२३४ताम् (१६.२.३०) भाष्यम्–जागत्राऽ२३४पाः (२.१.२०,२१)

1. नाशोपाइषाम् क. स.
2. नेम ग.
3. भद्राहीनः ग. न.
4. इन्द्रम्नरः ग. न.
5. तिन्द्रमायाः क.
6. आरत्तामी. ग.
7. ऋभुर्रीयम्. ग.

लघु यिनि ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

---

४२७. आघोषिणि ॥ १ ॥

अकारोऽघोषिणि प्रत्यये वर्धते । आचीमीऽ२३४सा (१२.१.३७) आप्स्वदाऽ२३४क्षाः (५.१.२९;१३.१-२८) कमार्कीऽ२३४णाः (९.१.१५) [1]आऽशूमाऽ२३४तीम् (८.२.१८) आऽघोःपाऽ२३४या (१४.२.२०) अकारग्रहणम् ? विचक्राऽ२३४माइ (६.१.१४) अघोषिणीति ? अर्हतेऽ२३४जा (२.१.३८) आघोषिणि ॥ १ ॥

४२८. [2]स्वरे ॥ २ ॥

स्वरपरे वर्णे प्रत्यये वर्धते । वाइश्वाआऽ२३४पा (१३.२.३) साख्याईऽ२३४न्दो (१५.१.३) स्वरपर इति ? विश्वावाऽ२३४रा (२.१.३१) स्वरे ॥ २ ॥

४२९. रेफरे ॥ ३ ॥

रेफपरे वर्णे प्रत्यये वर्धते । मात्राजाऽ२३४इताः (७.१.५) मीप्रायाऽ२३४मा (१०.१.७) प्रासावाऽऽ२३४णे (७.१.३०) समुद्राऽ२३४व्या (९.१.१९) इन्द्राप्राऽ२३४ताः (६.१.२) माहाइन्त्राऽ२३४इणाम् (५.

---

1. अंशुमतीम्. ग.

2. स्वरे प्रभृति वर्धते पर्यन्तं ख. न.

२.१७) अचाइक्राऽ२३४दात् (१६.२.१३) उताश्राऽ२३४तुः (८.१.१२) [1]गायात्रीऽ२३४णाः (९.१-१५) रेफपर इति[1] इन्द्रयाऽ२३४रो (८.२.१२) इत्यादीनि। रेफरे ॥ ३ ॥

४३०. तृतीयेऽवृद्धात् ॥ ४ ॥

तृतीये प्रत्यये द्वैधमवृद्धात्परमेव वर्धते। समुद्रव्यादीनि। निवृत्तानि। पावित्राऽ२३४स्या (७.१.३०) पावित्रेऽ२३४सो (१३.१.३४) आभिप्रीऽ२३४या (१६.२.१) [2]पातिप्राऽ२३४ती (११ १ ३६) पारिसृऽ२३४ताम् (१६.२ ३०) तृतीयेऽवृद्धात् ॥ ४ ॥

३१. नघिनि दीर्घम् ॥ ५ ॥

अचतुरक्षरे गीते दीर्घं वर्धते। नाम्माऽ२३४र्ताः (१३.२.७) धाराऽ२३४या (१४.१.३६) ताईऽ२३४मांइ (१७ १.५) ओऽग्गाऽ२३४वाः (३.२.७) ओईस्वाऽ२३४दी (१२.२.१७) [3]हिम् पाऽ२३४साम् (३.२.२५) हिम् शूऽ२३४पाइ (१०.२.१४) प्रवोमहे (३२८) अर्चत (३६२) सर्पो० (१.२.१४) पुरौ० (२ १ १५) यारो[4] (८ १.३१) प्रभृतीनि। निवृत्तानि। गिराऽ२३४इष्टाः (१३.१.३४) महाऽ२३४इनाम्

---

1 गायात्राभ्यभ्यहुणाः ख
2. वातिप्राती ख
3. हुम् क ग.
4 धारो ख.

(१७.१.१९) [1]प्रधाऽ२३४न्वा (११.२.१३) मित्राऽ२३४या (११.२.१३) [2]यसोऽ२३४मा (११.२.१३) भगाऽ२३४या (११.२.१३) [3]अरिष्टनेमिम् (३३२) नवानवोऽ२३४वा (६.१.३६) [4]महान्ता२३४मी (८.२.३) *नधिनि दीर्घम्* ॥ ५ ॥

४३२. ग्रे स्तेनायाः ॥ ६ ॥

[5]ग्रेशब्द स्तेनाया वर्धते । अग्रेवाऽ२३४५ (१७.१.३१) [6]निवृत्तानि । अभिवाऽ२३४५[7] (१७.१.३९) शुचिचवाऽ२३४५ (१७.१.३४) देवजूवाऽ२३४म् (९.१.१) ग्रे स्तेनायाः ॥ ६ ॥

४३३. भहि शु नहौ ॥ ७ ॥

[8]स्तोभहकारिणः पर्वणः द्वैधं त्र्यक्षरस्यैव वर्धते । हौशब्दश्च । पित्रासु (२३९) अग्निम् (४२०) इन्द्रोमदापञ्चमे (११.१.२३) तंगूर्ध (१०९) विश्वतोदादीनि (४३७) द्रविणस्युः (४) उतत्रा (४४८) पदस्तोमेषु च (आ.१.२.२५etc) निवृत्तानि । उहुवाऽ२३४मीः (-१.१.३०) यद्वीडा (२०७) व्रतपर्ष्ठे च (आ.४.१.६) कीर्त्यै च (आ.

1. प्रधन्प. ख.
2. यासोमा ख.
3. अरिष्टनेमिः ख.
4. महान्तम् ख.
5. भाष्यं घ. न.
6. निवृतानि ग. न.
7. अभिवी ग.
8. स्तोभहकारि ख. ग. घ.

६.१.१५) विद्धीत्वा (१३२) हरिरेतोऽ२३४० (१३.१.८) भाष्यम् ।
[1]आहावोहाऽ२३४वाः (१२.१.४०) महि गु नहौ ॥ ७ ॥

४३४. आ ॥ ८ ॥

आकारो वर्धते । सपौवाओऽ२३४वा (१.२.१४) तामघोऽ२३४नाम् (४.२.८) [2]नवानवोऽ२३४वा (६.१.३९) आहावों० (१२.१.४०) ब्रह्माणः (३४२) अर्चत (३६२) [3]निवृत्तत्वात् । आ ॥ ८ ॥

४३५. पाने सि ॥ ९ ॥

पावमाने सिप्रत्यये वर्धते । जासा० (१२.२.३०) पराइस्वाऽ२३४नो (१३.१.३४) उत्सोदेवः (५११) पावमाने ? पारिस्तोऽ२३४ता (७.१.३०) [4]पारिसूऽ२३४ताम् (१६.२.३०) रेफपरे विशेषः । पाने सि ॥ ९ ॥

४३६. वि ॥ १० ॥

उकारे च वर्धते । रजास्तूऽ२३४राम् (१७.२.१४) [5]घृताश्चूऽ२३४ताः (१६.२.१३) वि ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

---

1. आहावोहावः ख.
2. नावानयोवा ग.
3. विघृतत्वात् ख.
4. पशाइश्रुताम् ग. परिसूसम् क.
5. घृतश्चूताः ख

४३७. त्र्यामण्विनि ॥ १ ॥

गायत्र्यां [1]पादादेः द्वैधं [2]वकार्यवाक्षरे प्रत्यये वर्धते । पावित्रेऽ२३४सो (१३.१.३४) निवृत्तानि । निहोताऽ२३४सा (१.१.२) [3]उमाकाऽ२३४र्णा (३.२.६) महीयांऽ२३४ज्ञा (३.२.६) पराइस्वाऽ२३४नो (१३.१.३४) [4]मदाऽपूऽ२३४सा (१३.१.३४) उग्रंशाऽ२३४र्मा (१२.२.४) गायत्र्याम् ? [5]पूनानाऽ२३४स्सो (१४.१.३४) पादादेः ? नाशोचाऽ२३४इया (१.२.५) मायोभूऽ२३४वाम् (१४.१.३) एभिर्वाऽ२३४र्द्धा (१.१.१४) ह्रस्वस्य प्रतिषेधः । त्र्यामण्विनि ॥ १ ॥

४३८. इत् ॥ २ ॥

इद्वति वर्धते गायत्र्याम् । तदिदर्थाः (१५७) [6]निवृत्तानि । नियेमुः (२४६) इत् ॥ २ ॥

४३९. रसण् ॥ ३ ॥

[7]रेफसंयोगी च गायत्र्यां वर्धते । [8]क्रामीदाऽ२३४भी (१३.२.२३) निवृत्तानि । व्रजाइमाऽ२३४जा (८.२.१२) [9]वर्धाआऽ२३४मी

1. पदादेः घ.
2. वः कार्य ख. ग.
3. उमाकर्णा ख.
4. मदाद्दापा क.
5. पुनानस्सो ग.
6. निवृत्तानि ग. न.
7. रेफसमं. ख.
8. इतः प्रभृति आसूत्रमाप्तेः क. न. ग्रामीहामी. ग.
9. वंधाअसा. ग.

(१३.१.३४) प्रमन्दाऽ२३४इने (१०.१.२३) प्रतीनाऽ२३४ए (६.२.३३) प्रसोमाऽ२३४साः (१३.२.१) मीग्राथाऽ२३४मा (१०.१.७) तृतीये नेत्यधिकारः । रसण् ॥ ३ ॥

४४०. रयो ष्मि ॥ ४ ॥

स्वरयोरूष्मणि वर्धते । पूआयाऽ२३४मात् (३.२.३१) हीऐहीऽ२३४या (१४.१.१८) निवृत्तानि । त्वाअद्राऽ२३४इवाः (८.१.११) [1]मोअरूऽ२३४पाः (१६.२.२८) [2]स्मोअमीऽ२३४गाः (१६.२ २८) ह्वोअधीऽ२३४ये (१६.२.१) [3]मइहाऽ२३४ना (९.१.३०) नाइपाऽ२३४याः (१६.२.११) [4]नशब्दस्यान्त्यस्य ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । गीते । अपोवसा (५११) भाष्यम्-[5]सख्यइन्द्रो (५१६) रयो ष्मि ॥ ४ ॥

४४१. विनः ष्ण ॥ ५ ॥

वकारिणः पर्वणः [6]ष्णलिङ्गायां द्वैधमूष्मणि वर्धते । शाविष्ठाऽ२३४धृ (९.२.३) निवृत्तानि । निचक्राऽ२३४माइ (६.१.१४) अवस्याऽ२३४वाः (१०.१.२३) अवद्राऽ२३४प्साः (८.२.१८) आवत्ताऽ२३४मी (८.२.१८) ह्रस्वमित्यधिकारः । वकारिण इति ? [7]अपस्नीहि (३२३) विनः ष्ण ॥५॥

---

1. स्मो आरूपाः घ.
2. स्मोआभीगाः घ.
3. मइहाना ग न.
4. नशब्दस्यान्त्यम् ख
5. सख्यइन्द्रो. ग.
6. ष्णलिङ्गद्वैधे ख.
7. अपस्निही क. ग.

४४२ इ स्ये त ॥ ६ ॥

इकारो रहस्ये वर्धते तशब्दवत्यामृचि । पिबिश्नत' (आ.१ १ ११) स्वाशिरामर्कें (आ १ २ ३) सश्स्तोमे (आ १ २ ६) यच्छक्रासि (आ ३ १.१) प्रचोमहे (आ ४ २.१३) [1]तशब्दवत्याम् १ [2]पतिंनर' (आ.१.१ २७) अय पूषा (आ १ २ ८) त्रिपन्धौ (आ २.१ ११) स्वरपष्ठे (आ ३ २.१४) पारमाने मि प्रत्यये नेत्यधिकारः । इ स्ये त ॥ ६ ॥

४४३ [3]हाउत्व ॥ ७ ॥

[4]हाउत्वमिन्द्रानति च साम्नि [5]पादादेः द्वैध रहस्ये वर्धते । यौवाधे (आ ३.१ १) निवृत्तानि । ऋनोऽपीऽ२३४शा (६ २ ३३) पुरुहूऽ२३४ताम् (१० १ २७) तिरोनाऽ२३४रा (१४ २ १७) जनोनाऽ २३४पू (१४ २ १७) सदोनाऽ२३४ने (१४ २ १७) [6]पादादेरिति १ अत्रैव । हाउत्वमिन्द्रानति १ गिरस्तो (२५१) हाउत्व ॥ ७ ॥

४४४. [7]नमि ॥ ८ ॥

न मिभूते पर्वणि वर्धते । यमन्याऽ२३४वे (१० १ ७) [8]निवैराऽ २३४पा (१० १ ७) यतामाऽ२३४नू (१० १ ७) [9]चिदद्रीऽ२३४व

---

1 तशब्दव ख
2 पतिं नरा ग
3 हाउत्वा क ग घ
4 भाष्यं घ न
5 पादे पादे ग ग
6 पादादिरिति क ख ग,
7 सूत्र ग न
8 निवराय ख
विवरायो ग
9 चिन्द्रिया क ख

(१०.१.७) न मि ॥ ८ ॥

४४५. द्रे ॥ ९ ॥

दकारपरे वर्णे [1]प्रत्यये न वर्धते । मत्सुद्राऽ२३४धाइ (२.१.२२) प्रमन्दाऽ२३४इने (१०.१.२३) [2]दिवेदाऽ२३४इवे (१५.१.३) समुद्राऽ-२३४व्या (९.१.१९) अचद्राऽ२३४प्साः (८.२.१८) निषीदाऽ२३४ता (१७.१.१२) द्रे ॥ ९ ॥

४४६. ष्टे क्रात् ॥ १० ॥

कृष्टे चिक्रात्परं वर्धते । पवमान इत्यधिकारः । [3]मारूऽ२त्वाऽ२३४-ताइ (१२.२.३०) चामाऽ२त्साऽ२३४राः (१२.२.२५) यानीऽ२र्णाऽ-२३४इजाइ (१६.१.३६) चिक्रात् ? [4]वृपाष्टमे (१२.२.३०) सोमंपवि (४९९) लब्धित्यधिकारः । ष्टे क्रात् ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

४४७. गादि न्यवारा ॥ १ ॥

वर्गप्रथमादि कृष्टे प्रत्यये वर्धतेऽनिकारेऽवारावति च साम्नि । [5]तूनोऽ२गाऽ२३४इराः (४.२.२९) [6]ताआऽ२शाऽ२३४इराम् (५.२.१२)

---

1 प्रत्यये ख. न.
2. दिवेदाइरे. ग.
3. मारुत्वाताइ. ख. मीरुत्वाताइ. ग.
4. क्रूपाष्टमे. ग.
5. स्तूनोगाइराः ख. तुसूनो ग.
6. ताआशाराः ख.

द्विः । [1]तावाऽ२रूऽ२३४णाम् (८.१.६,७) ताआऽ२शाऽ२३४वाः (११.२.९) तामाऽ२न्धाऽ२३४साः (१२.२.३) [2]पाराऽ२वाऽ२३४ताः (३.२.२८;१२.१.३०) पानीऽ२याऽ२३४सी (११.२.१) पूरूऽ२ष्टूऽ२३४ताम् (१०.१.२८) पूरूऽ२स्पृऽ२३४हाम् (१५.१.६) चामाऽ२त्साऽ२३४राः (१२.२.२५) गप्रथमादीति । [3]इचाऽ२प्राऽ२३४याम् (१.१.१०) सुरेऽ२भाऽ२३४याः (७.१.१४) इवति ? पुरूऽ२–वाऽ२३४सूः (६.१.३२) अनिकारः (रे ?) तिवाऽ२रूऽ२३४णाऽ६५६ः (११.२.१०) चियाऽ२काऽ२३४पां (१२.१.३८) अवारावति ? तउक्षितः (५४) चमत्सरः (४६९) पुनानाय (५६८) क्षुईऽ२न्द्राऽ२३४याम् (९.२.३) अमृतंजा (३५) विप्रंनजा (४६५) लघु दपरे नेत्यधिकारः । गादि न्यवारा ॥ १ ॥

४४८. तृतीयपरे ॥ २ ॥

[4]तृतीयपरे चाक्षरे प्रत्यये वर्धते । वानोऽ२गाऽ२३४इरा (१.२.१४) आराऽ२म्माऽ२३४वाइ (३.२.९) सायूऽ२ग्वाऽ२३४मीः (१२.१.३५) स्या-राऽ३जौवाओऽ२३४वा[5] (१५.२.२७) पाह्योऽ२ह्गाऽ२३४इर्मीः (१.२.२७) नव्याऽ२म्माऽ२३४इर्मीः (४.१.३१,३२,३३) [6]लघु परे नेत्य-

---

1 तावारूणाः ख.
2. यरावताः ग.
3. इवप्राथा; ख.
4. गतृतीय घ.
5. वाओवा ख. न.
6. लघुपदेत्यधि. घ.

धिकारः । तृतीयपरे ॥ २ ॥

४४९. ग्यचु गुरौ ॥ ३ ॥

गिस्वरादिर्वर्धते गुरौ प्रत्यये । [1]गुरु चेत्यधिकारः । वाइश्पताइ (१.२.११) [2]गोपा (३४) निहोता (१) महान्तसमुद्रः (४२९) सुतङ्राधा (१६५) अन्धा प्रभृतयः । प्रथमः ? हसोय (९९) गीतादिः ? उग्रङ्शर्म (४६७) तद्विविद्वाइ (१.१.२५) प्रथमे विशेषः । गुराविति ? गृहपताइ (१.२.३३) [3]वृषणंवा (१०.१.२३) श्रुतकक्षा (११८) सुतमा । [4]समुओ (१.१.३१) हुवओइ (१.१.३१) ग्यचु गुरौ ॥ ३ ॥

४५०. ए प स्ये मागि ॥ ४ ॥

एवति साम्नि पशब्दस्य वा रहस्ये द्वैधं [5]मागिप्रत्यय एव वर्धते । धर्तादीनि [6]दीर्घतमसोऽर्के (आ.१.२.४) निवृत्तानि ? संमि शान्तिकर्मणि (आ.२.१.३०) व्रततृतीयाद्ये (आ.४.२.१) कश्यपग्रीवायाम् (आ.५.२.१२) पतिन्नरः (आ.२.१.१२) [7]प इति ? आदित्यव्रते (आ.६.२.१) एवति ? यामे (आ. ३.१.११) ए प स्ये मागि ॥ ४ ॥

---

1. गुरुश्चेत्य. ग.
2. दोपा ख.
   नोपा ग.
3. वृषणंया क. ग. घ.
4. समुद्रे ख.
5. मागिप्रत्ययमेव ख.
6. निवृत्तानि दीर्घतमसोके इति क. ख. ग. घ.
7. परीति क. ख. ग. घ

४५१. हः सिवति ॥ ५ ॥

[1]हःसिस्वरवति पर्वणि वर्धते । नाइममदः (८.२.२) ताइहसाऽ३ (१६.२.२६) दाशभिः० (८.२.१९) वासुमर्ता० (१०.२.१४) [2]हःसिवति ? [3]गृहपादीनि । हःसिवति ॥ ५ ॥

४५२. ग्नि प्रथमिनः ॥ ६ ॥

ग्निलिङ्गे साम्नि वर्गप्रथमिनः पर्वणो वर्धते । निहोता (१) वाइश्प० (१.२.११) निधृत्तानि । अग्नेरथम् (५) हुवओइ (१.१.३१) यज्ञमस्याऽ२३ (२.१.२२) ग्नि प्रथमिनः ॥ ६ ॥

४५३ ह ॥ ७ ॥

[4]हस्तोभवति साम्नि ग्निलिङ्गे वर्धते । अग्नेनान्त्ये (१.२.३३) निधृत्तानि । हहहोइ । स्ये । जमदग्निव्रते (आ. ४.२.१५) ह ॥ ७ ॥

४५४. नेह ॥ ८ ॥

नेहलिङ्गे पर्वणि वर्धते । इहाभूऽ२३४वाः(२.१.२१) चिन्त्यम् । [5]इहा-ऽ२ इहा (१३.२.२०) हा । [6]तार्क्ष्यमिहाऽ२३४३ (६.१.१,२) नेह ॥ ८ ॥

४५५. ओ टि ॥ ९ ॥

इकारे प्रत्यये-न वर्धते टवर्गिणि पर्वणि । मःहिष्ठम् (१५५)

---

1. हःसिस्वरेवति ख. घ.
2. हःसिवति ग. न
3. गृह्यादीनि ग.
4. ह. ख. न.
5. इहाइहाहाइहा. ग
6. तार्क्ष्यमिह ग.

नकिष्ट्वा (२७०) अभिद्रोणा (५०३) टवर्गिणि । [1]असिष्यद (५६३) [2]पूऽरेदघ्रि० (१४.२.१८) स्वयम् । योनिष्टे (३१४) औ टि ॥ ९ ॥

४५६. यवा ॥ १० ॥

यवाशिरायाश्च न वर्धते । यवाशिरम् (१२.१.२७) मकर्तवे (१२.१.२७) कदावसो (६.१.२०) यवा ॥ १० ॥

इति पञ्चमो दशकः ॥

---

४५७. वि ॥ १ ॥

वकारि च नीचे [3]प्रत्यये न वर्धते । ब्रह्मजज्ञा (८.२.१६) ब्रह्माऽ३इन्द्राहाउ[4] (१०.२.१५) ब्रह्मायाः–क्षत्रियाऽ२ः (११.२.३६) ग्रावाणोध (२.१.१४,१५) इयेधाऽ२३व (१.२.८) वर्हिषाऽ२३४दाः (१६.२.३०) नीच इति । ब्राह्माऽ२ब्राह्माऽ२ (११.२.३५) नीचायते उच्चप्राप्तस्य । वि ॥ १ ॥

४५८. एरूर्मि ॥ २ ॥

इकारात्परमूर्मिसंघातवति साम्नि न वर्धते । द्वादशे परीतायाम् (१४.२.१२) एरूर्मि ॥ २ ॥

---

1. असष्यद क.
2. पूदघ्र ग.
3. प्रत्यये प्रभृत्यासूत्रसमाप्तेः भाष्यं घ. न.
4. हाइ ख.

४५९. ष्ठि नेम्याः ॥ ३ ॥

ओष्ठि नेम्या न वर्धते । शुन्ध्युःपरिप (२९६) धिविष्टपेम (५१८) ओष्ठीति ? आच्छाऽ२वोमू (४.२.१२) राथाऽ२म्वाइष्वा (१६. २.६) ष्ठि नेम्याः ॥ ३ ॥

४६०. ढाज्जङ्घायाः ॥ ४ ॥

तद्धेः परं जंघानाया न वर्धते । अरतिम् (६७) परिस्तो (२६१) विपुरू (७५) यजिष्ठम् (१२) प्रभृतीनि । तद्धेः ? वृपेऽ३हाऽ३इ (९.२.११) याजाऽ३हाऽ३ (९.२. ११) जङ्घानायाः ? मनोदप्रभृतीनि । ढाजङ्घायाः ॥ ४ ॥

४६१. ष्टेऽन्ताक्षरे ॥ ५ ॥

क्ष्टेऽन्ताक्षरे प्रत्यये वर्धते । मारूऽ३४ (१२.२.२७) हार्दाऽ२० (११.२.२९) स्याताऽ२० (१४.१.३०) ताइशूऽ२१२३४. (१०.१.८) ग्राइग्वेऽ३होइ । (६.२.१७) अन्यत् । गृणी । ध्वरा । दधा । यःका (१०.१२३) उपाऽ३होइ (३.१.२८) प्रभृतीनि । ष्टेऽन्ताक्षरे ॥ ५ ॥

४६२. [1]संवायाः ॥ ६ ॥

संवायाश्चान्ताक्षरे प्रत्यये वर्धते । स्तुमृतये (१६०) वगोदुहे

1. सूत्रं ग. न.

(१६०) [1]अवीवृधन् (३४३) स्यरोचते (४६३) उपोषु (४८७) द्युमे२मिया (७,२,४) गोभिः (४८७) योनौ (५०३) कण्वेषु (२५२) लध्वित्यधिकारः । अन्ताक्षर इति ? [2]संवा२र्तया (१२,१,२०) [3] अवा२र्धया (१२,१,१) [4] यआ२विथा (१३,२,३१) संवायाः ॥६॥

४६३. निणः ॥ ७ ॥

[5] नकारिणोऽक्षरादन्ताक्षरे प्रत्यये वर्धते । मन्युंजनस्य (११३) स्तुपऊपुवः (३९०) आशिरम् । [6] निवृत्तानि । त्रिवरूथम् (२६६) अच्यंवारम् (५७२) भाष्यम्–देवो देवा (५२४) निणः ॥ ७ ॥

४६४. ऊष्मणि तवत्सु ॥ ८ ॥

ऊष्मणि प्रत्यये तवत्स्वक्षरेषु वर्धते । प्रवइन्द्राय (१५६) सखोयस्तोवर्गे[7] (४,२,१९–२४) मामी३या (५,१,३३) [8]आश्वौ३ह्ो (१४,२,२५) एहीमस्य (१५९) तास्सुतसो२ (६,२,२) गुर्विति ? जुहूमसि (१६०) महि । ऊष्मणि वद्व्यन्तरमिति ? विश्वस्यद् (४५)

---

1. अवीवृधत् ग. घ.
2. संवार्तांया ख.
3. अवर्धया ख.
   अवार्धयात् ग.
4. य आविधा ख.
   यआ३विधौ ग.
5. निकारिणः ग.
   अस्य सूत्रस्य घ. भाष्यं न.
6. निवृत्तानि ख. न.
7. वर्गे घ. न.
8. आश्वौनहो ग.

विश्वानम (१३७) [1]अश्वयेव (५१५) ग्रेपा (५२६) तवत्सु ? आसूर्यस्य (५५४) भाष्यम् । [2]विश्वेषाम् (२) ऊष्माणि तवत्सु ॥ ८ ॥

४६५. [3]अष्ट्यामाये ॥ ९ ॥

अकारषष्ठ्यां आये [4]स्वरे वर्धते । इममूषु (२८) यज्ञायाम् (३४) अकारषष्ठ्याम् ? चमि (५१७) [5]त्वमिन्द्र । मृज्याष्टमे (१५.१.१३) भाष्यम् । प्रमित्रायाम् (२५५) अष्टयामाये ॥ ९ ॥

४६६. मदे ॥ १० ॥

[6]मदेपुशायाश्चाकारषष्ठ्यां वर्धते । [7]प्रियंमित्रम् (३५) मदे ॥१०॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

४६७. स ॥ १ ॥

सपूर्वादक्षरान्मदेपुसाया वर्धते । पुरूहूताय (११५) दिवयय (३४८) सपूर्वात् ? मदेपुसा (४७५) स ॥ १ ॥

४६८. नेम्याः ॥ २ ॥

नेम्या वर्धते । नेमिः (९४) जातम् (५५०) [8]मन्द्र (५१५) नेम्याः ? वाधते (५४०) नेम्याः ॥ २ ॥

---

1 आश्वयेर ख.
2. विश्वेपा क. ख ग न
3. अष्ट्यायामे मे पु
4 स्वर्गे. ख
5 त्वमिन्द्रवृत्र ख त्वद्वृ ख
6 मदेपुमायाः ग.
7. प्रियंमित्राम् ख ग.
8 द्रोताम ख अमन्द्राताम ग अर्यंद्राताम. ग.

४६९. वि ष्टुभि ॥ ३ ॥

विशब्दस्त्रिष्टुभि वर्धते । विश्वाहिमाया (७५) विन्नृपत्ना (७७) विप्रायगा (४४६) गुविति ? विपुरूपे (७५) वि ष्टुभि ॥ ३ ॥

४७०. तिस्रः प्र ॥ ४ ॥

तिस्रसंघातवति प्रशब्दो वर्धते । अचोऽन्त्ये (१६.२.१२) तिस्रः प्र ॥ ४ ॥

४७१. यचु यरे ॥ ५ ॥

यकारादिन्यामृचि [1]यकारपरेऽक्षरे प्रत्यये वर्धते । प्रप्रथयम् (३५) स्ये-अप्रथयः (आ.३.२.११) यकारादिन्यां [2]प्र इति ? अत्रैव । यचु यरे ॥ ५ ॥

४७२. न षी ॥ ६ ॥

नशब्दवतः पर्वणो वर्धते हीषीवति साम्नि । यकारादिन्यामित्यधिकारः । आनायाऽ२३त् (३.२.२८) नत्वावज्रिन्, न जातम (आ.१.१.२) स्ये । नशब्दवतः ? सुनीती (१२७) हीषीवति ? [3]यद्यावइ (२७८) यकारादिन्याम् ? नवोहि (४१७) प्रभृतीनि । वैरूपाये प्रथमोचत्वात् । न षी ॥ ६ ॥

४७३. डि हौ ॥ ७ ॥

तृतीयो हिप्रत्यये वर्धते । याहीन्द्राऽ२३ (५.१.४) यकारादिन्याम् ?

1. यकारे परेऽक्ष० ग.
2. प्रथम इति. क. ख. ग. घ.
3. यद्यावई ख.

महित्री (१९२) हि हौ ॥ ७ ॥

४७४. स्तुव ॥ ८ ॥

-[1]स्तुवत्रिणायाश्च हिशब्दे प्रत्यये वर्धते । माहित्वाऽ३२३२३० (५,१,१५) स्तुव ॥ ८ ॥

४७५ रयिन्पूष्णायाः ॥ ९ ॥

.[2]रेफे प्रत्यये पूष्णायाः पदादिर्वर्धते । यिरि परे पूष्णायाः । परि (५६३) पदादिः ? [3]तिरेभन् (५२४) रयिन्पूष्णायाः ॥ ९ ॥

४७६ [4]पू स्ये हूवति ॥ १० ॥

पूलिङ्गायामृचि रहस्ये [5]हूवति पर्वणि वर्धते । अयं पूषान्त्ये (आ,२,२,१९) स्वरचतुर्थे (आ,३,२,१२) [6]पूलिङ्गायाम् ? नवोहि (४१७) प्रभृतीनि । यज्ञायथायाम् (६०१) ह्रस्व इत्यधिकारः । पू स्ये हूवति ॥१०॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

४७७. उन्द्राभ्यां ते ॥ १ ॥

[7]उत्स्थस्तोभाभ्या पर वर्धते वृद्धे प्रत्यये । चर्षणीनाम् (१४४) प्रक्षमुद (५८०) आनाभा० (३,२,२३) [8]उत्स्थस्तोभाभ्यामिति ?

---

1 भाष्यं घ न
2 भाष्यं घ न
3 तिरेभवन् ग
4 रिपूस्ये ग
5 हूरूत्वति ग
6 पुलिङ्गायाम क
7 भाष्यं घ न
8 इभ्यस्ता० ख

अग्नाइराऽ२थाऽ२म् (१.१.९) धियाव० (१.१.२४) उलोका० (१०. १.३४) गावः । योनौ (५०२) ह्रस्वमित्यधिकारः । उद्धाभ्यां तें ॥ १ ॥

४७८. इत् ॥ २ ॥

इत्थं गुरु वृद्धे प्रत्यये वर्धते [1]ऋहूवति पर्वाणि । ईडिष्वाहि (९३) [2]इन्द्रस्तम् । इन्द्रं धेनुं (२९५) इन्द्रो वज्री (२८९) [3]श्येनोनयो (४७३) देवान्गच्छन्तु (५४७) [4]ऋहूवति ! विश्वादधा (४६९) इत्थम् ! यज्ञाइव (७३) गुर्विति ! ज्येष्ठमग्निम् (८९) [5]वृद्धे ! सुतसोमायाम् । आदिरिति ! सहप्रन । [6]इन्द्रवायू (४६१) [7]वपरे नेत्यधिकारः । इत् ॥ २ ॥

४७९. प्रह्वाम् ॥ ३ ॥

प्रहृयसायां प्रत्यये वर्धते । इत्थं गुर्वित्यधिकारः । आइन्द्रामभाइ (४.२.१८) आइन्द्रा-स्याका० (५.१.२८) वाइश्वाश्रिया (१.२.४) वाइश्वाअपा (४.१.१४) प्रहृयसायाम् ! इन्द्रमर्च (५.१.२०,२२) प्रेपा (१५.२.४) इत्थमिति ! अश्वाबस्तो (१७.२.१२) गुर्विति ! [8]इयस्पते (५७९) प्रह्वाम् ॥ ३ ॥

---

1. ऋभ्भुवति ख.
2. इन्द्रास्तम् ख.
3. श्येनः ग.
4. ऋभुवति ख.
5. वृद्धेषु ख.
6. इन्द्रधायू ख.
7. व ख. ग. न.
8. पसमते ग.

महित्री (१९२) डि हौ ॥ ७ ॥

४७४. स्तुव ॥ ८ ॥

[1]स्तुवत्त्रिणायाश्च हिशब्दे प्रत्यये वर्धते । माहित्वा३२२२२० (५,१,१५) स्तुव ॥ ८ ॥

४७५ रयिन्पूष्णायाः ॥ ९ ॥

[2]रेफे प्रत्यये पूष्णायाः पदादिर्वर्धते । यिरि परे पूष्णायाः । परि (५६३) पदादिः ? [3]तिरेभन् (५२४) रयिन्पूष्णायाः ॥ ९ ॥

४७६. [4]पू स्ये हूवति ॥ १० ॥

पूलिङ्गायामृचि रहस्ये [5]हुहूवति पर्वणि वर्धते । अयं पूपान्त्ये (आ,२,२,१९) स्वरचतुर्थे (आ ३,२,१२) [6]पूलिङ्गायाम् ? नवोहि (४१७) प्रभृतीनि । यज्ञायथायाम् (६०१) ह्रस्व इत्यधिकारः । पू स्ये हूवति ॥१०॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

४७७. उद्भाभ्यां ते ॥ १ ॥

[7]उत्स्थस्तोभाभ्या पर वर्धते यृद्धे प्रत्यये । चर्षणीनाम् (१४४) प्रक्षमुद (५८०) आनामा० (३,७,२३) [8]उत्स्थस्तोभाभ्यामिति ?

---

1 भाष्यं घ न
2 भाष्यं घ न
3 तिरेभयन् ग
4 हिपूस्ये ग
5 ऋहूत्वति ग
6 पुलिङ्गायाम् क
7 भाष्यं. घ न
8 इम्यस्तो० ख.

अग्नाइराऽ३थाऽ३म् (१.१.९) धियात्र० (१.१.२४) उलोका० (१०.१.३४) गावः । योनौ (५०३) ह्रस्वमित्यधिकारः । उद्भ्राभ्यां ते ॥ १ ॥

४७८. इत् ॥ २ ॥

इस्थं गुरु वृद्धे प्रत्यये वर्धते [1]रुहूवति पर्वाणि । ईडिष्वाहि (९३) [2]इन्द्रस्तम् । इन्द्रं धेनुं (२९५) इन्द्रो वज्री (२८९) [3]श्येनोनयो (४७३) देवान्गच्छन्तु (५४७) [4]रुहूवति ? विश्वादधा (४६९) इस्थम् ? यह्वाइव (७३) गुर्विति ? ज्येष्ठमग्निम् (८९) [5]वृद्धे ? सुतसोमायाम् । आदिरिति ? सहप्रन । [6]इन्द्रवायू (४६१) [7]यपरे नेत्यधिकारः । इत् ॥ २ ॥

४७९. प्रह्वाम् ॥ ३ ॥

प्रहूयसायां प्रत्यये वर्धते । इस्थं गुर्वित्यधिकारः । आइन्द्रामभाइ (४.२.१८) आइन्द्रा-स्याका० (५.१.२८) वाइश्वाग्निया (१.२.४) वाइश्वाअपा (४.१.१४) प्रहूयसायाम् ? इन्द्रमर्च (५.१.२०,२२) प्रेपा (१५.२.४) इस्थमिति ? अश्वाचस्तो (१७.२.१२) गुर्विति ? [8]इयस्पते (५७९) प्रह्वाम् ॥ ३ ॥

---

1. ऋभ्भुवति ख.
2. इन्द्रास्तम् ख.
3. श्वेनः ग.
4. ऋभुवति ख.
5. वृद्धेपु. ख.
6. इन्द्रघायू ख.
7. व ख. ग. न.
8. पसस्ते ग.

४८०. सि दधे ॥ ४ ॥

[1]सकारिणि पादे [2]दधसंघाते वर्धते । इन्द्रधर्मे (१८२) त्रिश्वाय (२११) विश्वादधा (४६९) देवाचीः (४७०) देवेभ्यस्सो (५२१) सकारिणि ? इन्दुरिन्द्राय (४८९) जीवाज्यो (२५९) सिद्धग्रहणादग्ने-रथादीनां निवृत्तिः । दधस्ये । दसेसमिन्दुभिः (३८४) [3]चिकेतदा (१०१) गुर्वित्यधिकारः । सि दधे ॥ ४ ॥

४८१. माघोषे ॥ ५ ॥

[4]मकारोऽघोषे. प्रत्यये वर्धते । मापोऽ२३४वा (४.२.१९–२४) मासीऽ३या (५.१.३३) माक्रातूवी० (१७.२.४) मापाऽ३हाइ ताऽ२३४या (८.१.१०) अघोषे ? मना (५५७) वृद्धे ? मकर्तवे (१२. १.२७) माघोषे ॥ ५ ॥

४८२. एवज्जारायाः ॥ ६ ॥

एवत्या जारायाः परं वर्धते । उत्याम् (१७.२.१६) यस्ते (४७०) अन्वये । एवत्याः ? प्रतुद्रव (५२३) [5]पवस्त्रमा (५७८) उक्थेभिः (६८) देवस्य (३२५) मेडिम् (३२७) प्रह्वामित्यधिकारः । एव-ज्जारायाः ॥ ६ ॥

---

1. मकारिणः क. ख. ग.
2. दधस्य संघाते ख.
3. चिकेतडा ग.
4. मकारे ग. घ.
5. पवमा ख.

४८३. [1]श२स्तुडः ॥ ७ ॥

शंस्विति साम्नि तुडः परं वर्धते। गिरागिरा (३५) क्वेयथा (२७१) [2]शंस्विति ? यजिष्ठम् (११२) शंस्तुडः ॥ ७ ॥

४८४. सा ॥ ८ ॥

सावति पादे तुडः परं वर्धते। आऽतनिश्वाओजसाऽ३ (१०.१.९) सिन्धुः (५१४) इन्दोधारा (५७१) तुडः परमिति ? अत्रैव। सावति ? इन्द्रद्युम्नि (११६) सा ॥ ८ ॥

४८५. तद्धि तखिट् ॥ ९ ॥

तद्धिविद्धायास्तकारोपान्त्याया वर्धते। आइन्द्रोविश्वाभिरूतिभिः (७.१.११) आइन्द्रस्त्वदुत्तराम् (५.२.३०) प्रवइन्द्रायाम् (४४६) तकारोपान्त्यायाः ? इन्द्रायसोम (५७८) [3]एतावत् (३१०) तिष्ठादेवो० (२.१.२६) इन्द्र२समत्सु (२६९) [4]तद्धिविद्धाया इति ? देवंदेवत्रा० (३.१.३७) तद्धि तखिट् ॥ ९ ॥

४८६. स्यन्तिनि ॥ १० ॥

सकारे प्रत्यये वर्धते वर्गान्तिनि पर्वणि। वामो० (६.१.३३) वासुमर्ता० (१०.२.१४) नासो (१४.१.२५) दासो० (१६.८

---

1. शस्तुडः ख.
2. यंस्त्विति ग.
3. [illegible]
4. [illegible]

१०,११,१२) त्रिः। आश्चर्यस्य (१६.२.६) प्रस्तावादित्यधिकारः। वर्गान्तिनि ? वसोस्तोत्रम् (२२८) स्यन्तिनि ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

४८७. नी सुज्यन्ते ॥ १ ॥

नीचः सुशब्दो वर्धते द्वितीयान्ते पर्वणि। सुपर्णः (४१७) सुताय (५४५) सुतस्सुद (५७४) द्वितीयान्ते ? [1]सुतायमा (५४५) नीच इति ? [2]सुनीती (१२७) नी सुज्यन्ते ॥ १ ॥

४८८. पिनोऽवृद्धे ॥ २ ॥

पिनः प्रस्तावात् अकारो वर्धतेऽवृद्धे प्रत्यये। तपानोदे (३९) आपोऽ३–वसाऽ२ (१४.१.३०) त्रामतिधारया० (१५.१.२७) [3]वापरिको० (१५.१.३०) पिनः ? तवाहऽसो (५१६) अवृद्धे ? प्रतुद्रव (५२३) अकारः ? ऊधुम (११.२.१८) पिनोऽवृद्धे ॥ २ ॥

४८९. मौ ॥ ३ ॥

दीर्घकृष्टे प्रत्यये वर्धते। अरङ्गमा (३५२) [4]अयासः। अकार इति ? पित्राऽरसु० (३.२.२१) मौ ॥ ३ ॥

---

1. सुदाय मा ख.
2. असुनीती ग.
3. वापरिको ख.
4. यास्सः ग.

४९०. नौ ॥ ४ ॥

विकृष्टे प्रत्यये वर्धते। आताऽ२३४५इह्राऽ६५६त् (८.२.२१) माताऽ२३४५इनाऽ६५६म् (१५.२.७) आवाऽ२३४हाइ (१५.१.३) याथाऽ२३४हाइ (७.१.२५) तास्थूऽ२३४पा—च रथन्तरे (आ.२.१.२१) अकार इति ? ओणाऽ२३४योः (१२.१.३७) आदिरिति ? शहव्यदोऽ२३४० (३.१.२३) नौ ॥ ४ ॥

४९१. [1]हे ॥ ५ ॥

[2]हशब्दे प्रत्यये वर्धते। [3]इहवासन् (२८४) [4]सहइन्यन् (५४०) हे ॥ ५ ॥

४९२. [5]ङु भौ वान् ॥ ६ ॥

[6]सर्वे स्वरा भिशब्दे [7]प्रत्यये वान्तस्य पर्वणो वर्धन्ते। अभिगत्सम् (२३६) रथन्तर आदिः (आ.२.१.२१) सिमायायाम् (महा.१) अभिवाणी (५७७) [8]पदान्तरतः पादादिरित्यधिकारः। ङु भौ वान् ॥ ६ ॥

४९३. दूरे ॥ ७ ॥

[9]दूरे प्रत्यये वर्धते। [10]नारमोइ (४.१.३२) द्विः। निपर।

---

1. हो. घ.
2. हेशब्दे क. ख. ग.
3. इहसन्वन् ग.
4. सहइन्यन् ग.
5. न्दु. भौ. क. ख. ग.
6. भाष्यं घ. न.
7. प्रत्यये ग. न.
8. पादान्तरतः ख.
9. निदूरे ख
10. नारामोइ. ख.

अकार इति ? पाहमोऽ३इ (४.१.३२) पवस्व । प्रनइन्दो (५०९) दूरे ॥७॥

४९४. जिरे ॥ ८ ॥

द्वितीयपरे वर्णे प्रत्यये वर्धते । [1]वाद्विविद्धाइ (१.१.२६) सामदिरो (१४.२.२३) सामुद्रव्या (९.१.१७) आनीकया० (२.२.३०) [2]आरतिम् (२.१.१०) स्तौपे (५) ज्योतिः (५४) जातवेदः (४०) [3]*शार्द्धप्रभृतयः । द्वितीयपरे ?* शुवदश (५७०) *संगमेच* (१४३) सुतासोमाधे (१६.१.१६) अवृद्ध इत्यधिकारः । जिरे ॥ ८ ॥

४९५. खिडौ वृद्धे ॥ ९ ॥

खिडौ च वृद्धे प्रत्यये वर्धते । आरातेः (१.१.१३) माहाइनाम् (१०.१.२२) श्नायाऽ३ (८.१.२६) आश्शूनाऽ३० (८.१.२६) निवृत्तानि । तरुताऽ३ (७.२.१७) दतुत्वाऽ३ (१०.२.३२) [4]धमानाऽ३ः (९.१.८) पुरुहूता (३.२.१) ज्योतिषाऽ३ (२.१.३७) अविदत् (९.१.११) प्रभृतयः । खिडौ वृद्धे ॥ ९ ॥

४९६. अष्ट दे ॥ १० ॥

अष्टाक्षरे पादेऽकारो वर्धते । सापर्यन् (५.२.२२) [5]आर्यम्णा

---

1. नद्विविद्धाइ ग. दाद्धप्रभृ० ग.
2. आरतिः ख.
3. वार्धप्रभृ० ख.
4. धामानः ग.
5. आर्यमण. ख.

(७.१.१७) आयती (८.१.२४) पाऽ५न्तम् (४.२.१८ १) अष्टाक्षर इति १ त्वमग्ने (४१) वीरम् (४०५) अष्ट दे ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

---

४९७. मागादिः ॥ १ ॥

मागायताया आदिर्वर्धते । आदिप्रकरणे आदिग्रहणं नान्यद्वर्धत इति ज्ञापयति । [1]चाइतिष्ठम् (२.१ १०) [2]भातानाम् (८.१.६) इन्द्रंग्नी (३८२) वात्संन (६.१.३७) आलपिं (७.२.१३) आजरे (१०.१.२०) ओजोनृ० (११.१.७,८) मागादिः ॥ १ ॥

४९८. स्ये पश्चिन्याः ॥ २ ॥

रहस्ये द्वैधं पश्चिन्या एव [3]मागायताया वर्धते । धर्ता (आ.१.२.४) आशस्तिहा० (आ.२.१.११) आदुग्धा० (आ.२.१.२१) व्रतान्त्यायाम् । निधनानि । अरुरुचत् (आ.३.१.९,१०) कश्यपपुच्छे (आ.५.२.२०) उदित्यं जातीपञ्चे (आ.६.२.१९) हिशब्दस्याभित्वायाम्[4] (आ.१.१.१३) स्ये पश्चिन्याः ॥ २ ॥

---

1. चीतिष्ठम् ग.
2. प्रातानाम् क ख.
3. मापायाः ग
4. अभित्वायाम् उ इत्यधिकमुपलभ्यते. ख.

४९९. स्थायां वार्हतमु ॥ ३ ॥

अन्तस्थायां प्रत्यये द्वैधं वार्हतमेव वर्धते उकारश्च । प्रायम्० (२.१.९) [1]हारी० (८.१.२२) हार० (६.२.२३,२४,२५) ववक्षिथ (३१२) न्यग्वाहू (२७९) पुरुस्पृहम् (५१७) पूवक्षतः (९.२.३३,३४) निघृत्तानि । नियुञ्ज० (३.१.६) नियक्र (१३.२.२६) वियश्शु० (१३.१.२१) वओहते (२.१.२४) यइन्धते (२.१.२८) लोप उत्तरकालः । पुरुहूता (.३.२.१) ररिमाते (१२४) करइद (११.१.३०) [2]शवसेव्व (११.१.२०,२१,२४,२५) दिविसद्भूः (१२.२.५,६,७) पवस्वसोम (११.२.२०, २१) पवस्वम (१३.१.२०) अव्यंवारम् (१७.१.३०) गावस्सच (१२.१.६) गावोमिमन्ति (४७१) ह्रस्वमित्यधिकारः । स्थायां वार्हतमु ॥३॥

५००. उव्ज्योतेः[3] ॥ ४ ॥

उपशब्दो ज्योतेर्वर्धते । ऊपश्रुधि (७.२.३५) ऊपत्वाका (११.१.१०) अन्यत् । उपह्वराइ (४.१.२९) द्विः । उपत्वाका (११.१.९,११) उपमान्दे (१०.२.२०) उव्ज्योतेः ॥ ४ ॥

५०१. [4]ह्र सण् ॥ ५ ॥

[5]ह्रवति पर्वणि द्वैधं सण्वेव वर्धते । [6]आग्निह्रर्व्या (१.२.१५)

---

1. हारीप्रभृति करइपर्यन्तं ग. न.
2. स्वसेप्र. क.
3. ज्योतेः ग. घ.
4. ह्रसति. ग.
5. ह्रमयति. ग.
6. मिरितिहि. घ.

निवृत्तानि । गृणानोह (१.१.१) द्विः । सहसोजा (३.२.१४.१५) वाजेवादिकम् । द्विः । वृषणम् (५६६) हसण्णिति ? आशस्तिहा (८.१.३३) द्विः । वृषणंवसु (४१८) त्राहाथानाम् (२.१.२९) हातेबृहत् (१०.२.९) पदादिरित्यधिकारः । ह सण् ॥ ५ ॥

५०२. नाम् ॥ ६ ॥

न अंशब्दो वर्धते । यंमित्रम् (८८). तंवृषभ (११.१.५) समिधानः (१.२.२९) समुद्रेवा (१५.१.७) गंबहुलम् (१५.१.१०) ज्योताविति ? शम् अह्ने । अंशब्द इति ? आमर्तियम् (३.१.३७) नाम् ॥६॥

५०३. वरे गुरौ ॥ ७ ॥

वकारपरेऽक्षरे प्रत्यये गुरौ न[1] वर्धते । धन्वेव (६.२.२९) शुक्रा० (१६.१.३५,३६,३७) अव्यंवारम् (१७.१.३०) [2]वकारपरे ? आग्नेत्रातः (२.१.१,२) [3]शाम्भु० (५.२.८) गुरौ ? आप्नवान[4] (१.१.३१,३२) तदावृणी (१३८) [5]सणीत्यधिकारः । वरे गुरौ ॥ ७ ॥

५०४. दुपे ॥ ८ ॥

[6]दुपेहायाश्च न वर्धते । स्तोता । मनए० (१७.१.२४) यस्सो ।

---

1. न. ग. न.
2. वकारे. ख. ग. घ.
3. शम्भु. ख.
4. आप्नवानत् ख.
5. स क. न
6. दुपेभायाश्च क. ख. ग. घ.

निवृत्तानि । द्रुपेहादीनि । द्रुपे ॥ ८ ॥

५०५ अनी व्यम् ॥ ९ ॥

[1]आनीकायाः व्यञ्जनान्तं न वर्धते । शम्मध्यमम् (१७.२.७) यस्सुक्षिती (४८२) [2]ष्ठमूहाइर्वो । ह्रस्वमित्यधिकारः । अनी व्यम् ॥ ९ ॥

५०६. वेः ॥ १० ॥

मन्द्रात्पराया [3]आनीकायाः द्वितीयपरेऽक्षरे प्रत्यये वर्धते । हिन्वन्त्व (५७०) [4]सामदिरः (४१४) धिविष्टपे (५१८) पुरोजिप्रथमे । (१६.१.७) मन्द्राचेव द्वितीयपर इत्यधिकारः । वेः ॥ १० ॥

इति दशमो दशकः ॥

इति [5]सामतन्त्रभाष्ये पञ्चमः प्रपाठकः ॥

॥ अथ षष्ठः प्रपाठकः ॥

५०७. उणो धुः[6] ॥ १ ॥

उणः पराणि वर्धन्ते । धुशब्दवत्या [7]आनीकयाः । सिन्धुर्नापाइप्यआऽ३१उवाऽ२३ (१४.२.२०) [7]आनीकाया इति ? साइन्धुर्नपिप्येअर्णसा० (१४.२.२२) उणो धुः ॥ १ ॥

---

1. आनीकयायाः ख. ग.
2. ष्ठमूभाइर्वो. ग.
3. आनीकयायाः ख. ग.
4. सामदिरोप्रभृति उणोधुः इत्यग्रिमसूत्रसमाप्त्यन्तं घ. न.
5. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
6. धुः ख.
7. आनीकायायाः क. घ.

५०८. [1]चं प्सुण्यादेः ॥ २ ॥

चंलिङ्गे साम्नि प्सुण्यादेः [2]पर्वणः आदेः पराणि वर्धन्ते । चन्द्रमा आये (११.१.३१) चं प्सुण्यादेः ॥ २ ॥

५०९ मे ॥ ३ ॥

　　　　　　१　　२
मेशब्दो वर्धते । वित्तम्माआउवा (११.१.३१) मे ॥ ३ ॥

५१०. वृषा ॥ ४ ॥

वृषासङ्घातस्य [3]च पर्वणः आदेः पराणि वर्धन्ते । [4]ग्निश्चिकितिः (४४७) [5]वृषापव (४६९) वृषा ॥ ४ ॥

५११. आ हि ॥ ५ ॥

[6]आकारः (?) सकृत्कृष्टान्तस्य च पर्वणः आदेः पराणि वर्धन्ते । क्रतुवित् (५७८) तविषम् (३८२) आ हि ॥ ५ ॥

५१२. स्वन्धः ॥ ६ ॥

चतुरक्षरस्य पर्वणः अन्धस्वरो वर्धते । [7]आदेः पर इत्यधिकारः ।
२ १ २　　　　　　　२ १ २　　　　　　२२१ २
वसोराधा (१.२.३६) [8]ग्निमाइन्धाता (४.१.१३) माताचामौ[9] (८.१.१३)
२ १ २　　　　२ १ २　　　　　　　　२ १ २
हुवाइहोवा । ध्रुवा-स्थूणा०[10] (७.२.२०) ऊर्जाम्पाता (१.२.२७)

---

1. चप्सुण्यदि. ग चंसन्नादेः घ.
2. पर्वणः ख. न.
3. च ग. न.
4. धनिश्चि. ख.
5. वृ पापया. क. ग.
6. आकारम्. ख.
7. आदेः पर इत्यधिकारः ग. न..
8. निमाइन्धाता. क. घ.
9. मौ क. न.
10. स्थूणा. ग.

[1]प्रमित्रायाम् (२५५) मेडिम् (३२७) [2]वृषापावा (१२.२.२९) यक्षाइयासा (२.१.३२) रुपाइर्दूर्वां (८.२.२९) स्वादाइष्ठाया (१२.२. १४,२१) धनूष्टान्वा (१६.१.३५) स्ये-चर्पणीधृतम् (३७४ आ.२.१.१) कयानायाम् (आ.६.१.४) चतुरक्षरस्येति ? नेमिः प्रभृतीनि । अन्धस्वरस्येति ? नजागृविः (५१४) घन्धः ॥ ६ ॥

५१३. ग्यचु ष्टिनस्तत्रे ॥ ७ ॥

प्रथमादेः कृष्टिनः पर्वणः तत्रसंघाते वर्धते । तत्रपूया (१४८) अभिप्रशर्थ (२७९) देवानीः (४७०) निवृत्तानि । उपोपुजातमप्रभृतीनि । ग्यचु ष्टिनस्तत्रे ॥ ७ ॥

५१४. सचन् ॥ ८ ॥

सकारान्तस्य च पर्वणः [3]कृष्टिनः आदेः पराणि वर्धन्ते । इनीमसी (१७६) मदेपुस (४७५) सुपावसो (५१२) पवित्रेसो (४७५) द्विः । सकारान्तस्य ? अभिवत्सम् (२३६) माध्यम्-अपोवसा (५११) सचन् ॥ ८ ॥

५१५. अचु नवृद्धयोर्नावि ॥ ९ ॥

आदिर्वर्धतेऽवृद्धयोः प्रत्यययोरनौकारपरे[4] पर्वणि । गार्हपताऽ३इ

1. प्रमित्रा प्रमित्रायाम्. ग.
2. वृषापत्र् ग.
3. कृष्टिनः ग. न. आदेः कृष्टिनः रा.
4. अनौपरे रा. ग.

(१.२.३२) जातःपृच्छाऽ३त् (६.१.८) [1]ऊपोपुजाऽ३ (२.१.१३) आरमिन्द्राऽ३ (३.२.९) राम्वृपभाऽ३म् (१७.२.१६) [2]अचिक्रदायाम् (४९७) नदीदिवः (४२) त्वङ्सन्वृपन्[3] (१२०) आदिद्वन्द्वे (२८८) [4]सहस्रधा (४८१) अमिवत्सम् (२३६) [5]गृहादीनि । भाष्यम्-ण्वन्द्व (५४०) [6]अच्वृद्धयोरिति ? दधन्वाँयः (५१२) सुपावसोम (५१२) पवमान (५४०) इन्द्रंवाणीऽ३ः (५.२.२४) तत्रादीनि । अनौकापरे ? आदिद्वन्दा (८.१.६) धर्तारंव्या (८.१.६) अवाहन्ना (१३.२.३३) अनु नवृद्धयोर्नावि ॥ ९ ॥

५१६. [7]आनौष्ठ्ये ॥ १० ॥

[8]आकारो वर्धतेऽनौष्ठ्याद्ये [9]पर्वणि । आजातासौ (२.१.१९) [10]आविवासाऽ३४ (२.१.१) [11]आकारः ? वृपाधर्माऽ३ (१४.१.१३) चत्वारि (५६०) दधन्वादीनि । अनौष्ठ्याद्ये ? स्वादिष्ठया (४६८) [12]अचिक्रदायाम् (४९७) अनौकारपरे ? यदाद्वितीये (८.१.६)

---

1. उपूपुजा ख.
2. आचिक्रदायाम् ख. ग.
3. चराज. ग. अधिकः पाठः
4. साहस्रधा ख.
5. प्रहादीनि ख.
6. इतः प्रभृत्यासूत्रसमाप्ते भीर्ष्य घ. न
7. अनौप्ठ्ये ग.
8. आकारे. क. अकारे ग.
9. अनौष्ठदेः ग.
10. आवितासा. क
11. अकारः घ.
12. आचिन्दायाम्. ख.

आनौप्ये ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

५१७. दित् ॥ १ ॥

दिच्छन्दो पर्धते । आदाइद्वन्दाऽ२३ (८.१.७) कृष्टिन इत्यधिकारः।

दित् ॥ १ ॥

५१८. [1]नि खट् ॥ २ ॥

[1]नि प्रत्यये खड्वर्धते । [2]असोमम् । इन्द्रसोमम् (१९१) ज्यादेः ? सुतासोयेऽ२ (६.१.४) नि खट् ॥ २ ॥

५१९. [3]ओ स चु सर्वम् ॥ ३ ॥

५२०. इदुर्वादेर्नइषु ॥ ४ ॥

इस्थगुवदिः [4]पर्वणः सर्वाणि वर्धन्ते । नइपुवति पर्वणि । [5]देवावीर .(४७०) विश्वे यस्मिन् (८५) [6]मित्रोनय (४२६) तेनापय (४७०) इस्थगुवदिः ? विपामग्रे (५५१) नइपुवति ? इन्द्रो विश्वस्य (३५९) इन्द्रंवाणीः (१९८) देवेपुधी[7] (३५५) इदुगुवदिर्न-

---

1. भाष्यं न.
2. भाष्यं क. ग. घ. न. सूत्रभाष्ये ख. न.
3. क. ख. कोशयोरुपलभ्यमानोऽयं भागः मन्ये तृतीयसूत्रस्य भवेदिति। तृतीयसूत्रस्य भाष्यं नोपलभ्यते।
4. पर्वणि. घ.
5. देवचीर. ग.
6. मित्रोनाया क. ख. मित्रानया. ग.
7. धी ख. न.

इपु ॥ ४ ॥

५२१. आयः ॥ ५ ॥

आयादेश्च पर्वणस्सर्वाणि वर्धन्ते । रायास्पूर्धाऽइ (९.२.२) वायूमारोऽ३१२३ (१३.२.१३) [1]आयादेरिति ? जातःपृच्छाऽ३त् (६.१.८) आयः ॥ ५ ॥

५२२. [2]नान् ॥ ६ ॥

न अन्शब्दो वर्धते । त्वङ्सन्वपन् (१२०) आदिद्वन्द्वे (२८८) अथाहन् (४९५) ण्यन्वजन (५४०) ग्यादेः ? [3]वसुत्वानौ (८.१.१३) नान्-॥ ६ ॥

५२३. अडिनोऽविपुह्यत ॥ ७ ॥

पदमद्वितीयस्यान्धस्वरस्य द्वैधं [4]अविप्वेवाक्षरेपु वर्धते [5]हकारिण्यामृचि [6]अतशब्दिनि गीते । एपाग्राक्षाऽ३४२ (११.२.३७) धर्तादाइयाऽ३ (१६.२.१९) [7]अभीनोवाऽ३१२३४ (१६.१.२८) स्ये-[8]वसाव्याआऽ३४ (आ ३.१.५) निवृत्तानि । अमृतंजाप्रभृतिपु । अग्नेप्रमृपे (५३) [9]मघङ्रयाऽ३१२३४इ (१२.१.४) प्रधन्वावाऽ३ (११.२.१७) हकारिण्याम् ? तच्चक्षुपि । अतशब्दिनि ? अपान्नपाऽ३

---

1. आयादेरिति ख. न.
2. नात्. ग.
3. वसुत्वाना. ख. ग.
4. विप्वेर क. ख. घ.
5. हकरिण्यतशब्द. क.
6. अन्तश० ख.
7. अर्तीनो. ग.
8. वासव्ये क. ख.
9. मर्घरयिपिड. ग.

(२.१.३३) [1]रयिमर्प (५४९) पदमद्वितीयस्येति । श्रताःपार्थूऽ३ः (१०.२.२५), तिधाद्तार्इभीऽ३ः (७.१.२१) क्रुष्टिन इति । वसोराधादीनि । ह्यादेस्तु विशेषः । अडिनोऽग्निपुद्यत ॥ ७ ॥

५२४. व्यम् ॥ ८ ॥

तालव्यं वर्धते । मश्हिष्म् (१५५) ऊतीमदा (१६९) [2]आदीमायन् । (५३७) द्वितीयमित्यधिकारः । व्यम् ॥ ८ ॥

५२५. [3]यक्षि डेव ॥ ९ ॥

[4]यक्षिशब्दवत्यामृचि पादोपान्त्यमेव वर्धते । रम्रचेताः (६१) स्ये-अर्यपूपायाम् । सिद्धग्रहणादन्येषां निवृत्तिः । यक्षि डेव ॥ ९ ॥

५२६. [5]ज्यो नन्दे ॥ १० ॥

ज्योतिपायां नन्दे वर्धते । दतुत्वा (३९८) यज्ञायाम् । निवृत्तानि । ज्योतिपादीनि । सखायस्तो (३८७) अविदत् । स्वरीयस्तु । ज्यो नन्दे ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

---

1. रयिमर्पा. ग.
2. आदीमायन घ. न.
3. यक्षिडेव क. यक्षिरिडे स्यच. घ.
4. यन्डन्द. क. यक्षा शब्द० ग यक्षश० ग.
5. सूत्रं घ. न.

५२७. रा ॥ १ ॥

रालिङ्गायामृचि वर्धते । गिरामहा (२६५) [1]गोपते (४०२) सुभग (१११) पुनानोअ (४६३) अमृतम् (३५) इन्द्रंद्य (४९४) प्रतिषेध्यम् । रा ॥ १ ॥

५२८. ज्यन्ते ॥ २ ॥

[2]जकारिण्यामृचि अन्ते न वर्धते[3] । तमध्वरा (१७) [4]शुक्रस्यत्वा (३४४) ज्यन्ते ॥ २ ॥

५२९. रिणि नेः ॥ ३ ॥

२ १ १र

रिणि गीते गतेः परोऽन्त्यो न वर्धते । [5]गिराइर्नयौ (१०.२.२६) हन्तिरक्षः (५४०) वरिवस्क (५४०) नमेगिरा (२३८) [6]अभिश्रियः (४८९) पादमध्यस्येत्यधिकारः । रिणि नेः ॥ ३ ॥

५३०. यिणः ॥ ४ ॥

२ १ २

यकारिणः पर्वण [7]इणः परोऽन्त्यो[8] न वर्धते । प्रदाइवियै (२.१.२५) मदाय (४७३) मधारया (४६८) यपातवे (४६८)

२१ १ २

वसुविदम् (२५३) गदैव्यम् (५८३) पृगायता (७.१.१७) गोद्य

1. सोपते क.
2. जकारिसामृचि क.
3. वर्धन्ते ख
4. शुक्रास्य ग.
5. इतः प्रभृत्याग्रिमसूत्र भाष्यगतवर्धतपर्यन्तं फ. न.
6. अभिश्रिया ग.
7. इणः ग. न
8. अन्त्यो ग. न.

(३९३) स्वाराया (१२.२.२९) पादमध्यस्येत्यधिकारः । यिणः ॥ ४ ॥

५३१. इण्याम् ॥ ५ ॥

[1]इकारिण्यामृच्यन्त्यो [2]न वर्धते । धिधावति (१७.१.३०) भिरूतिभिः (७.१.१२) [3]विसेनाभिः (३३४) तिधीतिभिः (स्तोमः) कृष्टिनो विशेषः । यक्षि (६१) इन्द्रमभि (१५५) पदादेरित्यधिकारः । इण्याम् ॥ ५ ॥

५३२. के ॥ ६ ॥

केवति च साम्नि न वर्धते । इन्द्रग्रीवायाम् (आ. ६.२.१९) के ॥ ६ ॥

५३३. अघोषादी नडिनोर्भिष्वगौ ॥ ७ ॥

अघोषादि (दिनी ?) अन्त्येऽक्षरे न [4]वर्धतेऽडिनोः प्रत्यययोः । [5]स्तौभिकेष्वप्रथमे प्रत्यये । [6]दिदेधक (५४) चचेततुः (१५४) शतक्रतुः (२५७) अपत्वचम् (४९१) व्रतस्पुपः (२३३) समाशवम् (२४५) शचीपते (२५३) अडिनोः-? ऊर्जा (३६) [7]शतक्रतुम् । (१५५) यएतश (२६८) [8]उपास्वासा (८.१.२३) मरुत्वते (४६९) अघो-

1. इतः प्रभृत्यग्रिमसूत्रभाष्यगत वर्धतेपर्यन्तं घ. न.
2. अन्ते. ग.
3. वसेनभिः ग.
4. वर्धते क. घ.
5. स्तौभिष्वक्षरेषु. क. ख. ग.
6. दीध. क. ग.
7. शतक्रतुः क.
8. उपास्त ग.

पादी नडिनोर्भिष्वगौ ॥ ७ ॥

५३४. वि ॥ ८ ॥

वकारिणः पर्वणः [1]इणः परोऽन्त्यो न वर्धते। [2]वलादधि (३.२.१४) पिबाइमम् (५.२.१६) [3]पिबातुव० (४.१.११) पताइ-पिबाऽ३ओऽ२३४वा (११.१.४) बाधते (४४०) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः। वि ॥ ८ ॥

५३५. वि ॥ ९ ॥

विशब्दश्च न वर्धते। आविवासाऽ२३० (२.१.२) तुविकूर्मिम् (३५४) प्रदाइविये (२.१.२५) रथंविष्व (५५४) प्रथमोचम्। वि ॥९॥

५३६. असु प्रथमात् ॥ १० ॥

असुशब्दः प्रथमात्परो न वर्धते। इन्द्रसोमम् (१९१) छयापवस्व (४६८) इन्द्रसोमः। मान्यस्मै (३२२) प्रथमादिति ? सहस्रधारम् (५८१) [4]रथीरसि (४१) कृष्टिनो विशेषः। ऋतावसो (२५५) न ओजसा (४६९) नडिनोर्भिष्वगावित्यधिकारः। असु प्रथमात् ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

---

1. इकारिणः
2. वलादवि. क. वधादधि. ग.
3. पिवास्त्व. ग.
4. रथिरः सि ख.

५३७. धि ॥ १ ॥

[1]धकारे च न वर्धते । शुद्धंशुद्धे (९.२.८) सहस्रधारम् (५८१) विश्वादधानः (४६९) नडिनोर्मिंष्वगावित्याधिकारः । धि ॥ १ ॥

५३८. उणो गिपूर्वायोवत्यां नरिस्रु[2] ॥ २ ॥

उणो गिपूर्वात्परं न वर्धते । योवत्यां नरिस्रुशब्दः । सुभगभाऽ३ (३.१.३६) आदिद्वन्दा (८.१.६) धर्तारंन्या (८.१.६) अवाहन्ना (१३.२.३३) उण इति ? अत्रैव । गिपूर्वात् ? तमर्तियऽ३ः (८.१.५) योवत्याम् ? त्रिणंभृ (३२७) नरिस्रुशब्दः ? हरिःसुजानः (५५८) उणो गिपूर्वायोवत्यां नरिस्रु ॥ २ ॥

५३९. व्यात् ॥ ३ ॥

[3]वीव्रति गीते न वर्धते । आदेः परमित्यधिकारः । आकारोच्चम् । वन्दद्वीराय (३६०) [4]वीव्रति ? अर्कोपान्त्ये (आ.२.१.३३) व्यात् ॥३॥

५४०. रौ ॥ ४ ॥

स्वरौ न [5]वर्धेते । पिबाद्रुमपू (५.२.१६) सहद्रुन्वन् (५४०) सुताइमे (५६६) द्विः । यस्त इन्दो (४९५) माप्यम् । ह्रस्वस्य वृद्धि-

---

1. धकारो न. ग.
   भाष्यं घ. न.
2. पु. ग.
3. विव्रति. ग.
4. वीत्येके । काचान्त्ये. ख.
5. वर्धेते. ग.

[1]प्रतिषेधः । गोपते (४०२) [2]वसव्ये (२९८) कृतविशेषत्वात् । स्वराविति ? मान्यस्मै (३२२) रौ ॥ ४ ॥

५४१. ह्रोवि ॥ ५ ॥

होवि च प्रत्यये न वर्धते । पुरूतामौ (१.२.१) धियायूजौ (६.२.९) अगोहायौ (१०.२.२६) नमाइगाइरौ (६.२.९) [3]गिराइर्नावौ (१०.२.२६) इन्द्रौहो० (४.२.२२) आश्वौहो० (४.२.२२) ह्रोवि ॥५॥

५४२. [4]ए भेषु ॥ ६ ॥

एकारः स्तोभेष्वक्षरेषु न वर्धते । [5]अस्माभ्यमूतयेमहे (१०) शचीपते (२५३) पात्यग्निः (६१४) स्तोभेष्विति ? पर्यूषु (४२८) ऊर्जांपते (३६) प्रथमिनीत्यधिकारः । ए भेषु ॥ ६ ॥

५४३. [6]स्र हृणि ॥ ७ ॥

[7]ऋकारस्सकारिणि पादे द्वैधं हवत्येव गीते वर्धते । पुरुस्पृहम् (२९८) त्रहानृभिः (४११) निवृत्तानि । चतसृभिः (३६) तुग्रवृता (५६) [8]सुवार्दशम् (६.१.२६) [9]यसेनृभिः (२७९) त्वर्सन्नृपन्

1. प्रतियो ख.
2. वासव्ये ख. ग.
3. गिरा.नेवौ. ख.
4. एतेषु. ग.
5. अस्मभ्यमू. हवामहे. क ग. ग. घ.
6. स्पृहृणि क. ख.
7. इकारस्य क. ऋकारस्य. ख. ग. घ.
8. सुवर्हशाम् क.
9. सेनृभिः ग.

(१२०) प्वन्वृजन (५४०) सकारिणि ? गंभृ (३२७) वोनृ (?) (३२०) श्वताःपार्थूऽ३ः (१०.२.२५) सृ हणि ॥ ७ ॥

५४४. अमवति ॥ ८ ॥

अंशब्दस्य द्वैधं अवत्येव गीते वर्धते। अस्माकम् (२९८) [1]क्षारंगवे (११८) भाप्यम्–[2]छन्यम् (२५५) निवृत्तानि। सुतश्राधा (५.१.१२) वृत्रश्हाना (७.१.२०) पमश्स्थिर[3] (३२७) शुद्धंशुद्धे (९.२.८) समाशतम् (२४५) [4]विश्वासाहम् (१५५) इन्द्रसोमम् (१९१) अमवति ॥ ८ ॥

५४५. [5]इदन्ववत्यामघोषिणः ॥ ९ ॥

इत्थमन्ववत्यामघोषिणः पर्वणो वर्धते । [6]वरिवस्क (५४०) निवृत्तानि। नदीदिवः (४२) इन्द्रमभि (१५५) गोन्योघाः (५४०) इदन्ववत्यामघोषिणः ॥ ९ ॥

५४६. सुमत् ॥ १० ॥

[7]सुमदितीमौ शब्दौ न [8]वर्धेते। [9]आजातासौ (२.१.१९)

---

1. ह्यरंगवे क. ख. घ. श्वरंगवे ग.
2. चह्यम्. ग.
3. विश्वासहम्: ख.
4. स्थिपा क.
5. इदन्व. मै. सभाष्यमिदं सूत्रं ग. पुस्तके नोपलभ्यते.
6. वीरवस्क. ख. न.
7. सुमदिति क.
8. वर्धते. ग.
9. आजानसौ ग.

शुंम (२९८) सुमत् ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

५४७. उदु ह्रा ॥ १ ॥

[1]उदुग्रसंघातस्य ह्राशब्दो वर्धते । इन्द्रोराजा (५८७) उदुब्रह्माणि (आ.४.२.९,१०) कायमानः शुक्रिये (आ.६.१.४) निवृत्तानि । अत्रच । उदु ह्रा ॥ १ ॥

५४८. चतुक्षिणो वृद्धाहिनि ॥ २ ॥

[2]चतुरक्षरिणः [3]पर्वणः [4]वृद्धात्परेऽन्त्ये चतुर्थिन्येव[5] गीते प्रत्यये वृद्धे[6] भवतः । दिविसम् (८३) स्तृणन्ति (१३३) याहिमयू (२४६) धियाविप्रः (१४३) पवस्वधा (४६९) भर्तायाम् । निवृत्तानि । सुम्नाय (३५४) तुविकूर्मिम् (३५४) इन्द्रश्शवि (३५४) माभ्यम्-अस्मभ्यम् । प्रत्यु (३०३) तरणिरित्सिषा (२३८) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । चतुक्षिणो वृद्धाहिनि ॥ २ ॥

५४९. प्र ॥ ३ ॥

प्रवतश्च पर्वणो वर्धते । पर्यूषु (४२८) स्ये चर्षणीधृतम्

---

1. उदुर्मंघातस्य. ख.
2. चतुक्षिणः ख. ग.
3. पर्वणः ग. न
4. परः ग.
5. चतुर्थान्येव ग.
6. वर्धेते भवतः परतः च.

(आ.२.१.२) प्र ॥ ३ ॥

५५०. ग्ध्यू तृतीये ॥ ४ ॥

ग्ध्यूवति साम्नि तृतीये प्रत्यये वर्धते । शग्ध्यूष्वाये (७.१.१०) नियतं च निवृत्तं च । ग्ध्यू तृतीये ॥ ४ ॥

५५१. [1]देर्नामि ॥ ५ ॥

चतुर्थात्परस्य पर्वणः द्वैधं नाम्यवृद्धं भवति । वितानि (३१५) न स्पृशत् (४४१) गिरिजा (४६२) अप्सुदक्षः (४७३) चतुर्थात्परस्येति ? वयस्सुपर्णाः (३१९) [2]नामीति ? स्तुपज्ञु (३९०) देर्नामि ॥५॥

५५२. युंक्ष्वा ॥ ६ ॥

युङ्क्ष्वायाश्च न वर्धते । युंक्ष्वादीनि । युंक्ष्वा ॥ ६ ॥

५५३. व्यं छ्विनि ॥ ७ ॥

व्यञ्जनान्तस्य द्वैधं श्विनि पर्वणि वर्धते । दावन् (४३७) [3]भरेकृतम् (५९०) निवृत्तानि । वियद्वः (३१५) दुराइन्द्रम् (८.२.१३) वेनआवः (८.२.१५) [4]सेशतादीनि । ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । व्यञ्जनान्तस्येति ? वावियवार्थम् । व्यं छ्विनि ॥ ७ ॥

---

1. नेर्नामि. घ.
2. नामिति. ख.
3. भारेकतम्. ग. भरः घ
4. प्रेशेतारादीनि. ख.

५५४. उ नजा ॥ ८ ॥

उकारस्य नजागृत्या वर्धते । स्ये-वृत्रहा (आ.१.२.५,६) [1]स्तु-भिर्नृभिः । यदिन्द्रयासो (२९८) यज्ञायथायाम् । अङ्गिरोव्रताद्ये (आ.४.२.१) प्रथश्च (५९९) इन्द्रोराजा (५८७) उ नजा ॥ ८ ॥

५५५ [2]वण्मे ॥ ९ ॥

वण्मसंघाते [3]ओकारो वर्धते । सिमासु (महा.२) निवृत्तानि । उग्रंम् । प्रियंमित्रस्य । वत्सम् । जातम् । महस्ते । सनइन्द्राय (५९३) वण्मसंघात इति ? महानाम्नीषु ॥ वण्मे ॥ ९ ॥

५५६. भोऽयम् ॥ १० ॥

स्तोभस्य व्यञ्जनान्तस्य द्वैधमयंशब्दवति साम्नि वर्धते । [4]स्वाशि-रामर्के (आ १.२.३) रौहिणे (आ ४.२.२०) निवृत्तानि । आथर्वणे (आ.१.१.२३) परे देवस्थाने (१.१.१६) बृहतीवामदेव्ये (आ.१.१.२५) भर्गे (आ.२.२.११) शुक्रचन्द्रयोः (आ.३.२.७,८) आनश्याधिकानां चतुरनुगाने (आ.५.२.१३) सार्पराज्ञीषु (आ.६.२.७-९) शुक्रियोपान्त्ये (आ.६.२.२०) [5]व्यञ्जनान्तस्य इति ? द्वारशालायाम् (आ.६.२.१.)

---

1 त्वभिर्नृभिः ग
2. वण्म घ.
3. भयकारो घ.
4. स्वाचिरामर्के क
5. व्यंञ्जनान्त इति ख. ग.

स्तोभ इति ? कनभिः प्रभृतीनि । भोऽयम् ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

---

५५७. आनी खि ॥ १ ॥

[1]आनीकायाया द्व्यक्षरायां न वर्धते । न जागृनि. (५१४) अहरीतान्त्ये (आ १ १ १४) अभीनातीपङ्क्ते (आ १.२.२४) तास्विन्द्रयोथ (आ ३.१ ३,४) आनी खि ॥ १ ॥

५५८ [2]विस्वरात् ॥ २ ॥

निस्वरात्परेऽन्त्ये न वर्धते । अन्धस्वरस्येत्यधिकारः । पभादीनि ।
१ २   २   १२ ख २१   २ —१ २
ताओऽ१जम. (३ २ १५) णाभुदरौ (३ २ २३) त्सुनाऽ२जिपु
         १ ग २   १ ग २
(११.१ २१) ताअसुरा (१६ १.३५ आदिपु) आहर्यता (१६.१.३५)

ह्रस्वे निवृत्तिः । निस्वरात् ॥ २ ॥

५५९. [3]द्विहार्त् ॥ ३ ॥

द्विःकृष्टपरे[4] पर्वणि द्वैधं हात्परमेव न वर्धते । तमश्हविः (५१२) आहर्यता (५५१) तुह्ररयः (५६६) ह्रस्वे निवृत्तिः । निवृत्तानि । सान्यंशुर्म
      १ २
(४७३) त्स्वभूऽ१पा० (७ २.७) न्वॉयः (५१२) दधिरेपुरः (८८)

---

1 अनीस्यायाम् क ग
2 सूत्र घ न
3 निवृत्तानिपर्यन्त घ न टि हार्त् मै पु
4 कृष्टे पर्वणि परे स

द्विःकृष्टपरे ? रयिंपिशम् (५१७) द्विहींत् ॥ ३ ॥

५६०. उखिड्भ्याम् ॥ ४ ॥

उकारोपान्त्यायामृचि न वर्धते । मदिष्ठया (४६८) ताअसुरा (१६.१.३५) उखिड्भ्याम् ॥ ४ ॥

५६१. नवि ॥ ५ ॥

नवकारपरे प्रत्यये न वर्धते । [1]मघोर्नवा (४४) इन्दवाउवा२३० (१३.२.१७) [2]गोन्योघाः (५४०) अन्नये । नवि ॥ ५ ॥

५६२. [3]एप्रथमे ॥ ६ ॥

[4]एशब्दादिन्यां (?) प्रथमे स्वरे प्रत्यये वर्धते । वामर्तायाऽ२३ः (८.१.२६) माईऽ१माहाऽ२३ (११.१.१०) [5]स्वधारया (४६९) एशब्दादिन्याम् ? ताअसुरा (१६.१.३५) प्रथम इति ? शम्बरंमदे (३९२) मृज्यायाम् । ए प्रथमे ॥ ६ ॥

५६३. उपान्त्यमञ् ॥ ७ ॥

उपान्त्यं वर्धते पदान्तवतः पर्वणः । विस्वरात्प्रथम इत्यधिकारः । द्रमूतये (१६३) संगृभाय (१६७) स्वभक्षतः (२६७) मधारया (४६८) हवामहे (१६३) एहीम् । शतक्रतो (३६६) विचर्षणे (३६६)

---

1. घोन्योघाः ख. ग.
2. मघोर्पर्नपन्द वाडवा. ख
3. प प्रथमे क ख ग. घ.
4. पकारादिन्याम्. ग.
5. स्वाधाराय. ग.

१ २ २
अरूरुचत् (आ.३.१.९) प्रथमे ? पभादीनि । पदान्तवतः[1] ? एभिर्न्नर्धा
१ — १
(७) अस्तित्वा (३४५) क्रतूऽ२म्पुनाइ (१०.१.२६) [2]धनसा (२५१)
[3]प्रथम इति ? उपोपु । उपान्त्यमणु ॥ ७ ॥

५६४. [4]असु ॥ ८ ॥

असुशब्दो वर्धते । एहीमस्य (१५९) सखायस्सो (१५६)
असु ॥ ८ ॥

५६५. न म्णि ॥ ९ ॥

न म्णिलिङ्गे पर्वणि वर्धते । अर्यम्णे (२५५) स्यार्यम्णः (१९२)
स्ये-मह्त्रिीणायाम् । एकपर्वत्वात् । [5]अभीनवेति रहस्ये (आ.१.२.२४)
न म्णि ॥ ९ ॥

५६६. अयु प्रथमिभ्याम् ॥ १० ॥

अयुशब्दः प्रथमिभ्यामुपहितो वर्धते । अश्वयो (१८६) यजग्म
(३५२) आतामाम । प्रथमिभ्याम् ? तदग्नये (८६) वतातये (३९१)
२ १ १
सिधारया (१४.१.८) धप्रनूनम् (४६१) पदान्तवतः [6]पादादिरित्यधिकारः ।
अयु प्रथमिभ्याम् ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

1. पदान्त एव. ख.
2. ममया इत्यधिकः क. ॠ इत्यधिकः ख. ग.
3. अप्रथम ख.
4. अशु. ग
5. आभीनवोति. ख. ग.
6. उपप्रादिरित. पदादित्य० ग.

५६७. अणोऽय ॥ १ ॥

पादाद्यस्य पर्वणोऽयशब्दो वर्धते । प्रगायत्राः (२७१) पुनानाय (५६८) अण इति ? इन्द्रमभिप्रगायत (१५५) शिशुम् (५६८) भाष्यम्-[1]उद्वदर्शि (?) अणोऽय ॥ १ ॥

५६८. नीचादि व्यन्ते ॥ २ ॥

२ १
नीचादिस्थं वर्धते मन्द्रवृद्धान्ते पर्वणि । सतश्रायाइ (३.१.२०)
२ ११
नमेगाइरा (६.२.८) पणिप्राः[2] (३२८) समुद्रेवा (५१७) नीचादिति ?
१
वाइश्वामिया (१.२.४) इस्थम् ? हव्यवाहम् (१२) मन्द्रान्ते ? [3]हतो
२ १
दिवः (३६५) वृद्धान्ते ? धौमदिरे (४०७) नियत्रिणाम् (१०.२.२७) नीचादि व्यन्ते ॥ २ ॥

५६९. णीथ ॥ ३ ॥

२ १　　　　　　　२१
णीथसंघातवति साम्नि वर्धते । तमद्राइवो (९.१.३०) रथाइनाम्
२ ११
(९.१.१९) तृतीये । णीथसङ्घातवति ? विपागिरा (८.१.६) णीथ ॥३॥

५७०. वेनस्य ॥ ४ ॥

वेनस्य नीचाद्वर्धते । वेन आये (८.२.१५) वेनस्य ॥ ४ ॥

५७१ लघोर्मरुत्वताया: ॥ ५ ॥

लघोः परं मरुत्वताया [4]न वर्धते । स्यमूप्रभृतीनि । लघोरिति ?

---

1. उद्वशि ख.
2. पणिप्रयाः ख.
3. हतादिवः ग.
4. न. घ. न.

यद्धधादीनि । लघोर्मरुत्वतायाः ॥ ५ ॥

५७२. कृष्टे ॥ ६ ॥

कृष्टे चोपान्त्यं वर्धते । नीचादित्यधिकारः । वाघाङ्गीऽ२ः (२.१. २६) पिबासोमाऽ२म्[1] (६.१.२२) वाजीनाजाऽ२म् (७.२.२८,२९) दूपेमाराऽ२ (९.२.१२) प्रभृतीनि । कृष्टे नीचादिति ? द्विपात् (३६७) [2]कृधीनः (४७९) उपान्त्यमिति ? वायोरनीप्रभृतीनि । कृष्टे ॥ ६ ॥

५७३. अपश्विनः ॥ ७ ॥

अपश्विनश्च कृष्टे वर्धते । यज्ञा (३५) समस्यामाऽ२ (४.१.१७) सुनीतीतूऽ२ (३.२.२८) प्रतीनाएऽ२ (६ २.३१) [3]पर्यूत्वाचे (११.२.१६) पूर्वांगाऽ२त् (७ २.३०) अपश्विनः ॥ ७ ॥

५७४. उद्यादेः [4]कार्ष्यम् ॥ ८ ॥

द्वितीयादेः पर्वणः कार्ष्यं वर्धते । [5]जरमाणम् (३७४) भिर्भयमानाऽ२३ः (९.१.४) निवृत्तानि । ध्मास्वजकृत् (७.२.१२) उद्गुप्रभृतीनि । रुद्रस्य (४३३) ज्यादेः कार्ष्यम् ॥ ८ ॥

---

1. पिबासोमम् ग
2. कृधीनादीनि ख
   कृधीनादिति. ग
3. उपर्यू० ख.
4. कार्ष्योम् ख
5. जरामाणम् ग.

५७५. [1]व ॥ ९ ॥

२ १ — २२१र —
वशब्दो वर्धते। नहित्वादाऽ२त्र (१०.१.१४) योदेवास्याऽ२ (१२.१.४२) व ॥ ९ ॥

५७६. [2]द्रगो ॥ १० ॥

२ १र — २११
द्रगोमतारूपे च वर्धते। ब्रह्माणआइन्द्राऽ२म् (१२.१.२) एष-
—
प्रकोशोऽ२ (१६.२.१३) द्रगो ॥ १० ॥

इति सप्तमो दशकः ॥

---

५७७. [3]भिण्यां घमौ ॥ १ ॥

भकारिण्यामृचि द्वैधं दीर्घं चाकारो (१) वर्धते। यदिन्द्र (२६२) इन्द्राग्नी (२८१) इमेत इ (३७३) तवत्य (४६६) परिप्रुक्षम् (४९६) प्रकाव्यासु (५२४) निधृत्तानि। हिनस्सुतम् (१९५) त्वमञ्जली (२६०) क्षोणीरिव (३७३) नांजनिमा (५२४) इन्दुरिन्द्र (५५७) भकारिण्याम्। १ १म
यज्ञादीनि। जनयताऽ२३ (१५.२.१२) जनयताऽ२३ (१५.२.१३) भाष्यम्—हया (५२२) त्वंनः। भिण्यां घमौ ॥ १ ॥

५७८. नामिनि त्रेषु ॥ २ ॥

नामिन्यक्षरे प्रत्यये द्वैधं त्रैवत्यामेव [4]लघु वर्धते। द्विः। इन्द्रंवयम्

---

1. सूत्रभाष्ये ख. न.
2. द्वयोः घ.
3. सूत्रं ग. न.
4. द्विलघु. ख,

(१३०) सनद्रयिम् (४९६) निवृत्तानि । तास्सुतसोऽ२ (६.२.२) प्रथमंपूऽ२ (१२.१.४२) शुचिबन्धूऽ२ः (१५.१.३३,३४) परिद्वादशे (१४.२.१२) लब्धिति ? इन्द्रमर्भे (१३०) नामिनि त्रेषु ॥ २ ॥

५७९. [1]दन्त्ये ॥ ३ ॥

दन्त्ये प्रत्यये द्वैधं नामिन्येव वर्धते । सुनीतीतूऽ२ (३.२.२८) ईरसे (४२८) निवृत्तानि । जातओजसः (१२०) नसहस्राय (२९१) सोममिन्द्राय (२८५) द्विः । जनयताऽ२३ (१५.२.१२) जनयताऽ२३ (१५.२.१३) भाष्यम्-प्रियंमित्रेषु (३५) दन्त्ये ॥ ३ ॥

५८०. न त ॥ ४ ॥

न तशब्दो वर्धते । प्रतितद्धाऽ२३ (१०.१.१४) अप्स्वन्तरा (५१२) [2]शेशतया (५५७) न त ॥ ४ ॥

५८१. ह ॥ ५ ॥

हशब्दवतः पर्वणो दन्त्ये [3]न वर्धते । हवन्ते (३१८) चित्रमहह (३४५) समहसाऽ२ः (१०.२.२८) हवतः (हशब्दवतः ?) वृहन्नधि (५५४) दन्त्ये ? पुर्हरयः (५५५) ह ॥ ५ ॥

---

1. सूनं. ग. न
2. देशद्वितया. क.
3. न ग. न.

५८२. ए भघोष रे ॥ ६ ॥

स्तोभघोषपरे वर्णे प्रत्यये [1]द्वैधमेकारवत्यामृचि वर्धते । [2]भकारिण्या-मित्यधिकारः । वृषाम (५५९) प्रधन्वासु (५६७) निवृत्तानि । श्रुष्ट्यग्ने (१०६) [3]स्तोमानाम् (१३९) पान्तम् (१५५) क्वेयथ (२७१) स्वादि (४६८) प्रसोमदे (५१४) दयित्नवे (५४५) महिना (५७०) वरौहो२३४–वा (५.२.१७) रक्षसोदहादिः विशेषात् । घोषपरे ? तमिन्द्रम् (११९) अतीहिम[4] (२२३) अयंपूषा (५४६) महित्रीद्वितीये (५.२. १८) तिधीतयः (४६१) इन्द्रायेन्दोऽर्थम् । ए भघोष रे ॥ ६ ॥

५८३. हवि [5]नजारायुक् ॥ ७ ॥

होशब्दे प्रत्यये वर्धतेऽजारायुक्तस्य[6] पर्वणः । त्वते (५२०) तमी (५२०) यज्ञायाम् । स्वादिष्ठयौहो२ (१२.२.१६) इन्द्राइ । अजारायुक्त-स्येति ? [7]वरौहो२ (५.२.१८) पुनानौहोइ (१७.१.१४) इपऽहो२इ (७.२.६) हवि नजारायुक् ॥ ७ ॥

५८४. अचु घेर्वात्सु ॥ ८ ॥

[8]आदिर्दीर्घेऽलिङ्गायां चावत्स्वक्षरेषु न वर्धते । स्तियाऽ२ (१५.१.

---

1. द्वैधमोकार. घ.
2. इकारिण्याम्. ख. ग.
3. गोमानाम्. ग.
4. अत्रैव. घ. पुस्तके भाष्यं समाप्तम् ।
5. नजारायायुक् ख.
6. अजारयुक्तस्य. क.
7. पुरौहो क. परौहो. ग. वरौहो. घ.
8. कादिर्दीर्घे. क.

१३) स्तियाये (१०.२.८) जताऽ२इ (७.२.६) [1]यसाऽ२३ (१६.२.१३) द्विपाऽ२ः (५.२.२०) सवादीनि । दीर्घ इति ? घृऽ३ताइनाऽ२ (२.२.५) याजाऽ२ (३.१.१८) गाहीऽ२ (५.२.४) अछिद्रायाम् ? जगृह्माते (३१७) चावस्त्विति ? आमन्द्रेरन्त्ये (६.२.२९) युंक्ष्वाहि (३०१) अचु येचास्तु ॥ ८ ॥

५८५. विष्णोर्गाय ॥ ९ ॥

विष्णोस्संघाते गायशब्दो वर्धते । गायाऽ२-सुताइसाऽ२३४चा (३.२.१) निवृत्तानि । गायेति (?) विष्णोः ? अवश्मशादीनि (२२८) विष्णोर्गाय ॥ ९ ॥

५८६. व्यामूर्म्मिण्याम् ॥ १० ॥

ह्रीव्यामूर्म्मिण्यां न वर्धते । [2]वचाऽ२हाऽ२३४साः (५.१.९) पुरूऽ२-वाऽ२३४ग्नः (६.१.३२) निमाऽ२३-होऽ२३४वा (१३.१.१७) ह्रीव्याम् ? रूवाऽ२३त्-सीदाउवा (१४.१.११) मादाऽ२ः-देवाऽ३न्होइ (१६.१.१९) ऊर्म्मिण्याम् ? घतश्चन (२८४) व्यामूर्म्मिण्याम् ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

1. यसु. क. घसा. ख.

2. विता. ख.

५८७. घं शतारे ॥ १ ॥

शतापरे च दीर्घं वर्धते । त्राताऽ२ (१२.१.१५) तेजाऽ२ (१२.२.१०) दाइनोऽ२-हिराऽ२४५ (१४.१-२८) गिरस्तोमा (२४१) परिधीऽ२ (५१६) शतापरे ? क्षोणीरिव (३७३) शत्रसाप्राऽ२ (१२.१ ४२) नोअन्धमा (४९६) पुहरयः (५५५) घं शतारे ॥ १ ॥

५८८ मन्तेऽश्वस्य ॥ २ ॥

[1]मकारान्तपरेऽक्षरे प्रत्ययेऽश्वसंघातस्य वर्धते । दसे समिन्धुभिः (३८४) देवेभ्यः सो (४२१) निवृत्तानि । इन्द्रंवद्व (३७७) रणागाः (४२२) धुमाम्नादीनि । उप-स्तुतोऽ२ (३.१.२७) कर्डम्ध्य५क्ताः (११.२.२५) अग्निसोमासः (५१८) अभ्यर्षाऽ२३४ (१७.१.३८) [2]समहसः (३९५) समुद्रपदं [3]गाचो त्र्यक्षरायाः (?) मन्तेऽश्वस्य ॥ २ ॥

५८९ बोधु ॥ ३ ॥

बोधुलिङ्गायामृचि वर्धते । उस्रिया (४६३) वसोर्मन्दा (२३६) त्वंनिप्रः (५१९) सुपर्णो धा (४१७) अन्वये । बोधुलिङ्गायाम् ? शुपगूतिः (२६३) चित्रइत् (६४) श्रोअयासीत् (५५७) आरे अस्मत् (२८४) आरात्ताद्वा (२८४) एवाहिवीरः (३८५) सोममिन्द्रा (२८५) द्विपात्

---

1 मकारयान्त घ
2 सामहसः घ.
3. वचः ख. ग.

(३६७) शतंभूमिः (२७८) नतु । अस्माकमद्य (२४१) तथायोनिमभिनिवृत्तत्वात् । बोधु ॥ ३ ॥

५९०. भः ॥ ४ ॥

स्तोभो वर्धते । पुंस्यादीनि । वेनः (३५५) पतिसाम्नि (आ.१.२.१२) विश्वेदेवायाम् (आ.४.२.८) निधनानि । सुतम् । प्रध । परिस्वानः (४७५) पुरोजिप्रभृतीनि । भः ॥ ४ ॥

५९१. इनः ॥ ५ ॥

अभिगीतात्परस्य द्वैघं दीर्घं चाकारो (?) वर्धते । चादक्षासाऽ२इ (१.२.२४) [1]तूवन्नोजीऽ२ (६.१.२३) अदिद्वोदेऽ२ (२.१.२४) माधमाधाऽ२म् (७.२.३५) रांवृपाभाऽ२म् (१७.२.२०) अध्वर्योअन्धासाऽ२ः (१०.२.६) तापराइपिश्चाताऽ२ः (१७.२.१४) यामिमरुतोब्रह्मणस्पाताऽ२इ (२.१.१५) घमान्विति ? यत्रिप्ष्य (३७) आदाशुपे (४०) तामाऽ१हुवेऽ२ (२.१.८) यदङ्गिभिः (५७) द्राकेऽ१शिमीऽ२ः (७.२.२) भाप्यम् स्वताऽ१इमेऽ२ (१७.१.३) इनः ॥ ५ ॥

५९२. न ऐे ॥ ६ ॥

न ऐलिङ्गायामृचि वर्धते । इन्द्रमच्छ (५६६) न ऐे ॥ ६ ॥

---

1. तूवान्नोर्जाः ग.

५९३. मम ॥ ७ ॥

[1]ममशब्दो न वर्धते। गिराम्मम (५२) गिरोत्वर्धन्तु (२५०) [2]ममशब्द इति ? ब्रुवीमहि (४०३) मम ॥ ७ ॥

५९४. निणो भे[3] ॥ ८ ॥

नकारिणोऽक्षरात्स्तोभे न वर्धते। वृत्रायहन्तवे (११९) देवाँ अच्छ (४६१) जनयन्त्सूर्यम् (५३४) अन्तरिक्षाये (आ.१.१.९) नकारिणः ? [4]वारंयत्पूतः (५३४) स्तोभे ? [5]वानप्राक्षाऽ२३म् (१७.२.१५) निणो भे ॥ ८ ॥

५९५. दधे यमिन्याम् ॥ ९ ॥

दधे प्रत्यये यमिन्यामृचि न वर्धते। पन्ययाऽ२ (१.१.७) वक्रुष्टयाऽ२ (१.१.२०) नायक्रमीऽ२त् (१.२.१५) यमिन्याम् ? विश्वासुगीषु (१७०) म्योमघवा (२३५) दधे ? [6]चनादधि (५२) दधे यमिन्याम् ॥ ९ ॥

५९६. स्स्तयुग्गुरोः ॥ १० ॥

[7]स्वरस्तयुक्तो गुरोः परो वर्धते। त्वावृषभासुते (१६१) योमर्ता-

---

1. मंशब्दः क.
2. ममन्धीशब्दः क. मम इति ख.
3. ते ग.
4. वारिणंयत्पू. घ.
5. वेनाप्राक्षाम्. ख.
6. चानादजि घ.
7. स्वरयुक्तः क. ख. ग.

याऽ२ः (७.२.६) स्वाधाऽ१रायाऽ२ (१३.१.३१) अप्तुरम् (५८०) द्विः। स्वरग्रहणमिति ? अत्रैव । तद्युक्तः ? यविष्ठ्यादीनि । गुरोरिति ? ब्रह्मकृते (३८८) भूर्ति न मरा (५७३) रस्तयुग्गुरोः ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

५९७. दोषादिः ॥ १ ॥

दोषावस्ताया आदिर्वर्धते । दोषादीनि । आदिः कृष्टे येत्यादीनि । दोषादिः ॥ १ ॥

५९८. ग्निद्वा गुरु ॥ २ ॥

अग्निद्ताया: परस्य पर्वणः द्वैधं गुरुर्वर्धते । चर्षणीनाम् (१४४) निवृत्तानि । इदस्तु नः (१४०) पुरूवसो (१४६) ग्निद्वा गुरु ॥ २ ॥

५९९. अम् ॥ ३ ॥

अंशब्दश्च गुरुर्वर्धते । यंसमित् (५९) निवृत्तानि । समुद्रेवाचमिन्वसि (५१७) अम् ॥ ३ ॥

६००. वृहायाः ॥ ४ ॥

वृहायाश्चांशब्दो[1] न वर्धते । त्वंनाऽ३२उवाऽ३ (८.२.१२) निवृत्तानि । वृहादीनि । वृहायाः ॥ ४ ॥

---

1. जंशब्दः क.

६०१. ओर्हिरे ॥ ५ ॥

उकारात्परं हकारपरेऽक्षरे प्रत्यये वर्धते । [1]सोमोयउत्तामाऽ२१२मृ-हाबीऽ२ः (१४.२.११) आयुपगित्येते (४८३) महेतुनः (५०९) बोधुलिङ्गायामित्यधिकारः । ओर्हिरे ॥ ५ ॥

६०२. [2]हि ॥ ६ ॥

हकारपरेऽक्षरे प्रत्यये वर्धते । [3]ऐऽरहीऐऽरहीऽश्या (१३.२.१३) हकारपर इति ? [4]एहिहाऽरइ-यमुत्वा० (४.२.२६) हि ॥ ६ ॥

६०३. विश्वे ॥ ७ ॥

विश्वेसंघाते च न वर्धते । विश्वेदिन्द्र (२६७) आदित्यात्मनि (आ.६.२.२१ (?)) विश्वे ॥ ७ ॥

६०४. चि ॥ ८ ॥

चिशब्दवति साम्नि न वर्धते । और्वभृगु (१८) घृणामती (५५९) चित्रन्दे (६२९) चि ॥ ८ ॥

६०५. व्यन्यमिनि दे ॥ ९ ॥

मन्द्रान्तस्य कृष्टे प्रत्यये वर्धते यमिनि पादे । उपत्वाग्ने (१४)

---

1. सोमोयउत्ताऽ१माऽ१२३४मृ ग.
2. हिष्यते । हिएेभ्यभ्यहीभ्यभ्य इ. क.
3. एभ्यभ्य ही घ याभ्य रा. याकाररहितः ग. पाठः
4. एऽ१रहीऽ१२३४. ग.

बृहद्भिः (३७) रायेअग्ने (९३) अरिरग्ने (९७) ब्यन्ते १ देवैरग्ने (५०) यमिनि १ अहयेह (४३९) प्यश्सु (१४१) आविर्मर्या (४३५) त्नधाममि (४६४) [1]निवृत्तत्वात् । ब्यन्यमिनि दे ॥ ९ ॥

६०६. सि ॥ १० ॥

[2]सकारिणः पर्वणो वर्धते । मन्द्रान्तस्य क्रुष्ट इत्यधिकारः । सहस्यते (२१) त्वेपस्ते (८३) [3]तोदस्येव (९७) क्वेय (२७१) सृजद्धारादीनि । त्वमस्माकम् (२८) पुनानस्सो (५११) वरिवस्कृ (५४०) सकारिणि (णः १) १ अदियुतत् (४६४) अध्वर्यो (४९९) [4]द्रवा पिन (१५९) सि ॥ १० ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

---

६०७. उत्तमिन्यसु ॥ १ ॥

[5]उत्तमवति पर्वणि द्वैधमस्वति गीते वर्धते । [6]त्वमस्माकमादीनि । निवृत्तानि । प्यश्सु (१४१) देवस्य । सवीमनि (४६४) प्रसोमदेव (५१४) तमन्धसः (४६७) प्रधन्वा (५६७) प्रपुनानायाम् (५७३)

---

1 निन्तान् क घ
निवृत्तान् ख ग
2 सकारिण्याः ग
3 तेदस्यैव घ
4 द्रावापिया ग.
5 उत्तवति ग
6 त्वमस्माकादीनि क. ग.

ससु (५८७) उत्तमिन्यसु ॥ १ ॥

६०८. दात् ॥ २ ॥

पदात्परस्य वर्तिनः (?) द्वैधमस्वति गीते वर्धते । त्वमस्माकमादीनि (निवृत्तानि ?)। परिस्तोतारआम (२६१) तसुक्रतुः (४६४) स्वधारया (४६९) उत्सोदेवः (५११) [1]यदिन्द्रया (३१०-)दात् ॥ २ ॥

६०९. यन्नघोपे ॥ ३ ॥

[2]इअन्तस्य पर्वणोऽघोपे[3] वर्धते । ऊर्ध्वऊषु (५७) सुरूपकृत्नु (१६०) यद्वाम (३८४) तिविषुतः (४१७) हरिरेति (४७१) पतश्रुते (२७२) [4]यन्तस्येति ? पुरुत्वाद्य (९७) अघोपे ? [5]नवामहे (२३६).यन्नघोपे ॥ ३ ॥

६१०. न स्तो ॥ ४ ॥

न स्तो लिङ्गायामृचि वर्धते । स्तोतारआ (२६१) यदिन्द्रया (३१०) न स्तो ॥ ४ ॥

६११. दुः ॥ ५ ॥

दुश्शब्दवति साम्नि वर्धते । इन्दुर्वा (५४०) अन्वये ? दुः ॥ ५ ॥

---

1. यदिन्द्राया क.
2. इअतेस्य ख.
3. घोपे. ख.
4. इअन्तस्येति. ख.
5. नवामदे. ग.

६१२. नीचे ॥ ६ ॥

नीचे प्रत्यये न वर्धते । [1]त्वमस्माकमादीनि । नीचे ॥ ६ ॥

॥ इत्येकादशो दशकः ॥

॥ इति [2]सामतन्त्रभाष्ये षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ अथ सप्तमः प्रपाठकः ॥

६१३. दि दु ॥ १ ॥

चतुर्थो वर्धते उदुह्यस्य पर्वणः । नीच इत्यधिकारः । जारा (१.१.३४) अग्नेहाउ (२.२.२०) स्तोनहीहाउ (२.२.२२) आत्रा (४.२.४) [3]गावः (३.२.६) [4]पाहि० (८.१.८) तंवः प्रभृतीनि । नीच इति ? आदिरप्रत्नादीनि । उदुह्यस्येति ? [5]वृह । दाऽ२३४र्शोहाइ (१.२.१६) महाऽहि (३८१) शग्ध्यूपु (२५३) वयमुत्वा (१५७) सोमानाम् (१३९) वास्तो प्रभृतीनाम् । न यथर्चादित्यधिकारः । तंवोद (२३६) प्रेत्य (३५२) आते (४१९) तंवः (५६९) इत्यावृत्तसंघातः । दि दु ॥ १ ॥

६१४. गुभि ॥ २ ॥

त्र्यक्षरस्य पर्वणः द्वैधं भिशब्दो वर्धते । स्ये-अभित्वायाम् (आ.१.

---

1. त्वमस्माकादीनि ख.
2. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
3. गावा: क.
4. पाहि. क. न.
5. वृहार्शोहाइ. ग.

१.१४) निवृत्तानि । तुभ्यम् (२१३) प्रयत् (४९१) जनत् (स्तोभ) [1]क्रीडन् (५८४) [2]ससु (५८२) वसिष्ठाः (६.२.१८) इन्द्वाः (१६.२.८) हरयाः (१६.२.८) अग्ने (८१) तर (२३८) [3]मानः (११०) योनः (४००) एषाहाउ (१७.२.३२) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । हावात्रा-दीनां स्तोभाद्विशेषः । गु मि ॥ २ ॥

६१५. भादार्चिकम् ॥ ३ ॥

आर्चिकस्य परं स्तोभादेव परं वर्धते । हावात्रादीनि । स्तोमात् ? तुभ्यं प्रभृतीनि । आर्चिकस्य निवृत्तिः । स्थाऽ५इरा (१.१.२२) [4]रिपादौ ॥ भादार्चिकम् ॥ ३ ॥

६१६. नामि [5]ह्रसणादिन्याम् ॥ ४ ॥

स्तोभात्परस्य नामिनो द्वैधं ह्रस्वसर्णादिन्यामृचि वर्धते । श्रत्ते (३७१) [6]अञ्जते (५६४) त्रिरस्मै (५६०) निवृत्तानि । वित्वत् (६८) उक्थे (६८) वयमिन्द्रा (१३२) द्विः । भाष्यम्-महाहाऽइन्द्राः (५.१. १४) आनोविश्वा (२६९) वृषा (४६९) विश्वादधाहाउ (१२.२.२६) [7]हाउपिबा (१०.२.३२) हाउगृणाइ (१०.२.१८) नामीति (नामिनः ?) हावात्रादीनि । नामि ह्रसणादिन्याम् ॥ ४ ॥

---

1. क्रीउस्सु.
2. ससु. ख. ग.
3. मानो क. ख. ग.
4. रिपाशै. ग.
5. ह्रटवसनादिनाम्. घ.
6. संयोगादिर्न भवति । कथमे-तदुदाहृतम्.
7. त्विन्द्राउपिब. ख. ग.

६१७. जि स्थादिन्याम् ॥ ५ ॥

ज़िलिङ्गायामृचि [1]अन्तस्थादिन्यां न वर्धते । वित्वत् (६८) प्रतुद्रव (५२३) स्ये-स्वादोरित्थाणाम् (आ.१.२.२१;२.१.९) ज़िलिङ्गायाम् ? वयंघत्वा (२६१) यथागौरः (२५२) वयमिन्द्र (१३२) श्रत्ते (३७१) अन्तस्थादिन्याम् ? पुरोजि (५४५) असर्जि (५४३) हाउ-जाइपु (११.१.२०) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । जि स्थादिन्याम् ॥ ५ ॥

६१८. एनाया अध्व[2] ॥ ६ ॥

(एनाया) अध्वलिङ्गायामृचि वर्धते । मूर्धा (६७) एह्यूपु (७) आयाहि (४०२) आनोविश्वा (२६९) अध्वलिङ्गायाम् ? नमसा (४५) अघ्नयों (४९९) एनाया अध्व ॥ ६ ॥

६१९. असस्निनः[3] ॥ ७ ॥

असस्निनश्चतुर्थो वर्धते । ओग्नाइ (१.१.१) मा–ना (३.१.३४) गधिप्राया (१०.२.२६) स्ये-योनः । प्रसंराजादीनि । असस्निन इति ? [4]आदित्प्रत्नादीनि । उदुह्यस्येति ? गृणे (३९१) अभिसो (५१८) होऽ२३४-र्तियाः (१.१.३३;२.२.२१) हिताः (२.१.१३) ध्वराइ (२.१.१५) नृभाइः

---

1. अग्नेएषा० ख.
2. अध्वा. ग. अनध्व. घ.
3. असस्निनि. क.
4. आदिवत्प्रसा. घ.

(११.१.२३) पिणाइ (१२.१.४) [1]स्तोभाग्नेत्यधिकारः । भिरूप्यव्ययाम् । [2]घुचिंक्रावत इत्युत्तरार्थम् । असप्तिनः ॥ ७ ॥

६२०. [3]घु चिक्रावतः ॥ ८ ॥

चतुरक्षरस्य चिक्रावतः पर्वणो वर्धते । नेमिन्तष्टे (२३८) पुरोहितः (४८) चतुरक्षरस्येति ? महाꣳहि (३८१) चिक्रावतः ? द्रसद (३१४) घु चिक्रावतः ॥ ८ ॥

६२१. तुडि व्यादेः ॥ ९ ॥

प्रस्तावे तालव्यादेः पर्वणो वर्धते । यज्ञा (३५) योनः (४००) यस्ते (११६,४७०) यदिन्द्र । वसन्तः (६१६) तालव्यादेः ? यजिष्ठम् (११२) असप्तिनः ? योविश्वा (४४) चिक्रावतः ? यदिन्द्रयाव[4] (३१०) तुडि ? शाऽ३चीप (१०.२.१९) तुडि व्यादेः ॥ ९ ॥

६२२. [5]वं सूप्वायाः ॥ १० ॥

सर्वं सूप्वाया वर्धते । सूप्वादीनि । वं सूप्वायाः ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

1. इदं वाक्यं क न. स्तोभाग्नेत्य. ख.
2. सर्वेषु कोशेपूपलभ्यते ।
3. सूत्रभाष्ये क. न
4. घ. पुस्तकेऽत्रैव भाष्यं समाप्तम् ।
5. इवं. मै. पु.

६२३. [3]खिड्गुरु लघोः ॥ १ ॥

(१) उपान्त्यस्य गुरुणो द्वैधं [1]लघोः परो वर्धते । एतमुत्यम् (५८१) अप्सुदक्ष (४७३) अरिरग्ने (९७) निवृत्तानि । इन्द्रंगच्छ (४८३) समुद्रस्य (५१८) खिडिति । सुष्वा (३१६) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । खिड्गुरु लघोः ॥ १ ॥

६२४. [3]द्वितीयमभ्या ॥ २ ॥

द्वितीयस्य गुरुणो द्वैधमभ्या वर्धते । [4]शिशुम् (५६८) [5]गिरम् (५५७) निवृत्तानि । यदिन्द्र (१२२) उपःप्रारन् (३६७) पवस्वदे (४८३) अग्निसोमयोः (५१८) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । द्वितीयमभ्या ॥ २ ॥

६२५. [6]दि यजु ॥ ३ ॥

चतुर्थस्याभ्यामावृद्धं[7] यावत्यामृचि वर्धते । सखायज्ञाचतुर्थयोः (१७.१.१४;आ.३.२.१२) निवृत्तानि । अग्निप्रभृतीनि । एपस्य (५३१) ह्रस्वस्य वृद्धिप्रतिषेधः । दि यजु ॥ ३ ॥

६२६. तंग्वास्तृतीयात् ॥ ४ ॥

तंग्वास्तृतीयाद्वर्धते । तंवः (२३६) तंगू (१०९) तंग्वास्तृतीयात् ॥४॥

---

1. लघोः इत्यारभ्याय भाष्यांशः द्वितीयसूत्रभाष्यान्ते क. कोशे उपलभ्यते ।
2. व्यं ख. सूत्रं घ. न.
3. सूत्रं क न.
4. शुशुम्. ग
5. गिरिम्. ख
6. दियुजा. क. ख ग. घ
7. अभ्यासी. ख.

६२७. नद्या ह्रस्वम् ॥ ५ ॥

नद्या ह्रस्वं वर्धते । नहिवश्च (२४१) यऋतेचित् (२४४) इन्द्र (२७४ ?) । ऋचश्साम (३६९) [1]ह्रस्वमिति ? अग्नेरक्षा (२४) अग्नेर्युङ्क्ष्वा (२५) नद्या ह्रस्वम् ॥ ५ ॥

६२८. सण्योष्ठ्ये ॥ ६ ॥

सणि प्रत्यये द्वैधमोष्ठ्ये वर्धते । [2]त्वमङ्ग (२४७) [3]यस्यत्यच्छम् (३९२) चन्द्रमाः (४१७) असृक्षत (४८२) निवृत्तानि । पाहिनः (३६) यौराजा (२७३) महेचनत्वा (२९१) अग्ने (३५,४४८) द्विः । त्वङ्ह्यङ्ग (५८३) सण्योष्ठ्ये ॥ ६ ॥

६२९. सन्खिडि ॥ ७ ॥

सन्ते पर्वणि खिडि प्रत्यये वर्धते । त्वमग्ने (६१) इन्द्राय पा (५२०) सन्ते ? चन्द्रमाः (४१७) सन्खिडि ॥ ७ ॥

६३०. [4]च्यु ॥ ८ ॥

च्युलिङ्गायामृचि वर्धते । एतामुत्यंमदाच्युताम् (१७.२ २०) च्यु ॥ ८ ॥

---

1. ह्रस्वस्य मिति घ
2. तमङ्ग ग
3. यसत्यच्छ ख यस्तात्यच्छा. ग
4 सूत्र घ. न

६३१. द्वितीयम् ॥ ९ ॥

२१ २ १

द्वितीयं वर्धते । च्युलिङ्गायामित्यधिकारः । [1]एतामुत्यम्० (१७.२.२०) द्वितीयम् ॥ ९ ॥

६३२. भस्तुव्या ॥ १० ॥

२२३५　　२१ २ ३५

स्तोभस्तुव्या वर्धते । इहोइह (१५.२.२) वाहोइह (१५.२.२)

३२१५

उपाउप (१४.२.१३) भस्तुव्या ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

---

६३३. लघ्वनः ॥ १ ॥

२ २ ३ ५　　३ २ ३५

लघ्वनःकारो वर्धते । [2]तुवीशुष्मः (१२.१.२७) शन्तीरुश

३१ २ ३ २१

(१६.१.६) शेशातया[3] (१६.२.१७) निवृत्तानि । कदा (२२८)

त्रिकद्रु (४५७) तनत्यत् (४६६) प्रोअयामीत् (५५७) अनःकारः ?

३२३५

[4]भर्पइव (१६.२.१४) लघ्वनः ॥ १ ॥

६३४. लघोः स्तुपे ॥ २ ॥

लघोः [5]परस्स्तुपेसंघाते वर्धते । [6]स्तुपे (५) उप । प्रियम् । लघोरिति ? इन्द्रम् । देवः । गंव (५१७) लघोः स्तुपे ॥ २ ॥

---

1. एतामूत्यम्. ख. ग.
2. तुविशुष्म्यः ग.
3. तयाः ग.
4. मध्य इ. ख.
5. परम्. ख.
6. तुपामित्रप्रियम्. घ.

६३५ [1]न वु ॥ ३ ॥

न वुलिङ्गेपर्वणि वर्धते । स्ववान् (२५४) वोअग्नु (३४८) न वु ॥ ३ ॥

६३६. द्वितीयान्नीचे ॥ ४ ॥

२ १ २ ३ १
द्वितीयाद्वर्धते नीचे प्रत्यये । द्वितीयमित्यधिकारः । इदामिदकम्

२१ १ २ १
(४.१.३०) पान्होइ-उ-त्ता (१.२.२७) मातेहेत्याः (८०) अहानृभिः

२ ३ २ २ ३ २
(४११) नामानियह्वः (५५४) वराइणियाः (१३.१.२) तिपौ२सियाम्

(१६.१.३७) इन्द्रस्यव (५५६) [2]तान्स । द्वितीयात् ? समुद्रंव्य (३४३) [3]प्रका । अरिष्टे (आ.१.१.११ ?) नीचे द्वितीयमिति ? परीतोपि[4] (५१२) यावतादीनामन्त्येऽपि प्रतिषेध्यम् । द्वितीयान्नीचे ॥ ४ ॥

६३७. गिरे घमित् ॥ ५ ॥

प्रथमिपरे [5]प्रत्यये दीर्घस्य द्वैधमित्थमेव वर्धते । माते (८०) अपीप्यन् (३०२) प्रचेतसे (३२८) श्रुष्टे (५६६) निघृत्तानि ।

२१ १२२१ १   २ १२ २२   २२ १२२ १
ग्रावाणोव (२.१.१४,१५) भद्राते (२.२.१२) ईशानस्मा (३.१.१५,१६)

२२ १२२ १
अनापिः (३९९) सोमाइन्द्रा[6] (१६.१.२३) आसोमः (५३३)

---

1. न पु क सूत्र घ. न.
2. तान्न क न. परं स्थान रिक्तं वर्तते । भाज ख
3. दुकार्ता क न्का ख.
4. परीणीपी ग
5. दीर्घे प्रत्यये क.
6 सोमइन्द्रा ख.

२ १२११
सोमीयउत् (५१२) [1]आदित्प्रत्नादीनि । दीर्घमिति ? पुरूहूतम् (६.२.८) अधृष्टम् (२४३) सिन्धुः (५१४) शिशुम् (५६८) अस्मभ्यम् (४४८) उत्तीहुवे (३६४) प्रथमोच्चत्वात् । गिरे धमित् ॥५॥

६३८. ग्नि ॥ ६ ॥

१२१ २२
ग्निलिङ्गायामृचि वर्धते । जनिष्ठादीनि । निवृत्तानि । रामग्ना० (१.२.११) २ १ २ १ नतत्तआ (२.१.२१) २ १ २२ १ तपसाराऽ२३४ (३.१.२५) २११२ १ पुरौहहोइ (३.१.३५) ग्नि ॥ ६ ॥

६३९. स्ये ॥ ७ ॥

रहस्ये वर्धते । [2]अहरीतायै (आ.१.१.१३) स्वरपञ्चमे (आ.३.२.१३) स्ये ॥ ७ ॥

६४०. तादेर्घुनि[3] ॥ ८ ॥

तादेः परस्य द्वैधं लघुनि प्रत्यये वर्धते । यज्ञायथायाम् (आ.३.२.१३) नियतं च निवृत्तं च । तादेर्घुनि ॥ ८ ॥

६४१. [4]ष्ठ्यच्चु ॥ ९ ॥

ओष्ठ्यादिन्यामृचि द्वैधं लघुनि प्रत्यये वर्धते । प्रचे (३२८)

1. आदिदात्प्रत्ना. ग.
2. इदं पदं पारद्वयं लिखितं. घ. कोशे.
3. घनि. ग.
4. ष्ट्याचु. ग

[1]आरत्न (५११) [2]मिन्धुः (५१४) नृभिः (५२३) निवृत्तानि। वृत्रहा (१४०) पवित्रस्य (२६१) उग्रःशर्मा (१२.२.१३) पवित्रेसो (१३.१.३३) देवेभ्यः पी (४७४) मरुद्भ्योवा (४७४) प्रसेना (५३३) अन्वये। ओण्यादिन्यां लघुनीति ? [3]सुजाद्धाराऽ२ः (८.२.४) पृथत्तु ॥ ९ ॥

६४२. अणः स्यवत्याइन्द्रायाम् ॥ १० ॥

[4]पादादेः परं स्यवति गीते आइन्द्रायां विषये वर्धते। [5]यन्नमस्यन्ति (५४) एहीम (१५९) अर्कस्ययो (४७२) विश्वस्यद् (४५) [6]नीचादित्यधिकारः। पादादेः ? यशस्यते (२२४) अणः स्यवत्या-इन्द्रायाम् ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

---

६४३. इ ॥ १ ॥

इकारो वर्धते। पादादेः परमित्यधिकारः। तपिष्ठैः (२४) विद्विपः (२७४) नेमिन्तष्टे (२३८) अतिधन्वे (२४६) परिष्टोभा (१५८) परिधीऽ२ (५१६) इकारः ? कईशाऽ२३नाम् (३०७) [7]आवीराऽ२३०

1. अरत्न. ग.
2. सिलु ख.
3. सुजद्वाराऽ२ः ग.
4. पदादेः ग.
5. यन्नास्यन्ति. क.
6. तादित्यधिकारः क.
7. आवीराम्. ख.

(११.१.८) पादादेः ? मिजिन्वाऽ२३ताऽ३४३इ (१.२.१२) [1]वसिन्धाऽ-३२वाऽ३४३ः (४.१.१७) गधिम्राऽ२३या (१०.२.२५) मइन्माऽ२३दाः (११.१.१७) [2]जनिमाऽ२३नीऽ३४ (१७.२.२८) इ ॥ १ ॥

६४४. ऊष्मण्यघोपादिन्याम् ॥ २ ॥

[3]ऊष्मणि प्रत्यये वर्धतेऽघोपादिन्यामृचि । इकारइत्यधिकारः । वतिश्रुतः (२६३) द्विः । तविपम् (३८२) ऊष्मणि ? जनिमानि (५८३) अघोपादिन्याम् ? महिश्रवः (४६७) इकार इति ? सपोपिणम् (५८) ऊष्मण्यघोपादिन्याम् ॥ २ ॥

६४५. अः ॥ ३ ॥

[4]अःकारो वर्धते । अघोपादिन्यामित्यधिकारः । घ्नन्ताःकाऽ२३ण्वाम् (१३.२.२७) रायास्पूऽ२३र्द्धी (९.२.१) पतश्रिये (५६८) ऊष्मणि ? [5]इन्द्रयाऽ२३स्त्वा (९.२.१) अघोपादिन्याम् ? [6]उपश्रुधि (२८४) [7]रास्वस्तोऽ२३श्रा (८.१.१५) अःकार इति ? जुजोपते (५७३) ऊष्मण्यन्ते ? पहप्णीपु (५९५) अः ॥ ३ ॥

६४६. दाल्लघु ॥ ४ ॥

[8]पदात्परं ऽलघु वर्धते । पुमावोऽ२३वाऽ३४३ः (१.२.१३)

---

1. यासिन्धवः घ.
2. जनिमानि. ख.
3. भाष्यम्. घ. न.
4. अकारः ग.
5. इन्द्रायास्त्वा. ख.
6. अत्राःकारो नास्ति। कथमेतत्संगच्छते।
7. रास्तो. ख
8. पादात्. क. ख. घ.

यन्नामाऽ२३स्याऽ३ (२.१.२३) नशाताऽ२३या (८.१.१२) दुष्टाराऽ-२३न्त्रा (८.१.२०) आचाजाऽ२३गा (८.१.२९) विष्काभाऽ२३इते (१०.१.२०) अमार्ताऽ२३त्वाऽ३ (१७.२.२९) मानाआऽ२३इन्द्रा (७.१.२७) [1]पदात्परम् ? परमाऽ२३ज्याः (७.२.७,८) पद्ममाऽ२३नाऽ३ (१५.१.११) लब्धिति ? ये च त्वे (२५४) व्यस्त्यद्रो (५४६) चित्स (८) द्रक्षु (१६७) णमु (१२४) प्रभृतीनां पादादेः परमित्य-धिकार. । दाक्षु ॥ ४ ॥

६४७. ए ॥ ५ ॥

एकारो वर्धते । [2]पुताइम्नूऽ२३वाः (५.१.४) महाइवाऽ२३याम् (४.१.२१) [3]व-धाइनाऽ२३वाः (६.१.२७) वनेम (१२८) [4]महिते परे । ए ॥ ५ ॥

६४८. णीथे वि ॥ ६ ॥

[5]प्रादणीधमंघातस्य (१) [6]द्वैधमेकारो नर्धते । विशाइवाऽ२३इशे (१.१.२६) निवृत्तानि । अनेहाऽ२३साऽ३४३म् (२.१.३३) तिवेधाऽ-२३साऽ३४३ः (२.१ २) इयेथाऽ२३व (१.२.८) [7]ईशेहाऽ२३इवूऽ३

---

1. पादात् क ख घ
2. सुताइनावाः क
3 वाधाइनावाः क
4 तेमहिते ख. ग.
5 प्रादाणीथ० ग.
6 द्वैधमैव घ.
7. ईशेहाइवृ क. ख. ग. न.

(२.१.२९) तएमा२२३सा२३४३इ[1] (१.१.२४) णीथे वि ॥ ६ ॥

६४९. [2]वचु ॥ ७ ॥

न वकारादिर्वर्धते । हुवेभा२३राम् (६.२.१) वविवा२३९साम् (१३.२.३१) वचु ॥ ७ ॥

६५०. गेः ॥ ८ ॥

प्रथमात्पर एकारो वर्धते । विश्वेदग्निः (११४) भरे भरे (३०९) आइन्द्रावति कृप्टे । सुतेवयाश्सि (७७) गेः ॥ ८ ॥

६५१. [3]इ सन्त्वः ॥ ९ ॥

[4]इकारवतम्सन्त्वस्य पर्वणो वर्धते । पादादेः परमित्यधिकारः । य–क्षाइया२३मी२३ (२.१.३०) इ–न्द्रास्या२३धा[5] (३.२.८) इन्द्रात्वा२३दा (५.२.२१) [6]न–काइस्मा२३दा (५.२.९) इकारवतः ? [7]उपप्रक्षा (२६९) उग्रश्शर्म (४६७) पादादेः ? अग्निः-चिका२३इती२३ः (१२.१.१०) इ सन्त्वः ॥ ९ ॥

६५२. अवः ॥ १० ॥

ओकाराच्च परं वर्धते । अग्निवः (८७) योजरि (२३५)

---

1. इतः परं नत्वमाइ इत्यधिकः क.
2. विचु ख.
3. उसन्त्वः क.
4. उकारवतः क.
5. या. ख.
6. नकाइस्मदा. ख. ग. न.
   इतः परं आदशकसमाप्तेः घ. न.

इकारवत इत्यधिकारः । अवः ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

६५३. श्येने ॥ १ ॥

श्येनसंघाते वर्धते । अग्नेर (५) श्येनः (४७३) श्येने ॥ १ ॥

६५४. अघोषादेर्व्यम्[1] ॥ २ ॥

अघोपादेरक्षरात्तालव्यं वर्धते । [2]कक्षीवन्तम् (१३९) छन्द्यंवचः (२५५) सृजदश्वम् (४८१) प्रचर (३२८) छर्दिर्य (२६६) प्रथमादित्यधिकारः । अघोपादेर्व्यम् ॥ २ ॥

६५५. मान्घो[3] द्र नव्यन्[4] ॥ ३ ॥

[5]मान्तपादस्थस्य पर्वणो वर्धते लघोः परं द्रलिङ्गायामृचि, [6]अव्यञ्जनान्तम् (तस्य ?) । द्रवाससम् (१८) सुवीर्यम् (१७५) सुवेनुशकम् (३३३) शतक्रतुः (४६६) द्विः । पुरुहूतम् (३८२) सुपर्णम् (३८३ ?) मान्तपादस्थस्येति ? वृणीप्रभृतीनि । लघोः ? त्रातारम् (३३३) द्रलिङ्गायाम् ? विश्ववेदसम् (३) अङ्गोपिणम् (५२८) अव्यञ्जनान्तमिति ? (स्येति ?) [7]विधुंदप्रभृतीनि । निहवे हवे नीचावीर्यमिति पाठः । विधु

---

1. विंस. ग. वीर घ.
2. काक्षीवन्तम्. घ.
3. गो. ख.
मघोर्द्र ग.
4. व्यम्. ख. ग.
5. पादस्थितस्य क.
पदस्यस्थ. ग.
6. नव्यञ्ज क.
व्यञ्जना. ख. ग.
7. विधुर्य प्र. क.

नीचादित्यधिकारः । मान्यो द्र नव्यन् ॥ ३ ॥

६५६. जि ॥ ४ ॥

जिलिङ्गायामृचि वर्धते । सुवीर्यम् (१७५) [1]रथाइताम० (९.१.२१) निवृत्तानि । वासुद्रुवाऽ२३४५म् (६.२.८) पूरुस्पृहाम् (१५.१.१३) [2]द्रपार्थिवाम् (८.१.३४) धस्मानम्० (८.२.२९) मघवानामिति । जि ॥ ४ ॥

६५७. उच्चमन्त्यम् ॥ ५ ॥

पर्वण उच्चमन्त्यमक्षरं वर्धते । अच्छाकोशम् (५१४) इदमिदकम् (स्तोमः) अग्निष्टपति (स्तोभः) [3]त्यग्निः (स्तोभः) होता । सवाजेषु (४११) महस्तेणेव (२३५) जागृविः (५६७) प्रभृतीनि । उच्चमन्त्यमिति ? अत्रैव । [4]नेमिण उभयोर्विशेषो निवृत्तिं ज्ञापयति । मागायताया आदिरित्युक्तम् । उच्चमन्त्यम् ॥ ५ ॥

६५८. सुन्या रे वं च ॥ ६ ॥

सुन्या ईर्घं स्वरितात्परं वर्धते पूर्वं च । सुनी (४३) मदे (४७५) वृषा (४६९) निवृत्तानि । प्रभृ । देवान्[5] । आगीरम् । (४०५) सोमोयस्तु (५८२) षष्टे सुतासोमायाम् । सुन्या रे वं च ॥ ६ ॥

---

1. रथाइताऽ१माऽरम् ख. ग. घ. (९.१.२८)
2. द्र ग. न.
3. त्यग्निं होता क. ख. ग. घ.
4. नेमिणम् ग.
5. देवत्रदा ख.

६५९. [1]दीर्घमविङ् ॥ ७ ॥

चतुर्थस्य द्वैधं दीर्घमेव वर्धतेऽवैधस्य पर्वणः । महाऽइन्द्राः (५.१.१३) सोमाइन्द्रा (१६.१.१८) गव्यासोमा (१३.२.११) वचोदेवा (६.१.१६) यस्तेमदाः (१३.१.२) दीर्घमिति ? धनुष्ट्वा (१६.१.३७) पवतेहा (१७.१.३७) अवैधस्यति ? शन्नोदेवीः (१.२.१९) वनोहिताः (१६.२.२) दीर्घमविङ् ॥ ७ ॥

६६०. डौ ॥ ८ ॥

तृतीये प्रत्यये वर्धते । स्ये—जुहूमसि (आ.१.२.१९) निवृत्तानि । स्रुवदध (५७०) [2]आथर्वणाऽ२ (५.१.३४) दाइवंययाउ (९.२.५) डौ ॥ ८ ॥

६६१. [3]वचु ॥ ९ ॥

वचु न वर्धते । चिन्त्यम् । वकारादिर्वर्धते । वाजीददा० (५.२.२५) स्वादिष्ठया (४६८) वादेर्ग्रहणं तु । वचु ॥ ९ ॥

६६२. ऊतेययोः ॥ १० ॥

ऊतेययोश्च दीर्घं वर्धते । ऊतएकाम् (२.१.३७) ईयानःकृष्णाः (८.२.१९,२०) [4]आदिः । ऊतेययोरिति ? [5]पुरांभिन्दुः (३५९)

---

1. दिवग विङ् ख.
2. अथर्वणा. ग.
3. दृचु मै. पा.
4. आदीत्सूले रा. आदीघूते. ग
5. पुरांतिदुः ग.

उत्तेययोः ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

---

६६३. रोऽप्प्रथमे ॥ १ ॥

स्वरो वर्गप्रथमे प्रत्यये वर्धतेऽल्लिङ्गायामृचि । स्याप्रशस्ताम् (२.२.१६) ताप्रयाही (८.२.१,२) [1]धुःपवकाः (१५.१.३६) शीतसर्गाः (९.१.११) स्वरो वर्गप्रथम इति ? अत्रैव । अल्लिङ्गायाम् ? यंमहित्वा (८.२.२४,२५) तिस्रोगाचके । रोऽप्प्रथमे ॥ १ ॥

६६४. इसु कुपु ॥ २ ॥

पदान्तः कुपुलिङ्गायामृचि वर्धते । असुरस्य (७८) [2]चर्कृपादा (५.२.२२) भिस्सहस्रैः (३२३) [3]अपस्नीहितिम् (३२३) कुपुलिङ्गायाम् ? इदन्तप्रभृतीनि । पदान्त इति ? चर्कृपादीनि । इसु कुपु ॥२॥

६६५. तिपु घु ॥ ३ ॥

तकारिष्वक्षरेषु लघु वर्धते । शीतसर्गाः (९.१.११) निवृत्तानि । सस्कृतानी (२.२.१६) आरत्तामिन्द्राः (८.२.१९,२०) माविवक्ती (१५.१.३६) [4]पृक्तरसाम् (१५.२.४) तिपु घु ॥ ३ ॥

---

1. धूः पावकाः ख.
2. चर्कृपदा. ख.
3. अपास्नीहिति. ख.
4. पृक्तरसम्. क. ग. घ.

६६६. सर्वोऽन्तः ॥ ४ ॥

सर्वपर्वणामन्तो वर्धते । क्रुष्टः । तद्विविद्वाइ (१.१.२५) इन्द्रंविश्वाः (९.१.२२) हिताः (२.१.१५) अग्निंदूताम् (१.१.५) एकाक्षराण्यन्तवत् । सर्वोऽन्तः ॥ ४ ॥

६६७. जि द्विवतः पते ॥ ५ ॥

द्वितीयस्वरस्य द्वैधं बह्वक्षरस्य [1]पतन्ते स्वरे वर्धते । इन्द्रंविश्वाः (९.१.२२) *येभिः । अन्यत् । अहये । हर्यश्वाय (१५६) स्वरत (स्तोभः)* नेतायः (५८२) [2]अग्निरग्रमुपसाम् (७०) स्वानोअद्रिः (५२९) वराहोअभि (५२४) णस्वन्त इह (५६१) हुवे मरं नकारिणम् (२३७) दिवोदासायरन्धयन् (३९२) परिस्वनाणिसक्षणिः[3] (४२८) रथीतमम् (२८३,३४३) उदुत्यंजातीपञ्चे (आ. ६.२.४) जि द्विवतः पते ॥ ५ ॥

६६८. ओव्यूष्मादिः ॥ ६ ॥

ओविप्रत्यये द्वैधमूष्मादिरेव वर्धते । [4]स्यसा (१२.१.३८) अनुशुक्रशोचि (४६५) निवृत्तानि । अत्रैव । ओव्यूष्मादिः ॥ ६ ॥

६६९. सिंह्रा चाक् ॥ ७ ॥

[5]अग्निंदूतायां द्वैधमार्चिकं वर्धते । [6]स्ये । यथावर्ई (आ. १.१.१)

---

1. पवन्तं घ.
2. आग्निरग्रमुपसः रा.
3. सक्षणि. रा.
   अक्षरसणि. ग.
4. समा. घः
5. अग्निदूतायाः ग.
6. स्यं. क. रा. ग. न.

पिनासुप्रभृतीनि । निवृत्तानि । आथर्वणे (आ १.१.२३) परे देवस्थाने (आ १ १ १६) बृहतीनामदेन्ये (आ १ १.२५) भर्गयशसोः[1] (आ. २ २.११,१२) महित्रीणायाम् (आ ३.२ १,२) यामेऽग्निमीडायाम् (आ ४ १ १३) तेऽमन्वत (आ ४.१ १६) ग्निद्रा ऋक् ॥ ७ ॥

६७०. [2]प्रिनुः ॥ ८ ॥

[3]ग्वग्रतः पर्वगो वर्धते । अग्ने. प्रिये (आ २ १ ३२) कश्यपस्य (आ ४ १ १९) प्रिनु ॥ ८ ॥

६७१. [4]धना ॥ ९ ॥

धनायाश्चाचिक नधते । द्रमूप्रभृतीनि । निवृत्तानि । असिशब्दो महिशब्दो दिनिशब्द इतिशब्द उनिशब्दः (आ ६ २ १;३.२ १;२ २.२, ६ २ १) धना ॥ ९ ॥

६७२. [5]य ॥ १० ॥

यशब्दश्च धनाया वर्धते । स्नादिष्ठया (४६८) द्वन्द्वतृतीये पयसि (आ ३ १ ८) य ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

1 भर्गयशसी क ग ग घ
2 प्रिनु ग
पिनु घ
3 एग्रतिक ख ग घ
4 सूत्र घ न
5 या घ

६७३. पिवायाम् ॥ १ ॥

पिवायां च यशब्दो वर्धते । एहीमस्य (१५९) निवृत्तानि । [1]धनसाञ (२५१) पिवायाम् ॥ १ ॥

६७४. योनिः ॥ २ ॥

योनिष्टायाश्चार्चिकं [2]वर्धते । योनिष्टादीनि । निवृत्तानि । इदामिद्कम् (४.१.३०) द्वन्द्वपष्ठायोः (आ. ३.२.१,२) अश्विनोर्व्रताये (आ. ४.१.१५) इलान्दे (आ. ५.१.१) योनिः ॥ २ ॥

६७५. हरि लु ॥ ३ ॥

[3]हरिरायाश्च लुवत्यां न वर्धते । परीतोपि (५१२) हरिरासु (५३०) लुवत्याम् ? पावकवर्णाः (७.१.२) हरि लु ॥ ३ ॥

६७६. ममत् ॥ ४ ॥

ममद्वति पर्वणि न वर्धते । नाहममदः (८.२.२) ममद्भिमिः (१४.२.१३) ममत् ॥ ४ ॥

६७७. हो वाहायाम्[4] ॥ ५ ॥

[5]होइत्ययं वाहायां प्रत्यये न वर्धते । सियौऽ३हो (५.१.२७) स्वऔऽ३हो । हो इति ? तंसु–मगौ (२.१.३३) वाहायाम् ? ऋचौऽ३हो

---

1. धनस्तत्. घ.
2. आर्चिके. ग.
3. हरिभास्ह. ग.
4. वायायाम्. ख. ग.
5. होवत्ययम्. ग.

(२.१.१५) प्रभृतीनि । हो वाहायाम् ॥ ५ ॥

६७८. मि कयास्थिरायाम् ॥ ६ ॥

मकारि कयास्थिरायां न वर्धते । [1]हतामस्वम् (५५३) [2]मध्यमम् (५७९) मकारि ? सूरो न (४६३) यद्धश्सिवृत्र (३९१) मि कयास्थिरायाम् ॥ ६ ॥

६७९. [3]वेर्लेशु ॥ ७ ॥

मन्द्रस्य द्वैधं [4]लशु इदमेव वर्धते । [5]सोमःकला (१६.२.१४) निवृत्तानि । कर्दम् (४३३) यवाशिरम् (१२.१.२७) तुव्यादीनि । अग्निदूततृतीयादित्यधिकारः । वेर्लेशु । चिन्त्यम् ॥ ७ ॥

६८०. णस्यास्सन्ध्यमत ॥ ८ ॥

णस्या द्वैधं मन्ध्यमेव वर्धतेऽतशब्दवति पादे । [6]ऋञ्जते (१३५) व्यञ्जते (५६४) [7]अभ्यञ्जते (५६४) अतशब्दिनीति ? धातवे (६४) यहन्तवे (११९) णस्यास्सन्ध्यमत ॥ ८ ॥

६८१. यदि ॥ ९ ॥

यच्छब्दवत्यामृचीकारो वर्धते । यत्सोममि (३८४) स्वे यच्छत्रामि

1. हताम् श्वम. ग.
2. र्शमद् यमायम. क.
3. वेलशु. ग.
4. नश. ग.
5. सोमः कलशा. ख.
6. अञ्जते ख. ग.
7. अभियञ्जते ख. ग.

(आ.३.१.२) केशिभिः (आ.३.१.२) अतशब्दिनीत्यधिकारः । यच्छब्दवत्याम् ? कस्यनूनंपरीणसि (३४) यदि ॥ ९ ॥

६८२. तमृचि जारिण्योः ॥ १० ॥

तंशब्दादिन्यामृचि जारास्वरिणि पर्वणि ओकारादेः पर्वणो वर्धते । तंवस्सखाद्वितीये (१७.१.१७) निवृत्तानि । तंवस्सखा (५६९) तमु (३८२) तंते (३८३) जारास्वरिणीति ? एतास्वेव । तंशब्दादिन्याम् ? णिहश्मि (२४८) तमृचि जारिण्योः ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

६८३. उदुह्येऽडि ॥ १ ॥

उदुह्येऽडि[1] प्रत्यये न वर्धते । शन्नोदेवीः (१.२.१९) भुवनानाम् (३७८) नोधनुवन्तु (१६.२.८) इन्महत्सु (४११) मिरू । उदुह्ये ? अग्निंदूताम् (१.१.५) अडिप्रत्यये ? अयंपूषा (५४६) इन्द्रोयवाशिरः (१४५) कार्यम्[2] । उदुह्येऽडि ॥ १ ॥

६८४. छायाम् ॥ २ ॥

छायां प्रत्यये न वर्धते । शाऽ३चीष-ताऽ२३४५इ[3] (१०.२.१९) नीचम्-वाऽ३इवक्ष-याऽ२३४५इ (११.१.१२) छायाम् ॥ २ ॥

---

1. अडि क. न.　　　　इति. वर्तवे ।
2. पुनरपि यवाशिरः कार्यम्.　　　　3. अत्रैव भाष्य समाप्तिः घ.

६८५. आच्छू ॥ ३ ॥

आकाराच्छूलिङ्गायामृचि न वर्धते । अग्नि न[1] (७२) जगृह्णायाम् ।

नियतं च निवृत्तं च । आच्छू ॥ ३ ॥

६८६. दाद्धीप्याम् ॥ ४ ॥

पदात्परं ह्रीप्यां न वर्धते । [2]पिबि (९८) मम (१०३) तंवः

(५६९) दाद्धीप्याम् ॥ ४ ॥

६८७. णे शु ॥ ५ ॥

णेशब्दो न वर्धते शुप्रत्यये । चक्रिणे-शाऽ३४३न्तमानि (८.२.१७)

णे शु ॥ ५ ॥

६८८. रं यि ॥ ६ ॥

रंइत्येतत् यिप्रत्यये न वर्धते । द्युमन्ताऽ३स्मेवअजरम् (११.२.२)

[3]यिप्रत्यये ? इतऊतीवोअजाऽ६राम् (७.२.३४) रं यि ॥ ६ ॥

६८९. [4]वश्चित् ॥ ७ ॥

चिदद्रिऽ२३४वः[5]–चिदद्राऽ२३४द्वाः (१०.१.७) वश्चित् ॥७॥

---

1. इतः परं पञ्चमसूत्रीयवर्धते पर्यन्तं. क. न.
2. पि पि. क. ख.
3. यिप्रत्यये. ख. ग. घ. न.
4. वश्चि. ख. ग.
5. चिदद्रिवः ख.

६९०. नट् ॥ ८ ॥

२ ३ ४ ५
[1]मापुदानट् (२.२.७) नट् ॥ ८ ॥

६९१. त्वत् ॥ ९ ॥

५ ३२ ३४५ ४ ५
हा. ययाइदिवोहाइ-वित्वत् (२.२.२) त्वत् ॥ ९ ॥

६९२. नह्वे ॥ १० ॥

नच्छन्दस्स्तोभे प्रत्यये न वर्धते । हाउजनत् (त्रिः) जनह्वाउ (त्रिः) होइ-जनत्, (ह्वे-ह्विः) होइ (१५.२.८) स्तोभे ? जनात्-जनितेन्द्रा[2]-स्याऽ३० (१५.२.८) नह्वे ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

६९३. शम् ॥ १ ॥

३ २ ४ ५
अच्छाऽ३कोशम् (१४.२.२३) शम् ॥ १ ॥

६९४. उग्रं म्रे ॥ २ ॥

उग्रंशर्माया[3] मकारपरेऽक्षरे प्रत्यये न वर्धते । पुरुहूतम् (६.२.८) गोश्रीते (४०७) सोमोयः (५१२) मकारपरे ? अधृष्टम् (२४३) सोमाइन्द्रा (१६.१.२३) ह्रस्वमित्यधिकारः । उग्रं म्रे ॥ २ ॥

६९५. [4]द्रुक्सन्ध्यं गौ ॥ ३ ॥

द्रुक्संघातस्य गौप्रत्यये द्वैधं सन्ध्यमेव वर्धते । द्रुकाइ (१२.१.२७)

---

1. भाष्यम् क न.
2. जनितेन्द्रा. ग न
3. उग्रंशर्माया ग
4. द्रुसन्ध्यं ग.

अरिष्टे (आ. १.१.११,१२) द्रुक्सन्ध्यं गौ ॥ ३ ॥

६९६. तद्वया अणि घम् ॥ ४ ॥

तद्विविद्वृद्वायाः पादादौ प्रथमे स्वरे प्रत्यये द्वैधं दीर्घमेव वर्धते । मजिष्ठः (१००) ङिः । पुरुहू (११५) अपांविव (७७) तपानो दे (३९) दद्वसाउ (९.१.३१) निवृत्तानि । इन्द्रꣳसमत्सु (२६९) तमिन्म (४११) [1]चिपआजु (४६५) [2]वयाꣳसि (४७६) इन्द्रंविश्वाः (३४३) पुना (५११) तयाहꣳसो (५१६) वृत्राणि-सक्षणिः (११.२.१६) भाष्यम् । सोमद्युम (५०३) पदंनवीयः[3] (५०२) [4]तद्वयाः ? श्वेदसम् (३) गौ प्रत्यये ? आर्चिके प्रभृतीनि । तद्वया अणि घम् ॥ ४ ॥

६९७. [5]धे ॥ ५ ॥

धेशब्दयतः पर्वणः न [6]वर्धते । आपिर्नोबोधिसधमद्ये (२३९) धे ॥ ५ ॥

६९८. सचु ॥ ६ ॥

सकारादेः पर्वणो न वर्धते । स्यान्नस्सूनुः० (२.२.१३) सुतासस्सोमाः (६.१.५) सचु ॥ ६ ॥

---

1. विपआजु. क. ख.
2. पयाऽम्̐सि ख.
3. नवीयसी. क. ख. ग. घ.
4. तद्वयाप्रभृतिभाष्यं. घ. न.
5. सूत्रं घ. न.
6. इतः प्रभृत्यमिमसूत्रभाष्यगत-वर्धते पर्यन्तं घ. न.

६९९. चात् ॥ ७ ॥

यथर्चाच परं वर्धते। शीया-स्तोताराऽ२३मीत् (८.१.३१)

[1]अग्न्यथा। मदच्युतम् (५८९) अक्रान्प्रभृतीनि। चात् ॥ ७ ॥

७००. शीयुक् ॥ ८ ॥

शीयुक्तं च पर्न वर्धते। एतावदहमशीय (३१०) पुनानायग्र (५६८) शीयुक् ॥ ८ ॥

७०१. भात्तिथेः ॥ ९ ॥

[2]स्तोभादतिथेर्वर्धते। प्रेष्ठंवः (५) अभीषतः (३०९) निवृत्तानि। [3]यज्ञावः (३५) चिन चित्रानि अय (१) भात्तिथेः ॥ ९ ॥

७०२. दिवाऽव्यन्[4] ॥ १० ॥

दिवानक्तस्य व्यञ्जनान्तस्य द्वैधं स्तोभादेव परं वर्धते। छन्द्यंवचः (२५५) धर्तायाम्। निवृत्तानि। त्वद्रयिः (२.२.२६) प्रहोषिणः (१४५) शतक्रतुम् (२१४) केचिन्नियेमुरित् (२४६) दिवानक्तम् (२८७) त्रियरूथम् (२६६) भिरूतिभिः (२५३) निस्वनानि। गंयहुलम् (५१७) श्रुतम्। भाष्यम्-शस्यमानम् (६.१.१७) [5]वैधादित्यधिकारः। दिवाव्यन् ॥१०॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

---

1. अन्यथ्या. ख.
2. स्तोभातिथेः ख.
3. इतः परमुपरितसूत्रीय भाष्यगननिवृत्तानि पर्यन्तं घ. न.
4. वन् ख. व्यत्. ग. व्यम्.मै.पा.
5. द्वैधादि. ग.

७०३. प्रि ॥ १ ॥

प्रियतश्च पर्वणो वर्धते। प्रियंमित्रम् (३५) प्रियन्धसः (१४५)

प्रि ॥ १ ॥

७०४. [1]मि ॥ २ ॥

[2]मकारे प्रत्यये वर्धते। दिवानक्तंदिशस्यतम्[3] (२८७) याहिमयू

(२४६) मि ॥ २ ॥

७०५. ए ॥ ३ ॥

अकारे प्रत्यये वर्धते। द्रपार्थिवाम् (८.१.३४) [4]श्रवेदसाम्

(१.१.५) ए ॥ ३ ॥

७०६. नीचे ॥ ४ ॥

नीचे प्रत्यये वर्धते। पितापुत्रे (२५९) [5]पुत्रासः (४५९) नीचे ॥४॥

७०७. नाके ॥ ५ ॥

नाके पर्वणो वर्धते। नीच इत्यधिकारः। नाके (३२०) अक्रान्

(५२९) नाके ॥ ५ ॥

७०८. चतुर्थम् ॥ ६ ॥

चतुर्थं वर्धते। [6]नाकेपर्वणइत्यधिकारः। नाके (३२०) अक्रान्

---

1. धम्. घ.
2. मिकारे घ.
3. दिशास्यतम्. क. ख. न. दिशस्यताम् ग.
4. श्रावेदसाम्. घ.
5. पित्रा सः ग.
6. नायपर्वणः घ.

(५२९) चतुर्थम् ॥ ६ ॥

७०९. रि वौ ॥ ७ ॥

रिवतिगीते 1निप्रत्यये वर्धते । रंपृथिवीम् (२.१.१८) घृपापवित्रे० (आ.५.१.१२) बृहत्सोमो (आ.५.१.१२) 2यशब्दवत इत्यधिकारः । रि वौ ॥ ७ ॥

७१०. विनः ॥ ८ ॥

निनः पर्वणो नो वर्धते । वित्वत् (२.२.२) पार्शदिवि (२.२.१७) घतेदिवि (११.१.३१) गदैव्य (५८३) निधुमलिङ्गायामित्यधिकारः । विनः ॥ ८ ॥

७११. गा ॥ ९ ॥

गावतः पर्वणो न वर्धते । न्यग्वाहू० (७.२.२६) गावोमिम (१३.१.११) गा ॥ ९ ॥

७१२. द्रुहस्य ॥ १० ॥

द्रुहस्य च न वर्धते । स्ये अमीनवन्ते (आ.) इन्द्रोराजायाम (आ.१.२१०) द्रुहस्य ॥ १० ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

७१३. त्रिरुक्तायाः ॥ १ ॥

त्रिरुक्तायाश्च शताया न वर्धते। धेनुनि (आ.३.१.७) विश्व-ज्योतिषि (आ.३.१.३०) दशस्तोमे (आ.४.२.१६) राजने (आ.४.२.१९) त्रिरुक्ताया इति ? त्वयावयम (५९०) त्रिरुक्तायाः ॥ १ ॥

७१४. स्ये ॥ २ ॥

रहस्ये[1] द्वैधं पदान्त एव वर्धते। ऊताया इत्यधिकारः। युनजते (आ.१.२.१) दाशुषे (५८७) निवृत्तानि। मूर्धानम् (आ.१.२.१६) अमावि (आ.३.१.२९) स्ये ॥ २ ॥

७१५. दोषाया अन् ॥ ३ ॥

दोषायस्तायाः परस्य पर्वणो द्वैधमन्लिङ्गायां न वर्धते। धियावयम् (१.१.२४) जनानाम् (२.१.४,५) [2]त्राप्रथमादीनि। यथापथः (१२.१-२२) तमर्त्यः (२८८) [3]अन्लिङ्गायाम् ? वियाअयाम्[4] (१.२.१२) स्यसीदसी[5] (१४.१.२४) दोषाया अन् ॥ ३ ॥

७१६. अभु ॥ ४ ॥

अभादौ पर्वणि [6]न वर्धते। अग्निस्तोमैः (७.१.३) अभिष्टिभिः

---

1. द्वैधमेव. घ.
2. शप्रथमादीनि, क. घ.
3. अनुन्ति. ग.
4. वियाअयम्. ग.
5. स्यसीदसि ख.
6. न. घ. न.

(२८२) [1]इदनन्तस्येत्यधिकारः । अस्तु ॥ ४ ॥

७१७. गौरेऽम् ॥ ५ ॥

गौरसंघाते [2]चांशब्दो न वर्धते । यथा (२५२) अभित्यंमेषम् (३७६) गौरेऽम् ॥ ५ ॥

७१८. उप् ॥ ६ ॥

उप्शब्दो न वर्धते । उप्-माऽ२तोऽ३४हाइ (१२.१.९) उप्-गिरा । उप्-माऽ२इरोऽ३४हाइ[3] (९.१.१६) उप्-इहीऽ१२२हा । उप् ॥ ६ ॥

॥ इति वृद्धावृद्धम् ॥

॥ इत्येकादशो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये[4] सप्तमः प्रपाठकः ॥

॥ अथाष्टमः प्रपाठकः ॥

७१९. दीर्घं गीतादिर्ग्रहणादिश्च ॥ १ ॥

दीर्घं गीतादिरापद्यते । तं[5] गीतशब्दमधिकरिष्यामः । ग्रहणादिश्च दीर्घमापद्यते । दीर्घं गीतादिर्ग्रहणादिश्च ॥ १ ॥

७२०. श्रुधि ॥ २ ॥

श्रूधियाऽ२ (३.१.१५) श्रुध्ये । अवृद्ध इत्यधिकारः । श्रुधि ॥२॥

---

1. इनन्तस्ये० ग.
2. अचाश० ग. वांश घ
3. हाइ. क. न.
4. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
5. यद्गीत० क. ग. यं गीत० ख घ.

७२१. [1]ग्रभा ॥ ३ ॥

२१ १२ १ १ १
ग्याग्रामाजावयसा० (७.२.२४) ग्रभा ॥ ३ ॥

७२२. न्वा ॥ ४ ॥

२ १ १ २ १२ १ १ १ १
प्रधन्वावाऽ३ (११.२.१७) ऊपुप्रधन्वावाजसातये० (११.२.१८)
५ १ ४ १ २
प्रधन्वायाजऽ३सा-तायाइ (११.२.१६) न्वा ॥ ४ ॥

७२३. चच ॥ ५ ॥

११२१ २ १ २
एवैश्वा (९.२.२६,२७) चचाइततुः (४.२.१५) अयुद्ध इत्य-

धिकारः । चच ॥ ५ ॥

७२४. ववरि ॥ ६ ॥

२१ १ — १ १
वावार्ताऽर (१२.१.३१) रेफसंबद्धमिति । ववाऽ२३हो

(६.१.२३) ववरि ॥ ६ ॥

७२५. द्रा तुसा ॥ ७ ॥

२१ १
द्राधसायास्तुसशब्दो दीर्घोभवति । तूसनाइपाऽ२३ (१६.२.७)
३ ४ ५
द्राधसाया इति । तुसनिप (१६.२.८) द्रा तुसा ॥ ७ ॥

७२६. दिगमृ रे ॥ ८ ॥

४१
चतुर्थोचस्यादिर्दीर्घोभवति अमृतापरे पर्वणि प्रत्यये । त्वांत्व०

---

1. ग्रहा क. ङ. श्वात्रा. ग.

(१.१.१३) पुना (५११) अमृतापर इतिं ? पुना तृतीये (१४.१.२३)
पुनानस्सोमजा (५१९) दिगमृ रे ॥ ८ ॥

७२७. गादिय ॥ ९ ॥

गात्पर इयइत्यस्यादिर्दीर्घोभवति । कयानायां लोकमाग्नि (आ.५.१.
२०) गादिय ॥ ९ ॥

७२८. अवृद्धयोः ॥ १० ॥

अवृद्धयोश्च[1] प्रत्यययोः यत्प्रकृत[2] इय इत्यस्यादिर्दीर्घोभवति ।
२र २ २ १ ४ २३१२ २ १
ईयइयाऽ३हाइ[3]-त्यमूपुवाजिनाऽ३न्देऽ३यजतम् (९.१.२) अरिष्टऽ३नाइ-
२ १ १ विर २१२१ २१र २१ २
मीऽ३म्पृत[4] (९.१.२) [5]दाइवाऽ२सोअष्टमर्तियमी-[6]यइयाऽ२३हाइ (११.
४ ५
२.१०) अवृद्धयोरिति ? इयाहाइ (२.२.२३) अवृद्धयोः ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

७२९. वार्द्धेऽत्रिवतस्तरयोः[7] ॥ १ ॥

वार्द्धे स्वरेऽत्रिवतः पर्वणः [8]दीर्घोभवति [9]वृद्धपरयोरक्षरयोः ।
२र१ २
पृगायताऽ३१उ० (७.१.१६) पतश्रुते (२७२) श्रुतोगृणे (४३८)

---

1. च ख. न.
2. यत्प्रकृतम्. क. ख. ग. ङ
3. इयाहाइ द्विः ङ.
4. पृत. ख. न.
5. दंद्रवाऽ३नो. ग.
6. यइयाहाइ. ख. ग. न.
7. त्रिवतः स्वरयोः. क. ग. घ. ङ. मै. पा.
8. दीर्घोभवति. ङ न.
9. अवृद्धपरयोः क. ग.

[1]नमूतये (३७५) [2]प्सुगृभ्णते (५६४) अभ्यर्षसि (५१७) प्रतिष्कुतः (३८९) उदुत्येप्रभृतिषु संघातेष्वप्सु । वार्द्धे ? तद्विविढ्ढाइ (१.१.२५) [3]अविवतः ? न पर्वप्रभृतीनि । [4]वृद्धपरयोरिति ? वृत्राणिज (४) द्रतेवयम् (३७३) द्रघाससम् (१८) सुवीर्यम् (१७५) भाष्यम्—[5]मदेषु (४९५) वार्द्धेऽविवतस्तरयोः ॥ १ ॥

७३०. गि ॥ २ ॥

गकारे प्रत्यये दीर्घीभवति । पूगा० (७.१.१७) हागो० (४.२.४,५) गि ॥ २ ॥

७३१. अण् ॥ ३ ॥

[6]पदादिर्न दीर्घीभवति । प्रियंमित्रम् (३५) अमृतं जा (३५) प्रभृतीनि । [7]अवृद्धपरयोः । अण् ॥ ३ ॥

७३२. होतायाम् ॥ ४ ॥

होतायां प्रत्यये न दीर्घीभवति । [8]श्ववे (३) वृणीमहाइ (१.१.५) द्रपार्थिवाम् (८.१.३४) होतायामिति ? [9]प्रातिष्कुताः (५.२.२)

1. नामूतये क. ख ग.
2. प्सुगृभ्णते ङ. न.
3. त्रिप्रतः ख. ग. ङ.
4. अवृद्धपरयोः क. ग. घ.
5. पिवमेदषु. क. ख. ग.
6. पादादिः क. ख.
7. वृद्धपरयोः ग. ग
8. श्रवे. ग.
   श्वे ङ. न.
9. प्रतिष्कुनः घ.

२१ १
[1]धाअद्रिवाः (५.२.२०) होतायाम् ॥ ४ ॥

७३३. स्य दन्त्य रे ॥ ५ ॥

स्यशब्दो दन्त्यपरे [2]न दीर्घीभवति । स्यसीदसी (१४.१.२४,२५) स्यदीधितिम् (५७०) दन्त्यपरे ? [3]स्यभूमनः (५४६) स्यबृहतः (५५४) स्यनिष्कृतम् (५५७) स्य दन्त्य रे ॥ ५ ॥

७३४. न ॥ ६ ॥

न शब्दो [4]न दीर्घीभवति । न सत्वभिः (५५८) नशङ्सिपम् (३५) नप्रमिना (५५७) न शब्द इति ? [5]नामूतयाऽ२१उ (१०.१. १७) न ॥ ६ ॥

७३५. इ दति ॥ ७ ॥

इकारो दकारिणि पादे न दीर्घीभवति । दिशस्यतम् (२८७) [6]तिविद्युतः (४१७) [7]विदथा (४५९) निंघृतव (५६२) दकारिणीति ? क्षीतोतयाऽ२३: (७.१.५.) णीहङ्सिया (६.२.३३) तीमधुवा (१६.२.३१) दन्त्यपरे-? विचक्षणः (५५४) इ दति ॥ ७ ॥

---

1. धाआग्रिराः ग.
2. न. ग. घ. न.
3. स्यउहव. क.
   स्यभुवनः ख. घ.
   स्यभुवनस्य. ङ.
4. न क न.
5. नमूतये. ग.
6. दिविद्युतः. ख.
7. विद्धा. ख.
   विद्धानि. ग.
   विदसाति. घ.

७३६. अन्तस्थायाम् ॥ ८ ॥

अन्तस्थायां प्रत्यये न दीर्घीभवति । वियाअयाम् (१.२.१२) शिवोसुवः (४४८) निष्ट्रहन् (२६९) त्वियोरसो (१६.२.२०) दियो-नृभाइः (१६.२.२०) प्रियासुवत् (५७०) अन्तस्थायाम् ॥ ८ ॥

७३७. यि जि ॥ ९ ॥

[1]यि जि द्वितीये पर्वणि न दीर्घीभवति । युक्तारथे (२४५) अन्त्ये । [2]याहिमयूर (२४६) [3]यवज्रिणे (३९०) [4]यसेनृभिः (२७९) [5]यथापथः (४५२) यन्तु । यि जि ॥ ९ ॥

७३८. म ॥ १० ॥

मशब्दो [6]न दीर्घीभवति । मधारया (५०६,५११) द्विः । [7]मोअरुपः (५६२) म ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

---

७३९. [8]ग्रहु ॥ १ ॥

[9]ग्रहवति पादे न दीर्घीभवति । णिसवनानिष्ट्रहन् (२६९)

---

1. य ज्ञि. ख.
2. पहिम. ग.
3. पवज्रिणे ग.
4. धसेनृभिः ख. ङ. पसेनृभिः ग.
5. यथपथायान्तु. ग.
6. न. ग. न.
7. मोअरुपाः ग.
8. ग्रह. मै. पु.
9. ग्रहूवति क घ. ङ. ग्रहवति. ख. ग्रहति. ग.

ऋहादुदे (२१६) ऋहु ॥ १ ॥

७४०. अं लघु ॥ २ ॥

अंग्रब्दो लघुर्दीर्घीभवति । रामग्ना० (१.२.११) रामाइ-पि० (३.२.२५) नामृतयाऽ३१उ (१०.१.१७) स्ये-ममन्धसः (आ.३.१.३०) लघ्विति ? गंबहुलम् (५१७) स्ये-वंगोऋजीऽर (आ.३.१.३०) अं लघु ॥२॥

७४१. [1]ग्नमे ॥ ३ ॥

ग्न इत्येतस्तोमे प्रत्यये दीर्घीभवति । रामग्नाओऽ२३४वा (१.२.११) ग्नमे ॥ ३ ॥

७४२. मन्द्र [2]उव ॥ ४ ॥

मन्द्रो दीर्घीभवति उव इति । हाउतमूवमी (१०.१.२७) ताऽ४मूवमी (१०.१.२८) मन्द्र उव ॥ ४ ॥

७४३. स्थिनोः ॥ ५ ॥

अन्तस्थिनोरक्षरयोर्दीर्घीभवति । वयायाँहो (४.१.९) ससुन्वेयाः- एवास् (१७.२.२६) अन्तस्थिनोरिति ? माचित् (२४२) स्थिनोः ॥५॥

७४४. दिस्रु ॥ ६ ॥

अपदान्तो दीर्घीभवति । पवस्वमधुमा इहा (१७.२.३) पवस्वमा-

---

1. सूत्रं घ. न.　　2. उवा. क. ग. घ.

एऽ५ (१७.२.४) उपनोहाहोहा (४.२.११) दिश्विति? माचित् (२४२) योविश्वा (४४) पावकानः प्रभृतयः । भाष्यम् [1]सस्तु (५८२) दिवु ॥६॥

७४५. स्य इष्टायाः ॥ ७ ॥

रहस्य इष्टायाः दीर्घीभवति । सर्पसामान्त्ययोः (आ.२.१.९,१०) इमाउवायाम् (आ.४.१.१५) [2]निवृत्तानि । [3]त्वमेतत् (५१९आ.२.२.२१) लघ्वित्यधिकारः । स्य इष्टायाः ॥ ७ ॥

७४६. ज्मः ॥ ८ ॥

अधज्माओवा (२.१.१९) ज्मः ॥ ८ ॥

७४७. त्वष्टायास्ति ॥ ९ ॥

त्वष्टायास्तकारपरे[4] दीर्घीभवति । [5]अयानः (१४१) एतम्नु (५८१) त्वष्टा (२९९) अखिडि वा । त्वष्टायास्ति ॥ ९ ॥

७४८. अतसि ॥ १० ॥

अयाऽ५म्नु—ताऽ२इसाऽ२मातसाइ (५.२.७) अतसि ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

---

1. सस्य. घ.
2. निवृत्तायाम्. ग.
   निवृत्तानि घ. न.
3. त्वमेतत क.
4. दन्त्ये. क. ग. घ.
5. अयानंदतातित्वष्टा. क. ग.

७४९. य हि ॥ १ ॥

यशब्दो हिप्रत्यये दीर्घोभवति । त्यमूषु (३३२) यंवृत्रेषु (३३७) अपघ्नन् (५१०) [1]कृण्व इत्यधिकारः । य हि ॥ १ ॥

७५०. मन्ये ॥ २ ॥

मन्येवायां च दीर्घोभवति । मन्येवायाम् (आ.५.१.२१) आदित्यारमनि (आ.६.२.१) आनन्दप्रतिनन्दयोः[2] (आ.६.२.२,३) सार्पराज्ञीषु (आ.६.२.७,८,९) मन्ये ॥ २ ॥

७५१. प्रहौ ॥ ३ ॥

५ १ २ २
प्रहाविति‍इमौ शब्दौ [3]दीर्घिणौ भवतः । प्रमित्रायप्राहाउ (७.१.१६)
२१ १
[4]यएकइदिहाहाउ (१०.२.१२) हिप्रत्यय इति ? अत्रैव । मन्द्र इति ?
१२१
हहहोइ (१४.२.३) प्रहौ ॥ ३ ॥

७५२. पतन्ते तृतीयः ॥ ४ ॥

पतन्ते स्वरे तृतीयो दीर्घोभवति । गिरोनघन्तु (२५०) ईरयति (५२५) परिस्वानान्त्ययोः (१३.१.३५,३६) तृतीयो हिशब्द इति ? अत्रैव । पतन्ते ?
२ २१३ ३३३
[5]दिवस्पायृ२३४५ः (१.२.३३) [6]इन्दन्तए (६५) पतन्ते तृतीयः ॥ ४ ॥

---

1. कण्टा इति ह. न
2. प्रतिनन्द ग. न.
3. दीर्घिर्णौ. च ख. ह.
4. यण्कइतिन्द्वाउ. ग.
5. दीवस्पायृः. ख
6. इदन्ते. ख. ह

७५३. यंनी ॥ ५ ॥

यंनी इत्येतौ शब्दौ [1]दीर्घिणौ भवतः । स्वाशिरामर्के (आ.१.२.३) वाजसाम्नि (४.१.१२) यंनी ॥ ५ ॥

७५४. [2]यरेऽप्रथमे ॥ ६ ॥

यकारपरेऽक्षरे प्रत्यये दीर्घीभवत्यप्रथमे । प्रप्रवयम्[3] (३५) प्रथमोच्चे वा-अप्रथयः (६०१) उत्तरोऽस्युदूहः[4] । यकारपरे ? प्रप्रवल्हि० (९.२.२२) प्रवोयह्वम् (५९) विरतत्वात् । अप्रथमे ? प्रवयाग्नुत् (७३) अप्रथयः (६०१) यरेऽप्रथमे ॥ ६ ॥

७५५. एहि सस्वरोऽडिनः ॥ ७ ॥

एहीत्ययं सस्वरोऽडिनः पर्वणो दीर्घीभवति । श्रुष्टयग्ने (१०६) [5]कवस्यद्व (१४२) यविद्यवि (१६०) मन्येवायांप्रभृतीनि । एहीति ? [6]नशादीनि । सस्वर इति ? ऐहिहाऽ२इ (१४.२.१२) अडिनः ? इमाउवादीनि । एहि सस्वरोऽडिनः ॥ ७ ॥

७५६. शता ॥ ८ ॥

[7]शतायां च दीर्घीभवति । स्वे । असाविदेयायाम् (आ.३.१.३०) शता ॥ ८ ॥

---

1. दीर्घिणौ भवतः ख. न.
2. यरेऽप्रथमे घ.
3. प्रप्रयह. ङ
4. तुदूहः ग.
5. कस्यद्व. ग.
6. ननशादीनि घ.
7. शतायाश्च. क. ग. शताय ग.

७५७. स्ये होरियान् ॥ ९ ॥

रहस्ये होः पर इयइत्यस्यान्तो दीर्घोभवति । अरिष्टे (आ.१.१.११) [1]अर्कतृतीयद्वितीये–ओहोइया (आ.१.२.२) वैराजे (आ. २.१.३१) भद्रश्रेयसोः–राध्यम् (आ. ३.१.२२)। रहस्ये ? तिस्रोवाचके (५२५) होः पर इति ? अर्कतृतीयोपान्त्ये (आ.१.२.१४) प्रसोमदे (आ. २.२.१६) [2]अह्नि इत्यधिकारः । स्ये होरियान् ॥ ९ ॥

७५८. इह ॥ १० ॥

इहइत्यस्यान्तो दीर्घोभवति । भद्रे (आ.३.१.२१) इह ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

७५९. [3]पुना ॥ १ ॥

पुनानायां च दीर्घोभवति । [4]अर्कद्वितीयायाम् (आ.१.१.१९) पुना ॥ १ ॥

७६०. आदिश्च त्रिरुक्तस्य ॥ २ ॥

आदिश्च त्रिरुक्तस्य दीर्घोभवति । [5]प्रथश्चयाये (आ.३.२.५) वाचोव्रताये (आ.४.१.१) आदिश्च त्रिरुक्तस्य ॥ २ ॥

---

1. अर्कद्वितीये क ख. ग.
   नरद्वितीये घ.
   अर्कतृतीये. ङ.
2. निनइत्य० ग.
3. युना ग.
4. अर्पद्वितीयायाम्. ग.
5. प्रयश्च. क. ग. ङ.
   प्रयमश्च. घ.

७६१. इडा ॥ ३ ॥

इडादिश्च दीर्घीभवति[1] । प्रथश्चान्त्ये[2] (आ.३.२.६) [3]जमदग्निव्रते (आ.४.२.१५) इडेति । [4]इडानांसंक्षारे (आ.५.२.१६) विकर्णे (आ. ६.१.७) इडा ॥ ३ ॥

७६२. स्वर्गी ॥ ४ ॥

[5]स्वःगीतं भवति । इडा चेत्यधिकारः । [6]वैरूपेषु (आ.१.१.५, ६,७) पदस्तोभेषु (आ.१.२.२५,२६,२७,२८) आयुर्नवस्तोभयोः (आ. ३.१.१३,१४) [7]गीतमिति । परशूक्तासु । इडासंक्षारे (आ.५.२.१६) विकर्णे (आ.६.१.७) स्वर्गी ॥ ४ ॥

७६३. पु प्रथमे ॥ ५ ॥

[8]पुशब्दो [9]वर्गप्रथमे प्रत्यये दीर्घीभवति । ओजिष्ठंपु (५८६) क्रश्यपव्रते (आ.५.१.२२) [10]पितापुत्रे (२५९) लघ्वित्यधिकारः । पु प्रथमे ॥ ५ ॥

७६४. तै ॥ ६ ॥

तशब्द [11]एकारे प्रत्यये दीर्घीभवति । कृणुतैकमिन्मामृ (५९१) तै ॥ ६ ॥

---

1. त्रिरुक्तस्य अधिकः ड.
2. प्रथश्चाद्ये ख. प्रथमश्चान्त्ये घ.
3. जमदग्नव्रते ड.
4. इडासंक्षारे ड.
5. स्वः क. घ. न
6. वैरूपंपुप्रभृति नवस्तोभयोः पर्यन्तं घ. न.
7. गीतामिति. घ.
8. पुशब्दः ग.
9. वर्ग ख. न.
10. पितापुत्रेषु क. ख. ग. घ.
11. एरकारे. ख. एकारः ग.

७६५. पमे ॥ ७ ॥

ऋपमे [1]चैकारे दीर्घीभवति । स्वादोरित्थायाम् (आ.१.२.२१) पमे ॥ ७ ॥

७६६. वाग्लघु ॥ ८ ॥

वाक शब्दादौ गीते लघु दीर्घीभवति । राजननिधने (आ.४.२.१९) कयानायाम् (आ.५.१.२०) पित्र्यमन्त्ये (आ.६.२.२७) [2]वर्चः । वाचोव्रतायाम् (आ.४.१.१,२) लघ्विन्न्यामित्यधिकारः । वाग्लघु ॥ ८ ॥

७६७. अमि ॥ ९ ॥

प्रणते प्रत्यये दीर्घीभवति । सम्मील्ययोः (आ.२.१.२६,२७) उदुप्रज्ञाणि (आ.४.२.१०) वार्त्रघ्ने (आ.४.२.१७) लघ्विन्न्यामित्यधिकारः । अमि ॥ ९ ॥

७६८. थि ॥ १० ॥

थिशब्दः प्रणते दीर्घीभवति । पतिः पृथिव्याः (आ १.२.७; ६.१.१;६.१.६) थि ॥ १० ॥

॥ इति [3]पञ्चमो दशकः ॥

---

1. चैकारः ह.
2. वर्चो ग.
3. अष्टमे पञ्चमो दशकः ग.

७६९. [1]हड् मे ॥ १ ॥

हड् इत्येतद्युग्मे वचने दीर्घीभवति। महादिवाकीर्त्ये (आ.६.१.१०) हड् मे ॥ १ ॥

७७० प्राणे स प्रथमे ॥ २ ॥

प्राणे सकारादिः प्रथमे दीर्घीभवति। इन्द्राये (आ.२.२.१) प्राणे स प्रथमे ॥ २ ॥

७७१. योनिः ॥ ३ ॥

[2]योनिष्टायाश्च दीर्घीभवति। इन्द्रपक्षाययोः (आ.३.२.१,२)
६ १ २२११२
अश्विनोर्व्रताये–ईऽ५हीहीहीहीहि (आ.४.१.१५) पञ्चाक्षरायां मध्यम इति। [3]उना। योनिः ॥ ३ ॥

७७२. सोमेऽ२हवि ॥ ४ ॥

सोमसङ्घाते पञ्चाक्षरे हविप्रत्यये दीर्घ भवति। वार्त्रघ्ने (आ.४.२.१७) सोमेऽ२हवि ॥ ४ ॥

७७३. [4]भरतवौ सगि ॥ ५ ॥

२१ १
भरतवानित्येतौ [5]शब्दौ सगि प्रत्यये दीर्घिणौ भवतः। [6]भरा-भाऽ२३-
२ ४२१ २
रा (११.२३३) तवा तवा (१५.१.२) भरतवौ सगि ॥ ५ ॥

---

1 हिम्मे घ.
2 योनिकाश्च ड
3 इवा घ
4 विरतवौ घ
5 य शब्दौ ख
6. भरा-भराऽ२३ रा ग
भराभरा ड

७७४. दय कृष्टे ॥ ६ ॥

दय इत्येतत्कृष्टे प्रत्यये दीर्घोभवति । यएकइद्विदायाऽ६ताइ (१०.२.१४) कृष्ट इति ? विदयताइ (१०.२.१२) दय कृष्टे ॥ ६ ॥

७७५. आत्वा ॥ ७ ॥

आत्वायाश्च कृष्टे प्रत्यये दीर्घोभवति । आत्वयासाऽ६वर्दुघाम् (८.१.१६) त्वामग्नेपूष्काऽ६रादधी (१.१.१८) अपिबत्काद्रुऽ६वस्सुताम् (४.१.५) आनिशन्कालाऽ६शश्सुताः (१३.२.२४) कदाचनास्ताऽ६रीरसाइ (८.१.२१) आत्वा ॥ ७ ॥

७७६. अं ह्याम् ॥ ८ ॥

न वृह्याम् । इदश्ह्यन्ऽ६ओजसा (५.१.१२) अभियुम्नंबृऽ६हद्यशाः (१७.२.९) बृहदुक्थश्हाऽ६वामहाइ (६.१.९) अश्ह्याम् ॥ ८ ॥

॥ इति दीर्घविधिः ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

७७७. अनृक् संहितायाम् ॥ १ ॥

अनृङ् नाम स्वरस्तोभाभ्यास–इत्येते भावाः [1]संहितामृचमाविशन्ति । [2]तत्र प्रत्यग्ने (९५) प्रत्यस्मै (३५२) [3]द्रंव्यचसम् , (३४३) अन्वविन्दः (३२६) [4]स्वरसिद्धिः सन्धिः । [5]देवी (५६) [6]शिप्री (१४५)

---

1. सहितायाम्. ङ.
2. तत्रवेत्था प्रत्य० क ख. ग.
   तत्र येत्था प्र० घ.
   तत्र ये प्रत्य. ङ.
3. द्रव्यचमसम् ग.
4. सरसिद्धिः ख.
5. देवि शिप्रि क ख. ग घ ङ.
6. शिप्रि घ. न.

जनित्रियाजी० (१०.१.२२) ह्रस्वभावः । व्रतानिया (२.१.१३.) वियञ्जते (१६.२.३३) अभियञ्जते (१६.२.३३) विकर्षः । स्वपत्य (६०) आप्रागात् (६०८) समुद्रस्याधिवि (५१८) रिचम्वोः (५१३) दूत्यंचरन्प्रभृतीनामुद्भातः । (६४) [1]मनुष्येभिः (७९) कईव्यऽ-पक्ताः (११.२.२५) स्वरितभावः । [2]योजान्विन्द्र (४१५) [3]ईडिष्वा (१०३) आइभावः । शूरोआऽ२ (१५.२.१६,१७,१८) वचोउपाऽ२३४५ (७.२.३) भिर्मन्दिष्ठः (२२६) प्रभृतीनामोत्वम् । देवः (५५) यन्तारः (३८) श्येनः (४७३) [4]नुभावः । यथा (९२) नोऽ३ [5]अवि (८.२.१) पुनाहीन्द्रा (४९९) निदोविऽ३दाऽ२३४५: (१७.१.३) द्रिवोऽ३द्रिवाऽ२३४५: (१०. १.५) वयोऽ३भीऽ२३४५: (६.२.२८) कर्षणम् । [6]जिनी (५३९) इन्द्रश्चर्मे (१८२) पिश्वता (५१२) अग्निर्नः (२२) प्रभृतीनां मिन्भावः । धूरादीनि । स्मोअभिगा (५६२) नेन्द्रोसाऽ२३४श्चा (८.१.२१) प्रोअयासीत् (५१४) अर्चतप्रा (३६२) पिवाइमम् (१९१) यएतशः (२६८) हन्तिरक्षः (५४०) ब्रुवाणः (५२४) वचोदेवाय (२२४) सहस्रेणेव (३२५) स्तुपऊपु (३९०) [7]उतएकम् (६५) पोवयर्ध (७१) इन्द्रं जजनुः (३७०) तपानोदे (३९) प्रभृतीनां वृद्धिः । जगन्नपः (५३) भिर्भङ्गम् (४८७) मइहना (३४५) यास्तइन्दो[8] (१४.२.३४)

1. मनुष्येभि ग.
2. योजान्विन्द्राइभावः ङ.
3. ईडिष्व इभावः ख.
4. नुभावः । यथानः घ. न.
5. अपि ख. अविः ग. ङ.
6. जनीश्चर्मे ङ.
7. उत्तएक घ. उतएक ङ.
8. इन्द्रोर० ग.

रक्षा (२४) अच्छावहिः (५२३) [1]सोमोयउ (५१२) श्नुहीमदम् (१६१) अशीमहि (२५९) श्येनोनयो (४७३) गोमन्नो (५७४) द्दनः (४१४) तक्षयदी (५३७) प्रभृतीनामवृद्धिः[2]। उपवति तत्रपूषा (१४८) [3]यत्सोमे (१८८) परि (५१२) अभ्यासः। [4]तक्षयदी (५३७) अग्नये भर (९८) दीर्घत्वम्। बर्हि[5](१) त्रुपाहरिः (४९७) रेफलोपः [5]प्रास्तः। [6]सुवार्दयम् (६.१.२६) सुवराऽ३४ (१७.१.२) सुवर्णरादीनां [7]रेफत्वम्। परिधीश्र (५१६) नांकुलशां (५५९) रेफत्वम्। दूतौवाऽ३२ (४.२.१३) शिक्षाणः (२४९) स्तुभिः। परीणसि (३४) नृपाहं (१४४) प्रभृतीनां नतिः। तवोतिभिः (१०८) अहश्सूर्यः (१५२) पिबेदस्य (१६२) एवुमधौहो० (१०.२.६) इन्द्रश्चर्मं (१८२) तुदस्वादे (४९२) स्तोभादेशः। उपोपुजा (४८७) [8]अग्निरुक्थे (४८) यत्सवृद्धिः (९०) अयोमही (२०२) पवाऽ२हो–मानाऽ२हो (१५.१.१३) [9]समूऽ२हो द्रेवाऽ२हो (१५.१.१३) प्रकाव्यम् (५२४) हरिः पर्य[10] (५३८) [11]सुरीर्यम् (१७५) ईडिष्वा (१०३) [12]अग्निमीडिष्व (४९) [13]श्रुतकक्ष (११८) प्रमित्राय (२५५) प्रत्युअदर्शि (३०३) सुमुग्भि (३१९) [14]भरन्तः (४०८)

---

1 सोमय ग
सोम इ. घ.
2. प्रभृतीना वृद्धिः क
3 यात्सोमे ख घ.
4 तक्षयसो क. ख ग. घ. ङ
5. प्रास्तः ग.
6. सुवर्दशाम् ङ.
7. रेधत्वम् घ.
8. अग्राइत्था ख अग्निरुक्याव् ङ.
9. समुद्राव्या ओवा. क. ख ग. घ
10 पर्योंस्रि ङ
11. विधासि क ख. ग. घ.
सुलाग्निमी० ङ.
12 अग्निमीडिष्वा ख. न
13. श्रौतकक्ष. क ख
14 भरंप्रभृ ङ.

असाव्यश्शुः (४७३) न्यूने विकर्षः । क्रेथद्दतैः (५६०) निघातः । यस्संमिश्लः (२८९) नीचत्वम् । उत्सोदेवः (५११) [1]भरं नकारिणम् (२३७) प्रभृतीनामुत्पत्तिः । पिब (१५९) [2]सुऽ२३४वाः (आ.५.१.१४) एऽ२३४ही (४.१.१५) ईऽ२३४ती (३.२.८) इडानां च [3]हीपीभावः । प्राणाऽऽजुहोतापत्तिः । अनृक् संहितायाम् ॥ १ ॥

७७८. त्वे ॥ २ ॥

त्वेशब्दश्च सन्ध्यगीतो भवति । त्वे अग्ने (३८) सिद्धग्रहणादेकारस्याकारे निवृत्तिः । यजतन्ते (७५) अमीनवन्ते (५५०) नतत्ते (५३) [4]सिन्धुः (५१४) आहर्यता (५५१) [5]तस्सुतसोमे (२३७) अकार इति ? म इह ना (३४५) यास्तइन्दो[6] (१३.२.३४) त्वे ॥२॥

७७९. भो ॥ ३ ॥

भोशब्दश्च सन्ध्यगीतो भवति । माहाऽ२त्राभोऽ२ (२.२.१५) [7]रिहतेकाकूऽ३भो[8] (११.१.६) वृषभोऽ२ (३.२.१२) भाग्यम् । ण्णोऽ३आगाऽ३ही (९.२.३) भो ॥ ३ ॥

७८०. चनो ॥ ४ ॥

चनोशब्दश्च सन्ध्यगीतो भवति । [9]पुरश्चनो (५ १.१३) पूऽ३रा-

1. हुवे भरं प्रभृतीनां ख.
2. सुपूरेवतीत्यां च. ङ.
3. हीपागावः ख.
4. सिन्ध्युः क. शुन्ध्युः ख. ग.
5. तास्सुत. ख.
6. इन्द्रो. ग.
7. इतः पूर्वं सुनो इन्दुः अधिकः क. ख. ग. घ.
8. होवा ख. भोवा ग.
9. पुनश्चनो ख.

२　२　　　　　　　१ २ ३　　२
श्राऽ३नो[1] (५.१.१४) [2]पवताइचाऽ२३४नो (१६.२.३) चनो ॥ ४ ॥

७८१. [3]यिनीदि ॥ ५ ॥

यिनि गीते इदिप्रत्यये सन्ध्यगीतं भवति । [4]मूर्ध्नोविश्वस्य (९) इन्द्रन्नरः (३१८) उत्सोदेवः (५११) इदिप्रत्यये ? अवद्रप्सः (३२३) अप्सुदक्षः (४७३) देवो [5]देवा (४६५) उच इत्यधिकारः । विश्वामृधः
　　२ ३　　२
(४८८) [6]वीचर्पाऽ२३४णीः (१३.२.२३) उत्तरो नुभावः । यिनीदि ॥ ५ ॥

७८२. सो दन्त्यादेः खौ ॥ ६ ॥

सोलिङ्गायामृचि दन्त्यादेः पर्वणः [7]खौ प्रत्यये सन्ध्यगीतं भवति ।
१ १र　　　　　　　१र　२
द्रसोमो (४.२.३०) त्वावतोऽ३[8] (५.२.१५) सोलिङ्गायाम् ? नवो हि प्रभृतीनि । दन्त्यादेः [9]इति ? अर्वागिदम्[10] (२९०) सो दन्त्यादेः खौ ॥६॥

७८३. श्रुत चु[11] ॥ ७ ॥

　　　　　　　　　　　　　　२ १
श्रुतादेश्च पर्वणः सन्ध्यगीतं भवति । श्रुतंनरो (२.१.१६) श्रुतोगृणे (४३८) श्रुत चु ॥ ७ ॥

७८४. [12]घोपचु चो ॥ ८ ॥

　　　　　　　　　　　　　　१ न　२
चोशब्दस्य रूपग्रहणम् । घोपादेः पर्वणः । वचोऽ३आ (७.१.१८)
२ १ १ १　१ १ १　　　　२ २र　　　　　२ १
वचोउपाऽ२३४५ (७.२.३) वचोदेवा (६.१.१६) विंयंवचो (३.१.१३)

---

1. च्याऽ२नो ख.
2. पवताउचादे घ.
3. यिनिदि ख.
4. मूर्धोविश्वस्य. ख.
5. देवः ख.
6. वीचर्पाणीः क. ग. ङ. न.
7. खौप्रत्यये क. न.
8. स्तुवौद्दी ख. ग. अधिकः पाठः
9. इति. क. ख. ग. ङ. न.
10. सोमायवचाउच्यताऽ२इ (१७.१.३२) अधिकः ख.
11. श्रुत आ. च.
12. घोपअचो. ङ.

[1]घोपादेः ? इन्द्रोअर्वाक् (२९०) सोमायवचः (५७३) घोपचु चो ॥८॥

७८५. सगि ॥ ९ ॥

[2]सगिप्रत्यये सन्ध्यगीतं भवति। विवेराऽ२३४पो (१०.१.७) द्रिवोऽ३द्रिवाऽ२३४५ः (१०.१.५) द्विः। विदोविऽ३दाऽ२३४५ः (१७.१.२) [3]नादीदिवो (२.१.२) रसः (५५८) ऋजीकमन्धः (३१३) शिवो भुवः (४४८) घोपादेरित्यधिकारः। [4]वयायाम्। [5]श्रत्ते (३७१)। नित्यदृष्टत्वात्। सगि ॥ ९ ॥

७८६. [6]हे ॥ १० ॥

[7]हाशब्दे च प्रत्यये सन्ध्यगीतं भवति। [8]ध्नाऽ२३४न्तोहाइ (१३.२.२८) मानोहाउ (३.१.३५) योनोहाउ (१०.२.३४) तिस्रोवाचोऽ२३४हाइ (१३.१.९) [9]आइन्द्रोऽ३हाऽ३इ (११.२.३६) राधोऽ३हाऽ३इ (१.२.३४) [10]भाष्यम्-[11]प्रासोऽ३हाइ (३.१.३०) [12]हाप्रत्यये ? प्रतादीनि। [13]घोपाऽ२३होइ (आ.४.२.२०) याहीन्द्राऽ२३ (५.१.४) हिरण्ययः (५११) [14]पादान्त्यस्य विशेषः। हे ॥ १० ॥

॥ इति [15]सप्तमो दशकः ॥

---

1. घोपादिति ख. घोपादेरिति ड.
2. सन्ध्यप्रत्यये. ख.
3. नदीदिवः क. ख. ग.
4. वयायाः ग.
5 श्रत्ते ड. न.
6. हो. घ.
7. होशब्द श्च सन्ध्य० ग.
8. ध्मातोहाइ ड.
9. आइन्द्रोहाइ घ. न.
10. भाष्यम्. क. न.
11. प्रसोहाइ ग.
12. होप्रत्यये घ.
13. घोपऽ२होइ. क. ग. न.
14. पादान्तस्य क. ग.
15. अष्टमे सप्तमो दशकः ख.

७८७. विविरे ॥ १ ॥

विविपरे वर्णे प्रत्यये सन्ध्यगीतं भवति। इन्द्रोय (१४५) [1]सुवाणः (५२४) विवि पर इति ? अत्रैव । विविरे ॥ १ ॥

७८८. [2]भे पदम् ॥ २ ॥

स्तोभे प्रत्यये पदगीतं भवति। अग्निवाऽ६ए (१.२.२) अवद्र-प्साऽ६ए (८.२.१९) साकमुक्षाऽ६ए (१५.२.२५) चित्राऽ६ए (२.१.३६) अच्छ-ए-अच्छा (१५.१.२९) शुचयः-इहा० (७.१.३) औरोण (और्वभृ ? १८) उदुत्यम् (३१) धनुः (५५१) प्रनाऽ० (९.२.२०) नवोहि (४१७) मे पदम् ॥ २ ॥

७८९. अनु ॥ ३ ॥

[3]पादान्तश्च पदगीतो भवति। अग्नेनिवस्वत् (४०) एनावः (४५) अयमग्निः (६०) त्वऽहिक्षे (८४) पुरुत्वादा (९७) योगेयोगे (१६३) यशा असि (२४८) जायमानः (३२६) यदिन्द्रचित्र (३४५) आविशन् (४८९) नत्वा (२९६) त्वामिदा (३०२) [4]ह्यात्रा । दानमन्धसः (२३६) धेनवः (२३६) सोमाश्विकि[5] (२९४) हतोदिवः (३६५) [6]नानत (३६४) न्यावेविशाः (४.१.१७) धाअद्रिवाः (५.२.२०)

---

1. सवुनायः ग.
2. मे पदम् मै. पा.
3. पदान्तश्च स. ग.
4. आत्म घ
5. सोमार्चि. घ.
6. अन्यानत. ह.

अस्ति (१७४) तिविद्युतः (४१७) सोमद्यु (५०२) स्यसीदसि (५११) विधावति (५७२) वाजयन्तः (२१४) [1]इकार इत्युत्तरार्थम् । नृमणाऽ२३: (८.२.१९) अव्य (?) मांऽ६राः (७.१.१४) इन्द्रः (३३७) मधारया (५११) अपः (५११) हिरण्ययः (५११) अनु ॥ ३ ॥

७९०. रि तचेः ॥ ४ ॥

रिणि गीते तकारादेः पर्वणः इकारात्परस्य पदगीतं भवति । तमद्रिवः (३४५) त्वादातमद्रि (३४५) निवृत्तानि । तमद्रिवः (३४५) त्वियोरसों (१६.२.२०) तपानोदे (३९) तुनोगिरः (१५८) रिणीति ? तिविद्युतः (४१७) रि तचेः ॥ ४ ॥

७९१. ओभिन्नोऽ२ स्तोत्रे ॥ ५ ॥

ओकारस्यावृद्धो[2] द्वैधं नोशब्द एव [3]प्रणतः सन्ध्यगीतो भवति । स्तोत्रे चाक्षरे प्रत्यये । [4]मत्स्वानोऽ२आ (१४.२.१६) [5]स्ये । [6]अपोवसा (५११; आ. १.१.१७) अहामिमानः (६३८) नो अन्तमः (४४८) वोआऔऽ२होऽ२ (१६.१.९) शूरोआऽ२ (१५.२.१६) [7]निपूतः (१५९) युयोतनानः (३९७) [8]उत्तरदीर्घत्वम् । निवृत्तानि । आपोवसान-

1. ळ इत्यु. ख.
2. अवृद्धम् क. घ.
   वृद्धम् ख.
3. प्रणतं सन्ध्यगीतम् ख.
   प्रणतं सन्ध्यगीतः ग.
4. स्वानो आ. ख.
5. स्ये ख. न.
6. अपोरसा घ. ङ.
7. निपूसो घ.
8. उत्तरे दीर्घत्वम् ङ.

आ० (१४.१.२७) वस्वोअर्णवम् (३७६) स्ये-हरिस्सृजानः (आ. १.२.४) चिक्षरन्तः (४०८) न्वोअर्कैः (५३४) तोअक्षरन् (५४७) तो अध्वरे (१५१) अधज्माओवा (२.१.१९) ओकारः १ देवीजनीप्रभृतीनि । अवृद्धः १ वो अतिथिम् (८७) त्वत्वोऽ२३आ (१२.१.१२) धोअजरादीनि । श्येनोनयो (४७३) [1]अकारो वेत्यधिकारः । ओमिन्नोऽ- स्तोत्रे ॥ ५ ॥

७९२. पिवा ॥ ६ ॥

पिवासोमायाश्च पदगीतं भवति । द्विपोआऽहाऽ२ः (९.२.२९) सोमोऽ२अ०[2] (१६.२.२३) पिवा ॥ ६ ॥

७९३. विस्वरादुत्त ॥ ७ ॥

विस्वरात्परः पर्यन्तः पदगीतो भवति । उतद्विपः (६) इन्दोरिन्द्रः (१४५) मुनीनाम् (२७५) द्विः । [3]इन्द्रोनाम (४३८) इन्द्रोअङ्ग (२००) अवद्रप्सः (३२३) राधस्तन्नः (३४५) देवान्गच्छन्तु (५४७) आजिं न गि (६८) [4]यथाचिन्नः (४२१) उग्रंवचः (३५३) निस्वरा- दिति १ मिर्मन्दाऽइछोऽ२ (६.१.१८) अपः (५११) दधन्वाँ यः (५१२) मत्सरासः (५१८) मईवतः (३३०) क्रतुवित्तमः (५७८) वर्गे ।

---

1. यकारो वे० ग.
2. सोमे अ. स्त. ग.
3. इन्द्रोमेन्द्रोऽङ्ग स्त
4. यथाचिन्न ग.

अचोदसः (५५५) वृषभः[1] (७१) गिर्वणः (३७३) तरोभिः (२३७) द्विः । विस्वरादुलु ॥ ७ ॥

७९४. अरि ॥ ८ ॥

अरि [2]च प्रत्यये[3] पदगीतं भवति । नन्दाइ२३४वाः-अर०[4] (२.१.३९) ना इषयः (५५५) तयोऽर्यः (५५५) अरि ॥ ८ ॥

७९५. मधोः ॥ ९ ॥

मधोर्नपायाश्च पदगीतं भवति । अर्वा२३४चीनाः (८.१.२२) [5]जातवेदः (९९१) सोमोयस्तु (५८२) मधोर्नपाया इति ? तरोभिः (२३७) द्विः[6] । इन्द्रो विश्वस्य (३५९) मधोः ॥ ९ ॥

७९६. देव सचेः ॥ १० ॥

[7]देवलिङ्गे साम्नि सकारादेः पर्वणः एकारात्परस्यैव पदगीतं[8] भवति । नदेवोवृतः (१९६) उत्सोदेवः—चतुर्थपञ्चमयोः (१४.१.२४,२५) निवृत्तानि । आद्ये सप्तमेऽष्टमे षोडशे च (१४.१.२१,२७,२८,३६) देव सचेः ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

1. वृषभो यः ख. ग. ङ.
2. च. ङ. न.
3. पर्वान्तः पदगी. इत्यधिकः ङ.
4. अर. ग. न.
5. जातवेदसः क.
6. द्विः घ न.
7. भाष्यम् घ. न.
8. पदगीतः ग.

७९७. हिनः ॥ १ ॥

हिनः पर्वणः [1]पदगीतं भवति । [2]देवाअवः (४८) पुना नवमे (१४.१.२९) हिन इति ? निवृत्तेषु । हिनः ॥ १ ॥

७९८. राद्वि ॥ २ ॥

स्वराद्विप्रत्यये पदगीतं भवति । राधस्तन्नः (३४५) [3]भयमानः (३३४) स्येअन्धसः (४२२) स्वरादिति ? तरोभिः (२३७) द्विः । इन्द्रो विश्वस्य (३५९) मन्द्रोविरा (१००) राद्वि ॥ २ ॥

७९९. पो ॥ ३ ॥

पोवति पादे पदगीतं भवति । उतद्विपः (६) इन्द्रस्यवज्रः (५५६) पो ॥ ३ ॥

८००. [4]मि ॥ ४ ॥

मिभूतं च पदगीतं भवति । नराः२१नराः२१ (२.२.८) बाधाऽ१—२ः बाधाऽ१—२ः (२.२.५) इन्द्रस्सनः (१२७) सुयतः (३९८) महान्मित्रः (४९७) मि ॥ ४ ॥

८०१. [5]ऋट् ॥ ५ ॥

विरतं च पदगीतं भवति । आतेवत्साः२१र (१.१.१६) बृहद्वया२ः (२.२.२८) [6]तरणिवा२ः (५.२.३१) ओग्नाइ४ (१.१.१) गायत्रिणः

1. पदगीतः ग.
2. देवो अवः ग. घ.
3 भियमानः क.
4 सूत्रं घ. न
5 के ऋ. ङ
6 तरणिवाः. ग. न.

(३४२) कर्मकिंणः (३४२) असावि (५६२) स्ये । शूरोनृपा (३१८)

ऋट् ॥ ५ ॥

८०२. तोऽण्[1] ॥ ६ ॥

तकारो गीतादिः पदगीतो भवति । योनिः (३१४) धनुः

(५५१) तोऽण् ॥ ६ ॥

८०३. [2]सकूखुष्मादिः ॥ ७ ॥

द्व्यक्षराभ्यासिनि साम्नि ऊष्मादिः पदगीतो भवति । चित्रइच्छिशोः

२१२ १ २ ३१

(६४) [3]सहमै० (४.१.२४) साइदा-औं (१५.१.३०) द्व्यक्षराभ्यासिनीति ?

१२ १२

घूतौ-वाऽ३२ (५.२.१३) ष्णुमिराऽ३१० (१४.२.२७) सकूखूष्मादिः ॥७॥

८०४. अन्याम् ॥ ८ ॥

१२१ १ ७ २ ४

इदं च सन्ध्यगीतं भवति । सुदुघाम्-आ-नियाऽ२माऽ२३४इयाम्

(८.१.१६) सिद्धग्रहणाद्व्यहतकारणः क्रमः प्रत्यापद्यत इति ज्ञापयति ।

क्रीडन्नूर्मिः (५८४) [4]नवेयादीनाम् । अन्याम् ॥ ८ ॥

८०५. अरर सन्धेः ॥ ९ ॥

४ ५१ ४

स्वरसन्धेः द्वैधं अंपर एव पदगीतो भवति । तवा-त्वा (१५.१.२)

४ ५ ४ ५

यस्येदम् (५८८) निहृचानि । आत्रा (४.२.४) हाचात्रा (४.२.५)

---

1. तोऽणि ङ.
2. सस्यतक्मा. च.
3. सहमै इत्यतः पूर्वं शुचि-
जिः इत्यधिकः पाठः क. ख. ग. घ.
4. निवेयादीनाम्. घ.

१ २ ४ ५ ४ ५
नाइमीऽ३न्ताऐ (६.२.८) पर्येपारी (१३.१.३२) अध्वरसन्धेः ॥ ९ ॥

८०६. डेः ॥ १० ॥

डेश्चपरः स्वरसन्धिः पदगीतो भवति । श्येनोनयोऽ२निमाऽ३४५ (१३.१.२७) इन्दोरुचा (१४.१.१४) युधेदाऽ२पित्वमिच्छसे (१०. २.३३) यत्सोमे (१८८) नौष्ठ्यादेरित्यधिकारः । डेः ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

---

८०७. ऊता ॥ १ ॥

ऊतायाश्च पदगीतं भवति । स्ये-पिवासोमायाम् (३९८ आ.१.२. २०) ऊता ॥ १ ॥

८०८. ऊने ॥ २ ॥

ऊने च पादे [1]यत्प्रकृतस्वरसन्धिः पदगीतो भवति । विशस्तवे (८५) अर्चादिवाय (८८) मरुतोब्रह्मार्चत (२५७) त्वाअद्राऽ२३४इवाः (८.१.११) महेचनत्वाद्रिवः (२९१) [2]असोयथा (३१४) वन्दद्वीरा (३६०) आपप्राथ (३७९) स्वत्र इन्द्रा (४०५) अधाहि (४०६) द्युमन्तंदेव (४१९) स्यान्धसः (५००) तेनापवस्व (४७०) प्रधन्व (४२७) प्रसुन्वानाय (५५३) [3]डिप्वादीनि । इन्द्रवाजेषु (५९८)

---

1. यत्प्रकृतः स्वर० क. ग.
2. नो यथा. ग.
3. ईडिप्वादीनि ड.

[1]ऊन इति ? उपोपुप्रभृतीनि । ऊने ॥ २ ॥

८०९. दाद्येषु मन्द्रः ॥ ३ ॥

पादाद्येष्वक्षरेषु द्वैधं मन्द्र एव पदगीतो भवति । प्रैतु (५६) एन्द्राऽ३याहि० (९.२४) एन्द्रप्रसुका० (६.१.२४) इन्द्राग्नी (२८१) यस्येदम् (५८८) निवृत्तानि । आग्निरग्रमु (७०) [2]महिषीव (८६) [3]तोदस्येव (९७) इहेव (१२५) अयया (५१५) उपोनुस (१९६) [4]त्वद्द्योहि (२४०) [5]भेसुशि (४८६) दाद्येषु मन्द्रः ॥ ३ ॥

८१०. ह्नि जारायाम् ॥ ४ ॥

ह्नि [6]जाराया प्रत्यये पदगीतं भवति। सखायआशिपाद्ये(१०.२.१५) स्ये । [7]मरुतोन (२५७ आ १ २ ६८८) जारायामिति ? सखायान्त्ययोः (१०.२.१६,१७) ह्नि जारायाम् ॥ ४ ॥

८११ चावतः ॥ ५ ॥

[8]चावतः पर्वणः पदगीतं भवति । उदिन्द्राश्रम् (२४०) मिश्राध्वर्यो (३८५) चावतः ॥ ५ ॥

---

1 ऊकारो ख ग न
2 महीपुत्र ङ
3 तोवस्ये ग
4 त्यद्द्योये क त्व द्द्योये ख ग
सत्यत्वद्द्योहि घ
5 ओभोसुशि ङ
6 जाराया ख न
7. मरुतोन्न ख
8 चावत घ
चावत स्वरपर्वण ङ

८१२. न विकर्षिणि ॥ ६ ॥

न विकर्षिणि पादे पदगीतं भवति । दिवःपृष्ठानीऽ३याॠऽ१हाऽ२न् (३.१.२) आदितिरू-तियागाऽ१माऽ२त् (३.१.२१) वृषाभना-रियाऽ२ पाऽ२३४साम् (३.२.२४) आइन्द्रायमे धियाताऽ२३इथाइ (८.१.८,९) प्रा·कावियाऽ२म् (१५.१.३३) पुरान्धीऽ३याऽ३ (९.२.२२) कवेयथ (२७१) विकर्षिणीति ? पूर्वं । न विकर्षिणि ॥ ६ ॥

८१३. र्यअभ्यो गिर्वात्[1] ॥ ७ ॥

[2]रेफ्यादिभ्योऽक्षरेभ्यो गिपूर्वः[3] पदगीतो भवति । श्रुतकक्ष (११८) द्रोजनुषे (३१३) रथ्योयथा (४९०) [4]रेफ्यादिभ्य इति ? वन्दद्वी (३६०) गिपूर्वादिति ? (गिपूर्व इति ?) अत्रैव । र्यअभ्यो गिर्वात् ॥७॥

८१४. [5]णः ॥ ८ ॥

णोवतः पादे पदगीतं भवति । वृषमणस्त्वो (३३६) द्युक्षंमित्रस्य (१९२) णः ॥ ८ ॥

८१५. व्यौ ह्रस्वम् ॥ ९ ॥

व्यौ ह्रस्वमापद्येते । ऊने पाद इत्यधिकारः । अरण्योः (२.२.१७)

---

1. यिगुभ्यो गिर्वात्. ख. गुभ्योगिर्वाक. मै पा. गिर्वाक् क. ग. घ.
2. रोह्यादिभ्यः क. नेह्यादिभ्यः ख.
3. गिपूर्वम्. ख. घ.
4. रेफ्यादिति. क. ग. घ.
5. नः ग.

क्वेयथ (२७१) विश्वस्य (४५०) त्वंनोअ (४४८) न वेद्यादीनि । ऊने पादे ? तं त्वागोप (२९) नित्वाम (५४) ह्रस्वमिति [1]निकर्षणार्थः । न्यौ ह्रस्वम् ॥ ९ ॥

८१६. स्योर्घम् ॥ १० ॥

स्योः शब्दो दीर्घमापद्यते । जनितारोऽ३४३दसीयोः (१५.२.२१) स्योर्घम् ॥ १० ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

॥ इति [3]सामतन्त्रभाष्येऽष्टमः प्रपाठकः ॥

॥ अथ नवमः प्रपाठकः ॥

८१७. [2]अन्त्यः ॥ १ ॥

यस्मिन्पादेऽनेकौ[4] यकारवकारौ अन्त्यो ह्रस्वम्[5] । द्योऽ१ महिदूऽ२३-तियाऽ३म्वाऽ४राऽ६५६न् (२.१.३५) यूतातूवाऽ३म् (२.२.२२) [6]आच्यात्रय (१७०) यात्रयाऽ२३दी-धूमेऽ२भिया (७.२.४) भ्यांयाऽ२३-हो-हियोऽ२३-काऽ२आऽ२३४० (८.१.१४) स्यपास्यपा (८.२.२४) श्याऽ२कावि[7]-यंमहित्वा (८.२.२४) [8]स्वानो अरेपसः-सुवाधियाः (१६.

1. विरुर्यार्थः
2. योऽन्त्यः ग.
3. सामतन्त्रे. क. ग. ग. घ. ङ.
4. अनेकौ ग. न.
5 ह्रस्वः क.
6. आभ्यभ्य व्यचा भ्यभ्य था. ख.
7. कावियम्. ङ.
8. स्वान आरे० घ.

१.२५) अभ्रातृव्योऽऽनातुवाम् ॥ अन्त्यः (१०.२.३३) ॥ १ ॥

८१८. आतृचि भेऽन्नु ॥ २ ॥

[1]आकारस्तृतीयायामृचि त्रैष्टुभे [2]पादान्त आपद्यते । आवोराजा (६९) सुग्णाणासः (३१६) प्रहिन्वानः (५३६) निवृत्तानि । उतोतदस्मै० (८.२.३४) [3]दुवस्युः (३२७) ऐर तश्रवस्या[4] (८.२.३३) काव्यंमहित्वा (३२५) सन्वायः (३४०) त्रैष्टुभे ? दायोहादीनि । वारम् (५३४) विशब्दस्य तु विशेषः । आतृचि भेऽन्नु ॥ २ ॥

८१९. आद्वि ॥ ३ ॥

[5]अकारात्परो विशब्द नापद्यते । वारंयत्पूतः (५३४) पिअव्ययाम् (१६.२.२७) अकारात्पर इति ? काव्यम् (३२५) प्रकाव्यम् (५२४) आद्वि ॥ ३ ॥

८२०. श्विनि ॥ ४ ॥

श्विनि पादे नापद्यते । [6]पादान्तो विशब्द इत्यधिकारः । तदैव्यम (८२) निकाव्या (९४) सुहव्यम् (२६९) [7]श्विनीति ? प्रतीव्यम् (१०३) गदैव्यं (५८३) यद्भूतम् (६१९) [8]अन्त्यमिति ? व्यस्यन्म

1. आकारप्रभृति दुवस्युपर्यन्तं क न आकारः तृती० ख. ग. घ
2. पदान्त आ० क ग. घ.
3. उवस्युः ग.
4. तस्य श्रवस्य. ख. ग.
5. आकारात् ख.
6. पदान्तः ग पादान्ते घ.
7. श्विनीति. ग.
8. अन्त्यमिति. घ. न.

(६३१) प्रकाव्यम् (५२४) श्विनि ॥ ४ ॥

८२१. ऊष्मणो दिञु हाद्धे ॥ ५ ॥

ऊष्मणः परः [1]पदान्तो हकारादीर्घमापद्यते[2]। स्तावाऽ१हुवेऽ२[3] (४.१.५) [4]हियोनराऽ६ए (८.१.२३) सहिया माऽ३४३ (८.२.५) निवृत्तानि। मर्त्यस्य (६) तोदस्य वर्गे (३.१.८–१२) ऊर्ध्वायस्य (४६४) [5]क्वस्यष्ट (१४२) वरिवस्यामहो (१८६) अवस्याऽ२३४वाः (१०.१.२३) तरुष्यतः (३११) तार्क्ष्यमिहा (३३२) भीष्याम (३३६) (हकारात् ?) स्तरोअक्तु-[6]पुवायाऽ३२माऽ३४त् (३.२.३०) चमसेपुवाईया[7] (५.१.४) यइन्द्रचामाऽ६सेपुवा (५.१.५) नाहुऽ३वाइयूऽ१वाऽ२ (५.२.१५) ऊष्मण इति ? नित्वानस्य (२६) यविष्ठ्य (३७) [8]महानाम्नीषु। ऊष्मणो दिञु हाद्धे ॥ ५ ॥

८२२. यव्यम् ॥ ६ ॥

यकारो व्यञ्जनान्त आपद्यते। [9]तन्वन्तिपौंश्सियम् (१६.१.३४) अयासियाऽ२३४५ः (१४.१.१८,१९) गोसखा स्यात् (१२२) [10]इदाह्यः (३०२) यकार इति ? [11]अश्राः (४३३) [12]व्यञ्जनान्तः ? मर्त्यस्य

1. पादान्तः ङ.
2. दीर्घ आ० ग.
3. हुवे. ग. ङ
4. हियोनरः ख. ग. ङ.
5. कस्यप्रभृत्यूष्मणः पर्यन्तं ङ. न.
6. पूवामायान् क
7. ईया. ख. ग.
8. महानाम्. घ.
9. हिन्वन्ति. ख. ग. घ.
10. इदाभ्यः ङ
11. अकारः ख. न.
12. व्यञ्जनान्तोऽन्तस्य. ङ.

(६) यव्यम् ॥ ६ ॥

८२३. सन्ध्याद्ध्रे ॥ ७ ॥

सन्ध्यात्परो हकारपरेऽक्षरे प्रत्यये आपद्यते । निपौऽम्नि-या (७.१. ३२) अगोह्य (३९३) अदितये स्याम (५८९) सन्ध्यादिति ? अनस्यतः (३८०) सन्ध्याद्ध्रे ॥ ७ ॥

८२४. जादेः ॥ ८ ॥

जादेश्च गीतस्यापद्यते । जियमोऽ२३४५इ (११.१.१७) [1]जनोनपु ५१३) ज्यादेः ॥ ८ ॥

८२५. मागायाः पर्वान्ते ॥ ९ ॥

मागायतायाः[2] पर्वान्ते प्रत्यये [3]आपद्यते । [4]आमर्तियम् (३.१.३७) [5]स्वाराजियम् (११ १.१६,१८) निवृत्तानि । वार्धस्व० (२.१.१९) सत्याय (२०२) साचध्यम् (७.१.१७) अत्योनसत्वभिः (५५८ आ. १.२.४) रहस्ये । अन्त इति ? पाघुत (३६) नायग्नाहू (७ २.२७) मागायाः पर्वान्ते ॥ ९ ॥

८२६. न वृद्धवति ॥ १० ॥

नकारे प्रत्यये [6]वृद्धवत्येवापद्यते । [7]दीयानः (३४०) निवृत्तानि ।

---

1. नोनप्र ह
2. मागायताः क
3. आपद्यतेप्रभृति सत्वभि॰ पर्यन्तं ख ग न
4. आमूर्तियम् घ
5. स्वाराजियं क. ख ग घ न
6. वृद्धवन् इति सर्वत्र समुचित. पाठः स्यात् ।
7. दीयानः प्रभृत्युपरितनसूत्रीद॰ भाष्यगतापद्यतेपर्यन्तं क न

[1]ऋ॒ग्मोम्यानाम् (२७५) क्षेअत्योनवाऽ२३ (१५.२.२४) तुविद्युम्नम् (५४९) न वृद्धवति ॥ १० ॥

॥ [2]इति प्रथमो दशकः ॥

८२७. मरायाः ॥ १ ॥

मरायाश्च वृद्धवत्येवापद्यते । स्ये दिविसद्भू (आ.१.२.२२) यण्म (आ.२.१.१२) निवृत्तानि । [3]असाव्यतीपङ्के (आ.१.२.२३) यज्ञसारथिनि (आ.२.१.१२) श्येने (आ.३.१.१९) मरायाः ॥ १ ॥

८२८. रात् ॥ २ ॥

[4]रेफाद्वृद्धवत्येवापद्यते[5] । [6]न्युञ्जवीर्यम् (९५) नर्यापसम् (१२५) पित्र्यर्य (१२५) भित्र्यर्य (१२६) भूर्यासुतिः (१४०) [7]हर्यश्वा (१५६) नान्ते । [8]सिप्रः । सुवीर्यम् (१७५) इवसूर्यम् (२६७) पार्येदिवि (२८०) स्वाहर्यश्वयज्ञैः[9] (३१३) रहस्ये (आ.३.१.३०) यत्पार्या (३१८) [10]इदेदिति (?) गौर्यः (४०९) सूर्येण (४९७) [11]तसूर्यम् (५०२) जनितासूर्यस्य (५२७) [12]न तृतीयान्त्ययोः (१५.

1. सत्रासोभ्यानाम्. ङ.
2. नवमे प्रथमो दशकः ख
3. असावतीपङ्के. ग.
4. रेफे वृ० ङ.
5. वृद्धस्येपद्यते. ग.
6. न्युञ्जवीर्यम्. क. ख. ग. ङ.
7. हर्ये श्वान्ते. क. ख. ग.
8. ससु क.ङ. सन्दिग्धोऽयं पाठः
9. हर्ये श्वायज्ञः ख.
10. अयं भागः कुण्डलीकृतः ख. पुस्तके । ययेदिति ग. वीर्य. ङ.
11. वसूर्यम्. ग.
12. नमतीयान्त्ययोः क,

२.८,९) (?) यज्ञसारथिनि (आ.२.१.१२) [1]अहव्रते (आ.४.२.५) अतीपङ्के (आ.६.२.४) चरणश्सूर्यस्य (६१४) जन्मानि सूर्य[2] (६३८) देव सूर्य (६४०) कृदग्नि सूर्य (६३५) वृद्धवतीति ? नर्यप-(२.१.२५) अयमग्निः (६०) सपर्यन् (१९६) विष्टु । शूपमत्यर्यान्त्ययोः (३.२. २५,२६) सपर्यता (६३) [3]अर्यम्णः (१९२) अर्यम्णे (२५५) सहस्रश्सूर्या (२७८) रहस्ये च (आ.१.१.१–८) बोधामसित्वाहर्यश्वऽ३-याइोऽ३ः[4] (८.१.३६) [5]अपूर्व्या (३२२) करोपि (३२७) सुवीर्यस्य गो (३४६) स्युंनर्यम् (३७१) [6]स्वर्युवः (३७५) पर्यूपु (४२८) र्यराज्ये (४३२) द्वन्द्वसप्तमाष्टमयोः (आ.२.२.७,८) व्रततृतीयाद्ये (आ. ४.२.१) विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुपाणाम् (५९३) [7]संकृतिनि (आ.३. १.१७) महसि (आ.३.१.२६) वार्त्रघ्ने (आ.४.२.१,७) रेफादिति ? [8]प्रियन्धसाःसुदक्षाऽ२३स्या (४.२.१) रात् ॥ २ ॥

८२९. ह्रात् ॥ ३ ॥

हशब्दाच्च परमापद्यते । हर्योऽर्थः (२८९) द्विः । त्वाहर्यश्वयज्ञैः (३१३) ऋपभे (आ.१.२.२१) सहमि (आ.३.१.२५) वोधामसित्वा

---

1. अहव्रेताये क ख ग घ ङ
2. सूर्य. क. ख ग. ङ. न
3. अर्यम्णा. ख. नर्यम्णः ग
4. यज्ञैः क. ख. न.
5. अपूर्व्याप्रभृत्यमिमसूत्रभाष्य- गतयज्ञैः पर्यन्तं घ. न.
6. सुवर्युवाः. क ङ
7. संवृतिनि. ङ
8. प्रियन्धस्सु. ग. प्रियन्नसाम ङ.

हर्यश्व२३याश्वै२३ः (८.१.३६) प्रथमिग्रहणात् ॥ हात् ॥ ३ ॥

८३०. [1]इर्वादहि ॥ ४ ॥

इपूर्वादक्षरादहिभूते पर्वण्यापद्यते । त्रिन्वीर्यम् (४१२) विश्वानिवार्या (५२१) [2]पर्येपिविश्वतः (५६५) अहिभूत इति ? [3]वृण्म (२७६) हरिः पर्य (५३८) एनाविश्वान्यर्यआ (५९३.आ.३.१.१२(?) इर्वादहि ॥४॥

८३१. ज्यादेः ॥ ५ ॥

ज्यादेश्च गीतस्य नापद्यते । तमार्यस्य (४७) [4]ऋपभान्त्ये (आ.१.२.२१(?) मर्पसामान्त्ययोः (आ.२.१.९,१०) तन्त्योतुनोः (आ. ३.१.२३,२४) [5]ज्यादेरिति ? नर्यपङ्क्तिषु (५६) ज्यादेः ॥ ५ ॥

८३२. [6]नान्तस्थायाम् ॥ ६ ॥

नान्तस्थायां प्रत्यय आपद्यते । स्युंनर्यम् (३७१) संक्रतिनि (आ.३.१.१७) नान्तस्थायाम् ॥ ६ ॥

८३३. ईः ॥ ७ ॥

ईकारो ह्रस्वमापद्यते । सयावरीः (४०९) स्येन्याआएन्द्रेणाएसया· एवरिया[7] (आ.१.२.२१) ·याइन्द्रेणसया२१वा२३रीः (आ.३.१.१५) नान्तस्थायामित्यधिकारः । ईः ॥ ७ ॥

---

1. इह्वादाहि. ह.
2. पर्येपि घ. न.
3. वृह्ण. स.
4. ऋपभान्ते. ग.
5. नग्यादेरिति. ग.
6. सूत्रं ग. न.
7. एवारिया. घ.

८३४. तडिनि ॥ ८ ॥

तडिनि साम्नि नापद्यते। विश्वायसूर्यम् (३१) त्वश्सूर्यस्यमेदम्। ज्यादेरित्यधिकारः। तडिनि ॥ ८ ॥

८३५. अवि ॥ ९ ॥

ओकारे प्रत्यये नापद्यते। [1]सिश्राहोऽ२इ (१०.२.६) दधन्वाँयः (५१२) इन्द्रइद्धर्योः (५९७) यः संमिश्लः (२८९) नान्तस्थायामित्यधिकारः। अवि ॥ ९ ॥

८३६. भाद्‌ध्रस्वात् ॥ १० ॥

भकाराद्ध्रस्वान्नापद्यते। [2]शुभ्यो आ (३२६) स्तोतृभ्यः (५७६) नरमा० (१०.२.८) होअभियाऽ२इ (१५.१.३२) इद्धवतीत्यधिकारः। भाण्यम्-प्रगायत (५३५) भाद्‌ध्रस्वात् ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

---

८३७. धात् ॥ १ ॥

धकाराद्ध्रस्वान्नापद्यते। स्वध्वरम् (४५) नोअध्वरे[3] (६१) ध्वरञ्जनम् (३.१.७) [4]प्रयत्यध्वरे (२४९) सिश्राहोऽ२इ (१०.२.६) दध्योऽ२जाः (आ.५.२.१७) ह्रस्वादिति ? अवोधिया (२.२.१०) वाजाम्पुराम्-

1. सित्याहोइ. घ.
2. अभ्योहो अ. क. शुभ्योहो अ. ख. शुभ्योहो आ. ग.
3. नोअध्वरम्. ख.
4. प्रत्ययस्वरे. ख. प्रत्यध्वरे. ङ.

धिया० (६ २ ८) धकारात् ? सत्रुष्नियाः (८.२.१६) धात् ॥ १ ॥

८३८. छन्दसि ॥ २ ॥

अतिछन्दसि विषये ह्रस्वान्नापद्यते । सत्यइन्दुस्सत्याऽ५मिन्द्राउ॒वा (१२.१.२७) अभित्यदेवम् (१२.१.३७) [1]प्रायज्यावाऽ२३इ-सू० (१२. १.३३) [2]हरि-ण्यावुना (१२.१.३४) अयारुचाहरिण्या (१२.१ ३५) होतारमन्ये (४६५) [3]अभ्यदाऽ२इ (१२ १ ४२) [4]स्वासरे मन्यु-माऽ२३न्ताः (१२ १ २८,२९) नोनिश्नाद्वेपा (४६३) अदिद्यूऽ२३४-तात्–सचीमाऽ२३४नी (१२.१.३७) ह्रस्वादिति ? प्रथमंपूऽ२ विंयंदिवि प्रवा चियद्दतम् (१२.१ ४२) सप्तासीऽ३येऽ३ (१३ १.३६) ओणाऽ२३४योः (१२ १.३७) सुवाध्याऽ१राऽ२ः (१२.१ ३८) चिऽ३याकृपा (१२.१ ४०,४१) [5]चायाऽ१कृपाऽ२ (१२.१.३९) छन्दसि ॥ २ ॥

८३९. ऊष्मणः ॥ ३ ॥

ऊष्मणो नापद्यते । छन्दसीत्यधिकारः । विश्नाद्वेपाꣳसि (१२.१.३४) सप्तास्येभिऋक्वभि.[6] (आ २ १.२०,६.१ २) ऊष्मणः ॥ ३ ॥

---

1 प्रायज्याकाइ ग
2 हिरि घ ह
3 अदाइ क
4 स्यापरे ग
5 चायाऽ१ कृपा ख
6 भिऋक्वभि॰ घ न

८४०. नु[1] ॥ ४ ॥

नुशब्दो[2] नापद्यते । ऊष्मण इत्यधिकारः । होन्वसो३२३ (६.१.२३) प्रसुन्वानाय (५५३) ससुन्वे (५८२) हा३हाइन्वा२यो० (१४.२.६) ऊष्मण इति । तन्वेचा (६५) योजान्विन्द्र (४१५,४१६) नोधन्वन्तु[3] (५५५) नु ॥ ४ ॥

८४१. किन्यूष्मणः ॥ ५ ॥

ककारिण्यूष्मणो[4] नापद्यते । शृण्वएषाम् (४.१.१५) स्वस्तये । सख्याय[5] हुवेमहि (३८०) किन्यूष्मणः ॥ ५ ॥

८४२. तृतीये ॥ ६ ॥

न तृतीय आपद्यते । तार्क्ष्यमिहा (३३२) स्थेमन्या० (९.२.३५) ज्योतिरिन्दुः (५४२) तृतीये ॥ ६ ॥

८४३. त्य वि ॥ ७ ॥

त्यशब्दो विप्रत्यये नापद्यते । ऋऊत्या (१.२.३६) हत्यावा० (८.२.२७) सुहस्त्योन्वा० (१५.१.१०) विप्रत्यये ? स्तिया३ (१५.१.६) उभयाहस्तियो० (९.१.२९) आद्यपादेष्वित्यधिकारः । त्य वि ॥ ७ ॥

---

1. अनु. घ.
2. नशब्दः ग.
3. नोधतुवन्तु (१६.२.८) क.
4. ककारिण्यूष्मणः ग. म
5. सरवायम्वस्त्ययेहुवेम. क.ग.घ. उदाहरणमिदं ग. म.

८४४. पाह्यूनवत् ॥ ८ ॥

पाहिविश्वाया ऊनवद्वर्तते । हाद्यादित्यधिकारः । वाहूमीऽ३याऽ२म् (१०.२.३१) मराधूऽ२वाम्[1] (८.२.३०) पाहिविश्वाया इति १ सोतुर्वाहु-भ्याम् (१०.२.३२) पाह्यूनवत् ॥ ८ ॥

८४५ त्री ॥ ९ ॥

[2]त्रीवांश्च पाद ऊनवद्वर्तते । देवीजनित्रिया० (१०.१.२२) जानित्रियजाऽ२१उवाऽ२३ (१०.१.२२) स्ये मरायां संकर्पः (आ.३.१.१९) त्री ॥ ९ ॥

८४६. दादिर्विसर्जनीयात्[3] ॥ १० ॥

दादिः पादो विसर्जनीयादूनवद्वर्तते । वाताऽ२४३-पीऽ३ऽयाऽ५याऽ६५६ (६.१.२०,२१) दादिः १ हस्तच्युतम् (७२) विसर्जनीयात् १ देवासोदेव (१०९) दादिर्विसर्जनीयात् ॥ १० ॥

८४७. [4]प्रचु ॥ ११ ॥

प्रादिन्यामृच्यूनवद्वर्तते । प्रत्युअदर्श्य (३०३) प्रातरग्निः (८५) यिता । प्रचु ॥ ११ ॥

---

1. मराऽ२धूऽ२३४ वाम्. ख.
2. त्रियांश्च ग.
3. विसर्जनात ख.
4. प्रअ. ङ.

८४८. [1]धवचु धादुश्चै(ा?)भ्यः ॥ १२ ॥

धकारवकारादेरक्षरस्य द्वैधं धादुश्चैभ्यः परमापद्यते । रुधादूऽ२३४वाः[2] (६.१.२०,२१) द्विः । धा । दुः । अग्निवोऽ२-वृराऽ२३याम् (२.२.२७) दुः । चा । निचाऽ२३-आऽ२याऽ२३४०[3] (९.२.२३) अन्यत् । याहीन्द्राऽ२३ (५.१.४) याहिमदाऽ३नाम्प ताऽ२३ह[4] (४.२.१०) वातआगातु-[5]भाऽ५ इपाजाम् (५.२.८) मियूऽ३तयेऽ२३४५ (५.१.२६) याऽ३माऽन्दाऽ३वे (११.१.३) मुक्षत दाऽ३४३इ-वीऽ३याऽ५याऽ६५६ः[6] (२.२.१८)

धवचु धादुश्चैभ्यः ॥ १२ ॥

॥ [7]इति तृतीयो दशकः ॥

---

८४९. संक्रुष्यते [8]सस्वरेऽणि ॥ १ ॥

संक्रुष्यते पादादौ सस्वरे प्रत्यये । वाजंपुरम् (२३८) तमिन्मह (४११) पुनानः (५११) सस्वर इति ? न आगहि (२८४) महेदक्षाय (४३०) अप्सुदक्षः (४७३) संक्रुष्यते सस्वरेऽणि ॥ १ ॥

---

1. ध्यअ. ङ
2. रुधदुवा च
3. आपा. ग.
4. मदाप्रभृतिमुक्षतपर्यन्त ग न
5. मोऽ२३ इपजाम ग.
6. याम्यभ्यभ्यभ्या ग.
7. नवमे तृतीं० ग
8. सस्वरिणि ग.

८५०. [1]प्राग्वृद्धादस्य ॥ २ ॥

प्राग्वृद्धात्पादस्य संकृप्यते । एह्यूपु (७) अयंवामह्वे (२०४) वृषभन्न (१२५) द्युक्षन्मित्रस्य (१९२) [2]अमिन्द्रस्य । तेनापत्रस्य (४७०) [3]वृपजूतिप्रभृतीनि । सखायआशिपान्त्ययोः (१०.२.१६,१७) सम्मील्याद्येपु (आ. २.१.२५)[4] । [5]यङ्सद्विश्वम् (२२) स्यान्नस्सूनुः (७६) [6]दिवेदिव ईड्यः (७९) क्वस्यद्य (१४२) इदङ्ह्यन्वन्स्ये (५.१.१२) द्यौर्न (१६६) त्यमुवाः (५.१.२६) विश्वासुगीर्पु (१७०) येभिर्व्यं (१७२) वृत्राण्यप्रतिष्कुतः (१७९) [7]वाजंपुरम् (२३८) सधमाद्ये (२३९) अन्तरिक्षाये (आ.१.१.९) [8]त्वङ्ह्ये (२४०) शग्ध्यूपु (२५३) वृत्रेपु (२३४) स्ये च (आ.२.१.२२) [9]क्वेयथाद्यन्तयोः (७.२.११,१३) न्यग्वाहू (२७९) आमर्त्योदध० (७.२.२८) सोमामः (२९३) दधन्वाँयः (५१२) न्यस्मिन् (३१३) योधामसित्वाहर्यस्वयतीः (३१३) [10]अपूर्व्या (३२२) करोपि (३२७) पृथिव्याम् (३३१) [11]मध्विच्छ (३३१) त्यमूपु (३३२) हव्यान्यध्वरेपु

---

1. प्राग्वृद्धादस्य ग. प्रगार्वृद्धा० घ
2. अमिन्द्रस्य क. न.
3. वृपहूतिप्र. ग.
   वृपजूतिप्रभृतीनि वारत्रय घ कोशे लिखितम्.
4. इतः परं "येपुप्रभृतीनि" इति क, ख. ग. पाठः
5. यंसद्विश्वा. ड.
6. दिवेदिवंराड्यः ड.
7. वाजंयु. ग.
8. त्वाह्य ड.
9. त्वेयथा ड.
10. आपूर्व्या ख. अमूर्व्यं ग.
11. वध्विच्छ. ग.

(३३८) अर्चन्त्यर्कमर्काऽ२३इणाः[1] (९.१.१६) अर्चन्त्यर्कमाऽ१र्कीऽ२णाः (९.१.१५) [2]त्यꣳसुमेपम् (३७७) सजात्वेन (४०४) द्युमन्तं देव (४१९) पर्यूंपु (४२८) दिविसद्भ्यम्या–अष्टमनवमयोः (१२.२.८,९) [3]प्रक्राव्योपान्त्ये (१५ १.३५) अजनयत्सूर्यं (५४२) चत्वारि (५६०.) अभ्यर्प (५७६) द्युम्नानिमानुपाणाम् (५९३) सम्मीलयाद्ययोः (आ. २.१.२५,२६) गवांव्रते (आ. ४.१.१७) अहर्मते (आ. ४.२.५) नयस्पृणन्ति (६०७) सुम्नेष्विद्धः (६१०) [4]जिह्वाचर (६१५) पात्यग्निः (६१४) मन्येवायाम् (६२२) ईशेब्रस्य (६२५) प्रत्यद्देवानां विशः (६३६) राय ईशे (६०) व्युच्छति (१७८) नक्येवम् (२०३) सत्रꣳसो (२७५) जनयन्त्सूर्य (५३४) [5]अभ्यर्प (५७६) यद्वर्चः (६२४) पिबन्त्यस्य (१७४)[5] शग्ध्युपु (२५३) कस्तमिन्द्र (२८०) योनोवनुष्यत् (३३६) ज्येष्ठस्यधा (१५.२.२२) मनुष्येऽ५भि० (२.२.१७) कइंव्यऽ५क्ताः (११.२.२५) त्वꣳह्यङ्ग्दा (१७.२.२९) प्राग्वृद्धादिति ! नवेदियाऽ२३४५म् (१.१.११) [6]मर्त्यस्यं (६) होऽ२३४र्तियाः (१.१.३३,२.२.२१) द्विः । वहन्त्यासनः (३५६) नित्यानस्य (२६) पृथिव्याः (२७) नियुञ्ज० (३.१.६) नियक्र० (१३.२.२६) नियꣳशुः० (१३.१.२१)

---

1. र्काऽ२३४ इणाः ग
2. सत्यꣳसुमेयम्. क. घ
3. प्रकाव्यायान्ते. ग.
4. जिस्वाचर ड.
5. पूर्ममेयोगाहनम्
6. इत्यस्य. ड.

वरुणायमरुद्भ्यः (५९२) विश्वान्यर्यआद्युम्नानि मानुषाणाम् (५९३)

सम्मील्यद्वितीयतृतीययोः (आ. २.१.२६,२७) यज्ञायथाः (६०१)

[1]चचार्यम् (६१) [2]पिसूर्य (१२५) [3]तन्वन्तिपौंऽस्यम् (५५१)

२ १ २१ १२ २२ १ वि.र ११ २१
अभिविश्वानिवारिया (१५.१.२६) [4]सदाऽ२याचन्नहंजियाऽ२३ (८.१.२८)

२ ३१ २ ३ १ १ १ १ वि.र
[5]घजिह्वयम् (५४५) [6]अयासियाऽ२३४५ः (१४.१.१८,१९) यद्वाऽ२

१ वि.र ११ २ १ २ र १ ३
घत्रितआऽ२त्रिये (१०.२.३) अभिव्रजंतत्निपेगव्यमश्वियाऽ२३म्[7] (१७.

३ ११ २ २ १ १ २२ १ वि.र
२.३२) नदीपुत्राऽ१ (१६.२.२०) चित्रश्राघोअमाऽ२र्तिय (१.२.३५)

१ वि.र २ १२ १ २ ११ ४ र २ ४
दाइवाऽ२सोअष्टमर्तियमी (११.२.१०) श्रुपाहियाऽ५सिमानुना (१३.२.५)

एवमादीनि । प्राग्वृद्धादस्य ॥ २ ॥

८५१. न न ॥ ३ ॥

२ र
नव्रति पादे न संक्रम्यते । मान इन्द्रा (१२८) नकियायो

३ १२ २ २ २ र
(५.१.३३) हियोनराऽ६ए (८.१.२३) नव्रतीति ? श्रग्ध्यूपू (७.१.१०)

१ २१ १
नक्ये-वं० (५.२.३०) मन्त्रिणीत्यधिकारः । न न ॥ ३ ॥

८५२. व्यग्भिनि ॥ ४ ॥

२
व्यकुछब्दो भिनिपादे न संक्रम्यते । वियख्यद्रोऽ३ (१६.१.१३)

---

1. भचारियम्. ङ.
2. पिसूर्या ख.
   पिसूरिय ग.
   पिसूरियाः ङ.
3. तन्वन्ति पभासियम्. ङ.
4. एतदुदाहरणं ख. ग. न.
5. एतदुदारणं क. न.
   घरिचयम्. ङ.
6. अयासियाः क. ख. ग. घ न.
7. गव्यमश्वियाहाम्. ग.

म्येचाद्यन्तयोः (आ.१.२ ८,२.२.१७;५.१.१४)वथा (५.१.१४) [1]भिनीति ? व्यरयन्म (६३१) व्यक्छन्दः ? [2]येभिर्व्यदन (१७२) [3]चक्षुर्द्वितीये (आ.२.२.१८) अवृद्धार्चिकस्य विशेषः । व्यग्भिनि ॥ ४ ॥

८५३. दन्त्यादि वृद्धे ॥ ५ ॥

[4]दन्त्याद्यक्षर वृद्धे न सकृप्यते । सधमादियेवा० (६.२.१३) प्रयत्यध्वरे (२४९) [5]तृप्यन्नेति (२५२) दन्त्यादि ? दिवेदिवईड्यः (७९) वृद्धे ? मन्सहि (२२) दन्त्यादि वृद्धे ॥ ५ ॥

८५४. [6]द्रराया ॥ ६ ॥

द्रराधमायाश्च न सकृप्यते । स्ये–नियस्मिन्० (आ.३.१.३०) द्रराधमाया इति ? न्यस्मिन्निन्द्रोजनुषेमुऽ३वोचाऽ२ (८.१.३६) द्रराया: ॥६॥

८५५. अवृद्धार्चिकस्य ॥ ७ ॥

अवृद्धार्चिकस्य पर्वणः संकृप्यते । आप्रथमान्त्यर्से (२.१.४,५.७) त्वग्नये (२.१.७) पूर्णारिष्णा० (२.१.२४) त्वङ्हिसं० (२.२.२३) [7]शुष्यग्ने (१०६) स्पान्त्यद्रुहः (५.२.२३) तुम्पङ्हाउ (६.१.५)

---

1 व्यभिर्नीति. ग.
2 येभिर्विदन्श ग
3. चक्षुर्द्वितीयाय दृ० ग
4 दन्त्याद्यक्षरः घ
दन्त्याद्यक्षरा: ह
5. कृप्यन्नेति. ह
6 रायाः मं. पु
7 शुष्यग्ने ह

स्वर्वा॑३असुरेभ्यः (२५४) त्वंपुष्यसि (७.२.१०) रहस्ये च (आ. १.१.२०,२१;२.१.४,५;२.२.१२) [1]कस्तमिन्द्र (२८०) त्वामिदा (८. १.२३) प्रत्यस्मै (३५२) [2]अपूर्व्या (३२२) तमिन्महत्स्वाजिषु (४११) यंराज्ये (११.२.२४) [3]वैरूपातिपङ्क्योः (आ. १.१.१-८;६.२.४) अवृद्धार्चिकस्येति ? [4]चचारियमादीनि । जियमो२३४५इ (११.१.१७) [5]जनोनपु (५१२) तन्वेचा (६५) आदेः । नुशब्दस्य तु विशेषः । अवृद्धार्चिकस्य ॥ ७ ॥

८५६. न यादेर्जात् ॥ ८ ॥

न चतुर्थादेः माम्नो जात्परस्य पर्वणः संकृष्यते । पाह्यु (३६) वाजंपुरम् (२३८) ता२३४इ-वियञ्जते० (१६.२.३५) [6]मधुवाभियञ्जते (१६.२.३५) जातपरस्येति ? [7]स्पान्स्यद्रुहः (५.२.३३) चतुर्थादेः ? अश्सत्रम् (२७५) आमत्योंदध० (७.२.२८) न यादेर्जात् ॥ ८ ॥

८५७. वि वृद्धात् ॥ ९ ॥

विशब्दो वृद्धान्न संकृष्यते । अमावि (४७३) त्वश्यङ्ग (५८३) वृद्धादिति ? अत्रैव । अपूर्व्या (३२२) वि वृद्धात् ॥ ९ ॥

---

1. कस्तंवंद्रत्वा. ड.
2. प्रपूर्वमि० घ.
3. वैरूपातिपङ्क. ग. ड.
4. [illegible]ारियामादीनि. ड.
5. जनोन प्र. ड.
6. मधुवाचातियञ्जते ग.
7. स्यभ्यद्रुहः ड.

८५८. आदि ॥ १० ॥

[1]आदिशब्दे च न संक्रम्यते । [2]तमर्तियाः (८.१.६) [3]स्तोताजरेतमर्तियऽ३ः (८.१.५) आदि ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

८५९. त्यमि [4]थि ष्णि ॥ १ ॥

यथर्चं इकारोऽमि प्रत्यये संक्रम्यते [5]निष्णि पर्वाणि थकारिण्यां [6]चर्चि । आदित्यं निष्णुं सूर्यम् (९१) [7]हरीणाऽ२रथ्यम् (३३४) स्येचर्पणीधृतम् (आ.२.१.३) निवृत्तानि । महिद्यूतियम्० (२.१.२६) नोदैरियम्वचाः (८.१.२०) [8]मदंमदम्–षष्ठसप्तमयोः (१५.१.१९,२०) प्रियमिन्द्रस्यकामियम् (१६.१.२३) घजिह्वियम् (१६.१.९) वन्वन्तिपाँऽ२सियम् (१६.१.२४) तियंबृहत् (आ.१.०.११) यथर्चं ? तुम्यंहाउ (६.१.५) इकारः ? त्वमग्ने (१.१४) अमिप्रत्यये ? स्पान्त्यद्रुहः (५.२.३३) त्यमि थि ष्णि ॥ १ ॥

८६० तिनः ॥ २ ॥

तकारिणोऽक्षरात्संक्रम्यते । पुनानो चारम् (५६२) अभ्यर्ष (५७६)

---

1 आदिशब्ददो च ग
2 तमर्तियम् ग
3. स्तोताजरेतमर्तिया क ग. ट
4. धिष्ण्यि मै पा.
5. ष्णिपर्वणि ह
6 चार्चि ग
7. हिरण्या रथ्यम ध.
8 मन्यिम् घ ग ग. प. ह.

त्वंज्योतिषा (६०४) [1]विश्रतीः (६२६) निवृत्तानि । पिताधुत्रे (२५९)
सत्राचिया० (८.१.१०) वियञ्जते० (१६.२.३३) तिनः ॥ २ ॥

८६१. तुडोऽरेफिभ्याम् ॥ ३ ॥

तुडः परस्य पर्वणोऽरेफिभ्यां परं क्रुष्यते । यद्भूमिम्-व्या (३.२.१७) यथा-त्वम् (३.२.१९) [2]त्वाअद्राऽ२३४इवाः (८.१.११) दिवस्मदो (३१२) पिबाति सोम्यम् (३८६) यथाऽसिनप्त्योः० (१३.१.३७) अरेफिभ्याम् ? [3]चित्रऽराधः (४०) यस्मिन्नवानि (४७) देवासोअष्टम (४२६) तुडोऽरेफिभ्याम् ॥ ३ ॥

८६२. त्यं वाह्ये ॥ ४ ॥

त्यंशब्दस्यामवाह्ये पर्वणि संक्रुष्यते । सूर्यंचरन्महेऽ२३४५ (२.१.३५) त्यमुवाः (५.१.२६) त्यमुनोअ (९.२.१९) मामवाह्य इति ? महिदूतियम्० (२.१.३६) त्यं वाह्ये ॥ ४ ॥

८६३. दा न्त्ये ॥ ५ ॥

दकाराद्न्त्ये नाप्यते । द्वितीयया (३६) द्यौर्न (१६६) दियुते (४९७) वृद्धात्मा वृद्धे । अनुमायः (५५८) दीयानः (३४०) [4]दन्त्ये ? दायोहादीनि । [5]मद्यंमदम् (५१८) दा न्त्ये ॥ ५ ॥

---

1. निविजितीः ग.
2. त्याअद्रिः ग.
3. चि ह. न.
4. दभ्ये ह.
5. मद्यमदम् ग. न.
 · मद्यान्मदम् ह.

८६४. तात् ॥ ६ ॥

[1]तशब्दोचात्पर नापद्यते। उतस्यु॒ऽरः (७ २ २५) रहस्ये च (आ.१ १.२–८) उत द्वितीयया (३६) तन्त्वाग्नि (६८) [2]तशब्दोचात् ? [3]तन्वेचा (६५) तात् ॥ ६ ॥

८६५ रात् ॥ ७ ॥

[4]रशब्दाच्च पर नापद्यते। अरण्योः (७२) हिरण्ययः (५९७) [5]रथ्ये यथा (४४३) रशब्दादिति ? देवत्रादि (१५४) (उच्चादिति ?) श्रुधीहाऽ२थतिरश्रियाः (९२२) रात् ॥ ७ ॥

८६६. तु नडिवान्[6] ॥ ८ ॥

तुशब्दस्सकृप्यते। नडिवानित्युत्तरार्थम्। त्वन्नोया (११ १२) त्वेअग्ने (३८) त्वन्नश्चित्र (४१) त्वमग्ने (१२ ३६) त्वमित्स (४२) त्वमग्ने गृहपतायाच (६१) [7]त्वद्रयि॰ (२२ २५,२६) रायेअग्ने (९३) यथात्वम् (१२२) त्वायुजानौऽ२हो (३२,३१) त्वानतोऽ२ (५ २ १९) उत्वामन्दन्तु॰ (५ २ २०) आत्वाविशन्तु॰ (५ २ २३) त्वामिद्धि (२३४) त्वश्होहि (२४०) त्वमङ्ग (२४७) त्वमिन्द्र

---

1 तच्छन्द क
  तान्छब्द घ ह
2 तशब्दोचात् घ न
3 तन्वेग घ
4 राशब्दात् ख
5 रथ्योयथा ह
6 नडिवान् मै पु न
7 त्वद्रयी। ग

यशाअसि (२४८) त्वद्मऊती (२६०) त्वायंवः (१३२) चनस्त्वाद्रिवः (२९१) आत्वद्य (२९५) [1]सित्वाहर्यश्वयज्ञैः (३१३) इन्द्रस्तु-मसित्वा (८.२.५,६) त्वन्नाऽ३२उवाऽ३ (८.२.१२) नित्वा-होऽ३इ (९.२.११) क्रत्वौहोइ (९.२ ३५) महान्तंत्वामाहाइनाम्[2] (१०.१.२२) त्वंनइन्द्रा (११.१.८) अग्ने-होऽ३इ–त्वन्नोअ-तमाः[3] (१२.१.१५) [4]त्वश्साऽ२मूऽ-२३४औ० (१५.१.२६) चत्वार्यन्या० (१६.२.२४) [5]त्वश्ह्याङ्ग (५८३) त्वमेतत् (५९५) नडिचानिति ? तुवोऽ२३४वा (२.१.४,५,६) इति पाठः। तुवाऽ२३४घा। [6]घृतातूवाऽ३म् (२.२.२२) पिवाऽ३४तुवाऽ३ (५.१.१०) तुवाऽ३४युजा (३.२.३०) आत्वेता (१६४) चसोत्वाः (२१२) तुवाऽ३ऽहोऽ३एहिचेरयाइ (६.२.१५) सहिया-माऽ३४३-तूऽ३वोऽ५ताऽ-६५६ः (८.२.५) वेत्विन्द्रः (३३३) इहसन्त्विन्दवः (५६१) बृहति (आ.१.१.२७) त्रिपन्था (आ.२.१.११) त्वामिदा (८.१.२३) अग्रहार्चिकस्य विशेषः। तु नडिवान् ॥ ८ ॥

८६७. वादिभ्याम् ॥ ९ ॥

वादिभ्यां च परं न संकृप्यते। [7]वहात्वम् (४०) कायमानः

---

1 इाहित्वा. ग. सत्वा. घ.
2. माहाइनाम्. ख.
3. त्वग्नेऽन्तमाः ग.
4. तंसाऽ३ मूऽ२३४ आ.
5. त्वाण्यग. ङ.
6. घ्रिताहूयाम. ङ.
7. वहा त्वा. ङ.

(५३) यदिन्द्राहम् (१२२) [1]विद्धीत्वास्य (१३२) त्वन्नो जिन्न (२३०) अध्वर्यो द्रावयात्वम्[2] (३०८) यावतस्त्वम् (३१०) वादिभ्याम् ॥ ९ ॥

८६८. ना ॥ १० ॥

नारति पादे न संकृष्यते । अभ्रातृव्यः (३९९) कायमानः शुक्रिये (आ ६.१.४) [3]ग्रामद्वितीये (२.१.२०,३१) [4]द्वन्द्वस्य यामे (आ २.२.१४) अवृद्धार्चिकस्य विशेषः । ना ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

---

८६९. इयुक् ॥ १ ॥

इयुक्तं च न संकृष्यते । औहोऽतुनाम् (८.२.२६) आत्वापृणाऽ२३हाऽ३ (९.२.३) नोधनुनन्तु (१६ २.८) इयुक् ॥ १ ॥

८७०. [5]इचुन्याम् ॥ २ ॥

इकारादिन्यामृचि न संकृष्यते । भूतुहाउवा (२.२.१३) पिबा त्वस्यगि (१६५) स्ये-इन्द्रचरायाम् (आ १.२.१,२,१४,१५,२.२.१-८;४.२.१,११,१४,१६,१९,२०;५.१.४;५.२.१३;६.२.२०) इचुन्याम् ॥२॥

---

1. विद्धीत्वस्य ख
विद्धित्वस्य ग
निन्धुत्वस्य ड
2 द्राम ख यावतन्त्वम् ग
यावतस्त्वा ड
3 ग्राम घ न
4 द्वन्द्वयो यामे न ख. ग. ड.
5 इअन्याम् ड

८७१. [1]व्यचेः ॥ ३ ॥

[2]वकारादेः पर्वणः संक्रूप्यते । त्वंपोता (६१) त्वायवः (१३२) मणस्त्वोताः (३३६) त्वंनाऽ२२उवाऽ२ (८.२.१२) [3]व्यचेरिति ? स्वरोअक्तुषु (१२८) व्यचेः ॥ ३ ॥

८७२. [4]उंसु ॥ ४ ॥

[5]अचति गीते द्वैधं पर्वान्त एव संक्रूप्यते । पूर्वे तु । निवृत्तानि । विद्धीत्वोऽ२३४हाइ (४.१.९) आत्वाविशन्तु० (५.२.२३) त्वमेतद् (४९५) उ नु ॥ ४ ॥

८७३. तद्धे ॥ ५ ॥

तत्=अवृद्धं स्तोभे प्रत्यये संक्रूप्यते । न-क्येनाकी (५.२.३०) य-येयादी[6] (९.२.१८) [7]अ-स्येयून्नाम् (१७.२.७) [8]प-र्येपारी (१३.१.३२) प-र्येस्वानाः (१३.१.३५) अभ्योना (१६.२.६) भि-ध्योहाइ (४.१.१४) पर्यों-होइवाजा (१.२.१५) पर्यों-होइस्तावा (१६.२.२६) धर्त्तारंव्या (८.१.६) रंव्यांवा० (८.१.७) साइतर-स्यौहो[9] (१२.१.३५) विश्वापा-र्याउहाउ (१७.१.२२) [10]अभ्रातृव्यः (३९९) [11]स्येऽ-अभ्रातृ (व्ये)

1. व्ययोः घ.
2. वकारादिनः स.
3. व्ययेरिति. घ.
4. ओहु. ह.
5. अकारयति. ह.
6. द्वेयार्दा घ.
7. अभ्यधून्नाम् ग. अन्त्ये शुन्तमा. घ. अभ्येधुन्नाम्. ङ.
8. पार्ये परी. स. पर्ये परि घ.
9. हा स. न.
10. अभ्रातृव्ये. ह. अत्रातृव्यः ग.
11. स्ये-भ्राज स.

(आ.२.१.१६) महादिवाकीर्त्यें-द्यौ०[1] (आ.६.१ १५) पितरं च प्रयन्तस्वः (६३०) निवृत्तानि । त्वमङ्ग (२४७) त्वमिन्द्र (२४८) रजाश्सिसु (२२०) स्वादिष्ठ (४६८) पुनानायाम् (५११) घ्यमंयुर (५७९) स्तोभ इति ? ऋक्त्रभिः प्रभृतीनि । तद्धे ॥ ५ ॥

८७४. [2]पुचु प्रथमे ॥ ६ ॥

[3]पुशब्दादिन्यामृचि वर्गप्रथमे प्रत्यये संकृप्यते । पुनानायाम् (५११) निवृत्तानि । समुएऽ३ (१.१ ३२) येपाम्[4] (१३३) हर्यश्वाय गा (१५६) स्तुहि (१७७) मुमुग्धि (३१९) कादीदिहि-इडाऽ२३भाऽ३४३ (१.२ २९) [5]मार्धोजहि (७.२.१९) [6]ऋपभान्त्ये (आ.१.२.२१) वैरूपतृतीये (आ.१.१.३) [7]मार्गकामिके (आ.६ २.६) पुचु प्रथमे ॥ ६ ॥

८७५. ङि ॥ ७ ॥

ङिनतश्च संकृप्यते । पुनानायाम् (५११) निवृत्तानि । समुएऽ३ (१.१.३२) अग्नेमृड (२३) आतूऔहो (५.२.४) अतिस्रिधः (१००) वर्तयामसि (३५४) एपुगा (८ १.३६) अतीषङ्गेपु (आ. १.२.२३) ङि ॥ ७ ॥

---

1 द्यौ घ
2 पु अ प्र० ड
3 पुशब्दो वर्गप्र० घ.
4 एपा क. ख ग घ ड
5. मांधा जहि ग.
6 सर्दर्पभान्त्य ख ऋपभान्ते ग
7. सर्वकामिके घ.

८७६. योवत्यामु ॥ ८ ॥

यशब्दवत्यामृचि उकारः संकृष्यते । [1]योविश्वा (४४) ससुन्वे
३र २
(५८२) विभ्राट् (६२८) यशब्दवत्याम् १ प्रति (३०३) एपुवा (८.१.३६)
३ २
पुवा (१३.१.३३) योवत्यामु ॥ ८ ॥

८७७. [2]अनु दुह्ये ॥ ९ ॥

[3]पादान्त उदुह्ये प्रत्यये न संकृष्यते । चमसेष्वा (१६२) आयुनि
४ २ ४
(५५०) अमावि (४७३) पादान्तः १ न क्रयादीनि । [4]अच्छ-ए०
(१५.१.२९) पदस्याधिकारः । भाष्यम्-यवि यवि (१६०) अनु दुह्ये ॥९॥

८७८. हा सा ॥ १० ॥

३ २ १ २१ ४
इहा ऽ३१२३४-इहा-साच्यंसु० (१३.१.२७) स्तोमार्चिकस्य सन्धि-
ग्रहणात् । निवृत्तानि । एकवृषे (आ.२.१.१४) [5]अङ्गिरसाये (आ.४.२.१)
हा सा ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

८७९. भः ॥ १ ॥

२
स्तोभः संकृष्यते स्तोमे[6] प्रत्यये[7] । अनृद्ध इत्यधिकारः । न्यग्नाइः
३२३४२ १ २ १ २
प्रतिदहती (१२.१.४१) समत्रिणंदह (१२.१.४१) न्यत्रिणंदह[8]

---

1. योमत्या ख.
2. अद्दु. ड.
3. पगान्ते. घ.
4 अज ए क.
5. आङ्गिरसाये क. (आ.१.१.१९)
6. स्तोमे प्रत्यये ग. न.
7. स्तोभ इत्यधिकारः क. ख. ग. ड.
8. इतः परं न्यत्रिणं दह इति पाठः ड.

(१२.१.४१) संमील्यतृतीये (आ.२.१.२७) व्रतचतुर्थे (आ.४.१.४) दिशांव्रते (आ.५.२.१,२,३,४) आदित्यात्मनि च (आ.६.२.२१) यूऽ२३४भीः (१०.२.१८) ग्याऽ२३४भीः (१२.२.६;१३.२.१०) ओइ्ज्वरआ (१२.२.३०) ज्योतिः शब्दो रहस्ये । आज्यदोहे (आ.१.२.१६) पुरुषव्रते (आ.५.१.१८) महसि (आ.३.१.२६) आदित्यव्रतसमापने (आ.६.२.१) सहोभ्राजा (आ ६.२.५) [1]छेशब्दोऽष्टानिधने (आ.४.२.१८) कश्यपव्रते (आ.४ १.१९) स्तोभः ? प्रत्युत्यादीनि । स्तोम इति ? [2]एकवृषे (आ.२.१.१४) अवृद्ध इति ? औहोवा-ईऽ२३४हा (३.२.१६) ऊऽ२३४पा (३.१ २) रथादीनि । जिग्युः प्रभृतीनि । सुपि द्वारशालायाम् (आ ६ २.१) भः ॥ १ ॥

८८०. [3]उज्ञु रसन्धिः ॥ २ ॥

पर्यन्तस्य द्वैधं स्वरसन्धिरेव [4]संक्रम्यते । अष्टानिधने (आ ४.२.१८) राजने (आ ४.२.१९) यद्वर्चः (६७४) अवृत्तु । आदित्यव्रते (आ.६.२.१) निवृत्तानि । अमिशब्द इतिशब्द उनिशब्दः । उज्ञु रसन्धिः ॥ २ ॥

८८१. सि रेफिणि ॥ ३ ॥

[5]सिशब्दो रेफिणि गीते संक्रम्यते । अष्टानिधने [6](आ.४.२.१८)

1. चे शब्दः स ग. अचेशब्दः ङ
2. एयवृषे. घ.
3 ऊजु ङ
4. कृष्यते ङ
5 सिशब्दो रेफिणि घ. न.
6 उदाहरणं सर्वथा न विद्यते । प्रमाद पाठो भवेत् ।

द्वारशालायाम् (आ.६.२.१) रेफिणीति १ अत्रैव । मन्येवायाम् (आ.५.१.२१) सि रेफिणि ॥ ३ ॥

८८२. एः पि ॥ ४ ॥

इकारात्पिप्रत्यये संक्रुप्यते । [1]अपां व्रताये (आ.४.२.३) निवृत्तानि । पदस्तोभेषु (आ.१.२.२५–२७) द्वन्द्वद्वितीये (आ.२.१.२) प्रथश्च (५९९) [2]इडामंक्षारे (आ.५ २.१६) व्रतान्त्ये (आ.५.२.२२) विकर्णमामयोः (आ.६.१.७,८) एः पि ॥ ४ ॥

८८३. [3]ज ॥ ५ ॥

जशब्दश्च पिप्रत्यये संक्रुप्यतेऽनृक्षु । आदित्यव्रते (आ.६.२.५) निवृत्तानि । अत्रैव । पञ्च शुक्रियाद्ययोः (आ.६.१.१.२) अतीषङ्गेषु (आ.६.२.४) ज ॥ ५ ॥

८८४. मसणि ॥ ६ ॥

मशब्दस्संयोगे प्रत्यये संक्रुप्यते । सत्रस्यर्द्धौ (आ.४.१.४) निवृत्तानि । अभ्रातृव्ये (आ.२.१.१६) व्रतचतुर्थे (आ.४.१.४) म सणि ॥ ६ ॥

८८५. [4]न हुचु ॥ ७ ॥

न हकारादि संक्रुप्यते । हइहाऽ३-हाइ (११.२.४) हइहाहाइ

1. अपरंवृताये. ड.
2. इनसंक्षारे. ग.
3. सूत्रं ग. न.
4. नहु अ. ड.

आग्निर्नस्वद्वृक्तिभिर्हइहाहाइ (११.२.४) हीऐही॒ऽ२३४या (१४.१.१८) पुनानायाम् (आ. १.१.१९) द्वन्द्वद्वितीये (आ. २.२.२) षष्ठे (आ.२.२.६) दिशांव्रतोपोत्तमे (आ.५.२ ९) महादिवाकीर्त्ये (आ.६.१.१०) महानाम्नीषु । न ह्रस्वु ॥ ७ ॥

८८६. अन्तस्थि यरे ॥ ८ ॥

अन्तस्थि यकारपरेऽक्षरे प्रत्यये न संकृप्यते । [1]ईयइयाहाइ (२.२.२३;३.२.२६) ईऽ४यइया हाऽ२३४इ (९.१.२) अर्न्तृतीयोपान्त्ये (आ.१.२ १४) यच्छक्रामि द्वितीये (आ ३ १.२) उदुब्रह्मेति (आ ४.२.१०) यत्र मोममाम्नि (आ ४.१.८) यकारपर इति ? न्यनिर्णदह-न्यनिर्णदहाऽ२३४५ (१२.१.४१) अन्तस्थि यरे ॥ ८ ॥

८८७. इत्तु भे ॥ ९ ॥

[2]पदान्तो वृद्धे स्तोमे प्रत्यये न संकृप्यते । [3]आयाहिया (११.१.३१) हिहिहियाऽ६० (२.१.३६) आवश्याधिकघतुरनुगाने (आ.५.१.१) [4]पदान्त इति ? घूऽ२३४मीः (१०.२.१८) दिशः (स्तोमः ७.१.३१;१३.१.११) ग्माऽ२३४मी. (१२.२.६;१३.२.११) वृद्ध इति ?

---

1. इयइयाहाइ ग.
2. पदान्त्ये ग
   पादान्त० घ
3. अयाहि ह
4. पादान्त इति घ.

वाजसाम्नि (आ.४.१.१२) इळु मे ॥ ९ ॥

८८८. आन्धायां दी ॥ १० ॥

आन्धायां दीशब्दो न संक्रुप्यते । दीयौः [1]सर्पराज्ञीषु । (आ.६.२.७)

आन्धायां दी ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

८८९. सु ॥ १ ॥

सुशब्दो न संक्रुप्यते । सुववर्तेऽ२३४५ (११.२.१३) सुववाँ-असुरेभ्यः (७.१.१५) स्वर्युवाऽ२३ः (१०.१.१७) अच्छावइन्द्रंमतयः-सुवर्युवाऽ६ए (१०.१.१६) सुवराऽ३४ (१७.१.२,३) सुवर्णाराम् (३.१.३२) तंगूऽ३र्धाऽ३यासुवर्णरोवा (३.१.३१) कृपासुवाऽ२३४५ः (१२.१.३७) वैरूपेषु (आ.१.१.५,६,७) [2]पुनानः अर्कद्वितीयायाम् (आ.१.१.१७,१९) तवेदिन्द्र (आ.१.१.२०) शन्नोदेवीः (आ.१,१.२३) यनश्स्वः (५८८) पतिसाम्नि (आ.१.२.१२) अर्कपञ्चम्याम् (आ.२.१.१ आदिषु) रथन्तरे (आ.२.१.२१) सम्मील्यपञ्चमे (आ.२.१.२९) अरुरुचत् (आ.३.१.९) व्रतवृतीयायां तृतीये (आ.४.२.३) चतुर्थ्यां तृतीयचतुर्थपञ्चमेषु (आ.४.२.१३-१५) पात्यग्निः (आ.५.१.३)

---

1. सीर्परा, घ.

2. पुनाप्रभृति व्रतोत्तम इडापर्यन्तं ग, न.

पुरुषव्रते (आ.५.१.१८) [1]व्रतोत्तम इडासंक्षारे (आ.५.२.१६) आवश्याधिकानां पश्चानुगाने (आ.५.२.११,१३) योनः (आ.५.२.१४) अष्टानिधने (आ.४.२.१८) राजने (आ.४.२ १९) मासे (आ.६.१.८) चन्द्रमाअप्सुवा (११.१.३४) चन्द्रौहोमाअप्सुवन्तरा ओऽ६वा (११.१.३५) चक्रंयदस्याप्सुवानिषत्ताम् (८.२.२४) दधन्वॉयोनर्योअप्सुवन्ताऽ२३रा (१४.२.७,८) कश्यपस्येति (आ.४.१.१९) रहस्ये । [2]वकारादिग्राह्यः । पराङ्गत्वात् । निवृत्त्यर्थं च । सु ॥ १ ॥

८९०. कण्ठ्ये क्षे[3]ऽसणि शतावति ॥ २ ॥

कण्ठ्येऽक्षरेऽसणि शतावत्यादेशो न संकृष्यते । [4]स्वाऽ्यः (५४८) स्ये स्वानो अद्रिः (आ.५.१.१२) भाष्यम्—[5]पूर्णो (४२७) निवृत्तानि । स्नसरेम (४५८) स्नापे (२८२) स्नान्धसा (४७०) पर्येस्वानाः (१३.१.३५) स्वानोअद्रिः (५२९) हाउस्वरता (१२.१.१) हाउ-अभिस्वरता (१२.१.२) स्वरतस्वराऽ२३ता (१२.१.३) कण्ठ्य इति ? योगादिषु । अक्षर इति ? स्वर्णिधनभासे (आ.६.१.८) असणि ? [6]स्वस्तये (२०२) स्वर्युवादीनि । कण्ठ्ये क्षेऽसणि शतावति ॥ २ ॥

---

1. नोपोत्तम इडा घ. नोत्तमइडासं. क. ख. ग
2. त्वकारादिः क. ख ग
3. क्षरे घ.
4. स्वर्यः ग. स्वानः ङ.
5. पूर्णः क ख. ग.
6. अत्र संकर्षो नास्ति. कथमुदाहृतम्

८९१. न तिनः ॥ ३ ॥

न तिनो॒ऽक्षरात्संक्रुप्यते । ता स्वरत० (१२.१.३) पुरुपगतौ (आ. २.१.३४) जमदग्निव्रते (आ.४.२.१५) देवव्रतेषु च (आ.५.१.६–८) न तिनः ॥ ३ ॥

८९२. ग्निद्वान्नेदन्तायाम् ॥ ४ ॥

अग्निदूताक्षरान्नेदन्तायां संक्रुप्यते । स्वरतादिषु (१२.१.३) देवस्थाने (आ.१.१.१५) अरूरुचत् (आ.३.१.९) अग्निमीडायां च (आ.४.१.१३) प्रयन्त्स्वः (६३०) ग्निद्वादिति ? आङ्गिरसपूर्वे (आ. १.१.१९) नेदन्तायाम् ? तवेदिन्द्र-सर्पसाम्नि (आ.२.१.४,५) विश्वतः पूर्वे[1] (आ.३.१.१३) ग्निद्वान्नेदन्तायाम् ॥ ४ ॥

८९३. आइन्द्रावति गिनि[2] ॥ ५ ॥

आइन्द्रावति साम्नि गकारिणि गीते संक्रुप्यते । [3]तं गूर्धान्त्ये (३.१.३३) पुरुपगतौ च[4] (आ.२.१.३४) आइन्द्रावति ? तं गूर्धयियोः (३.१.३१,३२) गकारिणीति ? सुवा॒ऽ२३हा (७.१.१३) आइन्द्रावति गिनि ॥ ५ ॥

८९४. गिगहि ॥ ६ ॥

प्रथमोच्चेऽहिलिङ्गायां संक्रुप्यते । स्वध्वरम् (२.१.११)

---

1. ऋचोच्छब्दो नास्ति । कथमुदाहृतमिति विवेचनीयम् ।
2. गिनि. ग. न.
3. तं गूर्धयन्ते ड.
4. वा. क. ख. ग. आइन्द्रास्वरो नास्ति ।

[1]स्वस्तये (३२२) सम्मील्यपञ्चमे (आ.२.१.२९) अरूरुचत् (आ.३.१.९) व्रततृतीयायाम् (आ.४.२.२) व्रतपञ्चम्याम् (आ.५.१.१०) प्रथमोच्च इति ? रथन्तरे (आ.२.१.२१) अहिलिङ्गायाम् ? स्ववान् (२५४) कृपास्वः (स्तोभः) गिगहि ॥ ६ ॥

८९५. ओअ ॥ ७ ॥

ओअइत्ययं[2] न सन्धीयते । आइन्द्रोअ-ग्नाऽ२-याऽ२३४० (३.२.२९) गावोऽ२अश्वाऽ२३४५ः (४.२.१५) अन्तरिक्षणिधने (आ १.१.९,१०) रहस्ये विशेषः । ओअ ॥ ७ ॥

८९६. स्येऽन्तस्थायाम्[3] ॥ ८ ॥

रहस्येऽन्तस्थायां न सन्धीयते । अहर्व्रताद्ये (आ.४.२.५) देवव्रतेषु (आ.५.१.६-८) सहोलिङ्गे (आ.६.२.५) अन्तस्थायामिति ? अत्रैव । [4]अन्तरिक्षे (आ.१.१.९,१०) स्येऽन्तस्थायाम् ॥ ८ ॥

८९७. अं परवृद्धः ॥ ९ ॥

सस्वर इति । अत्रान्तः परवृद्धः सन्धिस्सन्धीयते । घृपोअर्वा (२६३) पवित्रेसोमः तृतीये (१३.१.३३) मघोऽ२३र्वा (१३.२.१८) होऽ२-

1. स्वस्तयेप्रभृत्यहिलिङ्गाया पर्यन्तं ख. न.
2. इत्यसन्धि न. स. घ.
3. अन्तायाम् ख.
4. क. ख. ग. कोशेपूपरितन-सूत्रीयभाष्यगतगोन्धसाः प्रभृत्यासमाप्तेर्भाष्यमत्र लिखितम्. तत्र च नास्ति ।

भिया० (१५.१.३४) वोऽ४न्धासाः (१६.१.१२) दधन्वाँ यो नर्यः (५१२) होऽ२३४र्तियाः[1] (१.१.३३;२.२.२१) [2]अमिति ? वोआओँऽ३ होऽ३-धासाः (१६.१.९) परवृद्धः ? यज्ञायोपान्त्ययोः (१.२.२२,२४) इतऊती (२८३) परिसप्तमाष्टमयोः (१४.२.७,८) पुनानोआ (१३. २.२३) अपर्यान्त इत्यधिकारः । अं परवृद्धः ॥ ९ ॥

८३८. चिनि ॥ १० ॥

मन्द्रिणि गीते संकृष्यते परवृद्धः । ओअइत्यधिकारः । प्रदैवोदासोग्नीः (२१.१.१८) सुभगमाऽ३-द्रोऽ२ध्याऽ२३४राः[3] (३.१.३६) नत्वावृह-तोऽ५ द्रयाः (८.१.१७) महयाऽ२न्तोऽ२३४-कैः (१२ १.१,२) होऽ२-भिया० (१५ १.३४) पुरोजितीवोऽ४न्धामाः (१६.१.१२) तोऽ२क्षाऽ२३४रान् (१६.१.१९) [4]तोऽ२ध्याऽ२३४राइ (४.२.१२) मन्द्रिणीति ? द्वरो-अक्तुप्रभृतीनि । [5]ओअ इति ? सओऽ२३४त्रा (३.१.२७) परवृद्धः[6] ? अग्नेरक्षा (२४) इतऊति (२८३) पुरोजिती (५४५) अध्वर्योऽ२३४आ (१४.१.५) अपर्यान्त इत्यधिकारः ॥ चिनि ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

1 अत्राओ नास्ति। प्रमादपाठो भवेत्।
2 अमितिम् ख
3 ध्याइराः ग न
4 तोकराइ ड.
5. न्योआइ आओऽ२३४। वा ग.
6. पर वृद्धे क ख.

८९९. ग्नि ॥ १ ॥

ग्नि च प्रत्यये संक्रूप्यते । नमस्तौ-होग्नाइ (१.१.२०) इन्द्रोऽ-२३४ग्नाइ (३.२.२९) इन्द्राऔऽ३होऽ२३४-ग्नाइ (३.२.२९) आइन्द्रो अ-ग्नाऽ२-याऽ२३४० (३.२.२९) मन्द्रिणीत्यधिकारः ॥ १ ॥

९००. यि ॥ २ ॥

यि च प्रत्यये संक्रूप्यते । त्वन्नोया (१.१.१२) [1]यदिन्द्रोया (४.२.६) [2]ग्रोपूर्वयोः (१६.२.१४,१५) द्राघीयाऽ२३४यूः (१०.२.२८) ग्रोअयासीदन्त्येषु (१६.२.१६–१८) मन्द्रिणीत्यधिकारः । यि ॥ २ ॥

९०१. र्यो चे ॥ ३ ॥

र्याशब्दो नीचे प्रत्यये संक्रूप्यते । दधन्नाऽयोनर्योऽ२० (१४.२.१) नीच इति ? नर्योऽ२-आ प्लुऽ३आन्ताऽ३रा (१४.२.२) र्यो चे ॥ ३ ॥

९०२. ह्रस्वेऽयवौ होतायाम् ॥ ४ ॥

ह्रस्वे प्रत्यये एकारौकारयोः द्वैधं[3] होतायामेव सन्धीयते । अयमिन्दवेऽश्वपते (४०२) सोमयु (५०३) निवृत्तानि । सूमिर्नसो (१.२.२८) वचोउपाऽ२३४५ (७.२.३) यित्नवेअपश्वालम् (५४५) उपमाम् (३९१) उक्षामिमे (आ.३.१.९) ह्रस्व इति ? अस्मभ्यमूतये

---

1. यदिन्द्रोया घ. न.
2. ग्रोपूर्वण्योः ग.
3. द्वैधाहो. ड.

(१०) चकामे (३१८) [1]पवसे (६२७) [2]अयवाविति ? अत्रैव ।

ह्रस्वेऽयवौ होतायाम् ॥ ४ ॥

९०३. अड्यसरयोः ॥ ५ ॥

अडि प्रत्यये द्वैधमसपरयोरेव सन्धीयते । यजतंत आदीनि । [3]असपरयोरिति ? त्वेअग्ने (३८) सिन्धुर्नपिप्ये (५१४) घर्मतन्वोः (आ.२.२.१५,१६) अड्यसरयोः ॥ ५ ॥

९०४. भोऽदम् ॥ ६ ॥

[4]भथानेपदं सन्धीयते । [5]हुवए (१.१.३२) हुवओइ (१.१.३१) विकर्णभासयोः (आ.६.१.७,८) अनेपदमिति ? [6]एअयापवा (१३.२.३०) कनिक्रददेउपाऽ२३४५ (१७.१.२६) दिशां व्रते च (आ.५.२.२) [7]एकारोत्पत्याम् । वैराजे (आ.२.१.३१) भाष्यम् । अभ्रातृव्यः (आ. २.१.१६) भोऽदम् ॥ ६ ॥

॥ इति संकर्षविकर्षविधिः ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये नवमः प्रपाठकः ॥

---

1. पवस्वे क. ख.
   प्रयसे घ.
2. अयदाविति घ.
3. अपरमयात्रीति घ.
4. भथ्रनेपदं क. ग. घ.
5. यहुवीव. क. ख. ग. घ.
6. एअपापावा. ग.
7. एकात्यत्याम् ख.

॥ अथ दशमः प्रपाठकः ॥

९०५. वृदाम् ॥ १ ॥

वृद्धो वर्णो [1]आइ आपयते । तद्विविदुहाइ (१.१.२५) पचता-पक्ताइ०[2] (८.१ २) वाधोजहाइ (४.१.१४) आवत्तम्-आइ[3] (८.२.२१) आथर्वा-नाइः (१.१.१८) नाआगहि-आइ०[4] (७.२.३५) [5]पाइप्रिया (३.२.२४) वमरताऽ२३इम् (३.१.३३) [6]ऋआइपीशाऽ२ (६.२.३२) नन्दाइ-वाऽ३० (२.१.४०) यवाशाइराः (४.२.२) इन्द्रनेदीयएदि-हाइ-मितमे-धा[7] (७.२.३१,३२) साहाऽ३ साऽ२३४५इः (८.२.१८) मिस्महत्साऽ२३इः (८.२.१९) शुद्धाइरूऽ३क्थाऽ३इः (९.२.८) जन-यन्त्सूर्यमऽ३पाइन्वोअर्काऽ२३४५इः (१५.२.१९) इदंवसाउ (३.२.२१) आतावसाउ (७.१.१६) पुरूऽ२वामाऽ२उ (४.२.३) कस्तमिन्द्रा-त्वाऽ२वामाऽ२उ (७.२.२८) [8]वमाऽ२उ (७.२.२९) वृहदर्चविभावाऽ-२३माउ (२.२.२५) विभावमाउ (२.२.२६) यस्तेनूनाऽ५ऽशतक्रताउ (३.२.५) [9]शत-क्राऽ२ताउ (९.१.१४) [10]शतक्राऽ२३ताउ (९.१.१६)

1. आं घ.
2. परतापक्ताइ. ग.
3. आवाइ. ग.
4. आइ. ग. न.
5. प्राइसूरिया. ग.
6. नृजाइपीणा. क. ख. ग. घ.
7. इतः परं गाशभिः सहस्राऽ२३८ इः, इत्यधिकः घ.
8. वमाउ. ग.
9. शताऽ२ क्रताउ (६.२.३०) क. ख.
10. शतक्राऽ२३४ताउ (९.१ १४) क. ख. ग.

[1]सार्प्रौऽ२० (६.१.९) नाम्णोऽ२म् (७.१.३२) साऽ१धाऽ२ः काण्वोऽ२३ (६.१.९) स्याऽ२३माऽ३-स्ताऽ२३४५र्तोऽ६हाइ (६.१.२२) दियेवाऽ२-द्धै-हा० (६.२.१३) [2]ऋऽ२३तावाऽ१द्धोऽ२ः (७.१.२२) [3]आर्तावसाउ (७.१.१६) अरंकाऽ२३र्ताऽ३४३म् (८.१.१६) युंस्त्राहिवाऽ३त्रोऽ३हन्तम[4] (८.१.२२) वाद्धोइ[5] (११.१.१९) चाइ० (२.१.१०) घ्न-तंवाऽ२३-न्नोऽ३ (८.२.३२) [6]आर्ताओऽ२३४वा (९.१.२७) सुवाऽ२र्क्तोऽ२३४-इमीः (१०.१.१५) [7]अमार्ताऽ२३त्वाऽ३ (१७.२.२९) अमार्ताऽ३त्वाऽ३ (१७.२.३०) अमाऽ२३-ताऽ२त्वाऽ२३४० (१७.२.२८) दाऽ२३४-शैंहाइ (१.२.१६) गार्हपताऽ३इ (१.२.३२) प्रत्यसैंपिपाहाउ[8] (९.२.११) आनीकयाऽ३१उवायेऽ३ (२.२.३०) श्रूद्याउवा (१७.१.४) ररोमभाउ[9] (६.२.२९) प्रभृतयः । वृदाम् ॥ १ ॥

९०६. स्वायाष्टे ॥ २ ॥

आस्वायाः कुष्टे प्रत्यय आ भवति । प्रातरग्निः (८५) असृग्रम्

1. सार्प्राकारा. च.
2. येनज्योतिरजनयन्नाऽ३ तावाद्धा. च.
3. आर्तावसाइ. च.
4. वात्राऽ२३४ हन्तम. ग,
5. वाद्धेऽ२ः (७.१.२२) क.ख.ग. घ.
6. पूर्ताओभ्ययव्यभ्य वा. घ.
7. आमार्त्ता त्वा ग.
8. विपाहाइ. घ.
9. ररोसदाइ. ग,

(२०५) प्रसोमदे (५१४) पयसि (आ ३.१.८) ऐरिणे (आ. १.१.१८) कृष्ट इति । अग्निर्मूर्धा (२७) पयसि (आ. ३.१.८) त्वायाहि ॥ २ ॥

९०७. सस्वरयोरुदु ॥ ३ ॥

सस्वरयोः प्रत्यययोः पर्यान्त आ भवति । कदाचन (३००) विशोविशः (८७) सस्वरयोरुदु ॥ ३ ॥

९०८. दु सन्ध्यम् ॥ ४ ॥

उदुग्रस्य द्वैधं सन्ध्यमेवा भवति । उक्थाइ (२.९.२) इन्द्रउक्थाइ (६.१.१८) युजंवृत्राइ (४१४) प्रमामदा (१४.७.२०) परस्वदा (१७ १.२५) त्वश्वाक्ष्नदा (१७.२.२९) स्ये रेवतीः (आ. २.१.१८) तुरयन्तः (३३७) अभिप्रिद्वितीये (१६.२ २) त्वमग्ने (९६) रायेअग्ने (९३) प्रभृतीनि । इदंनमाउ (३.२.७१) इन्द्रायेन्दाउ (१३.१.१३) निवृत्तानि । शन्नोदेवी; शंयोरभी (१.२.१८,१९) ऐहीयैही (४.१.२८) ईङ्खयन्तीः (५.१.३२) तरणिरित् (६.२.८) परिभ्रामी (१३.२.१९) कथानश्वी (५.१.२३) हाउतमूनभी (१०.१.२७) तन्तेऽ५मदम्-गृणोऽ५मसि (१०.१.३१) [1]तमिन्द्राऽ२३म्वाजयाममी (३.२.१०) शन्नोदेवोः (१.२.१८,१९) उदुघेति । अरंनहन्ति (२५) मन्येवायाम् (आ.

1. तमिन्द्रंवा घ च

५.१.२१) आदित्यात्मनि (आ. ६.२.१) आनन्दप्रतिनन्दयोः (आ. ६.२.२,३) सार्पराज्ञेपु[1] (आ. ६.२.७–९) ओइ-माऽ२३हीऽ३ (१६.१. ३६) दीतये३र्दिः (४९) नाऽ२३४इ-पूतोअधिव्रर्हिपो (४.२.३२) [2]अग्वीअग्वी (७.२.२३) ओग्नीः-वृत्राणि० (१.१.८) पावी (१३.२.६) [3]उहुवाऽ२३४मीः (१.१.३०) ओहा-ओग्नोः (१.२.५) अग्नाइमूहाऽ२-महा३आऽ२३४सी[4] (१.२.७) कस्यानूऽ१नाऽ२म्-पारीणाऽ२३४सी (१. २.२०) पाहोऽ२इगाऽ२३४इर्मीः (१.२.२७) [5]रामायाऽ२३४सी । याशाआऽ२३४सीऽ६ (६.२.३३) क्रामीदाऽ२३४मी (१३.२.२३) वीचर्पाऽ२३४णीः शुम्भाऽ२न्ताऽ२३४इवो (१३.२.२३) नव्याऽ२ज्ञाऽ-२३४इर्मीः (४.१.३१,–३३) [6]भू-रियाऽ२सुऽ२३४तीः (४.१.२३) अरिष्टनाऽ२३४इमीम् (९.१.१) उद्व३शाऽ२३४मो (९.१.१६) महा-न्ताऽ२३४मी (८.२ ३) अमोऽ-होऽ३इ द्विः । त्नाऽ२३४मी (११.१.१३) यया३सियन्तावमूऽ२३नी (२.२.१५) वचांसि (३३०) आनन्दप्रति-नन्दयोः (आ. ६.२.२,३) उतएकादीनि । आयाहिवी (१) एऽ५–शुचीम्[7]

---

1. सार्पराज्ञीपु क. ख. ग. घ.
2. अग्नीआत्वी. ग. अणी अणी अनन्तर आभीआर्भी (५.१.१०) अधिकः पाठः च.
3. इद्दुग्रामे अधिकः. ग
4. महऽ३असि च.
5. कारासा च.
6. भूरियामृभिः क. ग. उदाहरणमेतत् ख. न. भूरियावसुरिति घ.
7. शुचीः च.

४ २४ २२ ४ ४ २
(१.१.३२) त्वन्नइन्द्रा (४०५) यंपृक्षुसासहीम् (१०.१.३३) [1]बृहन्नधी
४२१ २ १ ४
(१६.२.२) स्वरोनहीं० (२.२.२२) ब्रह्माकृस्तङ्सपर्यंती (४.१.२८)
४ ५ ४ ५ ३ २
जीवाज्योतीः (७.१.२५) श्रुधीऽ३ (२.१.१७) द्विः। विधुम् (३२५) गृणीमसि
४ ३ ४ ३ ४ २१ ३ २
(३८३) तरणिरित्सिपा-सतीऽ३ (६.२.११) यच्छक्रासि[2] (२६४)
३२ २ ४ ४१ २१ ४
पुरोऽ३१-जीऽ३तो (१६.१.११) द्विः। आयाही (६.१.१९;११.१.२)
४ ५२१ ४
अचेती (१२.१.१०) इन्द्रोराजायाम् (५८७) इन्द्रसप्तमाष्टमयोः (आ. २.२.७,८) व्रततृतीयाद्ये (आ. ४.२.१) महानाम्नीषु। आवुन्दंवृ (६ १.८)
४ ५ २ १ ४ १ ३ ५ २ ३ ५
शवसेवृ (११.१.२२) ईयानाऽ२३४ःकृ (८.२.१८) हन्तायोऽ२३४वृ
४ ५ ४ ५
(९.१.६) यादिन्द्रामु (५.१.३०) पर्यान्त इति! नमुचेः (२११)
४ ५ ३ २ ४ ५
जरितः (३९) अग्नेहाउ (२.२.२०) शिपाऽ३महेहाउ (१०.२.१५)

देवानाम् (१३८) [3]मेडिम् (३२७) चतुः एषा (४३८,५८४) एतम्
१ २ १
(५८१) स्ये-देवी जनि० (आ ३.१.१९) रेवतीर्नआये (आ.२.१.१७)

इन्द्रसुतेषुसो (३८१) तन्तेमदम् (३८३) यस्तेमदः (४७०) पिब

ज्येष्ठम्[4] (३४४) विश्वाद्वेषाङ्सि (४६३) अग्नेसाते (७६) त्वाहर्य-
२ ३ ४ ५
श्वयद्भैः (३१३) भाइमहस्सैः (८ २.२०) महयन्तोअर्कैः (४३९)

---

1 ए बृहन्न र्ी च

२ २ ४
2- इतः पर यक्रृताऽ३इचीं० (६ २ २२) अधिकः पाठः च.

3. मेमसिम् घ.

4 पिवाज्येष्ठम् घ

दु सन्ध्यम् ॥ ४ ॥

९०९. आदित् ॥ ५ ॥

आदित्प्रत्नायाश्च भवति । [1]वनेषु (४६) प्रयोराये (५८) अहमिद्धि (१५२) [2]ऊतिभिः (२८२) एन्द्रनोगधि (३९३) परिप्रिया (४७६) यत्सोममि (३८४) आदित् ॥ ५ ॥

९१०. सत्येऽसार्वावति ॥ ६ ॥

सत्यसंघातेऽमार्गावति साम्न्या भवति । याऽ५इतयाइ (१.१.३) भेषजम् (१८४) वृषेदमि (२६३) अभिश्रिया (३७८) स्वादिष्टया (४६८) आमन्द्रैरुपान्त्ये (६.२.२८) अमार्गावतीति ? [3]त्वमग्नेगृहप (६१) आमन्द्रैरिन्द्रान्त्ये (६.२.२९) सत्येऽसार्गावति ॥ ६ ॥

९११. वृद्धादुग्नु ॥ ७ ॥

वृद्धात्परस्य (:?) द्वैधं पर्वान्त आ भवति । ओग्नाइ (१.१.१) नमस्तौ-होग्नाइ (१.१.२०) यास्ताइ (१३.१ १) प्राहूयाऽ२३४साइ (१.१.२७) मनुर्दाऽ२३४धाइ (२.१.२२) अग्नाइसाऽ२३४ख्याइ (२.१.३८) दूराइ[4] (२.२.८,९) आग्नेमाताइ[5] (२.२.१३) नपत्यसे (८४) अरिरग्ने (९७) सधमादे (१५३) युनजते (३१८) णिपवते (५५४) अरिष्टे

1 वनेषु या क
चनेषु ग. वनेषु मा. घ.
2 रीतिभि [illegible]
3 त्वामग्नेगृहया घ.
4 दूराऽ२३४ याम् च
5 सानोइ ग

(आ. १.१.११,१२) धर्मतन्वोः (आ. २.२.१५,१६) निवृत्तानि । गृणन्तिदे (११) देवाऽरसोऽ२३४दे (३.१.३३) वज्रेण (२५७) प्रस्रवणे (२६१) असावि देवम् (३१३) पवस्वदे (४८३) रामातीऽ२३४ये (१६.२.२८) [1]ह्वोअधीऽ२३४ये (१६.२.१) प्रदेवम् (५६३) दीदीहाऽ२३४इदे-व० (१७.२.७) तरोमिः (२३७) वृद्धादुन्नु ॥ ७ ॥

९१२. नवेऽह्रस्वान्ते ॥ ८ ॥

नवेशब्दोऽह्रस्वान्ते प्रत्यये आ भवति । बृहद्वयाः (२.२.२८) शंयद्गवे (११५) यमन्याऽ२३४वे-यमन्याऽ२३४गाइ (१०.१.७) त्व-न्तङ्सख्याय (३८०) [2]आयाह्ययम् (४०२) कडमम्-उहुवाहाइ (५.२.१५) प्रहोताजातः[3]-उहुवाहाइ (२.२.१५) अह्रस्वान्ते । दिवेदिवे (५१६) यधृष्णवे (५५१) पर्यन्ति इत्यधिकारः । नवेऽह्रस्वान्ते ॥ ८ ॥

९१३. [4]उद्वि ॥ ९ ॥

[5]उद्विलिङ्गायामा भवति । शवक्रतउद्वंशमि (३४२) दद्वसाउ (९.१.३१) निवृत्तानि । हसोयहो (९९) सख्यइन्दो (५१६) इन्द्रा-येन्दो (४७२) उद्वि[6] ॥ ९ ॥

---

1. स्योअधीये च.
2. आयाह्ययं क. ख. घ. न.
3. जाताः घ.
4. उस्ये घ.
5. उस्ये चिलि० घ.
6. शम्यि. घ.

११४. [1]इत्थ ॥ १० ॥

[2]इत्थलिङ्गायामृचि ना भवति । इत्थाहिसो (११.१.१७) महयन्तः[3] (४३९) इत्थ ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशाकः ॥

---

११५. नव्योष्ठ्यरयोः ॥ १ ॥

न विनि पादे ओष्ठ्यपरयोरक्षरयोरा भवति । पुरूतमान्यस्मै (३२२) गूढे (३२६) प्रवोमहे (३२८) प्रमन्दिने (३८०) दिव्यं घृणी (४६१) निनीति ? पिणाइ (१२.१.४) ओष्ठ्यपरयोरिति ? त्वमग्ने (९६) एवाहिवीरः (३८५) यनिर्णिजे (५५१) चकामे (३१८) न सार्वावतीत्यधिकारः । आष्ठ्यादिर्वा । नव्योष्ठ्यरयोः ॥ १ ॥

११६. घे ॥ २ ॥

दीर्घेऽक्षरे आ भवति । हर्यतआ (२२८) शम्बरंमदे (३९२) चकामे (३१८) स्ये । घे ॥ २ ॥

११७. इक्षम् ॥ ३ ॥

इकारोऽक्षरमा भवति । अयन्तआ (४.२.३०) इमेतआ (६.१.४;१०.१.१२,१३) आतूनआ (५.१.१६) सुदुघामा (४.२.३६)

---

1. इक्य च इत्थलिङ्गायां चर्चि ग.
2. इक् च लि० च.
3. ऋचीत्थलिङ्गं नास्ति ।

२१ ४   २ १
अधाहिया[1] (११.१.९) अक्षरमिति ? अपादुशी (४.२.१) प्रभृतीनि ।

अभि (१६८) त्वामिद्धि (२३४) वृद्धाद्विशेषः । इक्षम् ॥ ३ ॥

९१८. [2]सण् वात्ति ॥ ४ ॥

२१ १
संयोगिनि पर्वणि द्वैध त्मिग्रास्येवा भवति । आमन्द्रैरा (६.२.२७)
२११ १   १   २ १
हाओहायस्मोममा (१०.२.३) निवृत्तानि । इमास्तई (५.२.१२)
२१ १   २ १
ब्राह्मणादो (६.१.२२) स्ये-पद्यावर्ड (आ. १.१.१) [3]माधुछन्दसे (आ ३.२.४) चतुर्थोचस्य तु विशेषः । मण् वात्ति ॥ ४ ॥

९१९. [4]अनु ॥ ५ ॥

[5]पादान्ते प्रत्यये आ भवति । एह्यू (७) द्विः । नव्यंगीर्भिः (१४४) सुन्विरे (२९३) मानइन्द्र (१२८) [6]यज्ञाशिरः (१४५) श्रायन्तः (२६७) दुदुहिरे (५६०) वमन्तः (६१६) इन्द्रसुतेषु (३८१) इकार इत्यधिकारः । अनु ॥ ५ ॥

९२०. नेऽनीचाद्दि ॥ ६ ॥

पवमानेऽ[7]नीचाच्चतुर्थ आ भवति । इकार इत्यधिकारः । [8]त्रादि-

---

1. असाह्रिया-च
2. सम्पावति क / सायावति घ
३. मधुच्छन्दसि घ
4. अङ्ग च
5. पदान्ते ग.
6. याशिरः क च
7. रानिप्राया घ.
9. अनीचान्‌मिकार आ भवति। चतुर्थ इत्यधिकारः क ख ग च

ष्ट्या (४६८) विश्वाअर्पन् (४८९) परित्यम् (५५२) दुदुहिरे (५६०) वृपाहरिः (५६२) द्विः । अज्ञातायाम् (५६४) पवमाने ? विधुं प्रभृतीनि । अनीचादिति ? वृहन्नधि (५५४) इकारः ? यस्ते मदः (४७०) चतुर्थः ? पर्येपारी (१३.१.३२) नेऽनीचादि[1] ॥ ६ ॥

९२१. नप्रथमयुङ् क्षायाः[2] ॥ ७ ॥

अप्रथमयुक्तं रक्षाया आ भवति । त्वमिन्द्रयशाः (२४८) योराजा (२७३) यतइन्द्रभयामहे (२७४) ऋचं साम (३६९) [3]एन्द्रयाहि (३४८) सोम उप्वा (५१५) अप्रथमयुक्तमिति ? त्वमग्नेगृ (६१) [4]उतस्यानः (१०२) पुरूत्वा (९७) त्रिः[5] । पूर्वयोरेकाक्षरा । यत्रतेचित् (२४४) यच्छक्रामि (२६४) इन्द्रायप (५२०) अनीचादित्यधिकारः । नप्रथमयुङ् क्षायाः ॥ ७ ॥

९२२. दिक् पड्वतः ॥ ८ ॥

चतुर्थोचस्य पड्वत आ भवति । [6]वयं घाते (२३०) इन्द्रनेदीयः (२८२) सोमउप्वा (५१५) इन्दुः पविष्ट (४८१) पड्वत इति ? [7]आयाहि (२२७) प्रभृतीनि । [8]निपूतः (१५९) नमुचेः (२११) विश्वाद्वेपांऽसि (४६३) इकारश्चतुर्थ इत्यधिकारः । दिक् पड्वतः ॥ ८ ॥

---

1. नेनिचादि घ
2. युक्तायाः क. ग.
3. इन्द्रयाहि क. ख. ग.
4. उतस्यनः क. ङ. तस्यामनः घ.
5. द्विः क. ग. घ.
6. वयंघातं ग.
7. आहिप्रभृ० ङ.
8. निवृत्तः ङ.

९२३. न ॥ ९ ॥

नयतश्चतुर्थोचस्या भवति । एन्द्रसान (१२९) मरामतिभिः (५७३) न ॥ ९ ॥

९२४. शवति जारा[1] ऽनकारी ॥ १० ॥

शवति साम्नि [2]जारायाश्चतुर्थ आ भवति; अनकारी । इन्द्रोमदा (४११) यस्तेमदः (४७०) पवित्रन्ते (५६५) अयंपूपा (५४६) पुरोजि (५४५) असर्जि (४९०) अतीपङ्कयोः (आ. १.२.२२,२३) शाक्वरवर्णे (आ. २.१.१९) शवतीति ? देवीजनि (३७९) जारायाः ? [3]सूरोनहि (८३) [4]अनकारीति ? [5]त्रहानृभिः (४११) महानाम्नीषु । शवति जाराऽनकारी ॥ १० ॥

इति द्वितीयो दशकः ॥

---

९२५. यज्ञे ॥ १ ॥

यज्ञे [6]चानकार्या भवति । कया (१६९) अयमुते (१८३) परिस्वानोगि (४७५) अयावीती (४९५) वसन्तः (६१६) अनकारीति ? अत्रैव । यज्ञे ॥ १ ॥

---

1. राजा घ. नकारि. मै पा.
2. राजायाः घ
3. सूर्योनहि ग.
4. अनकारीत्यत्रैव । इतः परं माप्यांशो घ. न.
5. त्रहान्मत्रिः ङ.
6. चनकर्या० ग.

९२६. णि[1] ॥ २ ॥

णकारिण्या [2]आराया आ भवति[3] । घृतेन (७०) द्वन्द्वाष्टमे (आ. २.२.८) न्यस्मिन् (३१३) योनिष्टे (३१४) चतुर्थ इत्यधिकारः । णि ॥ २ ॥

९२७. गृण्या न्ताक्षरे ॥ ३ ॥

गृण्या [4]अन्ताक्षरे प्रत्यये आ भवति । चर्षणीधृतिः (२४८) वयेमिरे[5] (३४२) [6]त्रिदेदिषम् (४६६) णदिद्युते (४९७) अन्ताक्षर इति ? श्रुधीहवम् (२९) तन्तेमदम् (३८३) गृण्यान्ताक्षरे ॥ ३ ॥

९२८. ष्वायाश्चङ् खट्[7] ॥ ४ ॥

सूष्वाया आ भवति द्वितीयं चेदक्षरं नीचम् । उपनोहरिभिः (१५०) इषमूर्जम् (१७३) मात्वाकेचित् (२४६) शिक्षाणः (२५९) परिधीँरति (५१६) [8]पवन्ते (५१८) शिशुम् (५६८) विश्वावसू (५८१) द्वितीयं नीचमिति ? जीवाज्यो (२५९) [9]येषामिन्द्रः (१३३) ष्वायाश्चङ् खट् ॥ ४ ॥

---

1. नि. इत्येव सूत्रं युक्तम्.
2. जरायाः ग.
3. अत्र द्वितीयदशरः समाप्तः इति घ. कोशे समुपलभ्यते। पुनः यज्ञे प्रभृतिर्लिखितम्।
4. अन्तेऽक्षेर ग.
5. वियेमिरे. ग. वयोमियरे घ.
6. विदेत्रिदिपम् घ. विदेदिषा. ङ.
7. इखट् ग पट् इति मै. पा.
8. परन्ते ग.
9. एषमिन्द्रः ङ. सन्दिग्धमुदाहरणम्।

१२९ चिक्रात्पर्वान्ते ॥ ५ ॥

चिक्रात्पर्वान्ते [1]प्रत्यये आ भवति । पुरोहितः (४८) स्तमर्डिता (२४७) इन्द्रं गिरा (३५७) मृज्याद्ये (१५.१.६) मानाऽ२३इपाइणाः (१५.१.२१) पर्वान्ते ? साऽ२ती (६.२.१०) प्रभृतीनि । चिक्रात् ? पिबज्येष्ठम् (३४४) चिक्रात्पर्वान्ते ॥ ५ ॥

९३०. आद्वप्रथम्यूष्मणि ॥ ६ ॥

अकारात्परं वर्गप्रथम्यूष्मणि प्रत्यये आ भवति । कयाशचिष्ठया (१६९) स्यरतिम् (   ) दीदयति (४१९) समर्पति (५५७) अकारात् ? अस्तिसोमः (१७४) चर्षणीधृतिः (२४८) प्रथमीति ? शयोरभि (३३) महाऽ्अमि (३४६) ऊष्मणि ? सपर्यति (१४२) आद्वप्रथम्यूष्मणि ॥ ६ ॥

९३१. निक्षे मन्द्रात् ॥ ७ ॥

निधनाक्षरपर्वणि मन्द्रादा भवति । गाऽ५इरोऽ६हाइ (१.१.१६) दाऽ३४५ऽइओऽ६हाइ[2] (१० १.१५) थाऽ५इवोऽ६हाइ (३.१.३,४) [3]जाइनादीनि (५.२.२५) अन्यत् । हीऽ२३४पी (१.१.१) ईऽ२३४ती (१.२ २) ईऽ२३४न्द्राः (३ २.२९) एऽ२३४ही (४.१.१५) माऽ२३४हे

---

1 पर्वान्त्येऽक्षरे प्रत्यये ड
2 सन्दिग्धमुदाहरणम्.
3 जनितादीनि क घ जाइनादीनि स ग. न

(६.१.३७) ध्याऽ२३४ते (२.२.३०) निक्षे ? प्रतिदहति (स्तोभः) निक्षे मन्द्रात् ॥ ७ ॥

९३२. उण्योष्ठ्यचुरे[1] तुषु ॥ ८ ॥

उस्थिनि प्रत्यये ओष्ठ्यादिपरेषु चतुर्ष्वक्षरेष्वा भवति । [2]अन्त्ये । वसुरग्निः (११०) इन्द्रोदधी (१७९) इन्द्रविष्ण (३८४) धीमहि (४१९) उस्थिनि ? महिव्रतः (५२४) ओष्ठ्यादिपरेष्विति ? आद्ये वसुरग्निः (३.१.३४) न्यस्मिन् (३१३) ईयानःक्र (३२२) शविष्ठध्व (३४७) परीतोषि (५१२) ओष्ठ्यचुरे तुषु ॥ ८ ॥

९३३. [3]खु भिः ॥ ९ ॥

द्व्यक्षरे पर्वणि भिश्शब्द आ भवति । [4]महोभिः (६) वह्निभिः (५०) नृभाइः (११.१.२३) ममद्रिभिः (५१२) व्रततृतीये (आ. ४.१.३) द्व्यक्षर इति ? व्रहानृभिः (४११) एनृभीः (१५.१.२९) खु भिः ॥ ९ ॥

९३४. मन्ये ॥ १० ॥

[5]मन्येयायाश्च भिशब्द आ भवति । प्रतिवस्तोरहद्युभिः (६३२)

1. अरे. ड.
2. अस्ये क.
   एभि ड.
3. महेभि. ग.
4. मन्ययायां च. ड.

मन्ये ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

९३५. ती ॥ १ ॥

तीशब्दश्च मन्येवांयामा भवति । अपानती (६२९) ती ॥ १ ॥

९३६. भे दिशु[1] दन्तिनि ॥ २ ॥

स्तोभे प्रत्यये [2]अपदान्तो दन्तिनि पर्वण्या भवति। वायोरनी (१३) प्रत्यस्मै (३५२) योरयिं वः (३५१) [3]वर्षाहाउ (९.१.१०) योदीर्घजि (५४५) दन्तिनि ? वर्मी (५८५) स्तोमे ? इमास्तइ (५.२.१२) भे दिशु दन्तिनि ॥ २ ॥

९३७. रे सखायाः ॥ ३ ॥

रे सखाया आ भवति । श्रत्तादीनि (१०.१.८) श्राजन्ति (६१५) रे सखायाः ॥ ३ ॥

९३८. णंकृणु ॥ ४ ॥

[4]णंकृण्वायां चा भवति । इमं वृषणम् (५९१) विश्वतोदावन् (४३७) श्राजाअग्निर्मूर्धा (आ. ६ १.१) आदित्यव्रतातीपङ्क्ते (आ.६.२. ४) परिधिषु (आ. ६.२.११-१६) णंकृणु ॥ ४ ॥

---

1. दिङ् ह.
2. अपदान्ते ग.
3. वृद्धाहाड. ग.
4. णंकृण्वायाश्च ग

९३९. पिण्याम् गेः ॥ ५ ॥

पकारिण्यामृकारो गेः पर[1] आ भवति । मवार्पाऽ१वाऽ२३ (३.२.१०) [2]धृष्ट्धृ (२४३) आनीरष्ट्र (४०५) पकारिण्याम् ? मम्–[3]गृऽ२३-ईऽ३४हा (५.१.१९) [4]गेः पर इति ? ईगेहाऽ२३इवृऽ३ (२.१.२९) हन्ताऽ२योऽ२३४चृ (९.१.५) उलोकाऽ३कृऽ२ (१०.१.३४) इपश्स्तोतृ (४१९) ध्मारवजकृऽ३त् (७ २.१३) [5]अपदान्त इत्यधिकारः । पिण्याम् गेः ॥ ५ ॥

९४०. [6]सन्ध्ये ॥ ६ ॥

सन्ध्ये स्तोभ आ भवति । आग्नाओऽ२३४वा (१.२.४;२ २.१९) द्विः[7] । त्राइणाओऽ२३४वा (१.७ ४) द्वाइपाओऽ२३४वा (४.१.१४) शाइशाओऽ२३४वा (१७ १.१५) माइत्राओऽ२३४वा (१६.१.२५) नूपाओऽ२३४वा (४ १.१२) भूर्णाओऽ२३४वा (८.१.२८) त्रमिन्द्रा-ओऽ२३४वा (९ १.५) आग्नाओऽ२३४वा (८.१.२) तगाओऽ२३४वा (१७ १.१७) स्नानाओऽ२३४वा (१७ १.३९) सस्पताइमद्भूता-ओऽ-२३४वा (५.१.२८) मादो-चाराओऽ२३४वा (१३.१.१.) तंवोदस्म-

---

1 परतः क ग ङ.
2 धृष्ट्धा ग.
3 गृहा ग
सम्, इहा ङ
4 गेः पर इति क ख ग घ. न
गे परत इति ङ
5 अपादान्त इत्यधिकार. क
6 सन्ध्यः घ
7 द्विः क ख. ग. घ. न.

४५१ ३ २ ३ ५ ४३४१५ १ ३ २ ३ ५
सृती-पहाओऽ२३४वा (६.१.३५) वयमेनमिदा ह्यियाओऽ२३४वा (७.२.
१ २ ३ ५ १ २ ३ ५
१६) स्यामाओऽ२३४वा (४.१.१८) [1]घाशाओऽ२३४वा (१३.१ १)
१ २ ३ ५ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५
आऽशाओऽ२३४वा (१४.२.२१) [2]आच्छाओऽ२३४वा-क्राशाओऽ२३४वा
१ २ ३ ५ ३ २ ५
(१४.२.२१) द्राइमाओऽ२३४वा (१४.२.१६) शृणाऽ३४औहो
३ २ ५ २ १ २ ३१ २ २१ न
(४.१.२३) फराऽ३४औहो (८.२.२९) ऋतावासा-औहोऽ३४इ-औहोऽ-
२ २ १ २ २ २ १ २ १
३वा (७.१.१७) [3]उलाऔऽ३होऽ३४ (१०.१.३३) भृताऔऽ३होऽ३४
१ २ ३१ ४१५
(१७.१.३३) अग्नाइन्नमाऽ३४-औहोवा (१.१.३०) सन्ध्य इति ?

इदन्तए (६५) सन्ध्ये ॥ ६ ॥

९४१. गिनि स्यपट् ॥ ७ ॥

प्रथमिनि स्तोमे द्वैधं [4]सकारिण्येत्रा भवति अपडक्षरे गीते ।
१
श्राप्रथमान्यस्मै (४४) क्वेदसि (२७१) [5]न ईरसे (४२८) स्यसाऽ-
३ २
२इदसाइ (१४.१.३५) निवृत्तानि । द्युम्नमस्मभ्यम् (८१) वृत्राय
हन्तवे (११९) परिवृत्राणि (४२८) [6]भूम्याददे (४६७) सनद्रयिम्
(४९६) समऽहविः (५१२) वम्नैनावसूनि (५४१) [7]वं आयुनि

---

१ २ ३ ५
1 यशाओऽ२३४वा घ
2. आर्चाओवा ड.
3. उणाऔहो ग.
4. सकारिण्या एवा. ग.
5 न ग. न.
6. भ्रम्याद्दे ड.
7. वर्तयुनि. घ.
वंआयुनि ड. न.

(५५०) धनुष्टन्व (५५१) अपडक्षर इति ? [1]रायेपनोयसे (८१) गिनि स्यपट् ॥ ७ ॥

१४२. अन्त्ये ॥ ८ ॥

अन्त्ये पादे आ भवति । न्यक्रमीत् (४९०) ममद्रिभिः (५१२) विपामग्रे (५५१) अन्त्ये ॥ ८ ॥

१४३. ये ॥ ९ ॥

येवति च पादे आ भवति । कृत्नुमूतये (१६०) [2]सघाधऊतये (२३७) धियावोमे (३६०) पर्युपु०-तायाइ (११.२.१६) आत्वामह (२४५) ये ॥ ९ ॥

१४४. रान्युतावतः ॥ १० ॥

स्वरान्तं युतावतः पर्वण[3] आ भवति । [4]सनाऽ२३-ओवाऽ१-आइडाः-रुद्रा (११.२.२७) करोचसे (८३) [5]ह्वयामहे (५७) दसीउमे (५४६) पुराजसि (४६) चमिन्वसि (५१७) तएमसि (१४) स्वरान्तमिति ? पतिम् (३४३) छमत्पतिम् (३५४) यआहुतिः (३६८) भाष्यम् । मनीषिभिः (५५९) रान्युतावतः ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

---

1 रायेपानीयामे घ.
2. सघाधनूतये. ग.
3. युतावत्पर्व इति साधीयान्पाठः
4. सो ओवा घ.
5. ह्वयावहे ख. ग. ह्वयावोमहे घ.

९४५. स्तोत्रे ॥ १ ॥

१ २ १ ४ १ २
स्तोत्रे चा भवति । यःकाऽ३ओऽ२३४वा (१०.१.२३) हार्दाऽ३-
१ १ १ १ २ १ २
ओइ (११.२.२९) विश्वावसुनिवाऽ३ओयेऽ३ (१७.२.२१) स्तोत्रे ॥१॥

९४६. सन्ध्यमिग्[2] ॥ २ ॥

सन्ध्यक्षरस्य द्वैधं पदान्तस्य[3] आ भवति । चक्षुषि (आ.२.२.१७)

नियतं च निवृत्तं च । सन्ध्यमिग् ॥ २ ॥

९४७ यौ ॥ ३ ॥

२ १ १
यौ च प्रत्यये सन्ध्यक्षरं पदान्त आ भवति । १स्यनोऽ२३-नाऽ२-
३ ४१२
साऽ२३४औहोवा[5] (४.१.७) संमील्यनिधने (आ.२.१.३२) यौर्महा-
१ २
दिवाकीर्त्ये (आ. ६.१.१६) सन्ध्यमिति ? ताऽ२इकूऽ२३४० (२.१.
१ ३ ३ २ ३ २
२२,२३) सूऽ२वूऽ२३४० (१०.१.१९) [6]द्रमूऽ३४० (६.१.५) आगाऽ३
१ ३ २ १ १ २
साऽ२इपूऽ२३४० (७.२.११,१२) अताऽ२३ःपाऽ२र्धूऽ२३४० (१०.२.
१६) सम्मील्यतृतीये (आ. २.१.२७) आयुः-इन्द्रश्वर [7]व्रतद्वितीयायाम् ।

(आ. ४.१.१४) यौ ॥ ३ ॥

---

1. सूत्रं घ. न.
2. मिङ् ङ.
3. पादान्तः घ.
4 स्यैना ग.
5. औहोवा क. ख. ग. घ. ङ. न.
6 द्र ग. न.
7. घृतद्वितीयायाम् क. मनतृतीयायाम् ख. ग.

९४८. खि ॥ ४ ॥

खि चा भवति । आचखि-शा० (१६.१.६) ऐरये (आ.१.१.१७) चतुष्टोभे[1] । निवृत्तानि । [2]औहो प्रभृतीनि । पुना द्वादशे (१४.१.३२) उदुह्यस्य विशेषः । खि ॥ ४ ॥

९४९. इत् ॥ ५ ॥

इत्थं चा भवति । धाइराऽ३४० (१६.२.३०) पाराऽ३४-औहोवा (१७.१.१४) पतिमाग्नि (आ. १.२.१२) महित्रीणायाम् (आ. ३.२.१,२) ज्योतिश्शब्दो रहस्ये । इत् ॥ ५ ॥

९५०. [3]मादेः ॥ ६ ॥

मकारादेः पर्वण आ भवति । मरुत्वाता-औहौहोऽ२३४वा (१२.२.२९) निवृत्तानि । माध्वारजाऽ२ऽसिम्रऽ३ (६.१.१२) मारूऽ३४-औहोवा (१२.२.२७) मादेः ॥ ६ ॥

९५१. हि ॥ ७ ॥

हकारे प्रत्यये आ भवति । नावाऽ२३हाऽ३४३इ (१.१.९) [4]सयाऽ२३हाऽ३४३इ (१.१.१४) [5]तुचाऽ२३हाइ (१.२.३६) देवेषुधि

---

1. चतुष्टोभो ग. ङ. क्रतु उक्षु क. ख. ग.
2. आदोप्रभृतीनि क. ख. ग.
3. मादो घ.
4. सायाहाइ घ.
5. तुचाहाइ ग.

(३५५) ईशानः (९९ १) सखायआ (५.१.८) दि-व्याम्-वृणाऽ२३हाइ (१२.१.३२) व्रततृतीये (आ.४.१.३) सखायआऽ२३० (१०.२.३४) [1]हराऽ२३हो (८.१.१४) मनाहोइ-पाऽ२३इणाः (१५.१.१७) दाइ-वाऽ२हो (१.२.१३) अमृतम्-जाताऽ२३वा-हुम्माइ (१.२.२५) सुताय-मादाऽ२३या-हिम्माऽ२१२ (१६.१.१२) तद्वैव्यम् (८२) सहस्रेणेवशि[2] (२३५) भागन्नदी (२६७) ऋचीपम (२६९) सोमपीतये (२९०) इन्धे (७०) शुनोहृदे (१८४) धेनुधे (२३९) रेवतीर्न आधे (आ. २.१.१७) युक्तारथे हिरण्यये (२४५) सोम इव पवते चारुरग्नये (६०९) [3]तदाहाउवा ( ) इत्थाचन्द्रमसोगृहे (१४७) जमदग्निव्रते (आ. ४.२ १५) हकार पर इति १ ऐहीयैही हाऽ२३४इ ( ) हि ॥ ७ ॥

९५२. [4]इनु प्रथम ओर्वि[5] ॥ ८ ॥

[6]पदान्तस्य प्रथमस्वरे प्रत्यये द्वैधमुकाराद्कार्या भवति । [7]शन्नः (३३) कस्यनूनम् (३४) तमिन्द्रम् (११९) योगेयोगे (१६२) प्रथश्च (४९९) शीयवस्व (१२२) तोभिस्तोभैः (२५०) प्रभृतीनि[8] ।

---

1. हराऽ२य इत्यन्त्य हो. ड.
2. वशि. क. ग. न.
3. तदा हाइवा. ग.
   तदाहाइव इन्धा. ड.
4. इडु. ड.
5. ओर्वा ग.
6. "पदान्तः" युक्तः पाठः
7. शः क.
8. प्रभृतीनां क. ख. ग. ड.

१ — १ २
तुवाऽ२होइ-द्युम्नम्० (१६.१.२८) निवृत्तानि । भरद्वाजे (३७) मन्वार-
१ २ १
भामहे (९१) वाजे (१६३) [1]तुते (२३९) वाइश्वेऽ२होइ (६.२.
३२-
१७) श्रचे (३७१) हवेऽ३० (१०.१.२५) [2]भरे (३०९ १) परि
३१ १
(४२७) पूष्णे (४२७) अग्रेऽ३-हो० (१७.१.२७) [3]मरुत्वते
(४६९) द्विः । इन्द्रायेन्दो (४७२) इलान्दे-हवन्ते, चकामे (आ.
५.१.४) देवस्थाने (आ. १.१.१५) [4]राजने (आ. ४.२.१९)
१ २
अग्निश्चिकितिः (४४७) हराइराऽ१इतीऽ२३ (१३.१.११) [5]अभीनोवा
३ १ २ १ २१ १ २
(५४९) पदान्तः १ मघायआ (५.१,८) प्रथम इति १ योनाऽ२३उहाइ
(१४.१.१२१) इत्रु प्रथम ओर्वि ॥ ८ ॥

९५३. इ नन्दायाम् ॥ ९ ॥

इकारस्य द्वैधं नन्दायामां भवति । अस्माकमर्धमागहि (१८१)
तेन मा सꣳसृजामसि (६२४) निवृत्तानि । कृणुध्वमित् (२८५)
इन्द्रंवाणीः (१९८) अभित्वामि (४०७) परे देवस्थाने (आ.१.१.१६)
अग्निर्मूर्धायां शुक्रिये च (आ.१.२.७,६.१.१,६.१.५) [6]यज्ञायाम्
(६०१) इ नन्दायाम् ॥ ९ ॥

---

1. तु ग. न.
2. परे क. ख. ग. घ.
3. मरुत्वन्ते. ङ.
4. रा क. घ. न.
5. आभीनोवा. ग.
6. रज्ञायाम् घ.

९५४ द्वन् ॥ १० ॥

उदुद्यान्तं (न्त्यं ?) चा भवति । कवाइ-[1]हिम्ऽ३स्थिहिम् (१३. २.७) [2]मऽ३पाइन्वोअर्काऽ२३४५इः (१५.२.१९) महानाम्नीषु ॥ द्वन् ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

---

९५५. न जङ्घायाम् ॥ १ ॥

न जङ्घायामा भवति । ऋजसेऽ३हाइ[3] (१.१.२१ , प्रमृपेऽ३हाऽ-३इ (२.१.२०) स्तूपऊपूऽ३हाइ (१०.२.१५) सोम-पतेऽ३हाऽ३इ (११.१.३) न जङ्घायाम् ॥ १ ॥

९५६. यि ॥ २ ॥

यकारिण्यां जङ्घानायां ना भवति । धियाकृणया (४२८) योनौननेषु (५०३) यि ॥ २ ॥

९५७. दोयुक् ॥ ३ ॥

न दोपायुक्तं स्तोम आ भवति । देवान्देवयतेऽ२ (३.१.१८) सखाय इ (१६३) धोर्धारा (१९५) [4]हरयइन्द्रके (२४५) तमीहोऽ२इ

---

1 हुम् हुम् ग.
2. महीपाइन्वोर्कैः क. ख.
महीं ग न
3. जन्यसे हाइ घ
ऋजसे हाइ ङ.
4. हरइन्द्र. ग.

(१५.१.२४) दोयुक् ॥ ३ ॥

९५८. चद ॥ ४ ॥

चदक्षसायुक्तं स्तोभे ना भवति। तामाऽ१हुवेऽ२ (२.१.८) वासिष्ठे-अपीपेमेहवत्रिणम् (२७२) चद ॥ ४ ॥

९५९. [1]गिगादौ ॥ ५ ॥

प्रथमोच्चादौ साम्नि ना भवति। पवित्रन्ते[2] (५६५) वार्त्रघ्ने (आ. ४.२.१७) [3]व्रतान्त्ये (आ. ६.२.२१) गिगादौ ॥ ५ ॥

९६०. एङ्श्चिक्रः ॥ ६ ॥

एकारान्तायामृचि अचिक्र एव ना भवति। योगेयोगेद्वितीये (५.१.७) आनजे (३५५) निवृचानि। तदिन्द्रते (१२६) योगेऽन्त्ये (५.१.८) पुष्वण्वते (२७०) एङ्श्चिक्रः ॥ ६ ॥

९६१. [4]विङ्ङवृद्धात् ॥ ७ ॥

विधायां प्रत्यये [5]द्वैधमवृद्धान्ना भवति। ओजस्तदस्य (१८२) अनवे (२७९) अग्निमन्वा (९१) विधायाम् ? इन्धे (७०) अवृद्धात् ? युक्तारथादीनि। विङ्ङवृद्धात् ॥ ७ ॥

---

1. गिह्रादौ घ.
2. पवित्रन्ते प्रभृति योगेयोग-पर्यन्तं घ. न.
3. मृतान्ते क.
4. विधवृद्धात् ग.
5. द्वैधं वृद्धा० ख. घ.

९६२. गिमध्यम् ॥ ८ ॥

गिमध्यं चावृद्धादा भवति । प्रके (७१) अभिप्रिया (५५४) अधिसानो (५२९) [1]गोमाऽ२३इहोंइ (१३.२.२१) मानुषाऽ२३इहोंइ (१३.२.३०) सयाऽ२३हाऽ३४३इ (१.१.१४,१५) दक्षाऽ२३होइ (५.१.१८) [2]तारमुहुवाऽ२३हो (७.२.३४) वृषे (२३९) गिमध्यम् ? अमीनोवा (५४९) अवृद्धात् ? सानीऽ२३होइ (१ २.१३) भरद्वाजादीनि । भासे (आ. ६ १.८) गिमध्यम् ॥ ८ ॥

९६३. ष्ठ्यादेः ॥ ९ ॥

[3]ओष्ठ्यादेरक्षरमा भवति । वराहोअग्ने (५२४) प्रनोनिपत् (४११) मिद्धग्रहणादुस्थस्य निवृत्तिः । आयूऽ२३हो (९.२.२०) समूऽ२होऽ१। (६ १.१४) ष्ठ्यादेः ॥ ९ ॥

९६४. कण्ठ्ये ॥ १० ॥

कण्ठ्ये स्तोभे आ भवति[4]। स्यदीधितिम् (५७०) इदकम् (स्तोमः ४ ? ३०) चित्राद्विशेषः । निवृत्तानि । [5]माक्रातूरीऽ२३दाऽ२ (१७.२.४) हीऐहीऽ२३४या (१४.१.१८) ईयऽयाऽ३हाइ (९.१.२) ईऽ४यइया (९ १ २) अर्कतृतीयोपान्त्ये (आ.१.२.१४) यच्चक्रासि (२६४)

---

1. गोताइहों ग.
2. तारमुहुवाये क ख ग घ
3. आष्ट्या° ङ
4. त्रवति
5. मक्रतुवीदा ग.

प्रथश्च (५९९) वाचोव्रते (आ. ४.१.१) जमदग्निव्रते (आ. ४.२.१५) कण्ठ्य इति ? इतीऽ२इति (आ. ६.२.१) वत्सव्रते (आ. ५.२.२१) [1]इकारग्रहणं तु । कण्ठ्ये ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

---

९६५. द्वितीयी ॥ १ ॥

द्वितीयी चाष्टद्धादा भवति । [2]द्रहरिमाइः० (६.२.२७) इन्द्रंगीर्भाइः (१०.१.१८) विरश्शिन्नाइ० (८ २.१७) निवृत्तानि । त्सिबर्हिषि (१) होतारं वि (३) अताऽ२३इथीम् (१.१.९,१०) पाहोइवीऽ३इया (१.१.१२) आरातेः (१.१.१३) अग्न इत्थे (७) [3]वायोराऽ२३नी (१.१.२२) पतिः कविः (३०) वृहद्भिः (३७) अग्नेविवान् (३९) घ्रमरतिम् (४५) अग्निस्तुऽ२३दी (२ १ १६) चनादधि (५२) वाघद्भिः (५७) वीवीऽ२ (२.१.२६) सुप्रतूऽ२३र्तीम् (२.१.३३) विस्वत् (६८) नमोभिः (७०) अग्नोष्यग्निः (७३) द्यौरिवामि (७५) विश्वेयस्मिन् (८५) रुद्राङ्आऽ२३दी (३.१.७) विपांज्योऽ२३ती (३.१.१३) आनाभाऽ३थीन् (३.२.२३) सखायइन् (१६३) माहाऽ२न्मा० (५.२.४) ईशानाऽ२३मी (६.१.२७) शुचयोवीऽ३पा

1 इकारः ग्रहणन्तु क. ख.
2. तीवा ग.
3 वायोरनी ग

(७.१.२) चन्द्रैर्याति (२७७) यच्छिक्षसि (२९६) विसीमतः (३२१) अतिष्ठत्[1] (३२३) आइतीऽ३वाऽ३ (१०.२.१६) स्तोमेभिर्भू (४१८) शुऽ१क्राऽ२सोवीऽ२ (१३.२.९) धनुत्रीः (५३८) अभिप्रियान्त्ये (१६.२.६) वृषामतीनाम् (५५९) जागृविः (५१४) क्रीडन्नूर्मिः (५८४) मर्पसाम्नि (आ. २.१.१,२) लोकसाम्नि (आ. ५.१.२१) निवुत्वान्वाय (६००) परमेष्ठिव्रते[2] (आ.४.१.७) [3]अपांव्रते (आ. ४ २.४) परिधिषु (आ. ६.२.११,१२) पृथिऽ३व्याः (२.१.३९) निपीऽ३दा (१५.१.३०,३२) इन्द्रीऽ३याः (१५.१.२७) [4]न जह्वायामित्यधिकारः । द्वितीयी ॥ १ ॥

९६६. व्यन्तेऽति ॥ २ ॥

मन्द्रान्ते पर्वण्या भवति; अतिलिङ्गे पादे । ऋताव्ने (१०७) ईडिष्वाहि (९३) मयूररोमभिः (२४६) सहस्रैः (३२३) उदाऽ२३-माइः (११.१.९) [5]यद्धस्याते (४१९) प्रयज्यवे (४६२) व्यन्ते ? अग्निरस्तृऽ२३दी (२.१.१६) अतिलिङ्गे ? विश्वेयस्मिन् (८५) [6]जनिमावि (५२४) व्यन्तेऽति ॥ २ ॥

---

1. तिष्ठद्राश्यतिवा ह.
2. परमेष्ठी व्रते क. ख. ग. घ. च.
3. अहव्रते क. ख. ग. घ. ह
4. न ग. न.
5. व्यद्धस्याते क.
6 जनिमानि क. ख.

९६७. विह्व ओः ॥ ३ ॥

[1]विवाह्वे पर्वाणि [2]उकारादा भवति। शुद्धैः (३५०) योजान्विन्द्र (४१५) निवृत्तानि। सिवह्विपि (१) अच्छानप्ते (२१) जागृवद्भिः (७९) [3]वचस्तचित् (१८३) नक्षन्ते (२०१) अस्ताराऽ२जेऽ२ (१२.१.३०) [4]अभिप्रियान्त्ये (१६.२.६) विह्व ओः ॥ ३ ॥

९६८. स्ये पत्याः ॥ ४ ॥

[5]रहस्ये पतिःकाव्या आ भवति। अहामिमानो अक्तुभिः[6] (६३८) नक्षत्रायन्तिऽ३याक्तूऽ१भाऽ२इः (आ. ६.२.११,१२) पतिःकाव्याः ? नव्यसे शुचिः (६०९) स्ये पत्याः ॥ ४ ॥

९६९. [7]अंशु ॥ ५ ॥

[8]अंशुलिङ्गायामा भवति। तोरश्रवसे (आ. ३.१.६) वरुणपश्यमि (६३७) अपानती (६३१) द्विः। वागादौ। अंशुलिङ्गायाम् ? बृहन्नधी (५५४) सयुजाविति (३६१) स्वयुक्तिभिः (६३९) न तिलिङ्ग इत्यधिकारः। अंशु ॥ ५ ॥

९७०. तरुवत्सु ॥ ६ ॥

तरुवत्स्वक्षरेषु [9]परेष्वा भवति[10]। समिधीमहि (९३) इन्द्रंगीर्भिः

---

1. विभाह्वे ग.
2. मवारा० क.
3. वाचस्तचित् घ. ड.
4. प्रियान्ते क ग. ग. घ. च
5. रहस्ये र. न
6. अन्तुभिः ग.
7. अशु क.ग ग. अशू. मै. पा.
8. अशुलिङ्गा. क ग. ग. घ
9. परेषु ग न.
10. भवत्यन्ते ग. घ. भवत्यन्त्ये ड.

(२३६) स्यासाऽ२आ-औऽ३होऽ३ (१४.१.३०) तरुवत्सु ? ऋश्यव्रते (आ. ५.१.२२) [1]दिवित्मती (४२१) नतिलिङ्ग इत्यधिकारः ॥ तरुवत्सु ॥ ६ ॥

९७१. पयय ॥ ७ ॥

[2]त्रिःकृष्टमयकार आ भवति। यन्तारोये (३८) [3]यद्यादित्य (२७६) तंद्वषम (४०३) चमिन्वसि (५१७) जनिमानि (५८३) आताऽ२३४५इष्टाऽ६५६त् (८.२.२१) माताऽ२३४५इनाऽ६५६म् (१५.२.७) [4]मघश्र्यी (४४१) तक्षचान्यये (१५.२.२३) अपकारे ? यात्राहुस्म (३६१) करइदर्थया (४१६) पयय ॥ ७ ॥

९७२. [5]स्यनु न पु ॥ ८ ॥

सिशब्दः पादान्त[6] आ भवति न पुलिङ्गायामृचि। रथीरसि (४१) नीमसि (१७६) चरामसि (१७६) पयामसि (१७६) [7]वृत्रतूरसि (३११) द्युमाऽ१असि (५०४) सिशब्दः ? [8]धनुत्रीः (४३८) [9]पादान्तः ? जुहूमसि (१६०) यच्छिक्षसि (२९६)

---

1. दियत्रमति क. दिवितोमती. ग.
2. त्रिः क. ख. ग. घ न.
3. त्राद्या० ग.
4. मद्यं ग. न. मम. क ख. घ.
5. स्यडु ङ
6. पदान्तः क.
7. वृत्रभूरसि. ग.
8. धनुत्रीः ग. न
9. पदान्तः ग.

नपुलिङ्गायाम् ? यौरिवासि (७५) पुनाद्वितीये (१४.१.२२) मृज्यपष्ठे (१५.१.११) स्यनु न पु ॥ ८ ॥

९७३. सन्ध्यम् ॥ ९ ॥

सन्ध्यमा भवति। पादान्त इत्यधिकारः। अग्न आयाहि (१) शंनोदेवीः (३३) बृहद्वयः (८८) स इन्धते (८५) सुरूप (१६०) अभित्वाद्व (१६१) इन्द्रनरायाम (३१८) सत्पते (२८६) मीढुषे (२८८) पाहिगाः (२८९) आत्वा (३५४) अपावृणस्थे (४३१) अञ्जते (५६४) अन्नये। तये सुम्ना (३५४) लोकमाग्नि (आ. ५.१.१९) विश्वचक्षसे (६३३) द्वितीये महानाम्नीषु। निवृत्तानि। विशाङ्गाऽ२३इशे (१.१.२६) आच्छाऽ२नाप्नेऽ२३ (१.२.१) माहेनाऽ२३४याम् (४. १.१९) [1]तिरेतनः (३१) तिपेनरः (४७१) आदिद्वोदेऽ२ (२.१. २४) शंयद्गाऽ२३वे (३.२.२) गोसखास्यात् (१२२) कउग्राऽ२३ःकं (६.१.८) ऊर्पेऽ१रायाऽ२ (६.१ १५) [2]नेमिन्तष्टे (२३८) अविधन्वे (२४६) प्रतीनाएऽ२ (६.२.३१) श्रद्धाहाइतेऽ२ (७.२.२८,२९) आस्वाऽ२३पे (७.२.३१) यज्ञांदाऽ१इवेऽ२ (९.२.३४) रिप्काभाऽ२३इते (१०.१.२०) आस्ताराऽ२३ज़ेऽ३ (१२.१.३०) [3]सम्रामीऽ३वेऽ२

---

1 लोकेनागः ह.
2. नेमिन्तन्ते क
3 सतमु ये ह.

२ १ १ — १ २ १रविर
(१२ १.३६) इन्द्रायाइन्दोऽ२ (१७ १ ८) अधिसानोऽ२० (१५.२.
११) सर्पसाम्नि (आ. २.१.१) लोकमामाये (आ. ५.१.१८ (१)
वैराजे (आ. २.१.३१) सन्ध्यम् ॥ ९ ॥

९७४. न्माभे ॥ १० ॥

[1]न्माभेस्वरे प्रत्यये [2]सन्ध्यक्षरं [3]पादान्त आ भवति । कस्तमिन्द्र
३ २ १ २
(२८०) प्रत्यस्मै (३५२) निवृत्तानि । श्रुधीऽ३ (२ १ १७) द्रपतीऽ३ः
१ २ ३ २ १ २
(१ २ ३३) मपीऽ३ (६ २ २४) सतीऽ३ (६ २ ११) तहीऽ३
१ २ ३ २ १
(११.१ २९) हरीऽ३ः (१७ १.३८) पतेऽ३ माऽ२३४दाः (आ
२१३१
३.२ १४) रहस्ये च । [4]याथापताऽ२३इम् (१० १ १७) प्रथमाद्विशेषः ॥
न्माभे ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

९७५. घायास्सस्वरयोर्मे ॥ १ ॥

१२ २
जह्वानायास्सस्वरयोर्मेशब्दथा भवति । ताईऽ३माइ (१७ १.२)
१ १ २ २ २ २
वैराजे (आ २.१.३१) निवृत्तानि । गृणानोहव्यदाऽ१ताऽ३ये (१.१ ३)
२ १२ २ २ २ २ १ २ २ २
ब्रह्माणस्त्वाशताऽ१क्राऽ२तो (९ १ १५) उद्घर्शमिवयाऽ१इमीऽ३रे (९

---

1 न्माभ स्वरे ङ
न्माभेऽक्षरे क ख ग घ
2 सन्ध्यक्षरः ङ.
3 पदान्त ख ग
4 यथायथादम् घ
यथाऽ१पताऽ२३इम् ग

(९.१.१५) दिविसद्भूमियाऽ१दाऽ३दे (१२.२.३) जह्वानाया इति ? पाऽ३ताइ (१.२.२८) [1]चाऽ३इयाइ (३.१.२९) ग्माऽ३याइ (९.२.११) सस्वरयोरिति ? आइपाऽ३ताइ (९.२.११) चाऽ३दाक्षाऽ३साइ (१.२.२५) [2]यद्धास्याऽ३ताऽ३इ (११.२.१) मवानस्सद्माऽ१दीऽ३याइ (७.१.२६) धायास्मस्वरयोर्मे ॥ १ ॥

९७६. नवे ॥ २ ॥

नवे शब्द आ भवति । हिमानाऽ२३वाइ (२.२.२८) वार्त्रघ्ने (आ. ४.२.१७) [3]व्रतान्ते (आ. ५.२.२२) महे । नवे ॥ २ ॥

९७७. मि ॥ ३ ॥

मिभूतं च ना भवति । पुमाहाऽ१इतेऽ२ (५.२.१६) सुताऽ१इमेऽ२ (१७.१.३) तोयाऽ२इ (१.१.१) ण्वाताऽ२इ (९.२.३४) [4]सुलिङ्गायामित्यधिकारः । मि ॥ ३ ॥

९७८. आन्नविनि ॥ ४ ॥

[5]अकारान्नविनि पाठे आ भवति । नतत्तआ-ग्नाऽ३ऽ० (२.२.२१) सदने (११३) अश्वपते (४०२) कामईमहे (४०६) प्रयज्यवे (४६२) निपामाऽ१ग्राऽ२इ (१६ १.३६) वचाऽ्स्यस्मै (३२२)

1. चीपाइ ग.
2. यत्वाभ्याताइ ड
3. व्रतान्त्ये क
4. गुलिङ्गा ग
5. आविनारात घ.

अकारात् । ऋताग्ने (१०७) प्रतीनाए२ (६.२.३१) श्रद्धाहाइते२ (७.२.२८,२९) प्रभृतीनि । बृहद्देवेषु (५५५) एषप्रकोशे२ (१६.२.१३) योरायाऽ१माऽ२३नेन्ता० (१७.२.२५) आम्नविनि ॥ ४ ॥

९७९. खुं त्यादेः ॥ ५ ॥

द्व्यक्षरे पर्वणि दन्त्यादेरा भवति । [1]वरूथ्ये (२५५) नतेवज्रः (४१३) दमेसमिन्दुभिः (३८४) देवेभ्यस्मो (५२१) द्व्यक्षर इति । सुतेषूऽ२३४नाः (९.२.२५) [2]तोकेताऽ२३४वाः (१.२.१६) तीधेनाऽ२३४याः (१३.१.१०) दन्त्यादेरिति । अस्तारम् (१२५) उदेयग्म (४०६) खुं त्यादेः ॥ ५ ॥

९८०. ति ॥ ६ ॥

तकारि च दन्त्यादेरा भवति । सुजाते (४२१) दीधावति (५००) [3]नांपवते (५५९) सुतेषु नः (३६३) कण्ठ्याद्दन्त्यादेरित्यधिकारः ॥ ति ॥ ६ ॥

९८१ मावात् ॥ ७ ॥

मापूर्वादक्षरादा भवति । मान इन्द्र (२६०) सधमाये (२६०) अर्यमादेवैः (२१८) मावात् ॥ ७ ॥

---

1. वरूथ्यः घ.
2. तीकेतवः क. ख न.
3. नापात्रवे घ.

९८२. [1]उत्रुयुक् प्रथमि ॥ ८ ॥

पर्वान्तयुक्तं प्रथम्या भवति। विशाइवा॒ऽ२३इशे (१.१.२६) निष्क्रामाऽ२३इते (१०.१.२०) मानाआऽ२३इन्द्रा (७.१.२७) होइ- इयाऽ२३इनोऽ३ (१३.१.२५) इन्द्राऽ२होऽ१इ-वाऽ२इश्वा (१२.१.२६) नप्रमिना-ताऽ२इसांङ्गिराम् (१६.२.१६) जरमाणाऽ२३म् (१०.१.१५) भयमानाऽ२३:[2] (९.१.४) [3]सखायआनिषीदत (५६८) उतद्विपादीनि। प्रथमीति ? अग्नेविभान् (३९) पर्वान्तयुक्तमिति ? पतिः काव्यादीनि। उत्रुयुक् प्रथमि ॥ ८ ॥

९८३. गेस्त्रि[4] ॥ ९ ॥

गेः परं त्रिमात्रं[5] स्वार्या भवति। निहोतामत्सिबर्हाऽ२३इपी-बर्हाऽ२- इपाऽ२३४० (१.१.२) अयआदाऽ२इ (१.२.७) पवस्वदाऽ२इ (१७. १.२४) नाशुश्माऽ२३इपाऽ३४३म् (१.२.२४) ऋताःऋवाऽ२इः (२. १.२) कविः[6] (९०) मोमस्तु (३५१) यद्धश्मि (३९१) [7]यानवे (२७९) अग्नायेऽ३ (१.१.११) अमायेऽ३ः (१.१.२०) प्रभृ- तीनि। मोमोमरू (४२०) कृष्णामु (५९५) निवृत्तानि। शुद्धश्शुद्धे

---

1. वडु ह.
2. इतः परं नयमाना इत्यधिकः पाठः घ.
3. सास्रायाआ क. घ. निर्षीदत क, ख. ग. घ. ङ. न.
4. त्रिः मै. पा
5. त्रिमात्रः ग.
6. अनुदाहरणमेतत्
7. यानया ग.

(९.२.८.) प्रदाइविये (२.१.२५) आदिद्वन्द्वे[1] (८.१.५) पृथिऽइव्याः (२.१.३९) निपीऽइदा (१५.१.३०,३२) इन्द्रीऽइयाःह्याः (१५. १.२७) वस्वोः (४०९) अस्मिन् (स्तोमः आ. ५.१.१८) लोकसाम्नि (आ. ५.१.२१) स्वरपञ्चमे (आ. ३.२.१३) जिनी (५३९) नदी (२६७) वाजे (२२७) चर्मे (१८२) ग्वने (३५२) निरींरमन् (२८४) मुनीऽइ-नाऽ३१उवाऽ२३ (७.२.२०) इन्दोऽ२स-हाउवाऽ२३ (१६.१.२७) गेत्रि ॥ ९ ॥

९८४. चतुक्षि चदा ॥ १० ॥

चतुक्षिण्याश्चदाया आ भवति। इन्द्रमर्च (१६८) वृषाह्युग्र (२६३) भूतिन्नमरामतिभिः (५७३) निवृत्तानि । नायंक्रमीऽ२त् (१.२.१५) आदाऽ१ग्नुपेऽ२ (१.२.३४,३५) तामाऽ१हुवेऽ२ (२.१.८) यादंजिभीऽ२ः (२.१.२६) द्रकेशिभिः (२६४) भाप्यम् । सुताइमे (५६६) चदक्षसे (३५) वृद्धाद्विशेपः । चतुक्षि चदा ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

---

९८५. णि ॥ १ ॥

[2]णकारिण्यां चदाया आ भवति। यवज्जिणे (२८५) नृण्णे

---

1. इतः परं आयती त्र्यधिकः पाठः ड. 2. णकारिण्याः ग. ड.

(स्तोमः आ. ५.१.१९ १) लोकमाग्नि (आ. ५.१.२१ १) णि ॥ १ ॥

९८६. प्रह्वा उस्थिनोः ॥ २ ॥

प्रहूयसाया उस्थिनोरक्षरयोरा भवति । हराऽ२इवाऽ२३४न्त्स्व (६.१.१८) आइन्मूर्णाऽ२३४याः (८.१.२३) भूर्णाओऽ२३४वा (८.१.२८,) द्वाइपाओऽ२३४वा (४.१.१४) शाइशाओऽ२३४वा (१७.१.१५) निवृत्तानि । जान्तवेऽ२दाऽ२३४साम् (१.२.१६) वीदागाऽ२३४धाम् (१.२.३६) मेधामाऽ२३४शा[1] (३.१.२०) तीकेताऽ२३४वाः (१.२.१६) धीवर्हाऽ२३४इषो[2] (४.२.३०) [3]क्तूईऽ२न्द्राऽ२३४याम् (९.२.३) हवीऽ२ष्कऽ२३४र्ताः (१.१.२३,२.१.१२) सुरेऽ२माऽ२३४याः (७.१.१४) भुद्देजा (५६६) प्रहूयसाया इति १ महाइत्राऽ२३४इणाम् (५.२.१७) अभाऽ२इवाऽ२३४णीः (१७.१.३५) घर्मतन्वोः (आ. २.२.१४,१६) प्रह्वा उस्थिनोः ॥ २ ॥

९८७. वौ ॥ ३ ॥

वौ च प्रत्यये उस्थिनोरक्षयोरा भवति । एवंश्च (३६४) अह्ये (४३९) निवृत्तानि । उपातेजा (४६७) अध्वर्योऽ२३४आ (१४.१.५) आश्वयेऽ२३४वा (१४.२.२६) वन्दाध्याऽ२३४हाइ (१.१.३०) [4]वृद्धा-

---

1. इतः परं तांधेनाऽ२३४याः (१३.१.१०) अधिकः पाठः ह.
2. इषु ह.
3. आइन्द्रायाम् य. त्र. ग. घ. ह.
4. अवृद्धात् घ.

द्विशेपः ॥ चौ ॥ ३ ॥

९८८. इण् ॥ ४ ॥

२१ २ २१
[1]पदादिरा भवति। इममाऽ२३४इन्द्रा (९.१.२४) वयमाऽ२३४-
२ २१र २ १र
इन्द्रा (४.१.६) इवापाऽ२३४५इवाऽ६५६ (४ २.३२) उत्सोदाऽ२३४-
२ २११ २
इवाः (१४.१.२९) तोदास्याऽ२३४इवा (३.१.१०) वृद्धाद्विशेपः ॥

इण् ॥ ४ ॥

९८९. ऊता ॥ ५ ॥

उत्तायाश्चा भवति। [2]परमेजनित्रे (६५) मनसेदृणु (६९)
योनिष्टे (३१४) जगृह्णा (३१७) दशभिः (३२३) निधुंदद्रा (३२५)
मघरावे (३३३) वाजयन्ते (३३७) रशनाभिः (५२३) मत्सरः
(५३२) प्रसेनानीः (५३३) स्ये युनजते (आ १ २.१. आदिषु) उता ॥ ५ ॥

९९०. उन्ताक्ष्णोः ॥ ६ ॥

उलिङ्गायामृचि द्वयमन्ताक्षरिणोः[4] प्रत्यययोरा भवति। सुक्षत (८०)
२ १ २ २
होऽ३अभि-आऽ३४३इ (१५.१.३६) कलशम् (४३५) निवृत्तानि। स्माऽ३-
१ २
निध येऽ३४३ (८.२.१३) त्रसथात् (३२४) महतेध (५३५)

उन्ताक्ष्णोः ॥ ६ ॥

---

1. इणः पदादिः क. ख ग. घ.
2. परमेवसे क. पवस्ते वृणु ग. सदाहरणमेतत् ङ. च.
3. उत्ताक्ष्णोः क. ख. ग. घ. ङ. उर्ताक्ष्णोः मै. म्
4. अन्धाक्षरिणोः क. ख. घ.

९९१. ताक्षादिभ्यः ॥ ७ ॥

अन्ताक्षराद्द्वैधमुकारादिभ्यः परमा भवति। अपूर्व्या (३२२) धियस्त्वरे (४३९) तिदाशुपे (५८७) निवृत्तानि। असावि (३१३) सुरुचः (३२१) अजहुः (३२४) [1]इन्द्रायगि (३३९) [2]तःपवि (५२६) तक्षादिभ्यः ॥ ७ ॥

९९२. दा उनु[3] ॥ ८ ॥

[4]दौप्रत्यये पर्वान्त आ भवति। [5]मातराऽ१वनु० (२.१.३५) त्वादादि (९७) द्विपाचतुः (३६७) युवतिभिः (५५७) निवृत्तानि। इममीऽ२३ (९.१.२७) दूरादि (७१९) मगुन्वे (५८२) विश्वाद्वेपाऽ्मितरतीऽ२३० (१२.१.३४) यद्वाघत्रीऽ३० (१०.२.४) नियामंचीऽ३० (४.१.१५) [6]पतेदिदीहिदेऽ३० (१७.२.६) बुऽ३हात्-देवेऽ३-पूऽ३ (१६.२.९) मयमानः (३३४) वृद्धाद्विशेषः। दा उनु ॥ ८ ॥

९९३. उयसु ॥ ९ ॥

द्वितीयस्वरमसुलिङ्गायामा भवति। तदावृणी (१३८) वृपाहरिः (४९७) आदिद्वन्द्वे (२८८) असुलिङ्गायाम् ? सुदुघामीऽ३ (४.२.३६)

---

1. इन्द्रोयगि. ङ.
2. सुतः पवि ङ.
3. उडु ङ.
4. दाप्रत्यये क. ग. घ.
5. मः-तराऽ१ऽम्युन्नुग. ग.
6. पत्रते क. ग.

२ ३१ २ २ १२ २ २ २ १
सुतासोये॑ऽ२ (६.१.४) गोपतीऽ३म् (८.२.७,८,१०,११) हृणीऽ३था-
अ २
अतिथीऽ३म् (३.१.३४) पर्यन्त इत्यधिकारः । सुताइमे इति (५६६) मेशब्दस्य ॥ ज्यसु ॥ ९ ॥

९९४. दोश्चिक्रः ॥ १० ॥

२१
दोः परश्चिक्र आ भवति । [1]वोअग्नयाऽ३इ (१.२.२२) आयाहि ।
१ २ २
मारुत्वताऽ३इ (१२.२.२५) चमिन्वसाऽ३इ (१५.१.६) [2]अचिक्रदायाम् (४९७) निवृत्तानि । नतत्तेअग्नेऽ२ (२.१.२०) त्वंवृत्राणीऽ३० (६.२.३१)
२१ २ २ २ २ २ २
ईरतेऽ३ (१६.१.६) यद्वाघत्रीऽ३० (१०.२.४) प्रभृतीनि । दोश्चिक्रः ॥१०॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

---

९९५. डौ ॥ १ ॥

१ २
तृतीये प्रत्यय आ भवति । शग्ध्यूप्वाये (७.१.१०) यपातनाइ-
१ २
ह्नूऽ२३४ताः (१२.२.२१) अरिष्टे–पिविश्वतः (आ. १.१.११,१२) पतिरित्यादित्यव्रते (आ. ६.२.१) डौ ॥ १ ॥

९९६. [3]डेरी ॥ २ ॥

२ ३१ २ २
डेः पर ईकार आ भवति । ज्योतींषि (९८) विपाञ्ज्योताइ

---

1. वो अग्न आयाहि ग.
2. अचिक्रदायामिति ग. ङ. न.
3. डेरि ग.

(३.१.१४) सर्ईरत्ते (२५१) निवृत्तानि । वागीताऽ२३४याइ (१४.२.२०) अज्ञीजाऽ२३४नात् (१३.२.१४) [1]दसोउमे स्ये (आ १.२.८) शतीरुद्य (५४४) कईऽ२४३म्वियक्ताः (११.२ २६) घूम्नीऽ२४३सुवारः (११. २.३१) तृतीये साम्नि स्तोत्रम्योवेत्यधिकारः । महाइन्नाऽ२३४इणाम् (५. २ १७) अचाइक्काऽ२३४दात् (१६.२ १३) यदाइयाऽ२३४यूम् (१७. २ ७) डेरी ॥ २ ॥

९९७. वि[2] ॥ ३ ॥

वा शब्दे ना भवति । अग्नेरावः (५ ७) रयिंराजो (१९९) चदेना. (४५२) एवाहिनीरः (३८५) न द्वितीय इत्यधिकारः ॥ वि ॥३॥

९९८. वाराया ष्टुभि ॥ ४ ॥

वारायाः ष्टुम्या भवति । व्रजेभजा (३१८) प्रसोमहे (३२८) अन्वये । निवृत्तानि । [3]ईयान कृष्णः (३२३) निवेराऽ२३४या॰ (१० १.७) नेन्द्रामाऽ२३४श्रा (८.१ २१) [4]आनेदाऽ२३४क्षाम् (१४ १.३) दिवेदिवे (५१६) द्रकेगिभि॰ (२६४) वाराया ष्टुभि ॥ ४ ॥

९९९. इ ॥ ५ ॥

इकारश्चा भवति । विश्वाअप[5] (४७९) गिरस्तोमा (२५१) इ ॥५॥

---

1 दासी उमे घ
2 "व" इति युक्त सू-म्
3 इयान ग
4 आनेदा ग
5 विश्वे अप ड.

१०००. वेस्ति ॥ ६ ॥

[1]मन्द्रात्परायास्तिलिङ्गायामा[2] भवति । माराइ्या२३४मा (२. १.३८) सिदाशु (३००) अश्वये (५१५ १) रिचम्वोः (५१३) स्ये-यच्छक्रा (आ.३.१.१) निवृत्तानि । विदयते (३८९) विचर्पणिः (४८८) मिप्रथमा (३७१) हिरण्यपाणिः (४६४) योनिमृत (५११) णिपवते (५५४) वेस्ति ॥ ६ ॥

१००१. वादेः ॥ ७ ॥

वादेश्चा भवति । परिस्रानः (४७५) उत्सोदेवः (५११) वादेः ॥७॥

१००२. [3]पि ॥ ८ ॥

[4]पकारे प्रत्यये आ भवति । ऋजीषी (२४८) मदेषु (४७५) पि ॥८॥

१००३. ऋ ॥ ९ ॥

ऋकारश्च पकारे आ भवति । सावार्षा२१वा२३ (३.२.१०) का२३र्ष्णाम् (१३.२.२७) वार्षाहरा२३इ (१४.१.१) ऋ ॥ ९ ॥

१००४. स्पर्शे ॥ १० ॥

स्पर्शे प्रत्यय आ भवति[5] । सार्प्रा२कारा२ (६.१.९) इत्या-

1. मन्द्रात् घ. न.
2. लिङ्गाया आ भवति क. ख. घ.
3. पि. ग.
4. वकारे ग.
5. इतः परं सर्वेषु कोशेषु

दीनि । स्पर्शे ॥ १० ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

इति सामतन्त्रभाष्ये[1] दशमः प्रपाठकः ॥

॥ अथैकादशः प्रपाठकः ॥

१००५. त्यन्गि ॥ १ ॥

गत्यन्ते पर्वणि [2]गिस्वरमा भवति । दाऽ२३४औहाइ (१.२.१६) गार्हपताऽ२इ (१.२.३२) गत्यन्ते ? वृहाऽ३० (३.१.१) न जागृविः (५१४) गिस्वरम् ? वृऽ५होऽ६हाइ (५.१.३५,१३.२.१५) त्यन्गि ॥१॥

१००६. भ्यण् ॥ २ ॥

भिप्रत्यये ऽणलिङ्गायामा भवति । तमाऽ२भ्वंसाऽ२३म् (६.२.२०) याःगद्युम प्युगाऽ२भ्र्णाऽ४ताऽ६५६इ[3] (१६.२.३२) अन्यत् । संगृऽ२- भाया (५.१.१६) योजाऽ२३४रितृ (६.१.३०) नृभीः[4] (११.१.१९)

दाऽ२३४औहाइ (१.२ १६) इति पाठः समुपलभ्यते । स च सूत्रासंगतः । दगे इत्यत्र दोकारस्याप्यर्शत्वात् । मन्ये लेखकेनापरिलनमूलोदाहरण भ्रान्त्या लिखितमिति ।

1. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ.
2. गि प्रथमिस्वर क. ख. घ.
3. ताइ ग. म
4. नृभिः क. ख. ग. घ.

ऋहानूभी३४ः (११.१.२०) इपऽस्तोतृम्याऽ३आ (११.२.२) नाम-नुमादीऽ३योनूमाऽ३ (१६.२.१९) म्यण् ॥ २ ॥

१००७. न शु ॥ ३ ॥

न शुलिङ्गायामा भवति । तिनूमाऽ२३४णाः (८.२.१८) एमा-त्पृथीऽ२३४ची (१०.१.७) ओहतुऽ२३४म्पात् (१२.१.२७) शुलिङ्गा-याम् । निधार्ताऽ२३४वा (१६.२.२८) योनीमाऽ२३४र्ता (१४.१.३४) न शु ॥ ३ ॥

१००८. हृत् ॥ ४ ॥

हल्लिङ्गायां ना भवति । न भूगवः (५५३) द्विः । [1]यज्ञायाम् (६०१) हृत् ॥ ४ ॥

१००९. त्र्यचु ॥ ५ ॥

त्र्यायक्षरमा भवति । स्माडन्नुरु० (७.१.२५) धाइराऽ३४० (१६.२.३०) निधनानि । एऽ५न्दुमि (१०.२.७) तेऽ४पाम् (६.१.४) [2]ईऽ४यइया (९.१.२) कण्ठ्ये विशेषः । त्र्यचु ॥ ५ ॥

१०१०. यि ॥ ६ ॥

तृतीयो प्रत्युत्क्रम आ भवति । भिणाऽ२३४उमीः[3] (२.२.१७)

---

1. यज्ञायज्ञायाम. ङ.
2. इयइय ग.
3. इतः परं त्मोऽभिः इत्यधिकः पाठः ग. घ.

१ २ ५ १ २ ५
नव्याऽ२म्याऽ२३४ईर्मीः (४.१.३१,३२,३३) इन्द्राऽ२याऽ२३४इन्दो (१७.१.१०) यि ॥ ६ ॥

१०११. गिनो जेः ॥ ७ ॥

प्रथमिनः पर्वणो द्वैधं जेः परमा भवति । इव प्रियम् (५) गृणन्ति (११) सुवृक्तिभिः (२७४) दीदिहाऽ२३४इदे् (१७.२.७) जेः परम् ? यदिये्ऽ२३४हा (१२.१.१८) गिनो जेः ॥ ७ ॥

१०१२. ण्यमि ॥ ८ ॥

[1]अपरणकारे परे आ भवति । न्यत्रिणम् (२२) महित्रीणायाम् (१९२) [2]अमिति ? गायात्रीऽ२३४णाः (९.१.१५) नऊऽ३२र्मीऽ२३४णा (१७.१.३०) ण्यमि ॥ ८ ॥

१०१३. तृतीये तौ ॥ ९ ॥

वर्गतृतीये वर्णे प्रत्यये द्वैधं [3]यथर्च एवा भवति । [4]तावस्वाऽ२३४इदा (३.१.९) इन्द्रोमुनीनाम् (२७५) निवृत्तानि । विपाञ्ज्योताइ-पीऽ२३४षी (३.१.१४) ग्रचाइपताइ-ईऽ२३४न्द्राः (७.१.१०) वसू-चीऽ२३४दाम् (७.१.१०) याहोइ-ईऽ२३४न्द्रा (७.१.१३) वमृत्विजम् (६०५) स्थे (आ.४.२.१३) तिग्मेन (२२) प्रभृतीनि । द्वितीयादित्यधिकारः । प्रथमिनो

---

1. णि प्रत्यये क. ख. ग. ङ.
2. आमीति ख. ग.
3. यद्व एव. घ.
4. तत्रस्विदे ग.

२१२ ३२ ३ ४
विशेषः । वर्गतृतीय इति ? प्राणा हाहोइ शाऽ२३४इशूः (१७.१.२३)
२ ३ ४
युगदिन्द्रकेशिभिः (२६४) पुरोहितम् (६०५) नाशोचाऽ२३४इपा (१.
२ ३ ४
२.५) नेमाधाऽ२३४इता (८.२.१२) अपूर्व्यं (६०१) उतोदिवम्
(६०१) तृतीये तौ ॥ ९ ॥

१०१४. न वि दायां ता मात् ॥ १० ॥

[1]नविनिपादे आन्तायामृचि द्वैधं यथर्च एवा भवति तालिङ्गाया-
मृचि मकाराद्यान्त्ये । [2]द्रिवः (३७१) [3]चारूणि (५६०) इन्द्रं नरः
(३१८) अन्वये । अरिष्टनेमिम् (३३२) प्रमन्दिने (३८०) मूर्धानंदि
(६७) रथंविप्न (५५४) [4]ति संगिरम् (५५७) [5]न निदायां पूर्वे ।
गर्भिणीभिः (७९) द्वितीयादित्यधिकारः । न नि दायां ता मात् ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

१०१५. उदि घोषि ॥ १ ॥

उदात्ते प्रत्यये द्वैधं घोष्या भवति । दानम् (३००) उत्सोदे
(५११) [6]महित्री (१९२) नोहात्रां ना (?) गिरिष्ठाः (४७५)
निवृत्तानि । ऋजीषी (२४८) पवित्रे सो (४७५) द्विः । [7]मन्द्रया याति

---

1. नविनपादे ग.
2. दिवः ग ङ.
3. चारांणि. ङ
4. तसंगिराम् क. ग.
5. ननिदाशयम् ग.
6. न महित्री ग.
7. मन्दा याति घ, ग, ङ.

२ ३ ४
(५१५) तन्वन्ति पौं (५५१) ताइँऽ२३४माइ (१७.१.५) उदात्ते ?
सैनम् (४५७) उदि घोपि ॥ १ ॥

१०१६. ण्णे शणचु ॥ २ ॥

ण्णोलिङ्गायामृचि शकारणकाराद्यक्षरमा भवति । सम्मील्येपु (आ.२.१.२६) नियतं च निवृत्तं च । ण्णो शणत्तु ॥ २ ॥

१०१७. गीताद्ये नन्दायाम् ॥ ३ ॥

गीताद्ये प्रत्यये द्वैधं नन्दायामा भवति । स्ये त्वामिद्धि (२३४-आ.२ १.२२) अहमहिम् (६१२) निवृत्तानि । त्वन्नऊत्तीऽ२ (७.१.२७) द्वादशे परीतायाम् (१४.२.१२) ऐहीयैहीऽ१ (४.२.३४) प्रभृतीनि । वोवीऽ२-दद्दसाउ (९.१.३१) वीवीऽ२-ह्वयामाऽ२३हाऽ३४३इ (२.१.२६) असिशब्दो महिशब्दो दिविशब्द इतिशब्द उविशब्दः । गीताद्य इति ? विशाइवाऽ२३-इशे (१.१.२६) ऐऽ२होऽ१आ२३इही (४.१.२६) गीताद्ये नन्दायाम् ॥ ३ ॥

१०१८. दिवा गौ ॥ ४ ॥

दिवानक्तस्य द्वैधं [1]प्रथमेऽद्वादा भवति । वृणीमहादीनि । आर्ता-वसाउ (७.१.१६) त्रिवरूथम् (२६६) यसेनृभिः (२७९) धर्तादिवः (५५८) अन्वये । निवृत्तानि । रंपृथिवीम् (५१) मर्तो यस्ते (५८)

1. प्रथमावृद्धादा ख.

नो अर्पमि (५११) स्यमीदमि (५११) दिवा गाँ ॥ ४ ॥

१०१९. न सार्वायाः श ॥ ५ ॥

न मार्गायाः शलिङ्गायामा भवति । [1]सुनीतीतू२ (३.२.२८) तेजा२ (१२.२.१०) उशनेमा५ (१५.१.३३,३४) [2]देवोदेवा२ (१५.१.३३,३४) अलिङ्गायाम् ? दाडरो२-ढिरा३४५ (१४.१.२८) एवाहिवी (३८५) न मार्गायाः श ॥ ५ ॥

१०२०. सुस्थिनि ॥ ६ ॥

[3]मक्रत्कादिन्युस्थिनो ना भवतीकारः । द्वितीयादित्यधिकारः । सुनीरिया३१उवा२३ (५.१.३०) तुविग्रीवो२ (४.१.२६) अमीनोवा (५४९) ऊ२ती (९.२.२६) यो२टी (१६ १.१२) द्वितीयात् ? शतं यस्य (३७७) सोमः पवते (५२७) [4]गक्रत्कादिनीति ? चन्द्रमान्ये (११.१.३४) उस्थिनीति ? स्तोमस्पर्शी (१०६) सुस्थिनि ॥ ६ ॥

१०२१. वे ॥ ७ ॥

वेदान्दस्य ना भवति । कण्वेषु (२५२) न्वेयोवसु (५८०) याचो प्रतावे (आ. ४.१.१) वे ॥ ७ ॥

---

1. सुनीतीषु. ग.
2. देवो ष. न.
3. सुस्थि ष. म.
4. सक्रत्कादिनीति. क.

१०२२. कम्[1] ॥ ८ ॥

कंशब्दे च ना भवति । इदन्तएकम् (६५) स्ये । असाविदेवायाम् (आ. ३.१.३०) कम् ॥ ८ ॥

१०२३. वी ॥ ९ ॥

[2]वीशब्दस्य ना भवति । वन्दद्वीरा (९.२.२२) [3]तमश्हविः (५१२) तत्पृथिवीम् (६०१) वी ॥ ९ ॥

१०२४. यमन्धाया३सलि ॥ १० ॥

[4]दीर्घस्यान्धायां द्वैधं सलिङ्ग [5]एव पादे 'आ भवति । देवावीर (४७०) मदेषु (४७५) निवृत्तानि । नीमसि (१७६) यश्चेयस्मिन् (८५) दिवःपयतेका (१६.२.२०) दक्षोदेवा (१६.२.२०) [6]अन्धायाम् ? नमेगाइरा (६.२.८) वन्दद्वी० (९.२.२२) दीर्घमित्यधिकारः । यमन्धाया३सलि ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

१०२५. व्युदात्तादेः सन्ध्यम् ॥ १ ॥

यकारे प्रत्यये उदात्तादेः पर्वणः सन्ध्यं ना भवति । एवैश्वा (९.

---

1. कम. मै पा.
2. वेशब्दे घ. ङ.
3. तमश्हस्ति. घ.
4. इतः घकोशे चतुर्थदशकस्यश्य सूत्रीयभाष्यगतमानुपाइहोइ- पर्यन्तो नोपलभ्यते ।
5. पाद एव ग.
6. आन्धायाः ग.

२.२६,२७) योनौवनेषु (५०३) वृषादेव (५०४) उत्सोदेवः (५११) उदात्तादेः १ दाइवोऽ२-हिराऽ२४५ (१४.१.२८) आइवाऽ१हिवीऽ२ (१०. २.६) व्युदात्तादेः सन्ध्यम् ॥ १ ॥

१०२६. उदिन्नु[1] ॥ २ ॥

उस्थं द्वैधं पदान्त एवा भवति । इदं वसादीनि । निवृत्तानि । [2]आसोतापा (१७.२.१०,–१२) जीवाज्यो (२५९) वेपम् । त्रिः । [3]पुरुहूतम् (३७६) उकारोकारौ तु । स्तोभे तु विशेषः । उदिन्नु ॥ २ ॥

१०२७. प्रिनोः ॥ ३ ॥

प्रिनोरक्षरयोरा भवति । पुपुरिश्र (५८६) प्रवोचम् (६१२) नन्दायां ह्रस्व इत्यधिकारः । प्रिनोः ॥ ३ ॥

१०२८. ओडि[4] ॥ ४ ॥

ओकारो डि प्रत्यये ना भवति । वमोराधा (१.२.३६) वमो-स्तोत्राऽ३म् (६.१.२१) इन्दोसाहाऽ३१२३४ (१६.१.२९) [5]गोपा-ताउऽ३ (११.१.४) अध्वर्योऽ२३४आ (१४.१.५) इदंवसादीनामुदुह्रस्य विशेषः । ओडि ॥ ४ ॥

---

1. इडु ड.
2. असोतापा ग. घ.
3. पुरूहूतमुम ग. घ.
4. सर्वेषु कोशेषु डीति वर्तते । गीति यदि भवेत्तर्हि उदाहरणान्यनुकूलानि भवेयुः । डीति तृतीयस्वरस्य संज्ञा । आऽडि ग. घ
5. गोपतड. क ग.

१०२९. नि ष्ठा[1] ॥ ५ ॥

२ ३१२ ३ १११
निधनस्य द्वैधं ष्ठा आ भवति । ष्ठाऽ३चीप-ताऽ२३४५इ (१०.२.
२ ३२ ११३ १११
१९) भीम (३९४) वाऽ३इवक्ष (११.१.१२) अन्यत् । मातेऽ२३४५

(३.२.२२) तात । द्युभिः (३८४) अभिभूरसि (आ. २.१.१६)
१ ३ १११ १२ ३ १११ १ ३ १११
श्रवसेऽ२३४५ (७.१.२२) वोमहेऽ२३४५ (६.१.३३) धर्मणेऽ२३४५

१ १११ २ १ १११
(१०.१.११) क्रिनेऽ२३४५ (३.२.१) वर्हीऽ३षीऽ२३४५ (१.१.२)
२ १ १११ २ १ १११
धनाऽ३चींऽ२३४५म् (२.२.११) मंहिऽ३ष्ठाऽ२३४५म् (४.१.३४)
२ १ १११ २ १ १११
ससाऽ३मेऽ२३४५ (१.१.३२) दमीऽ३रेऽ२३४५ (११.१.११)
२ १ १११ ३२वि.२ १ २१२ ३ १११
सवीऽ३इंऽ२३४५ (४.२.३५) धाराऽ२ऋतस्पसादनेऽ२३४५ (९.१.२४)
१वि.२ ३ १११
घ्नेऽ२नराऽ२३४५ः (९.२.११) नि ष्ठा ॥ ५ ॥

१०३०. वाच्छादिभ्यः ॥ ६ ॥

वाशब्दात्परस्य[2] द्वैधं छादिभ्यः परमा भवति । भूत्वस्मै (७६)

रशनाभिः (५२३) वाचो व्रतद्वितीये (आ. ४.१.२) निघ्नानि ।
२१ २ १११ १ ब
उपसाऽ२३मछाउ-वाऽ३-चीऽ२३४५ (२.२.४,५) दाइमाऽ३२उवाऽ३-
१११ १ २ २ १११
देऽ२३४५ः (३.२.५) अत्योनवाऽ२३-हाउवाऽ३-जीऽ२३४५ (१५.२.
४२ ५२४५ ५ ३ १११ १ ३
२४) क्षेअत्योनवाऽ६ए-[3]हाउवा-जीऽ२३४५ (१५.२.२५) याऽ२राऽ२३४

1. नि ष्ठाः क. ग.
2. परं दा. घ.
3. ए. ग. न,

२र २ १ १११ १ २ २र २ १ १११
औहोवा-तीऽ२३४५म् (१५.२.२९) स्वाऽ२[1]धाऽ२३४औहोवा-मीऽ२३४५ः

(१५.२.१२,१३) वाच्छादिस्वः ॥ ६ ॥

१०३१. रात् ॥ ७ ॥

२ १११
रशब्दाच्च परमा भवति । रन्ताऽ३याऽ२३४५ (४.२.२६)

२ १ —
रथाइनाऽ२म् (९.१.१७) रात् ॥ ७ ॥

१०३२. पूष्णा ॥ ८ ॥

१ ३ २ २र२
पूष्णायाश्च भवति । आऽ२३ हियाऽ३४औहोवा (४.१.२८) अति-

स्त्रिधः (१००) रशब्दस्य तु विशेषः ॥ पूष्णा ॥ ८ ॥

१०३३. ओष्ठ्ये रि ॥ ९ ॥

ओष्ठ्ये प्रत्यये द्वैधं रिशब्द एवा भवति । उपनोहरिभिः (१५०)

१ २
त्वादातमद्रिवः (३४५) ओष्ठ्य इति ? रीऽ२३४याम् (३.१.६;

१४.१.९) ओष्ठ्ये रि ॥ ९ ॥

१०३४. नन्दा ॥ १० ॥

२ १ १११ २
नन्दायाश्च भवति । तयाऽ३ईऽ२३४५ (१०.१.१६) ड्रिनऽ३-

१ १११ २ १ १११
ईऽ२३४५ (१०. १.६) श्रवाऽ३माऽ२३४५इ (७.२.१६) महादिवा-

कीर्त्ये (आ.६.१.९.) पुरीषपदेषु च (महा ४) नन्दा ॥ १० ॥

---

1. या औहोवा-न्तीः क. ग.

१०३५ ह्रस्वे ॥ ११ ॥

ह्रस्वे प्रत्यये आ भवति । आगहियेहिताइमेऽ१ (५ २.१५) वा साउ-उभया० (९ १.२८) ह्रस्वे ॥ ११ ॥

१०३६ इणः स्वारिणि ॥ १२ ॥

¹पदादेः पर स्वारिणि गीते आ भवति । यज्ञाइपुस्तीर्णबर्हिषाऽ२३४५-म् (११.२.३) व्रतान्त्ये (आ ५.२.२२) स्वारिणीति ? स्तुषेऽ१ (७.२. ३३) भाष्यम् । स्तौषेऽ३४५ (६.१ २५;१२.२.१३) हविष्कृतेऽ२३४ ५ (४.१.२०) ²वृत्ल्यम् (११२) गीतादेरित्यधिकारः । पदादेः ? मातेऽ-२३४५ (३ २.२२) इणः स्वारिणि ॥ १२ ॥

१०३७ एहिगडिनः ॥ १३ ॥

एहिष्यक्षरस्य द्वैधमडिनः परेणः आ भवति । एहियाऽ२इ हियाऽ३४ ओहोवा (४.२ १) आइहिया (आ ४.२.२०) रौहिणे च । निवृत्तानि । अग्निः एहियाऽ६हा (२ २ १७) दहएऽ३४ हियाऽ६हा (३.१.२५) मिऽ३त्राया एऽ२३४हिया (११.२.१४) एहिया एहियाऽ३४ (१६.२.३३) द्विः । अडिन इति ? आऽ२डहियाऽ२३४हाइ (६.२.२६) आऽ२इ-हिमाऽ२३४हाः (७ १.१२) त्र्यक्षरस्येति ? स्यमन्मभिः (८७) मन्युं

---

1. पादादे ग

2. ऽळ्यम् क रा

जनस्य दूढ्यम् (११३) स्ये । आइही (आ.१.२.२०) आइहीऽ२ (४.२.८) एहिगंडिनः ॥ १३ ॥

॥ इत्याभावः ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

१०३८. अनित्ये रतः ॥ १ ॥

अनित्ये प्रत्यये परतो भवति । अक्षरान्त इत्यधिकारः । [1]धस्तन्नोविदा-हाऽ३-वा-साउ (९.१.२८) सुवा-हो-विद० (१७.१.४) तंगूर्धयास्वौहोर्णराम् (३.१.३३) [2]धनाउवाऽ३-णीऽ२३४जे (१६.१.३७) स्याऽ२गाऽ२३४औहोवा-नाऽ२३४णाः[3] (५.१.१०) स्याऽ२साऽ२३४औहोवापतीऽ२मेऽ२३४५[4] (५.१.२०) स्यसोवा-पा५तोऽ६हाइ[5] (५.१.२२) वाजानाऽ२साऽ२-ऊऽ२-हाऽ२-ऊऽ२-पतिंपाऽ२३तीऽ२३४३म्[6] (९.१.१९) शुचयोवीऽ३पा-हिम्ऽ३स्थिहिम्-चाऽ२३४इताः (७.१.२) यःकाऽ३औऽ२-३४वा-प्णाम० (१०.१.२३) आवीरंपाऽ३हाऽ३-ताऽ२ना० (११.१.७) अधाऽ२होऽ१-एाऽ२३न्धृ[7]ऽ३४ (६.२.२१) दिवःपवतेका-औहोऽ३हाऽ३-हा-त्वियोरसो (१६.२.२०) अयारुचायाम् (आ. २.१.२०) महा-

---

1. यस्तन्नः ड.
2. धनाउवा क.
3. वानाः ग. यंणाः ख.
4. प्तनीमे ख.
5. स्पातो हाइ ख.
6. स्पातीम ख.
7. र्शन्धृ ख.

नाम्नीषु। [1]सयादीनि। अक्षरान्त इति ? सःस्वेसा० (१७.२.२४) प–र्ये० (१४.२.४) रंव्यौं० (८.१.७) तृंपा०[2] (५.१.२) विश्वतोदा[3] (४३७) पुरोजिती (५४५) सन्ध्यम्। अनित्ये रतः ॥ १ ॥

१०३९. ग्वि ॥ २ ॥

त्र्यक्षरे पर्वणि तालव्यं परतो भवति। सयाऽ२३हाऽ३४३ई (१.१.१४) [4]पिशाऽ२हो-ग० (१५.१.१३) या इन्द्रेण स्ये (आ.३.१.२०) निवृत्तानि। वृहाऽ९२३द्धोइ (२.२.३०) स्तोताऽ२३उवाऽ२ (६.१.५) सुवराऽ३४ (१७.१.२) योनइदमिदम् स्ये (आ. २.१.१५) स्वर्वान् (२५४) परस्वात्। ग्वि ॥ २ ॥

१०४०. व्रुणश्चरायां वाचि ॥ ३ ॥

व्रुणो द्वैधं वाचि नीचपरायां परतो भवति। अक्षरान्त इत्यधिकारः। यहाऽ३२उवाऽ२-[5]पाऽ२३४तीम् (३.१.१) मुनीऽ२-नाऽ३१उवाऽ२३-[6]ताऽ२३४खा (७.२.२०) ऊर्मिरपाऽ३१उवाऽ२३-ईऽ२३४वा[7] (१७.२.३२) शंमध्यमाऽ३१उवाऽ२३-[8]यूऽ२३४वा (१७.२.७) [9]तमाऽ३१उवाऽ२३–हाऽ२३४वीः (१४.२.१) विशाऽ३१उवाऽ२३–[10]हाऽ२३४रीः

1. स्वादीनि क.
2. त्रम्पा क. ख. ग. न.
3. विश्वातो दि ग.
4. विशाऽ२हो. क.
5. स्पाऽ२३४तीम् क. ग.
6. स्ताऽ२३४खा. क. ग.
7. मीऽ२३४वा. क. ग.
8. म्यूऽ२३१वा क. ग.
9. तामरवा क. ग.
10. द्वाऽ२३४रीः क. ग.

(१४.२.१७) नाइमिश्रक्रौवा-ई॒ऽ२३४वा[1] (३.१.५) राथीतमाऽ३१उवाऽ२ रथाइनाऽ२म् (९.१.१७) निवृत्तानि । अग्निरौ० (१.१.७) इन्दुरौ० (१३.२.६) धनूऽ२ः-ओऽ२३४वा (१६.१-३४) त्वंत्वाऽ६मे (२.१.२) इदाऽ६मे (५.१.१०, ६.१.१४) अभिप्रवः (२३५) पाइवेऽ२द्धाइ (५.१.४) [2]ओब्लि । आस्याऽ२हाइ (५.१.४) गोमाऽ२३ह्रोंइ[3] (१३.२.२१) मानुषाऽ२३ह्रोंइ (१३.२.३०) सानीऽ२ह्रोइ (१.२.१३) प्रभृतीनाम् । क्वचित्पदान्तवाचिनीचपरायाम्[4] । बृहात्-बृहा३१उ-वा२ (६.२.१) तरोभिर्वः (२३७) सुराधसम् (२३५) अहन्नहिम् (६१२) वाजयन्तः (८७) सुवीरियाऽ३१उवाऽ२३ (५.१.३२) मानइन्द्र (२६०) [5]प्रथश्चादि । हिते न लोपः । गुणश्वरायां वाचि ॥ ३ ॥

१०४१. इ ॥ ४ ॥

इकारश्च परतो भवति। वाचि नीचपरायामित्यधिकारः । आनीकयाऽ-३१उवायेऽ३[6] (२.२.३०) गिराऽ३१उवायेऽ२ (१३.१.२१) ग्रामृतयाऽ-३१उवायेऽ२ (४.१.१.) जंचर्षणाऽ२१उवायेऽ२ (१०.१.२२) यः-सुक्षिताऽ३१उवायेऽ३ (१७.२.२४) स्नुहाऽ३१उवायेऽ२ (५.१.१)

---

1. मीऽ२३४वा. क. ग. ओलि क
2. ओब्लि ग. न.
3. गौभाइह्रों ग.
4. वाचनीचपरायाम् ग.
5. प्रथमश्च. घ.
6 इतः परं ग्रासाधातृतयाउवाये घ. अधिकः पाठः

घजाऽ२१उवायेऽ२ (१६.१.७) निबाऽ२१उवायेऽ२ (१७.२.१७) तिस्रोवा (४७१) [1]पुरोजि (५४५) प्राणाः (५७०) धेनवः (२३२) जमदग्निव्रते च (आ. ४.२.१५) नीचपरायाम्[2] १ वायाऽ२२उवाऽ२ (९.१.१६) माहाऽ२२उवाऽ२४२ (१२.२.४) स्येन्यविचवि (आ. ३.२. ४) इ ॥ ४ ॥

१०४२. न्यरे म ॥ ५ ॥

तालव्यपरेऽक्षरे प्रत्यये मकारः परतो भवति। नेमिः (९४) क्रीडन् (५८४) निवृत्तानि। धन्वे (२४६) जनि (३७९) महिश्र (४६७) द्रते स्ये (आ. १.१.१.) न्यरे म ॥ ५ ॥

१०४३. ओदे ॥ ६ ॥

ओदेऽक्षरे परतो भवति। विश्वानरस्य (३६४) एदुमधौहोऽ५० (१०.२.६) पयांऽसि नप्त्योः (४७६) ओद इति १ अत्रैव। रयाऽ२इऽहोइ (१५.१.१३) भाष्यम्। तक्षत् (५३७) ओदे ॥ ६ ॥

॥ इत्यतिहारः ॥

१०४४. लुप् ॥ ७ ॥

लुप्यते चानित्ये। अक्षरान्त इत्यधिकारः। अग्नायेऽ२-राऽ२थाऽ-

---

1. पुरूनत्य ग. पुरूतः घ.
2. इतः परं तरूपणं घ. अधिकः पाठः

२३४० (१.१.११) आऽ२३-रोंऽ२-हाऽ२३४० (३.१.२) पभोऽ२३-भूऽ२-वाऽ२३४० (३.२.११) चक्राणओऽ२३-[1]पाऽ२शाऽ२३४० (३.२.१७) पाऽ२र्धुंऽ२३४० (१०.२.२६) [2]अस्यराताऽ२३-सूऽ२ताऽ२३४० (६.१. १५) गी-यमाऽ२नाऽ२३४० (६.१.१७) दीर्घाऽ३४औहोवा (६.१.२१) अभिप्रवस्सुरा-धसाऽ३४० (६.१.३२) सयातंवृपणम्-रथाऽ३४० (११. २.८) श्रूत्यश्शाकाऽ२इ (७.२.३) [3]प्रियाऽ२-चाऽ२द्धांऽ२३४० (७.२.३३) विश्वशब्दः[4] । वृपावृपा (४.२.६) स्तंतुस्त (?) अगाऽ२३-साऽ२इपूऽ२३४० (७.२.१३) इत्ताऽ२३:पाऽ२र्धुंऽ२३४० (१०.२.२६) संमील्यततीये (आ. २.१.२७) [5]आयुरिन्द्रंनरः व्रतद्वितीयायाम् । (आ. ४.१.१४) शुक्रचन्द्रयोः (आ. ३.२.७,८) दशस्तोभे (आ.४.२.१६) महाहाइन्द्राः (५.१.१४) स्याग्नाइ-इहा (२.२.२१) ज्योताइ-इहां (८.१.२४) अर्यमादाऽ२३इवाइ-इहा (६.१.१०) ममद्रिमाऽ२इ-ऐहीऽ२ (१४.२.१२) ममाऽ२३-द्राऽ२इमाऽ२३४औहोवा (१४.२.७) मम-न्द्राऽ२३४इमाइ (१४. २.५) न्माऽ२३४माइ-एहियाऽ६हा (२.२.२७) वृपाहराऽ२इ (१४.१. १) वृपावृपाऽ६ए (१५.२.१४) शवसेवृत्रहानृभिः (४११) यहाइ

---

1. पाशा. ग. न.
2. अस्यराता ख. ग.
3. मीत्रा ख. घ. गिया ङ.
4. विश्व क. ख. ग. ङ. न.
5. आयु क. ग. न.

(१५.१.२९) [1]स्वानोअद्रिरितिरहस्ये[2] (आ. ५.१.१२) यदिन्द्रचित्रमौहोवा-[3]हाऽ२३४ना (९.१.२९) सहस्रधा (५२०) इध (४८३) अन्वपस्ततर्द (६१२) देवंवहन्ति (३१) याइन्द्रेणेति रहस्ये (आ. ३.१.२०) आग्नाओऽ२३४वा (१.२.४) स्तोमप्रकरणे नावाहे वोहाइ (?) स्तोताऽ३-उवाऽ३ (६.१.५) आइभूतादाउभूताच । ररोमभिः (२४६) प्रत्यस्मै (३५२) न चयतेऽन्तादीनाम् । स्वे अर्केन्द्रादीन् नृणपनेति (?) हितं च । लुप् ॥ ७ ॥

१०४५. [4]इलु ड्यादिषु ॥ ८ ॥

[5]पदान्तीयस्याक्षरस्य द्वैधं तृतीयादिषु लुप्यते । त्राइणादिषु (१.२.४) निवृत्तानि । चित्रम् (४०) उग्रम् (४६७) गोभिः (४८७) स्यदीधितिम् (५७०) रिपात्‌औऽ२३० (५.२.८) प्रभृतीनाम् । वरुण-स्यार्के (आ. १.२.१३) प्रस्रवणे (२६१) तगूर्तिभिः (५६९) उदभिः (४०६) मनीषिभिः (५५९) नित्यवत्सायाम् (आ. २.१.२०) पुच्छे (आ. ५.२.२०) [6]राथन्तरयार्हतेषु प्रस्तावेऽतिहारनिवृत्याम् । शतम् (२५०) आत्यासहस्रनिरामे । [7]न तृतीये [8]पदान्तीयस्येत्यधिकारः । इलु ड्यादिषु ॥ ८ ॥

---

1. अत्र पुनः सर्वेषु कोशेषु वृषा-द्राइ इति समुपलभ्यते ।
2. अभवद्रिरिति घ
3. महद्धाऽ२३४ना (९.१.३०) क.ख.ग.
4. इडु ड.
5. पदान्तस्य क. पादान्तीयस्य ग.
6. रथन्तरे क. ख.
7. न क. न.
8. पक्षती ग.

१०४६. न समानात्प्रथमि ॥ ९ ॥

न समानात्प्रथमि लुप्यते । जह्नत् (४) जिग्युः (६८) विश्वा साम् (१५४) नाकेसुप (३२०) प्रथमीति ? त्राइणादीनि । न समा नात् ? सत्यग्न्यादीनि । न समानात्प्रथमि ॥ ९ ॥

१०४७ इदि ॥ १० ॥

इस्थे प्रत्यये न लुप्यते । दूळ्यम् (११३) त्वऽसन्दृपन् (१२०) इदाऽ६मे (६.१ १४) प्रभृतीनि । इदामिदकम् (४.१.३०) मन्मभिः (८७) समानादित्यधिकारः । इदि ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

१०४८. ह्वात् ॥ १ ॥

ह्रस्वाच्च पर न लुप्यते । स्तम् स्तम् (२ २.९) व्युम् व्युम् (२. २ ९) इन्दुरीहोवाहाईया (१५ २ २९) चित् (२७१) प्रनः प्रनादीनि (४ २ २४) परीतोप्याम् (५१२) ह्रस्वात् ? ण्यो ण्योः (२.२ ९) 1महाऽइन्द्रः (१६६) श्रचादीनि । ह्वात् ॥ १ ॥

१०४९. उनि ध्यात् ॥ २ ॥

गीते प्रत्यये द्वैधं कष्ठ्योऽन्त्य[2] एव गीते[3] लुप्यते । स्थाद्दरादिषु ।

1 महऽइद्र ग
2 अन्त्य एव ग
3 गीतेषु क ख ग

निवृत्तानि । इवप्रियम् (५) कविः (४२) [1]उदभिः (४०६) पतिरित्या-दित्यव्रते (आ. ६.२.१) उनि ख्यात् ॥ २ ॥

१०५०, नोष्मणि नः ॥ ३ ॥

नोष्मणि [2]पदादेः परं लुप्यते[3]। बर्हिः (५२३) वृषाहरिः (४९७) अर्यमादेवैः (२१८) बार्हद्गिरे (आ. ३.१.१६) प्रतियस्तोः (६३२) नोष्मणि ? [4]गोभादीनि । [5]पदादेः ? ऋतस्य दोधितिम् (५७०) नोष्मणि नः ॥ ३ ॥

१०५१. द्रोण् ॥ ४ ॥

द्रोण् लिङ्गायां लुप्यते । अर्पाऽन्वये (१४.१.१०) । द्रोण् ॥ ४ ॥

१०५२. माने ग्रामे ॥ ५ ॥

मानेस्तोभे ग्रामे लुप्यते । इन्द्रमित्स्तोता (२४२) इन्द्रक्रतुम् (२५९) प्रेष्ठमिहि (४१३) मृज्यमानः (५१७) पवन्तेम (५१८) मान इति ? घृतैर्गव्यूतिम् (२२०) ग्रामे ? यज्ञायथायाम् (आ.३.२.१२) कश्यपपुच्छे (आ. ५.२.२०) माने ग्रामे ॥ ५ ॥

१०५३. मस्सरस्था[6] ॥ ६ ॥

मकारस्संस्था[7] लुप्यते । विपाऽ३-ओऽ२३४वा (१६.१.३४)

---

1. उद्भिः क. ख. घ.
2. पादादेः ग. घ.
3. उष्मणि प्रत्यये इत्यधिकः घ.
4. इतः पूर्वं गोपणि इत्यधिकः ग. गोभादीनि क. गोह्यदीनि घ.
5. पादादेः घ.
6. मस्स्थो क.
7. संस्थायाः घ.

इमंवृपणम् (५९७) मकार इति ? धनूऽ३ः ओऽ२३४वा (१६.१.३४) मस्मङ्स्था ॥ ६ ॥

१०५४. सन्ध्यात् ॥ ७ ॥

सन्ध्यात्परं[1] लुप्यते । त्वोहाइ (८.२.२७) पुरूवामौ (१.२ १) सन्ध्यात् ॥ ७ ॥

१०५५. ओइनमिनि ॥ ८ ॥

ओइनंलिङ्गे साम्नि अन्ताक्षरो लुप्यते । इन्द्रोराजायाम् (५८७) परंग्रहणम् ? द्वितीये । ओइनंलिङ्ग इति ? व्रतद्वितीयायाम् (आ. ४.१.११) ओइनमिनि ॥ ८ ॥

१०५६. मे ॥ ९ ॥

विरामे लुप्यते । एतम्रुत्यादीनि (१७.२.१८) ॥ मे ॥ ९ ॥

१०५७. [2]यिण् दूरे ॥ १० ॥

इकारस्याक्षरान्तस्य द्वैर्ध पदादिर्विदूरे लुप्यते । अयन्तआ (४.२.३०) आतूनआ (५.१.१६) इमेतआ (६.१.४;१०.१,१२,१३) सुदुघामा (४.२.३६) अघाहिया (११ १.९) त्वऽ्झञ्ज्दा (१७.२.२९) रेवतीर्न इति रहस्ये (आ. २.१ १८) [3]पदादिः ? उक्थादीनि । कयाशचि

1. सन्ध्यात्परं ग घ
2. इण् दूरे ङ.
3. पादादिः घ

(१६९) इन्द्रो दधी (१७९) [1]प्रियः क्वी (४८१) निवृत्तानि। तद्विप्रभृतीनाम्। विदूरे ? इहवासन् (५८४) यिण् दूरे ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

१०५८, [2]उट् ॥ १ ॥

[3]इकारस्याक्षरस्यान्तस्य[4] द्वेधमन्तर्गते लुप्यते। महाऽ२हाइ- (३.२.१२) दक्षाऽ२३होइ (५.१.१९) [5]तारमुहुवाऽ२३हो (७.२ ३४) होहा-कइमम् (१९०) प्रभृतीनि। अस्माकम्-स्ये(आ.३.१.५) निवृत्तानि। होइ-होइ. पराइ० (६.२.१८) प्रभृतीनाम्। स्याग्नादीनि। पदान्तः ? सखायआ (५.१.८) इदाऽ३माऽ५इदाऽ६५६म् (४.१.३०) [6]पदैकदेशे ॥ उट् ॥ १ ॥

१०५९. वरे दिप् ॥ २ ॥

वकारपरेऽक्षरे प्रत्यये दि पञ्चम्यां लुप्यते। जगृह्मा (३१७) परिप्र (४२७) स्ये-अग्निर्मूर्धायाम् (आ.१.२.७) निवृत्तानि। कस्यन् (३४) नित्यत् (२.२. १) तमिन्द्रम् (११९) पुष्टावन्तः (१३६) होवाइ-होवाइकयानश्वी (५.१.२४) हुवाइ-होऽ२वा (१३.१.१६) स्ये-उपत्वाजा (आ.२.२.९) वरे दिप् ॥ २ ॥

---

1. प्रियक्वी क.
2 वुट् ग.
3. उकारस्य ख. ग. घ.
सागरस्य ग.
4. अन्तस्य ग. ग.
5. इतः पूर्वं "इकार" इति ख ग पाठः
6. पादैकदेशे घ.

१०६०. क्रान्हिनोः ॥ ३ ॥

क्रान्लिङ्गायां हिनो लुप्यते । अक्रान्समुद्रः (४२९) क्रान्लिङ्गायाम् । तिस्रोवाचके (१५.२.१) क्रान्हिनोः ॥ ३ ॥

१०६१. [1]भे दोसु (दोस ?) ॥ ४ ॥

[2]स्तोभे लुप्यते दोसुलिङ्गायामृचि । अभीनोवा (५४९) अन्वये । दोसुलिङ्गायाम् ? [3]वापिनस्तावपि ? भे दोसु ॥ ४ ॥

१०६२. घे प्रथमि ॥ ५ ॥

दीर्घे स्तो भे प्रथमि लुप्यते । इन्द्रंविश्वोपान्त्ये (९.१.२२) परिस्वानान्त्ये (१३.१.३६) इन्दुः पविष्टायें (१३.२ ६) निवृत्तानि । होइ होइ प० (६.२.१८) प्रभृतीनाम् । हाहोइ होऽ३हा-प्रियाः० (१३.२.६) पश्वानुगाने (आ.३ २.१५–१९) तिस्रोवाच विश्वेदेवायाम् (५२५.६१०) दीर्घ इति ? हयाइ-हयाऽ३ ओहाओहा (९.१.२२) घे प्रथमि ॥ ५ ॥

१०६३. न हाहि ॥ ६ ॥

न हाहि प्रत्यये लुप्यते । हाहोइ (१३.२.६) हाहोइ-हाहा । (१३ १.३६) [4]त्वमेतत् (५९५) विरतत्वात् । न हाहि ॥ ६ ॥

१०६४. ओयेः ॥ ७ ॥

ओयेश्च परं लुप्यते । ओऽ३हा (२.१.६१) घचम् (३०६)

---

1 भोदोसु ग भेदेपु घ
2 स्तोभो लुप्यते क
3 वापिनमस्तावपि ग.
4 अमेतत् घ

न　२ न　२　२　　　　　　　　　　　　　　　　　　न　२
ओऽ३हा-ओऽ२हाऽ३ए-पुरा० (९.२.२२) स्वादिष्ठ (४६८)। ओऽ३हा (११.२.१२) पुनातृतीये (१४.१.२३) अभित्रिपृष्ठम् (५२८) एषब्रह्मा (४३८)
　　　　　　　　　　　　　　न　२　　३१२
त्वयावयम् (५९०) ओयेरिति ? परिष्टोभन्तु (१५८) ओऽ२हाऽ३४-ओहा (८.१.२७) अप्रथम इत्यधिकारः। [1]यदिन्द्रनाहुषीषु (२६२) प्रभृतीनामुद्धुस्य विशेषः। ओयेः ॥ ७ ॥

१०६५. [2]ष्ठावतो होः ॥ ८ ॥

　　　　　　१ २　　　　　१ १ १
ष्ठावतः पर्वणो द्वैधं होः परं लुप्यते। होयेऽ३-होऽ२३४५ (६.२.३५) निवृत्तानि। ओऽ३होऽ३होइ (१८.२.६) जुषोवा (६.१.२)
२　　२ ४ २　　　　　३　　२
ओऽ२३४हाइ-स्यनोवा (४.१.८) ओऽ२३४हाइ (११.२.३२) विश्वतो दावन् (४३७) [3]आविशन् (४८९) पवस्वमोम (४२९) दिवोदुहमोऽ-
２ १　　३
२३४हाइ (१७.२.१९) ष्ठावतो होः ॥ ८ ॥

१०६६. लोः ॥ ९ ॥

　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　１
होशब्दाद्द्वैधमतिक्रमादेव परं लुप्यते। होऽ२३४तियाः (१.१.३३)
न　२　१ २१ ११　　　　　　　　　　　　२　२
होऽ२हा-प्रियाःकवी-नाम्म (१३.२.६) निवृत्तानि। [4]ओऽ३होऽ३-
१　३　　२
होइ-सूऽ२३४प्वा (८.२.६) लोः ॥ ९ ॥

---

1. यदिन्द्र ग. न.
2. ष्ठावतः होः घ.
3. आविशन् ख. ग. न.
4. ड. कोशे वारद्वयं लिखितम्.

१०६७. आवो द्विवतः ॥ १० ॥

औकारात्परं[1] द्विवतः पर्वणः लुप्यते । वरौहोऽ२ (५.२.१८) [2]ख्यौहोऽ३ (५.१.२५) अच्छाक्रोशादीनि (१४.२.२२)। एषब्रह्मौहो (११.२. ३८) [3]इन्द्रोनामौहो (११.२.३८) पतिर्विश्वौहो (१६.१.१३) सुवर्विदौहो (१७.१.७) ऋचौऽ३हो (२.१.१५) सपौऽ३हो (९.२.१) [4]सम्रौऽ३हो (१०.१.२२) [5]भद्रौऽ३हो (१०.१.२२) [6]आश्वौऽ३हो (१४.२.२५) त्वायुजावनौऽ३हो (३.२.३१) क्षतत्वौऽ३-होऽ३इ[7] (८.२.१४) चन्द्रौ (११.१.३५) उलाऔऽ२होऽ३४ (१०.१.३३) [8]भृताऔऽ२होऽ३४ (१७.१.३३) स्तोम-वा-औऽ३हो (५.१.९) वज्रोनियत्सताऔऽ३हो (११.१.२७) आम्रौऽ३हाऽ३४ (   ) आतूऔहो (५.२.४) ऐरिणा-दीनि (आ.१.१.१८) द्विवत इति ? औहोइ-शम्पदाम् (१२.१.४) औहोऽ१इ-गावो० (४.२.३) वैराजे (आ.२.१.३१) धेनुनि (आ. ३.१.७) राजने (आ. ४.२.१९) औऽ३होऽ३१येऽ३-जाऽ२हा०[9].(५.२.२०) न्तुरौऽ३-होऽ३१येऽ३ (६.२.१८) [10]मानइन्द्रा (१२८) औऽ३होऽ३१येऽ३-औहोऽ-२३४५वाऽ६५६ (१२.२.२७) स्तावनः सह्वाते । शंयन् हा औऽ३होइ-

1. परं क. ध. न
2. ख्यौ घ.
3. इन्द्रोनामौहो घ. न.
4. भद्रौहौ क.
5. सम्रौहो ड.
6 आश्वौ हो ड. न.
7. इ ग. न.
8 भ्राता औहो ख. घ. ड.
9. हा क. ग. न.
10. माइनाइन्द्रा ड.

गाऽ२३४वाइ (३.२.१) औहोइतुवाम् (८.२.२६) शग्म्यूप्वौहोऽ५इ०

(७.१.११) पर्यान्त इत्यधिकारः । आवो द्विवतः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

१०६८. सार्वे[1] ॥ १ ॥

सार्वे स्वरे लुप्यते । हौहोऽ२ (९.२.५) इन्धेराजा[2] (७०) इन्द्रज्येष्ठम् (५८६) सधमादे (१५३) सार्वे ॥ १ ॥

१०६९. इको ह्मौ ॥ २ ॥

इक्परस्य द्वैधं ह्मौसंघातस्य लुप्यते । एषब्रह्मादीनि (११.२.३८) अन्यत्। अग्नौ होइ-त्वौ-होइ (१२.१.१३) गायतौहो-गायतौहोयेऽ२ (१७.१.१४) नयह्मौहोइ-नयह्मौहोयेऽ३ (१७.१.१४) इको ह्मौ ॥ २ ॥

१०७०. तत् ॥ ३ ॥

अवृद्धाल्लुप्यते । आनो विश्वासु (२६९) होत्वमिन्द्रा (६.२.३५) इन्द्राऔऽ२ही (७.१.२३) निवृत्तानि । अत्रैव ॥ तत् ॥ ३ ॥

१०७१. भाग्दिः ॥ ४ ॥

स्तोमात्परस्य[3] द्वैधं मिश्रशब्दान्तायामृचि लुप्यते । आतूऔहो

---

1. सर्वे घ.
2. अन्धेराजा ग.
3. परं क. ख.

(५.२.४) हाओहायत्सोममा (१०.२.३) निवृत्तानि । ओहाइ-यदिन्द्रना हुपीपूऽ६चा (७.१.३२) औंहोइतुवाम् (८.२.२६) औहोइनिधस्या (१२.१.१९) त्वमिन्द्रप्रतूर्तिषु (३११) रहस्ये (आ.२.१.११) न्यस्मिन्निन्द्र (आ. ३.१.३०) कायमानशुक्रियात् पूर्वे (आ. ६.१.३) होवाइहोवाइकयानश्री (५.१.२४) पर्यौहोवाहाइ० (१३.१.३६) प्रभृतीनि । भाक्तिः ॥ ४ ॥

१०७२. [1]यि नर्गौ ॥ ५ ॥

यकारेऽप्रथमे लुप्यते । [2]अश्वद्वितीये (१.१.२९) कायमानः (५३) अर्कतृतीयाद्ये (आ.१.२.१) धेनुनि (आ.३.१.७) अप्रथम इति ? आतेयत्मः (८) पिनाशुतस्य (२३९) तिस्रोनाचके (५२५) यि नर्गौ ॥ ५ ॥

१०७३. [3]अन्तः पदे ॥ ६ ॥

अन्तः पदे लुप्यते । स्तोभे वा यकारे वेत्यधिकारः । एसुप्रनाहोणाइताइ (१.१.१५) नमस्तो होग्नाइ (१.१.२०) होऽ३हाऽ३-होऽ२३४-तिंयाः (१.१.३३; ७.२.२१) इममूषु (२८) मतांऽ३हो (२.२.२४) होन्वाऽ२३४इराइ (३.१.३१) प्रव इन्द्रायाम् (१५६) त्रियाऽ३हो स्तुहीं० (५.१.२) स्तुर्याऽ३होऽ३.हयाऽ५त्रिणाइ (५.१.१४) प्रमित्रा-

1 इनर्गौ ग.
2 अश्वद्वितीये क. ख ग घ.
3. अत पदे घ.

याम् (२५५) आनौहो-नमौहो (७.२.१५) म्यांयाऽ२३हो (८.१.१४) [1]विश्वाऽ३४-नरस्यवौ-हो० (९.२.२७) अचआद्ये (१०.१.१) एदुमधौहो-ऽ५० (१०.२.६) यद्यामरुत्सुमाऽ२३हो (१०.२.३) वंधो० (१३.१.३६) औऽ३हो भियोऽ२३४वा (१५.१.६) तवाहऽ्मोसंघाते[2] । मृज्याष्टमे (१५.१.१३) अज्ञते (५६४) तक्षत् (५३७) परित्यम् (५५१) दुदुह्रिरे (५६०) हा-हौऽ३४३-स्य० (१७.१.४) तंगूर्धया (१०९) [3]प्रधन्वायाम् (५६७) हो-विद० (१७.१.४) सोमःपुना-हो (१७.१.३१) प्रपुना (५७३) आसोतायाम् (५८०) औंहो (२.१.३२) तसो गदस ? साहाऽ३हा (१.२.३) ऊर्वदयाऽ२३हा (१.२.३१) प्रशौहोवाऽ३हाऽ३ (३.१.३४) तुनोगिरः (२.१.१३) होवाऽ३हा-प्नियऽ्मुऽ२३४५वाऽ६५६ (४.१.२४) हाऽ३हा-पणाऽ२इ (४.२.१६) अर्कमर्च (१५८) सुवाऽ२३हा (७.१.१३) ये-चत्ये (२५४) पृ. णान्-आइत्पृऽ३हा[4] (८.१.१,२) ताइहसाऽ३ (१६.२.२६) स्पदीधिताऽ२३इम्-हो० (१७.१.२३) प्रायंमित्रम्० (१.२.२५ ?) प्रायंमाइत्राऽ२म् (१.२.२४?) दूराऽ२३याम्[5] (२.२.२७) कुवाकुवा (४.१.२७) अप्रधम इति ? द्रकेहोऽ२इ (६.२.२५) स्यसाहोऽ२इ (१४.१.

---

1. विश्वा क. ग. न.
2. सोमंघाते ग.
3. प्रधारायाम् घ.
4. आइत्स्पृहा क.
   आइत्भृहा ग.
5. दूरायाम् ग.

२७) हाहोइ-जनि (४.२.१३) त्वमेवत् (५९५) सखायोदीर्घजिह्वयम् (५४५) मिपामन्तोवनामहे (५९३) वस्वीरनुस्वराज्यम् (४०९) सवाजेपुप्रनोवि-पत् (४११) नवाऽ२३होइ (११.१.३४) नाइमाऽ२३हाऽ३४३इ (१३.१.२८) देवावीराऽ२३ हाइ. या० (१३.१.६) [1]अ-का-स्ययोऽ२३-हाऽ३इ-नि० (१३.१.१७) वाहाऽ३इ. याऽ२या० (१३.१.२९) [2]माधू-ऽ३हाइ-मान्त्सोऽ२३ (१७.१.२५) [3]घृया० (१२.२.२१) यपातयाइ (१२.२.२१) हाऽ३-हाऽ३इ-तावाऽ२रूऽ२३४णाम् (८.१.६) होवा-ऽ३होइ-का० (१-२.२९) स्रियोऽ३हो-वाहाऽ३४३इ (५.१.२७) अन्तः पदिके ? चाइत्राऽ३१ हाइ (१.२.३४) आदीनाम् । नाइयेसुरित् (६.२. २८) उमाऽ३१७इयाऽ२३४त्वा (१०.१.७) । अन्तःपदे ॥ ६ ॥

१०७४. था ॥ ७ ॥

धालिङ्गायां लुप्यते । हाहो-थांगीभिः० (९.१.१०) धर्तादिवः (५५८) अन्यये । संकृतिनि (आ.३.१.१७) स्वरीयोन्त्ये (आ.३.२.२५) था ॥ ७ ॥

१०७५. ष्णिहि ॥ ८ ॥

उष्णिहि लुप्यते । तंविषम्-आ-निगाऽ२३हाऽ३-मानासोऽ२३४या

---

1. आर्कस्ययो ग.
2. मधु प.
3. घृया हाहाइ क. धाया हाहाइ यन्द्रा हाइ ग. घृयाहाहाइ ह.

२ १ — १ २२ २ १ १
(१०.१.२८) वृषाहोऽरणंपृक्षू०-(१०.१.३२) औहोऽ३-राऽ२वाऽ२३४०

(१७.१.३७) ण्णिहि ॥ ८ ॥

१०७६. सणि ॥ ९ ॥

१ २ २ १ २१२ २ १
संयोगे [1]लुप्यते । [2]होवाऽ३हा-त्राह्यानाम् (२.१.२९) हाऽ३हा-

१ २१ १ २ १ — २ १२ २ २
स्याधाम्ना (३.२.९) भिराहोऽ२ (५.२.२१) त्रदंवाजाऽ३हाऽ३ (५.२-

१ २ २ १ २ १
२१) होवाऽ३हा-सम्रणंसम् (१६.१.२७) हाइ न्वाऽ९० (१४.२.५)

सखायो दीर्घं जिह्वयम् (५४५) विपरे प्रतिषेधः । विश्वावसू तु[3] (५८१)

सणि ॥ ९ ॥

१०७७. एन्देऽवावति[4] ॥ १० ॥

२२१ २ २
एन्दे पादेऽवावति गीते लुप्यते । देवंमर्ताऽ३हाऽ३ (२.१.३३)

१ म २ ३१२ १ २ ३ ५ १
च्यमूऽ३हाऽ३ (३.१.३१) हाहोऽ३-यामत्वाऽ२३४नाइ (३.२.२) हो-

म — १ — १ —
यावत्रिणऽ२३ (८.१.२) अवावतीति ? हुवाऽ२इ-चाइपाऽ२इ (३.१.२८)

१ २ —
दाइचोऽ१हियाऽ२ (१.१.१९) आदीनि । एन्देऽवावति ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

---

1. संयोगे प्रत्यये ड.
2. होवाह्य ग. न.
3. तू विश्वावसूतू क. ख ङ.
4. अवावति ग.

१०७८. मिनोरस रे ॥ १ ॥

मकारिणोरक्षरयोरसपरे लुप्यते । मन्युंजनस्य (११३) रिस्नेभिः (१८०) सो-औऽ३होऽ३ मापोऽ२३४ो[1] (४.२.२०) समूढम् (२२२) स्तोताऽ३हा (७.१.१३) दीर्घाहोऽ२ (७.२.६) वृपाहोऽ२ (१०.१.३२) पवाऽ२हो-मानाऽ२हो (१५.१.१३) हाऽ३हा-मामद्रिभिः (१४.७.१०) आकाऽ३हा-लाशाऽ२म (१७.१.२५) [2]नसपरे ? नर्यापसम् (१२५) जुह्मसि (१६०) मधुमान् (५७१) सवार्चिकादेरित्यधिकारः । अंस्वतु (४७२) मिनोरस रे ॥ १ ॥

१०७९ रेफेऽनुच्चपरे ॥ २ ॥

रेफेऽनुच्चपरे लुप्यते । हो-रथी (७.२.३४) हो-रयिम्मोमा (१४.१.८) अयंपूपा-हो-रयिभगाऽ६ए (१६.१.१५) होऽ२३४-रोदमी० (१०.१.१) उपनोहाहोहा-राइमीः (४.२.११) अनुच्चपर इति ? उद्धुवाऽ२३हाइ-रथानाम् (४.२.९) स्तोत्रम्राजसु (२५५) रिहते (४०४) चाइत्राऽ२ह्हाइ (१.२.३४) ओइरात्मादीनाम् (२.२.१९) अप्रथम इत्यधिकारः । [3]रेफेऽनुच्चपरे ॥ २ ॥

१०८०. स्वे ॥ ३ ॥

स्वशब्दे च परे लुप्यते । हो-स्वाराजियम् (११.१.१८) औऽ३-

---

1. मापो ग, घ.　　अस्वरे ह.
2. न त परे घ.　　3. रेफानुच्चरे घ.

२ ११ ५
हो स्वधाराऽ२३४या (१२.२.२६) स्वे ॥ ३ ॥

१०८१. दि ॥ ४ ॥

१ २ ३ १
न[1] दिप्रत्यये लुप्यते । समिन्दुभिः (३८४) होवाऽ२हाइ-द्रमूऽ२३
१ अ — ५१ ३२ ३१४ १४
(५.१.७) होइ-[2]द्रताऽ२इ (९.२.९) गृणे-तदाऽ३४-औहोऽ५इन्द्रतेशवाः
४१ २ १४
(१०.२.१९) गृणेतदौहोऽ५इन्द्रतेशवाः (१०.२.२०) इत्यादीनि । न
१ —
दि ? समूऽ२होऽ१ (६.१.१४) यद्वामरुत्सु (३८४) असपर इत्यधिकारः । दि ॥ ४ ॥

१०८२. ओ खिडि ॥ ५ ॥

१ अ —
ओकारः खिडि प्रत्यये न लुप्यते । ओइ-ययूऽ२ः (१.१.२२)
१ २ २ १ २ २ १ २ २
ओइनाऽ३याः (६.१.२६) ओइनूऽ३माः (६.१.२६) ओयेऽ३-रसाऽ
३४३ः (११.२.१६) ओ खिडि ॥ ५ ॥

१०८३. [3]इ प ॥ ६ ॥

१ १२ २१ १२ २
इ पश्चम्यां न लुप्यते । महाऽ२३होयेऽ३ (३.१.८) पुनानोहोयेऽ३
१२ ५ ४
(१७.१.१४) होयेऽ३४-पुनर्धताइ (१६.२.४) इ प ॥ ६ ॥

१०८४. आ खिडः ॥ ७ ॥

३१ २ २३२
[4]आकारः खिडः परो लुप्यते । एहिया (१.२.२२) गृणआ

---

1. न तु दिप्रत्यये ख. ग.
2. द्रमाइ ग.
3. इपू क. ख. ग. घ.
4. अकारः ख ग. घ. ङ.

२ ३ २ २३१२
(११.२.३४) घ्वराआ (२.१.१७) मदाआ (१६.१.१६) आत्वादीनि । निवृत्तानि । आऽ२३४इनिदाइ (५.१.२१) [1]आउवृपा (१२.२.२६) आइपुना (१४ १.२५) आइत्वमेतात् (आ. २.२.२२) आऽ२इस्तोता० (३.२.१९) आऽ२इ-पिबेदस्याऽ२३४हाइ (५.१.५) प्रत्यस्मै (३५२) आ खिदः ॥ ७ ॥

१०८५. न प्रम्रसहयोः ॥ ८ ॥

न प्रम्रसहयोरसंयातयोर्लुप्यते । प्रम्रयम् (३५) [2]सहस्य (९७) इन्द्रस्यधा (११८) हिम्मायेऽ३ रीऽ२३४याम् (१४.१९) हिम्मायेऽ३-पूऽ२३४वा (१४.१.११) हिम्मायेऽ३-[3]प्रूऽ२३४ताम् (१७ २.१२) न प्रम्रसहयोः ॥ ८ ॥

१०८६. थि दन्त्ये ॥ ९ ॥

थकारिण्यां दन्त्ये लुप्यते । आईऽ३शाम् (६.१.२६) आऽ२३-स्थूऽ२ पाऽ२३४ (६.१.२६) अग्निरोट्ट (८७) सुताय माद्याऽ२३या-हिम्माऽ२१२ (१६.१.१२) हिम्माऽ२३-ताऽ२३४माः (१२.१.१२) थकारिण्याम् ? प्रम्रयम् (३५) [4]दन्त्ये ? वाऽ३चाऽ३ः[5] (२.२.२७) थि दन्त्ये ॥ ९ ॥

1. आवृपा ग.
2. महेन्द्रस्य क. ग. घ.
3. पूताम् ग.
4. अन्त्ये घ
5. वाश्याः ग.

१०८७. दु सूष्वा ॥ १० ॥

उदुह्वस्य द्वैधं सूष्वाया लुप्यते । इन्द्रं विश्वाः (३४३) ऋतस्य दीधितिम् (५७०) निवृत्तानि । वायोरनाहाङ्काया (१.१.२३) सुवो हाइ (१.२.११) अत्याटीनि (१०.१.८) विश्रुमङ्कथः (३२६) यदिन्द्रनाहुपीष्वा (२६२) यद्वीडा (२०७) विस्वरादित्यधिकारः । एह्यूषु (७) आकार इत्यधिकारः ॥ दु सूष्वा ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

१०८८. [1]प्वायुङ्नतिनः ॥ १ ॥

प्वायुक्तस्य पर्वणो द्वधं [2]संयोगे प्रत्यये लुप्यते [3]तिनोऽक्षरात् । न्यौंहोयाऽ३हा (८.१.३४) अर्चन्तियोऽ२३४हा (९.१.१५) नस्सोऽ२३४हा (१६.२.१०) निवृत्तानि । उद्व२्शमोऽ२३४हाइ[4] (९.१.१५) अश्नोऽ२३४हाऽ[5]नाऽपः (१६.२.१०) [6]सो-म-पतेऽ३हाऽ३इ (११.१.३) दिव्यंवृणीमहे (४६१) तिन इति ? विद्धीत्वोऽ२३४हाइ (४.१.९) अप्रतिष्कुतः (३८९) प्वायुङ्नतिनः ॥ १ ॥

---

1. द्वायुक् मै.
2. सयोप्रतये ग.
3. अतिनः ग.
4. उद्व२्शाऽ२३४मी (९.१.१६) क.ख ग.
5. नाऽपः क. ख. ड. न
6. सोमाः पाहाइ क. ख. सामपाते ग.

१०८९. अऽरे ॥ २ ॥

अंपरे वर्णे प्रत्यये न लुप्यते। हाऽ३इ-तमद्राइवाऽ२३ः (९.१.२८) [1]हाऽ३हाइ-तमारियस्यवर्द्धनम् (२.१.१३) वराऽ२३हाऽ३इ (११.१.३१) अंपर इति ? सुतासोमायाम् (५४७) तपर्वणा (२५७) नार इत्यधिकारः। अऽरे ॥ २ ॥

१०९०. वाचि ॥ ३ ॥

वाचि प्रत्यये लुप्यते। [2]भरद्वाजादीनि (१.२.२९) ओऽ२ईऽ२ऽ३या (३.२.१२) ररोमभिः (२४६) अहम्रहिम् (६१२) [3]धर्ममक्षायाम् (८२) गतिरपर्वान्तायामित्यधिकारः। वाचि ॥ ३ ॥

१०९१. वौ[4] ॥ ४ ॥

वौशब्दस्य वाचि प्रत्यये लुप्यते। सर्वाश्राओऽ२३४वा;र्ग्गाओऽ२३४वा (१.२.१४) वौशब्द इति ? अत्रैन। अपर्यान्त इति ? दूर्वाऽ३२३४-स्यूः[5] (८.२.२९) वौ ॥ ४ ॥

॥ इति लोपः ॥

१०९२. वन् ॥ ५ ॥

वन्तश्च भवति वाचि प्रत्यये। आकार इत्यधिकारः। [6]आर्नीरुया०

1. हाइहाइ ग.
2. इतः प्रभृति चतुर्थसूत्रीयभाष्यगतलुप्यते पर्यन्तं घ न
3. धं भक्षायाम् घ.
4. वौ. ग.
5. मुः ग म्युः ग..
6 अनीरयाश्या ये घ.

(२.२.३०) ह्यामूतया० (४.१.१) मुनीनाम् (२७५) सुपावसो (५१२) आकार इति ? म्यमूऽ२३४वा (४.१.२१) द्रमूऽ२३४वा (५.१.६) होवाइ (५.१.२४) प्रभृतीनि । वन् ॥ ५ ॥

१०९३. हि ॥ ६ ॥

हि वाकारे[1] वन्तं भवति । हाउवादीनि (५.२.५) हि ॥ ६ ॥

१०९४. दु ॥ ७ ॥

उदुहस्य पर्वणो हाशब्दो [2]वन्तो भवति । त्वमिन्द्र (१२०) [3]तमुअभि (३८२) इन्द्रोमदा (४११) योनिश्वा (४४) श्रुष्ट्यग्ने (१०६) बृहद्भिः (३७) अत्रा (१४७) वर्मीप्रभृतीनाम् । रहस्ये च । अग्ने जरि (३९) उदुहस्येति ? विद्धिप्रभृतीनाम् । हाशब्द इति ? कपे (आ. ४.२.१५) दु ॥ ७ ॥

१०९५. हवोयुग्जारायाः ॥ ८ ॥

हयो युक्तं [4]जाराया वन्तं भवति । मानोहाउ (३.१.३५) योनोहाउ (१०.२.३४) हावाज्ञा[5] (१६.२.३३) अन्वर्थे । अन्यत् । न्माऽ२३४-माइ (२.२.२७) [6]युवा सखा (१३३) [7]अचे (३७१) होऽ५तोऽ६हाइ

1. वन्तारे ख. ग.
2. वन्तं क. ख. ग.
3. तमुवभि क. ग.
4. जारा ख.
5. हावज्ञवे क. ग.
6. युवातसखा ख. युवाता ग.
7. अता ग.

(१.१.८) सुवोहाइ (१.२.११) वसोऽ२हाप्रभृतीनि । हवोयुग्जारायाः ॥८॥

१०९६. इष्टायाः नाम्यादेः ॥ ९ ॥

इष्टायाः द्वैधं नाम्यादिन्या (नाम्यादेः ?) वन्तं भवति । देवानाम् (१३८) योगे (१६३) स्तोमस्यवी (१०६) पुनानस्सो (५११) निवृत्तानि । महाहाऽइन्द्राः (५.१.१४) आनोविश्वासुहाहा० (७.२.८) वनौहोप्रभृतीनि । इष्टायाः नाम्यादेः ॥ ९ ॥

१०९७. ह्रस्ये ॥ १० ॥

रहस्ये द्वैधं द्विके[1] वन्तं भवति । मर्पसामान्त्ययोः (आ. २.१.९, १०) इमाउवायाम् (आ. ४.१.१५,१६) निवृत्तानि । त्वमेतत् (४९४) यण्वे (आ. ३.१.११) ह्रस्ये ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

१०९८. यात् ॥ १ ॥

यशब्दाच्च परं रहस्ये वन्तं भवति । यऽउकामि (२६४, आ. ३. १.१,२) निवृत्तानि । इयाहाइ (२.२.२३) यात् ॥ १ ॥

१०९९. वात् ॥ २ ॥

[2]वाशब्दाच्च परं रहस्ये वन्तं भवति । पुरुषव्रताये (आ. ५.१.१३)

---

1. तिके क. ग. घ. ङ.　　　　2. वान्ङन्तान् ग.

४१४ २४ ५
निवृत्तानि । कडमम् उहुवाहाइ (५ २ १५) आदीनि । वात् ॥ २ ॥

११००. नेरि ॥ ३ ॥

नेरिलिङ्गायां वन्त भवति । अग्नि न स्ववृत्तिभिः[1] (४२०)
३ ५ २
गऽ२३४ वीऽ६हाइ (१४.२२१) नेरि ॥ ३ ॥

११०१ [2]ओइन्त्रि ॥ ४ ॥

२ ३ २
ओइन्त्रिकाया वन्त भवति । हाउहो५हाउ (१२.१.४१) ओइन्त्रि ॥४॥

११०२. तद्वथादिः ॥ ५ ॥

तद्विनिद्धाया आदिर्वन्तो भवति । स्वरीयसा पश्वानुगाने (आ ३.२.१५–१९) तद्वथादिः ॥ ५ ॥

११०३ नइ ॥ ६ ॥

नइन्द्राया वन्त भवति । अभित्यदेवायाम् (४६४) नइ ॥ ६ ॥

११०४. [3]त्रम्पा ॥ ७ ॥

त्रम्पास्तोभस्य वन्त भवति । [4]ऐरिणे (आ ११.१८) इन्द्रोराजायाम् (५८७) त्रम्पा ॥ ७ ॥

११०५. हाउतुडि न भयुक् ॥ ८ ॥

हाउतति प्रस्तावेऽनाकारस्तोभयुक्त [5]वन्तं भवति । एनानः (४५)

---

1 इत परं 'इरि' घ,
2 सूत्र क न ओइन्नी मे पा
3 त्रप ग
4 ओऐरिणे ग ओलि ऐरिणे क ओं ऐरिणे ग
5 अनकारस्तोभयुक्तं ख

[1]पिबासु (२३९) योनः (४००) ससुन्वे (५८२) वार्कजम्भे (आ- ३.१.२७) आतूनइ (१८१ आ. ४.१.३) अनाकार इति ? अत्रैव । स्तोभयुक्तमिति ? भरद्वाजे (३७) पुरुत्वा (९७) चाऽत्राऽ३२हाइ (१.२- ३४) ईशेहाऽ२३इ० (२.१.२९) दूषेऽ३हाऽ३इ (९.२.११) स्तूपऊपूऽ३- हाइ (१०.२.१५) [2]अनायेरिति वाच्यम् (?) हाउतुङि न भयुक् ॥ ८ ॥

११०६. पोषु ॥ ९ ॥

[3]पोपुस्तोभो [4]वन्तो भवति । बलादधि (१२०) इन्द्रोराजायाम् (५८७) हाडतुडीति ? पान्तम् (१५५) पोषु ॥ ९ ॥

११०७. द्वयोः पूर्वस्य प्राचु[5] ॥ १० ॥

द्वयोर्हाशब्दयोः पूर्वस्य द्वैधं प्रादिन्यां (प्राचायां ?) [6]वन्तो भवति । हाउहाउ-हुप् (१५.१.३६) निवृत्तानि । वयोहाहाउ (८.२.१३) सुरूहाहाउ (४.२३४) भर्गो (आ. २.२.११) हाउहाउवादीनि द्वयोरिति ? [7]राथन्तरे (आ.५.१.१०) द्वयोः पूर्वस्य प्राचु ॥ १० ॥

॥ इति वन्तविधिः ॥

॥ इति दशमो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये[8] एकादशः प्रपाठकः ॥

---

1. बिभासु ग.
2. भानाशयानायेरिति ख. ग.
3. भाष्यं घ. न.
4. वन्तं. क. ख. ग. ङ.
5. प्राञ. ङ.
6. वन्तं. क. ख. ग. घ. ङ.
7. रथन्तरे क
8. सामतन्त्रे क. ख. ग. घ. ङ.

॥ अथ द्वादशः प्रपाठकः ॥

११०८. अ२सा ॥ १ ॥

२ १२ १ ३
अमापद्यते साशब्दः। सहमेहे५३होऽ२-याऽ२३४० (४.१.३४)
१२ १२
सहाऽ२३होयेऽ३४ (९.२.१९) प्रादिन्यामित्यधिकारः। अ२सा ॥ १ ॥

११०९. पा ॥ २ ॥

पाशब्दश्चामापद्यते। शुचिबन्धुः पावकः[1] (५२४) सामचतुष्टये
२२१ २
(१५.२.३३–३६) प्रादिन्याम्? रेवात्पाऽ१वाऽ२३ (१.२.२९,३०)
१ १ ५
पाहोऽ२इगाऽ२३४ऽर्मीः (१.२.२७) पा ॥ २ ॥

१११०. दु[2] ॥ ३ ॥

४ २ ५
उदुहस्य पाशब्दोऽमापद्यते। कृपापगाहाउ (२.२.२२) दु ॥ ३ ॥

११११. गि ॥ ४ ॥

४ ५
गिशब्दश्चोदुह्येऽमापद्यते। [3]ग-वाहाइ (५.१.११) गि ॥ ४ ॥

१११२. रिखासिभ इदि ॥ ५ ॥

२ र २
रिखासिभइत्येते शब्दा इस्थे स्तोमेऽमापद्यन्ते[4]। हरईऽ३या
२ र २ १ २२ १
(४.२.२१) सखईऽ३या (४.२.२१) दामीउम इहाऽ२३ (१६.१.१४)
२११ — १ —
उर्मिन्नरिभ्रदर्पसईयाऽ२० (१४.१.१९) मएऽ२० (१४.१.१८) इस्थ

---

1. पावकः घ.
2. ड. फ. घ. ग. ह.
3. गियाहाइ घ.
4. आपद्यते च. ग.

इति ? अत्रैव । आदिन्याम् ? मन्येवाथाम् (६२२) रिखासिभ इदि ॥५॥

११११३. इ दि ॥ ६ ॥

[1]इकारमापद्यते दकारे स्तोभे । [2]खाशब्द इत्यधिकारः । सखिद२ऽ३दा१ (४.२.२३) स्तोभ इति ? खुखा१दा२ऽ३२३४याइ४ (१२.१.३३) इ दि ॥६॥

११११४. ऋणि सार्वायाः ॥ ७ ॥

[3]ऋणिशब्दस्सार्वाया अमापद्यते । धिया१ऽ२इ-अर्णा१या—ऽ२ः-नाऽ२ः- ई१२रसाऽ२३इ (११.२.१६) [4]सार्वाया इति ? धियाऋ१२णयाऽ२१नाऽ२३ई२ (११.२.१७) ऋणि सार्वायाः ॥ ७ ॥

११११५. हु महान् ॥ ८ ॥

[5]हुशब्दोऽमापद्यते । महालिङ्गायामृचि । इन्द्राऽ३२होइ-१हवे१२ऽ३होइ१ (१०.१.२५) स्तुधौ२नऽ३होऽ२३-२हवाऽ५४त्रिणाइ (५.१.१४) महान्लिङ्गायाम् ? शम्नः (३३) प्रधन्वायाम् (५६७) हु महान् ॥ ८ ॥

॥ इत्थंभावः ॥

११११६. [6]थोऽण् ॥ ९ ॥

चतुरक्षरस्य पर्वणोऽक्षरमो[7] भवति । इस्थस्तोभे दकारे चेत्यधिकारः । आ१श्वो२दा (४.२.२३) आश्वो१२ई२नऽ३या२ (४.२.२१) यास्सो१दा२ (४.२.

1. इकारः क. ख. ग. ङ.
2. साशब्दः ग.
3. ऋणिशब्दः क. न
4. सर्वाया इति घ.
5. इत आरभ्य रेऽन्ताक्षरं पर्यन्तं (१०.३.९) घ. न.
6 घोऽण् क. ख. ङ.
7. सर्वेषु कोशेषु "अक्षरः" इत्येव पाठः

२३) यास्सोई॒ऽ३या (४.२.२१) मूर्धानम् (६७) त्वमिन्द्रबला (१२०) तिस्रोवाचः (५२५) अयापवा[1] (५४१) इमानुकम् (४५२,- आ. ३.१.२२,२३) इमाउवाम् (३०४ आ. ४.१.१५,१६) द्रिवइ- होऽ३इ॒ऽ१ (१०.१.४) चतुरक्षरस्येति ? येषामिन्द्रः (१३३) विश्वं- सम (स्तोमः) स्तोम इति ? मानइन्द्रा (७.१.२६) द्योऽण् ॥ ९ ॥

११९७. [2]विस्त्र रुहु ॥ १० ॥

विस्वरिणः पर्वणः द्वैधं [3]रुहूचति साम्नि ओ भवति । पयसि (आ. ३.१.८) निधूचानि । [4]स्वादिद्वितीये (१२.२.१५) प्रवई॒ऽ३या (४.२.२१) इदामीऽ२३४दाम् (४.१.३०) त्वमूषु (३३२) यंवृत्रेषु (३३७) अपघ्नन् (५१०) कण्ठ्य इत्यधिकारः । विस्व रुहु ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

११९८. गि ॥ १ ॥

प्रथमर्थां भवति । इन्द्रोई॒ऽ३या (४.२.२१) गि ॥ १ ॥

११९९. खु सक् ॥ २ ॥

द्वयक्षराभ्यामस्यां भवति । स्ये-असाविदे (३१३ आ. ३.१.३०)

---

1. अयापरे ग.
2. विश्वरुहू ग.
3. रुहूवति क. ख.
4. द्वादि क. सादि द्वितीये ग.

उदुत्रच्छायाम् (३३०; आ ४ २ १०) द्व्यक्षराभ्यासस्य । अर्कवृतीयोपान्त्ये (आ १.२ १४) प्रसोमदे (५१४; आ २ २ १६)[1]हि नेत्यधिकार । सु सक् ॥२॥

११२०. ह्ये ॥ ३ ॥

हिशब्दश्चाकारे ओ भवति । एवाहोऽ३असि० (६ १ २५) त्वऽहोऽ३अङ्ग० (१७ २ ३०) अकार इति । अपस्नीहि (३२३) ह्ये ॥ ३ ॥

११२१ ए ॥ ४ ॥

एकारयुक्तश्च हिंशब्द ओ भवति । ऐहोइमाऽ२३स्या (४ २ ३२) ऐहोइ महाहस्तीदक्षाऽ२३होइ (५ १ १८,१९) गनिष्टये (२४०) त्वऽह्योहि (२४०) ऐऽ२होऽ१आऽ२३इही (३ २ ३) नशादीनाम् । वयव (२६१) पुष्ये (आ १ १ ८) एकारयुक्त इति । महिरीणायाम् (१९०) अहमिद्धि (१५२) सुपमाहिते (१९१) [2]पुरोहित्याम् (४८) न निस्वर इत्युत्तरार्थम् । ए ॥ ४ ॥

११२२ पात् ॥ ५ ॥

पात्परश्च हिशब्द ओ भवति । पाहोइ उत्ता (१ २ २७) पाहोइचाऽ२ताऽ३४ (१ २ २८) पाहिगीभि (३६) कण्व्य इत्यधिकार ॥ पात् ॥ ५ ॥

---

1 पिन इत्यधिकार क ख   2 पुराजित्याम क ख

११२३. ग्नि तुडाद्येषु ॥ ६ ॥

ग्निप्रत्यये [1]प्रस्तावाद्येष्वक्षरेष्वो भवति। ओग्नाइ (१.१.१) ओग्नीः (१.१.८) ओहा-ओग्नीः (१.२.५) ओग्नाइ (१२.१.१२) ग्निप्रत्यये ? नागाः (१२.१.१६) प्रस्तावाद्येष्विति ? हाउहाउहाउ-आग्नीम् (२.२.८, २) उद्ग्रह्ममिति ? आग्नाओऽ२३४वा (१.२.४;२.२.१९) वृद्धमिति ? अग्नेरक्ष (२४) अग्नेर्युंस्वा (२५) ग्नि तुडाद्येषु ॥ ६ ॥

११२४. द्वो रादेर्वि न्याम् ॥ ७ ॥

स्वरादेः पर्वणः उद्ग्रहात्परस्य गायत्र्यां च वकारौ भवति। आयाहिऽ३वोइतोयाऽ२इ (१.१.१) ओइरोइपन्ययाऽ२ (१.१.७) आच्छाऽ३वोभ्र (४ २.१२) स्वरादेः ? वाऽ५इतयाइ (१.१.३) उद्ग्रहा-त्परस्य ? एभिर्वर्द्धा (७) अग्नाऽ२रस्तू (५.२.१७) स्पर्श इत्यधिकारः। द्वो रादेर्वि न्याम् ॥ ७ ॥

११२५. तयु ॥ ८ ॥

तयुक्तं चा भवति। तोयाऽ२इ (१.१.१) सार्वास्वर इत्यधिकारः। तयु ॥ ८ ॥

११२६. हन्ते ॥ ९ ॥

हकाराद्यन्त ओ भवति। होऽ५तोऽ६हाइ (१.१.८) महोरयिष्टा-

---

1 प्रस्तावाद्येषु क.

यलिङ्गेष्वित्यधिकारः । ओनरीऽ२३४३ (८.१.२४) हन्ते ॥ ९ ॥

११२७. [1]गौ ॥ १० ॥

गौशब्दश्चौ भवति । [2]स्वादोरित्थायाम्–ऋषभे (आ. १.२.२१) गौ ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

११२८. आइपाताद्यानाम् ॥ १ ॥

आइपाताया आद्यानामो भवति । ओइम्न्ऽ३ताम् (४.२.२८) ओइनूऽ३माः (६.१.२६) ओइनाऽ३वाः (६.१.२६) आद्यानामिति ? आईऽ३शाम् (६.१.२६) आऽ२३-स्थूऽ२-पाऽ२३४ (६.१.२६) आइपाऽ३ताइ (९.२.११) आइपाताद्यानाम् ॥ १ ॥

११२९. ओ स्तोत्रादि ॥ २ ॥

ओकारात्स्तोत्रादिरो भवति । स्तोतासोऽ३० (३.१.२६) वोऽ३-ओन्धाऽ३साः (१६.१.८) वृद्धे स्पर्श इत्यधिकारः । ओनरीऽ२३४३ (८.१.२४) ओ स्तोत्रादि ॥ २ ॥

११३०. भे घोषे दुह्यक्षे ॥ ३ ॥

स्तोभे घोष उदुह्यस्य पर्वणश्चाक्षरमो भवति । शीक्रोऽ२३४५इ-डा

---

1. गोः मै. पा. 2. सारोरित्था ग.

(१.१.२६) मदोऽ२३४५इ-डा (९.२.९) पिवोऽ२३४५इ-डा (१०.२.२४) पूऽ२दधिपोऽ२३४५इ-डा (१४.२.१८) अनुपू-र्वियोऽ२३४५इ-डा (११.२.३१) अशोहाइ (८.२.२७) [1]विमोहाइ (८.२.२७) गूढोहाइ (८.२.२७) त्वोहाइ (८.२.२७) उतोहाइ (९.२.३५) अचोहाइ (१६.२.१०) गायन्तित्वोहाइ (९.१.१५) ब्रह्मेन्द्रायवज्रिणो-हाइ (१०.२.१७) मतयोयन्तुविष्णवो-हाइ (१२.१.३३) दाऽ२३४५योऽ६हाइ (१.१.९) [2]सूऽ३४५गोऽ६हाइ (३.१.२४) होऽ५तोऽ६हाइ (१.१.८) सामान्त्ये । मूर्द्धोहोहाइ (२ १.३९) मूर्द्धोहाइ (२.१.४०) मयोवा (१.१.१६;११.१.१) वरादिः । [3]सहोऽ२३४वा (१.२.१) स्यो-याऽ२३४० (३.१.८,९) म्नो याऽ२३४० (३.२.८) चितो-याऽ२३४० (१२.१.२८) श्रुष-भोऽ२-याऽ२३४० (३.२.१२) ण-स्योऽ२-या२३४० (५.२.१८) महिश्रयोऽ२-याऽ२३४० (१२.२.१२) कविक्रतोऽ२-याऽ२३४० (१३.१.३७) उद्धात्पर इति ? चाऽ३४-हाहोः[4] (१६.१.६) छाऽ३४-हाहोइ (१६.१.६) होऽ२३४र्ति० (१.१.२३) चित्रादीनि । आनीकयाऽ३१उवायेऽ३ (२.२.३०) इत्यादीनि । स्तोत्र इति ? आर्चिकेषु । घोष इति ? अदर्शिगादीनि (२.१.१३) मे घोषे दृश्यते ॥ ३ ॥

---

1. वितोहाइ ग.
2. सूऽ२३४५गोऽ६हाइ ग
3. ससोर ख. ग.
4. हिहोइ ग.

११३१. [1]ब्युट् ॥ ४ ॥

[2]मन्द्रस्य द्वैधमन्तर्गीते ओ भवति । होऽ५तोऽ६हाइ (१.१.८) निवृत्तानि । अग्नि न स्ववृत्तिभिः (४२०) गृऽ२३४-वीऽ६हाइ (१४.२-२१) सत्यादीनि । ब्युट् ॥ ४ ॥

११३२. वि मयोवे ॥ ५ ॥

मयोवायां[3] द्वैधं वकार ओ भवति । मये (८) अग्नेविवादीनि (१०) निवृत्तानि । अग्नेहाउ (२.२.२०) कइमम्-उहुवादीनि (५.२.१५) वि मयोवे ॥ ५ ॥

११३३. तत् ॥ ६ ॥

अवृद्धं चौ[4] भवति । इन्द्रोराजा (५८७) उदुब्रह्माणि (३३० आ. ४.२.१०) कायमानत्रुक्रिये (आ. ६.१.४) निवृत्तानि । आऽ६हाउवा (४.१.३३) योवनादीनि । आइत्व-उत्व-निवृत्त्यर्थः । तत् ॥ ६ ॥

११३४. उद्वयमाइन्द्रे ॥ ७ ॥

उस्थं वयमाइन्द्रे प्रकृत्या भवति । म्यमूऽ२३४वा (४.१.२१) द्रमुऽ२३४वा (५.१.६) मिरूऽ२३४वा (५.२.४) पिबुऽ२३४वा (३.२.२५) मात्स्वप्रभूऽ२३४वा (६.१.४) उस्थमिति ? तुवोऽ२३४वा[5] (५.२.२५) हुवोऽ२३४वा उद्वयमाइन्द्रे ॥ ७ ॥

---

1. ब्यु ख.
2. तस्य क. ख. ग. ड.
3. मयोवे सर्वत्र पाठ
4. चो ग.
5. ऽऽम्यम्य वा. ख

११३५. चा ॥ ८ ॥

२ १ ३ २१२
सचा गायत्र्यां प्रकृत्या भवति । होयाऽ२-चाऽ२३४औहोवा (८.
१ ३ २१२ २२१ ३ २१२
२.९) ईयाऽ२-चाऽ२३४औहोवा (१५.२.१७) रूपाऽ२-चाऽ२३४औहोवा
१ २२१ ३
(आ. ५.१.१९) यामीयाऽ२-चाऽ२३४ (आ. ५.१.२०) रहस्ये ।
धियर्हया (आ. ३.१.५) चा ॥ ८ ॥

११३६. रेऽन्ताक्षरम् ॥ ९ ॥

२ १ ५ २१
स्वरेऽन्ताक्षरमो भवति । हरिराइतोऽ२३४हाइ (१३.१.९) चरा-
१ ५
जासोऽ२३४हाइ (९.२.३५) यद्वामरुत्सुम (३८४) अन्ताक्षरमिति ?
१ ५ १ ५ २ १
आवाऽ२३४हाइ (१५.१.३) याथाऽ२३४हाइ (७.१.२५) वन्दाध्याऽ-
५ २ ५
२३४हाइ (१.१.३०) स्थाऽ१दूऽ२३४ःहाइ (११.२ ११) उस्थे
नेत्याधिकारः । रेऽन्ताक्षरम् ॥ ९ ॥

॥ इत्योभावः ॥

११३७. औम हि ॥ १० ॥

२ १२ २१२
औमापद्यते होशब्दे । अवृद्ध इत्याधिकारः । क्रत्वौहोइ-वरौहोइ
२१ २२२ २ २ १ २२२ २
(९.२.३५) [1]पुरूतामौ-होवाऽ३हाइ (१.२.१) धियायुजौ-होवाऽ३हाइ
१ २२२ २ २ २ २ १ अ २२
(६.२.९) आजातासौ हौहोऽ२वाऽ३४ (२.१.१९) पिवाश्वपूऽ२र्णामुदरौ-

1. पुरी तमौ ग.

होऽ२वा (३.२.२३) होशब्द इति ! वायोरनाहाइकाया (१.१.२३) त्यमुवोअ-प्रहा-हाऽ२३४णाम् (९.२.१९) अवृद्ध इति ! सानोऽ२९होइ (१.२.१३) तमीहोऽ२इ (१५.१.२४) द्रतेहोऽ२इ मर्तादोनि। हकार इति ! प्रत्यस्मै (३५२) औम हि ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

११३८. लु ॥ १ ॥

1अतिक्रामथ्रौ भवति। ऋचौऽ३हो (२.१.१५) प्रभृतीनि ॥लु॥१॥

११३९. स्वादि ॥ २ ॥

स्वादिपर्वणथ्रौ भवति। वरौहौऽ२ (५.२.१८) स्वादितृतीये2 (१२.२.१६) अन्यत्। सिश्चाहोऽ२इ (१०.२.६) माधोर्धारा (१९५) स्वादि ॥२॥

११४०. 3भ गि ॥ ३ ॥

स्तोमस्य द्वैधं प्रथम एवौ भवति। पुरुषव्रतद्वितीयतृतीययोः (आ. ५.१.१४,१५) स्वरपञ्चमे (आ. ३.२.१३) भासे (आ. ६.१.८) निवृत्तानि। अग्न आयाहिवीतये (१) (आ. २.१.३२) आयाम्। इन्द्रस्यसजये (आ. ४.२.११) वाजसाम-रात्रेष्मा-दित्यात्मन्यादित्यव्रत-

1. अतिक्रमः क. ग.
भाष्यं घ. न.

2. इतः स्वरौहोइ इत्यधिकः पाठः घ.

3. भर्ग ग.

समापने[1] (आ. ४.१.१२; ४.२.१७, ६.२.२१; ६.२.१) भ गि ॥ ३ ॥

११४१. ति जारायाम् ॥ ४ ॥

यथर्चस्य द्वैधं जारायामौ भवति । नमस्तौ-होयाइ (१.१.२०) पर्यौ-होइयाजा (१.२.१५) पर्यौ–होइस्रावा (१६.२.२६) अध्वर्यौ-होअद्री (१४.१.६.) अग्निमिन्धादीनि (१९) निवृत्तानि । आदित्यं विष्णुंसूर्यम्-हो० (३.१.१) उपनस्सुतम् होवाऽ३हाइ (६.१.१९) वृतंपुनः–हो (६.२.२२) यशाअग्नि-होइ (६.२.३४) व्युच्छति-हो० (५.१ ३५) प्रणेतऽ३ः हौऽ३होऽ२११ (५.२.१९) यज्ञादीनि (१.२.२३) प्राणाःशिशुः (५७०) ति जारायाम् ॥ ४ ॥

११४२. मेण् ॥ ५ ॥

भवतो गीतस्य पदादिरौ भवति । धियश्चेत (१९) अग्निमिन्धीत (८२) तवाहश्सोमरौ-होऽ५रणा (१५.१.४) मेण् ॥ ५ ॥

११४३. अद्या नीचम् ॥ ६ ॥

अद्या[2] नीचमौ भवति । क्रत्वौहोइ (९.२.३५) प्रभृतीनि । अद्याहोइ (१.२.३४) रायेहोइ (१२.१ ३१) विचश्होइ (११.१.३२,३४) अद्या नीचम् ॥ ६ ॥

---

1. आदित्यसमापने घ.

2. "अयाया" इति युक्तः पाठः

११४४. नर्ग्वाह्यम्[1] ॥ ७ ॥

न ऋग्वाह्यमौ भवति । सहोऽ३४३इ-पवस्व (१३.२.३१) इन्द्राऽ२-होऽ१इ-वाऽ२इश्वा (१२.१.२६) सयामसिहोऽ२३४५इ-डा (१७.१.३५) नर्ग्वाह्यम् ॥ ७ ॥

११४५. षि ॥ ८ ॥

षकारि च नौ भवति । इषऽहोऽ२इ (७.२.६) इन्द्रसुतेषु (३८१) षि ॥ ८ ॥

११४६. इष्टा ॥ ९ ॥

इष्टायां च नौ भवति । उत्वामन्दन्तु (१९४) उपनः (१५०) त्यमेतत् (५९५) अश्विनोर्व्रतद्वितीयेषु (आ. ४.१.१६) इष्टा ॥ ९ ॥

११४७. वाओवायाम् ॥ १० ॥

वाओवायामौ भवति । सपौवाओऽ२३४वा-कौवाओऽ२३४वा (१.२.१४) [2]द्यौवाओऽ२३४वा (८.२.२७) हस्यौवाओऽ२३४वा (८.२.२७) शंयत्-गौवाओऽ२३४वा (३.२.३) मातारमौ-वाओऽ२३४वा (८.१.१३) अभूज्ञातौ-वाओऽ२३४वा (८.१.१३) [3]वसुत्वानौ वाओऽ२३४वा

1. वाह्यम् ग
2. द्यौवा ग.
3. तंमु—भगो (२.१.११) अधिकः क ख. ग.

(८.१.१३) वाओवायाम् ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

११४८. [1]श्यावे ॥ १ ॥

श्यावे चौ भवति । शुंभयन् (२९८) यंभूष्टिमन्तम् (३२७) श्यावया (२९८) त्राप्रथमादीनि । पूतौन्वाऽ२२ (५.२.१३) श्यावे ॥१॥

११४९. नेम्याः ॥ २ ॥

नेम्याश्चौ भवति । नाइमिथक्रौवा (३.१.५) जातश्रिहौवा (१६. १.३३) मान्द्रयायौवा (१४.२.२८) चन्द्रमाआद्ये (११.१.३१) पप्तुपयत् (३२०,आ.३.२.३) शृष्टाउवा (१७.१.४) द्विः । प्रतिपेध्यम् ॥ नेम्याः ॥२॥

११५०. [2]स्तु ॥ ३ ॥

स्तुशब्दश्चौ भवति । स्तोपेमित्रम् (१.१.९) स्तोऽ३पाऽ२३४५इ (७.२.३५) स्तुपेऽ१ (७.२.३३) नेम्या इत्यधिकारः । स्तु ॥ ३ ॥

११५१. नशे ॥ ४ ॥

नशेस्तोमे औ भवति । [3]तत्रादद्दि (१३१) जुहौऽ२ (४.२. ३४) यतक्रताव्नेदृहतेशुक्रशौऽ२ (३.१.२८) अघौऽ२ (१७.१.२०) द्विः । नशे ॥ ४ ॥

---

1. श्यावय घ.
2. सन् क.
3. तत्रेदी घ.

११५२. ईशे ॥ ५ ॥

२११२ २ — २ — १
ईशेस्तोभे औ भवति । ईशीयस्वओऽ२ (३.२.१८) राजौऽ२-हुवा
२ — १ २ १ — १
(७.१.१६) कनौऽ२-हुवाइ (१३.१.१३) उप-स्तुवौऽ२-हुवाइ (३.१.२७)
२२ १२२१ २ — १
स्तोतामेगोसखौऽ२-हुवाइ (३.२.१८) [1]सार्वास्वर इत्यधिकारः । ईशे ॥५॥

॥ इत्यौभावः ॥

११५३. [2]एहिरैम् ॥ ६ ॥

२ १ २ २११
एहिरैमापद्यते । अवृद्ध इत्यधिकारः । रयिस्पतायेऽ३४ ऐही०[3]
२१२११ २१२ १ २११
(३.१.२५) तपमाराऽ२३४–ऐही० (३.१.२५) क्षासाऽ२३४ः–ऐही० (३.१.
२१११२ २४ ११ २ —
२५) ऐहीयैही–क्वस्यवृषभोयुवा (४.१.२८) ऐहीहाऽ२इ (१४.२.१२)
१२ — ११ — १ — १२ —
चतासुताऽ२म् ऐहीऽ२ (१४.२.१२) प्यूसन्तराऽ२-ऐहीऽ२ (१४.२.१२)

कश्यपपुच्छे (आ. ४.२.२०) मन्येनायाम (६२२-आ. ५.१.२१)

आदित्यात्मनि (आ. ६.२.१) आनन्दप्रतिनन्दयोः (आ. ६.२.२,३)
१
[4]सार्पराज्ञीषु (आ. ६.२-७-९) एहीति ? नशादीनि । अवृद्ध इति ? आऽ-
२ १ —
२३४इही (४.१.२८) आइहीऽ२[5] (८.१.२२) एहिरैम् ॥ ६ ॥

११५४. इणि ॥ ७ ॥

— —
अभिगीते प्रत्यये ऐ[6] भवति । ऐऽ२ही१आइहीऽ२ (७.१.३२)

---

1. सर्वास्वर घ
2. एहिरैये क.
3. वारद्वयमुपलभ्यते ग. कोशे
4. सर्पराज्ञीषु घ.
5. आइहि ग.
6. औ भवति ग.

ऐऽ२हो१आइ२३इहो–नशाऽ२३ (३.२.४) वृष्णामाऽ३० (४.१.१९) सपर्यति (१४२) इणि ॥ ७ ॥

११५५. स्वे स्वरपरे ॥ ८ ॥

स्वरपरे द्वैधं स्व एवै भवति । असानिदेवायाम् (३१३-आ. ३.१.३०) निवृत्तानि । एहियहोइ-एहियौहोऽ२३इ (४.१.१५) आगहिये-हिताइमेऽ१ (५.२.१५) न्माऽ२३४माइ[1]-एहियाऽ६हा (२.२.२७) [2]पूऽ२३४या एहियाऽ६हा (१७.२.९) दाऽ२३४याम्-एहियाऽ६हा (३.१.३८) बर्हिरानजियेऽ५-हियाऽ६हाउवा (१५ २ १४) एहियाऽ२-सखायो-दाइ०[3] (१६.१११) घर्तादि (५५८, आ १.२.४) संमील्यशान्ति-कर्मणि (आ २.१.३०) व्रतव्रतीयाये (आ. ४.२.१) स्वे स्वरपरे ॥ ८ ॥

११५६. यवेः ॥ ९ ॥

यवेश्च पर ऐ भवति । यनियाऽ२३४नी-ऐही (४.२.३५) निवृत्तानि । आइही पिबासोमम् (आ. १.२.२०) विश्वेदेवायाम् (६१०. आ. ४.२.८) रौहिणे (आ. ४.२.२०) यवेः ॥ ९ ॥

११५७. प्रनः ॥ १० ॥

प्रनस्संघातस्यै भवति । पवस्व (४८३) प्रनइन्दो (५०९)

---

1. ताइ ग.
2. पूऽ२३४ का. ग.
3. सखायोदी ग.

मनः ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

११५८. दन्त्यादिय ॥ १ ॥

दन्त्यात्पर इयइत्ययमै भवति । आतेवत्सः (८) इन्द्रंविश्वाः (३४३) यदिवीरः (८२) दन्त्यादिति ? प्रमंहिष्ठा (१०७) उद्धेदभि (१२५) नतमंहः (४२६) दन्त्यादिय ॥ १ ॥

११५९. ऐतुडि[1] ॥ २ ॥

ऐतुडि साम्यै भवति । पूर्वेषु । ऐतुडि ॥ २ ॥

११६०. उपे ॥ ३ ॥

उपेशब्दश्चै भवति । होऽ-ऊपैऽ१राया२ (६ १.१५) उपे ॥ ३ ॥

११६१. त्यन्ते ॥ ४ ॥

गत्यन्तेऽक्षरे ऐ भवति । देवैभाऽ२३इर्मा (१.१.४) ऐहोइमाऽ-२३स्या (४.२.३२) [2]सार्वास्वर इत्यधिकारः । त्यन्ते ॥ ४ ॥

११६२. ह्यम् ॥ ५ ॥

[3]हिशब्दः प्रणते ऐ भवति । सहमैहैऽ३होऽ२-याऽ२३४० (४.१.३४)

---

1. तडि क.
2. सर्वास्व घ.
3. हि. घ. न.

[1]हिशब्दनिमित्तस्तोमः १ आयाहीऽ२वोइ० (१.१.१) इयम् ॥ ५ ॥

॥ इत्यैभावः ॥

११६३. ए त्यम् ॥ ६ ॥

एमापद्यते गत्यन्तम् । ए त्यम् ॥ ६ ॥

११६४. वादेवायाम् ॥ ७ ॥

वादेवायामे भवति । वाऽ३-देऽ२३४वा-वसोऽ५हा[2] (९.२.५) द्विः । वादेवायाम् ॥ ७ ॥

११६५. विही योनिष्टः ॥ ८ ॥

विही इत्येतौ शब्दौ योनिष्टस्तावे भवतः । द्वन्द्वपष्ठाद्ययोः (आ. ३. २.१,२) विही योनिष्टः ॥ ८ ॥

११६६. ष्टऽहोयौ ॥ ९ ॥

कृष्टं होयौ पर्वणि ए भवति । इमऽस्तोमायाम् (६६) ष्टऽहोयौ ॥९॥

११६७. उन्तु ॥ १० ॥

पर्वान्त ए भवति । इत्थं कृष्टमित्यधिकारः । अग्नायेऽ३ (१.१.११) अमायेऽ३ः (१.१.२०) यक्षायेऽ३ (२.१.३१) विधतायेऽ३[3] (२.२. १५) द्विपाच्चतुष्पादर्जुनायेऽ३ (९.२.३१) वृहन्नधायेऽ३ (१६.२.१)

---

1. हिशब्दे निवृत्ते स्तोमः ख.
2. वासोहा ग.
3. विधदाये घ.

२ १२२　　२　　२　　　　　　　२२१२　　२
कृधीनोयशसोजनायेऽ३ (१३.२.३) वार्याहारायेऽ३ः (१६.२.२८)
२ १　—१ २　　　　　　　　१ २ २　　　　　२
जनिमाऽ२नायेऽ३४[1] (१७.२.३०) आनीकयाऽ३१उवायेऽ३ (२.२.३०)
　　　　　　२ १　२　　　　　　　　　　　　　　　　१
इत्यादीनि । इत्थम् १ युतातूवाऽ३म् (२.२.२२) कृष्म् १ तद्विविद्वाइ
　　　　　　　　१　　　२
(१.१.२५) पर्वान्ते १ आऽ२३इन्द्रा (१२.२.२२) यस्तुक्षिती (५८२)
उभु ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

११६८. [2]वार्ये पिनः ॥ १ ॥

　　　　　　　　　　　　　　　　　　　२२१२　२
वार्येस्वरे द्वैधं पिनः पर्वण ए भवति । पुनानौहोयेऽ३ (१७.१.
　　　　　　　२ १　　　　　　　　　　२ १
१४) निवृत्तानि । हवन्ताऽ२३इ (८.१.१२) चकामाऽ२३इ (८.२.१२)
२　१
निनिर्णाइजाऽ२३इ (१६.२.२४) वार्ये पिनः ॥ १ ॥

११६९. स्ये स्यु ॥ २ ॥

रहस्ये द्वैधं स्युलिङ्गे पर्वणि ए भवति । [3]स्वरपष्टे द्वितीये (आ.३.
　　　　　　१ २
२.१४) तृतीये होयेऽ३ (आ. ३.२.१७) निवृत्तानि । अग्नआयाहिवीतये
(१ आ. २.१.३२) अयम् । इन्द्रस्यसख्ये (आ. ४.२.११) रौहिणे
(आ. ४.२.२०) स्ये स्यु ॥ २ ॥

---

1. जनिमाऽये ग.
2. वार्द्धे स्र. ग.

3. इतः परं तृतीयसूत्रभाष्यगत भवति पर्यन्तं घ. ग.

११७०. ढि क्षरिणि शतायाम् ॥ ३ ॥

तृतीयाक्षरिणि पर्वणि द्वैधं[1] शतायामे भवति । ओयेऽ३-रसाऽ३४३इ (११.२.१६) वनप्रक्षम् (५८०) भूरि-रायेऽ३-तसाउवाऽ३ (१०.१.२०) आयेऽ३-कयाउवाऽ३ (१०.१.९) मदामसि-मदामसायेऽ३-महाऽ३४३इ-साऽ३४मा (११.२.२४) निवृत्तानि । राऽ१वतुवाऽ२३इ (२.१.३५) मिस्सहस्राऽ२३इः (८.३.१९) सखायआ० (५.१.८) इन्द्रंविश्वाः (३४३) ताऽ२३४इ-नियच्छते० (१६ २.२३) [2]यन्तारोये (३८) प्रभृतीनि । व-ताऽ२३इ-र्दविया (११.१.३२) हुवाऽ२३इ-हुवए (१.१.३२) ढि क्षरिणि शतायाम ॥ ३ ॥

११७१. विस्वरिणस्तादेर्गेः ॥ ४ ॥

विस्वरिणः [3]पर्वणः द्वैधं [4]तादेर्गेः परमे भवति । आनीकयाऽ३१-उवायेऽ३ (२.२.३०) [5]जनिमाऽ२नायेऽ३४ (१७ २.३०) निवृत्तानि । आग्नाऽ३१२३४इ (२ २.४) इन्धाऽ३१२३४इ (२.२.४) तक्षद्यदाऽ-३१२३४इ (१५.२.२३) जुष्टंपताऽ३१२३४इ (१५.२.२३) इन्द्रमर्च यायाऽ१विदाऽ२३४इ (६.१.३०) [6]विदाभगवसूऽ२त्तायाऽ२३४इ (६.

1. द्वैधं न. क ख
   द्वैध ग. न
2. यन्तारो प्रभृतीनि क घ.
3. तादेः पर्वणः घ.
4. तादेः गेः क ख. ह. न.
5. मनिमाउवायेऽ३४ ग.
6. विदाभङ्गवसु घ.

२.१५) अव-परिधीरतिताऽ२इहाऽ२३इ (१५.१.१) विस्वरिणस्तादेर्गः ॥४॥

११७२. हि कइत्स्यादेः ॥ ५ ॥

हिभूतस्याक्षरस्य द्वैधं कइत्स्यादेरे भवति । स्तियाये[1]-काई० (१०.२.८) हुवाये-सायाऽ२३त्-[2]होऽ२वाऽ२३४औहोवा (३.१.१८) अन्यत् । अयआदाऽ२इ-वयुञ्जाऽ२३४नाम् (१.२.७) पवस्वदाऽ२इ-वीताऽ२३४याइ (१७.१.२४) एवाहिवीरस्तवताऽ२इ-वाऽ२३४ताइ (१०.२.५) हि कइत्स्यादेः ॥ ५ ॥

११७३. [3]न मान्याम् ॥ ६ ॥

मामनि न मान्यामे भवति । ओऽ२३४५इ-डा (१.१.२४) होऽ५इ-डा-दीनि । (१.१.२८) न मान्याम् ॥ ६ ॥

११७४. [4]थार्वा ॥ ७ ॥

थापूर्वादक्षरान्नै भवति । इन्द्रमर्चयाथाऽ१विदाऽ२३४इ (६.१.३०) याथापताऽ२३इम् (१०.१.१७) थार्वा ॥ ७ ॥

११७५. गि ॥ ८ ॥

[5]प्रथमश्च भवति । [6]अग्नायेऽ३ (१.१.११) प्रभृतीनि । गि ॥ ८ ॥

---

1. वारितयाये ग. यास्यास्तिति घ.
2. ह्वोंवा ग.
3. नमन्याम् क. ख. ग.
4. ययागि धिया घ.
5. प्रयमश्चे क.
6. अग्नये क. ख. ग. घ. ङ.

११७६. हियायां न चागोः ॥ ९ ॥

[1]हियायामे भवति, [2]अचास्वरमगोलिङ्गायां [3]चर्चि । वोऽ३ग्नय-एऽ३४ (१.२.२३) द्रविए (१०.१.२) रशनाभिः (५२३) महादीनि । निवृत्तानि । ग्निः-एहियाऽ६० (२.२.१७) दहएऽ३४-हियाऽ६हा (३.१.२५) गाया-एऽ२३४हिया (११.२.१४) मिऽ३त्राया-एऽ२३४हिया (११.२.१४) [4]अचास्वरम् ? अपादुप्रभृतीनि (१४५) आत्वामहान्त्ये (६.२.२६) अगोलिङ्गायाम् ? त्वश्चान्ते (६.२.१६) रौहिणे (आ. ४.२.२०) एत्वौ-त्वनिवृत्त्यर्थम् । हियायां न चागोः ॥ ९ ॥

॥ इत्येभावः ॥

११७७. युभ्यां त्वौ रे ॥ १० ॥

(यु) इउभ्यां परौ त्वौ[5] भवतः स्वरे प्रत्यये । अबोधिया (२.२.१०) दायोहादीनि (१.१.१०) मर्तायाम् (१.१.१३) हव्यवाहाम्[6]-अमाऽ२र्त्याऽ२३४-याम् (१.१.२१) दूराऽ२३याम् (२.२.२७) दूराधाऽ२३याऽ३४म् (३.१.२४) दूऽ२३हो-डाऽ२३४याम् (३.१.२८) रामाइ-पिद्वऽ२३४वा-राऽ५योऽ६हाइ (३.२.२५) युभ्याम् ? इन्द्राग्नीअपात् (२८१) द्यावापृथिवी (३२६) दसीउभे[7] (५४६) [8]नजातम् (२७८) स्वर इति[9] ? निहोतादीनि (१.१.२) त्वमिन्द्रम्

1 भाष्य घ. न.
2 अचास्वरायामगो० इति भाति।
3. नर्चि ख ग
4 अनचास्वरःख अनचास्वरं ग
5 ध्वौ घ.
6 हव्यवाहम् क.
7. दासी उभे ख.
8 न जारा स्वरमिति ख.
9 स्वरमिति क. ग घ ङ.

(११९) तसु अभि (३८२) अर्षसि (५११) अरवहन्ति (२५, आ. ३.१.८)

दीर्घादितिवै वृद्धात्प्रतिषेधात्प्रतिषेध्यम् । शुभ्यां ख्यौ रे ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

११७८. वो दे स्ये ॥ १ ॥

उकारस्य पदे प्रत्यये द्वैधमिस्थ एव चकारो भनति । वेत्तिन्द्रः (३३३) इहसन्तिरन्दवः (५६१) त्वग्नये (४४) पूऽ३वा (१२.१.३०) पुवा (१३.१.३३) चमसेषुवादीनि (५.१.४) निवृत्तानि । पुइन्द्रसाऽ२त्० (६.१.२८) क्तुईऽरन्द्राऽ२३४याम् (९.२३) नोधनुवन्तु-इन्दवाः (१६.२.८) नोधनूवाऽ२३-तूइन्दवाः (१६२७) पद इति ? रिचम्वोः (५१३) जिषु (४११) आये। महानाम्न्याः पदान्तनिवृत्तिः । भाष्यम्-अष्टानिधने (आ. ४.२.१८) वो दे स्ये ॥ १ ॥

११७९. उणि वशब्दिनो दिशु ॥ २ ॥

गीते प्रत्यये द्वैधं वशब्दिन एव गीतात्परं व्यवधीयते पदान्ताच्च । सुम्नायव (३५७) त्वा रहस्ये (आ. ११.१ आदिषु) विधावति (५७२) [1]स्तुहि-औऽ३० (५.१.३४) [2]मुमुग्धि-औऽ३होऽ३इ (८.२.१३) पर्येषि (५६५) महत्सु (४११) निवृत्तानि । असिशब्द इति-

---

1. स्तुहियौहोइ क ग. 2 मुमुग्धियौहोइ क ख ग.

शब्द उनिशब्दः। औकारो महादिवाकीर्त्ये (आ ६.१.१५) [1]यविचवि (१६०) न आगहि (२८४) अश्वस्य (३५८ १) वृद्धादिशेषः। उणि वशब्दिनो दिलु ॥ २ ॥

११८०. तात्पर्वान्ते ॥ ३ ॥

१ न २
त्रिमात्रात्परं पर्वान्ते प्रत्यये व्यवधीयते। मासीऽ३या (५.१.३३)
१ न २ २ — न १ २ ३ १
यंतीऽ३या (९ २.१) हीऐऽ२हीऽ३या[2] (१३ २.१३) [3]निद्धाइतुवाऽ२
२ ३ ५ २ — १ —
(४ १ ६) विद्धीतूऽ२३४गा (४.१ ८) विद्धाऽ२इतूवाऽ२ (४.१.७)
१ — १ — २१ १ २ —
तास्माऽ२ऊराऽ२ (७ २ १४) नाहुऽ३याइपूऽ१वाऽ२ (५ २ १५)
२४ २३१२ १ २ १२ २
अन्यत्। तमूऽ३अभिप्रगा० (१० १.३०) तामिन्मह स्त्वआऽ१जिपूऽ२
२ १ २ २ १ २ २
(११ १ २५) प्वूऽ३आन्ताऽ३रा (११.१.३२) [3]ओइरत्सन्नपूर्वआयूऽ१-
— १ २१२ — १ २
नीऽ२-ओइ (१६ १ ३१) रयसीदसी-उत्सोऽ२० (१४.१ २४) विधाऽ१-
२ २ ११२१ २ २ १ २१
वाऽ२ती अग्रे० (१७ १.३१) वाजयाऽ२३न्ती आजि० (२.२.१) पुरू-
२ ३ ५ ४ २३५
आनाओऽ२३४चा (६.२ ३२) भीऽ३अजनाइ (१६ २.३२) त्रिमात्रात् १
२१ २
हाउतमूवभि (१०.१.२७) पर्वान्ते १ वाजयामसि (११९) तात्पर्वान्ते ॥३॥

११८१. रः ॥ ४ ॥

२१२ २
एवमन्ते पर्वणि व्यवधीयते। [4]स्वध्वरः (४६५) मघवा वाऽ२३४३इ-

---

1 यविद्यवि ग न

2 इत आरभ्य "तामिन्मह" पर्यन्त क ख ग न हीएहीया इ

3 ओइइत्युदाहरण क ख ग. न

4 सुस्थ्वर क ग

२ ४
तुऽ२वाऽ५इन्द्राऽ६५६ः (९.१.३) रः ॥ ४ ॥

११८२. अन्तस्थासणि ॥ ५ ॥

अन्तस्थासंयोगे प्रत्यये द्वैध पदान्त एव प्रत्यये व्यवधीयते ।
१ २३ १११ १ २१ ३ २१ २११
सुवर्वतेऽ२३४५ (११.२.१३) सुवर्वाऽअसुरेभ्यः (७.१.१५) सुवर्युवाऽ
२ २ २
२३ः (१०.१.१७) अच्छायइन्द्रंमतयस्सुवर्युवाऽ६ए (१०.१.१६)
१ २ २
सुवाऽ२३हान्नाँ२० (७ १ १३) निवृत्तानि । अत्यव्यमर्षति (५२०)
१ २ ३ २ २१ २१ १ ७
अतिअव्यमा पाताओऽ२३४वा (१५.१.२४) वारयत्पूतोअतीऽ३याऽपिआ-
१११ २११ १ २
व्याऽ२३४५म् (१५ २ १९) पीअव्ययाऽ२३म् (१६.२ २८) नरस्त्वां-
२ २२ —१२ २१ २
काष्ठा सुआ२र्वतः (६ १ २८) सुअर्गाऽ२३ता३४३ः (६.१.२९) अन्त-
स्थासणीति ? [1]अयोध्यादीनि (७३) दिवः पृष्ठादीनि (९२) अन्तस्थासणि ॥५॥

११८३. यरेऽरि ॥ ६ ॥

२
यकारपरेऽक्षरे प्रत्ययेऽरिलिङ्गायां न व्यवधीयते । उवद् शिऽ३-
१ २ १२ २
आयती (८.१.२४) आयाऽ२३वाऽ३४३ः (१५.१.२३) अरिलिङ्गायाम् ?
२ २ ३१२१ २
सूरोअक्तुषु (१२८) नक्रियायो (५.१.३३) आयाहिया (११.१.३)
यरेऽरि ॥ ६ ॥

११८४. चाद्व्यग्निद्वाः ॥ ७ ॥

२ २
[2]नीचायकारो भवति अग्निदूतायाः स्वरे प्रत्यये (?) । यदिन्द्रोया

1 सम्बोध्यादीनि क
2 नीचाध्यक्षरः ग

(४.२.६) त्वम्नोया (१.१.१२) नीचादिति ? पुनानोआ (१३.२.२३)

चाद्वयग्निद्वाः ॥ ७ ॥

११८५. व्यस्थे ॥ ८ ॥

विकृतो यकारो भवत्यस्थे प्रत्यये । नायक्रमीऽरत् (१.२.१५) [1]स्थार्यंयासिष्मत् (?) शुक्रस्यस्वाऽ३मायक्षाराऽरन् (९.१.२६) तृम्पा- वाऽ१याऽ२ (५.१.१) त्राऽ२३म्पाऽ३-त्राऽ२याऽ२३४० (५.१.३) अन्यत् । उदाऽ३१उवायेऽ३ (१३.१.७) स्याग्नाइ-ड्हा (२.२.३१) कयाइ इहा (२ २ ३१) व्यस्थे ॥ ८ ॥

११८६. न यिप् ॥ ९ ॥

न यिपश्च्यम्यां यकारो भवति । हराऽ२अथा (४.२.१९,२०) वहन्ताआऽ१शावाऽ२ः (९.२.१८) ताअसुरा (१६.१.३५,३७) न यिप् ॥ ९ ॥

११८७. ए हाइ ॥ १० ॥

एकारस्य हाइनति पर्वणि यकारो भवति । सयाऽ२३हाऽ३४३इ (१.१.१४,१५) वायोरनाहाऽकाया (१.१.२३) त्राऽ५योऽ६हाइ (१३.२. ३५) शर-णयोऽ२३४हाइ (३.१.९) निवृत्तानि । गृणआ (११.२.३४)

1. स्थाया यासिष्ठात् ग. स्थाया यासिष्मत् क ख.

२ ३ २
ध्वरआ[1] (२.१.१७) एवमादीनि । ए हाइ ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

११८८ ओष्ठ्यपरेऽनि ॥ १ ॥

ओष्ठ्यपरेऽक्षरे प्रत्ययेऽनकारिणि पर्वणि यकारो भवति । शरणे (९७) शाराणाऽ२३४या (३.१.१०,११) दुहयाऽ३१ (४.२.३३) [2]चायाऽ३२उराऽ३६ (६.१.६) वमाव्यायौं-वाऽ३२३ (८.१.१९) [3]उत्तरे षसे (आ.३ १.६) अनकारिणीति । सिन्धुः (५१४) रामग्नाओऽ२३४वा (१.२.११) ओष्ठ्यपरेऽनि ॥ १ ॥

११८९ ऊष्मा भेषु ॥ २ ॥

[4]ऊष्मणस्तोभेष्वेव यकारो भवति । दिवया (१०.१.१०) दाऽयाऽ१या२ (१०.१.११) चदेऽ३ वाऽ२याऽ२३४० (१२.१.२१) हिषाऽ३या (८.२ १६) रिष्ठाऽ२या[5] (१३.२.३५,३६) स्तोभेष्विति । अधद्राऽ३-आऽ२३४५ (८ २.२१) मदाऽ३आऽ२३४५ (१६.१.१९) अभीनवन्ते अद्रुहः (५५०) आतऽरिहन्ति मातरः (५५०) अनकारिणीत्यधिकारः । ऊष्मा भेषु ॥ २ ॥

---

1 धरआ क
2 वायाउवा स
वायाऽ३ उराऽ३ ग
3 उत्तरेवसाव्ये क ग
4 ऊष्मरतः ग
5 रिष्ठाया ग. न

११९०. प्रथाः ॥ ३ ॥

प्रथा इत्यत्र यकारो भवति । इत्तम्राऽ३थायासाइ-आऽ२३४सी[1] (२.१.२) प्रथाः ॥ ३ ॥

११९१. [2]वाद्गि ॥ ४ ॥

[3]वशब्दात्परो गकारिण्यां यकारो भवति । वयाऽ३-वाऽ२याऽ२३४० (१३.२.१२) गकारिण्यामिति ? [4]वआहूऽ२३तीऽ२४३ः (९.२.३२) । वाद्गि ॥ ४ ॥

११९२. त एम् ॥ ५ ॥

त इत्यत्रैंपरो यकारो भवति । तयेमाऽ२३माऽ३४३इ[5] (१.१.२४) [6]एंपर इति ? इतएतउऽ२३दारूऽ१हाऽ२न् (३.१.२) त एम् ॥ ५ ॥

११९३. [7]रायार्द्धम् ॥ ६ ॥

राया इत्यत्र वृद्ध युज्यते[8] । रायायाऽ२३ग्नेमहेराहाउ (३.१.४) रायाद्धम् ॥ ६ ॥

११९४. क्रः ॥ ७ ॥

क्र इत्यत्र यकारो भवति । क्रायाहुवः (१.१.६) क्रयाहुवाऽ२

---

1. आसु ङ.
2. वार्द्धी. ग
3. वाशब्दात् क. । वागब्दात् घ.
4. यें आयूनीं ख. यें आभूतिः क.
5. त पयासा घ.
6. एवं पर इति ग.
7. राद्धम् ग.
8. भुञ्जते घ.

३४५ः (१.१.७) समिद्धश्शुक्रया (१.१.८) दिविसंछुक्र ऽ ३ आतात ऽ ३ः (२.२.२२) शुहूस्वः। शक्रआ (४.१.२३) [1]गकारिण्यामित्यधिकारः। शुक्रआहुता ऽ २३४५ः (३.२.१९) आर्चिकमित्यधिकारः। क्रः ॥ ७ ॥

॥ इति यभावः ॥

११९५. [2]त प्रथमो रोहः ॥ ८ ॥

तभूतस्य प्रथमस्य रोह इत्याख्या। रोहस्तु भगवानाम्नायः—नव बृहतो रोहान्रोहती[3] ति (ता. ब्रा. ७.७.६) त प्रथमो रोहः ॥ ८ ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये[4] द्वादशः प्रपाठकः ॥

॥ अथ त्रयोदशः प्रपाठकः ॥

११९६. शौ तादुदात्तादुच्चीचे ॥ १ ॥

[5]रहस्ये यथर्चमुदात्तात्परमुच्चीभवति नीचे प्रत्यये। वैरुपान्तरिक्षदेवस्थानादिषु (आ. १.१.१,१०,१५) शाविति ? अतिविश्वानिदुरिता० (१४.१.३४) यथर्चमिति ? अधिक्षमा[6] (आ. १.२.९) उदात्तादिति ? चूकुपत् (आ. १.१.१५) नीच इति ? बृहद्वामम् (आ. १.१.२५) शौ तादुदात्तादुच्चीचे ॥ १ ॥

---

1. भकारिण्याम् क
2. त घ. न.
3. गोनतीति ग
4. सामतन्त्रे क. ख ग घ.
5. रहस्ये च यथर्चम् क. ख. ग
6. अधिक्षेम क दिधृक्षेम ख. ग.

११९७. न पुनानाया सत्तु ॥ २ ॥

सकारादिः पुनानाया नोच्चीभवति । न पुनानाया मत्तु ॥ २ ॥

११९८. [1]धातीपङ्क्ते ॥ ३ ॥

१२ २१
धाशब्दोऽतीपङ्क्ते नोच्चीभवति । दीधायति (आ १ २ २४) धाशब्द इति ? अत्रैव । अतीपङ्क्त इति ? देवव्रते (आ ५ १ ७) धातीपङ्क्ते ॥ ३ ॥

११९९. भ्यं खडः ॥ ४ ॥

भ्यशब्दो द्वितीयात्परो नोच्चीभवति । वार्षाहरे (आ २ २ २२) भ्यशब्द इति ? गायमानायाम् (आ २ २ १ ३) [2]खड इति ? यमव्रते (आ ४ १ १४) भ्य खड. ॥ ४ ॥

१२००. आद्दन्त्येऽन्तस्थायाम् ॥ ५ ॥

[3]अकारादन्त्येऽन्तस्थाया प्रत्यये नोच्चीभवति । यशः–परमेष्ठीव्रत कृष्णव्रतेषु (आ २ २ १७,४ १ ७८) अकारादिति ? पतिमाग्नि (आ. १. २ १२) [4]दन्त्य इति ? देवव्रते (आ ५ १ ६) अन्तस्थायामिति ? देवस्थाने (आ १ १ १५) आद्दन्त्येऽन्तस्थायाम् ॥ ५ ॥

१२०१.स्ति तु न त्र ॥ ६ ॥

सकारि तकारि चाक्षार तूचीभवति [5]न चेत् त्र । वेरूप एकवृप

---

1 सूत्र धाशब्द इत्यन्तभाष्याशश्च घ न
2 खण्ड इति घ
3 भाष्यं घ न
4 अन्त्य इति क
5 इत परमष्टमसूत्रीयतिप्रत्यये पर्यं त घ न

[1]वृषभव्रतादिषु (आ. १.१.१,३.२.१.१४,१.२.२१) न चेत् त्रशब्द इति ?
१ २ ११
यत्ररूपम् (आ. ४.१.८) स्ति तु न त्र ॥ ६ ॥

१२०२. [2]धच्च ॥ ७ ॥

धच्छन्दश्चोचीभवति । महादिवाकीर्त्ये (आ. ६.१.१६) धच्च ॥७॥

१२०३. स्विट् तौ तुडि ॥ ८ ॥

२१ १ २१ ३
उपान्त्यमक्षरं नोचीभवति प्रस्तावपरे ति प्रत्यये । योविमातीऽ-
१ ११
२३४५ (आ. ६.२.५) [3]तिशब्द इति ? चरन्तः (स्तोमः आ. ३.२.२२)

स्विट् तौ तुडि ॥ ८ ॥

१२०४. हरे च ॥ ९ ॥

२ १ २
वार्षाहरे चोपान्त्यमक्षरं नोचीभवति प्रस्तावपरे । अस्मभ्यम्०

(आ. २.२.२२) हरे च ॥ ९ ॥

१२०५. देविवृसाभ्यो वाते साः ॥ १० ॥

दे-वि-वृसा-इत्येतेभ्यः परा नोचीभवन्ति[4] वा-ते-साः[5] । देवव्रत-दिशां-

व्रतयोः (आ. ५.१.६,८;५.२.२) देविवृसाभ्यो वाते साः ॥ १० ॥

॥ इति प्रथमो दशकः ॥

---

1. पुरुप क. वृषभ ग. न.
2 यच्च ग.
3. त शब्द इति घ.
4. नोची भवति क घ.
5. वातेभ्यः घ.

१२०६. ताये दिगि ॥ १ ॥

तशब्दात्परो येशब्दो नोच्चीभवति चतुर्थोच्चे । माधुच्छन्दसे (आ. ३.२.४) चतुर्थोच्च इति ? रैवतऋषभे (आ. १.२.१९) ताये दिगि ॥१॥

१२०७. तमः पृ थौ[1] ॥ २ ॥

तंशब्दाच्च परं पृ नोच्चीभवति थिशब्दे प्रत्यये । कायमानायाम् (आ. ६.२.४) तम इति ? तत्पृथिवीम् (आ. ३.२.२१) तमः पृ थौ ॥ २ ॥

१२०८. गच्छावुणि[2] ॥ ३ ॥

गच्छावुणि प्रत्यये नोच्चीभवतः । चक्षुस्स्वरीयमोः (आ. २.२.१७, ३.२.१८) गच्छाविति ? अगन्मज्योतिः (आ. ४ १.४) गच्छावुणि ॥३॥

१२०९. उच्चे [3]चास्र [4]आव्रतपञ्चमान्नद्ये ॥ ४ ॥

उच्चे चास्र आव्रतपञ्चमादुच्चीभवति । नीचे चेत्यधिकारः । नद्ये । अन्तरिक्ष पतिलिङ्ग मर्पमाभसु (आ. १.१.९;१.२.१२;२.१.३) अस्र इति ? नत्वावज्रिन्० (आ. १.१.३) आव्रतपञ्चमादिति ? यद्वर्चः (६२४) न द्य इति ? अन्तरिक्षे (आ १.१.९) उदात्तादिति ? स्वरमि (आ. १. १.९) उच्चे चास्र आव्रतपञ्चमान्नद्ये ॥ ४ ॥

---

1. प्रथौ क. ग. घ.
2. युणि ग
3. चाक्र ग. मे. पा.
4. वृतव ड.

१२१०. ताद्यशसां तस्माच्च नान्त्यस्य ॥ ५ ॥

तशब्दात्परेषां यशसामुच्चीभवति । [1]उच्चे नीचे वेत्यधिकारः । तस्मात्परस्य पर्वणः,नान्त्यस्य। दिवोमूर्धानम्० (आ.३.२.१७) तादिति ? [2]शीर्ष उपमाग्नि (!) नान्त्यस्येति ? घर्मोज्योतिः (आ. ३.२.१७) ताद्यशसां तस्माच्च नान्त्यस्य ॥ ५ ॥

१२११. दन्त्याद्यं ङो मध्यमवर्गीये प्राग्रथन्तरात् ॥ ६ ॥

दन्त्यादेरक्षरादुच्चीभवति[3] मध्यमवर्गीये प्रत्यये प्राग्रथन्तरात् । वैरूपा-न्तरिक्ष-देवस्थाना-तीपङ्गादिषु (आ. १.१ २-८;१०,१५;१.२.२४) दन्त्यादेरिति ? अभ्रातृव्यो० (आ. २.१.१६) मध्यमवर्गीय इति ? वैरूपे (आ. १.१.३) प्राग्रथन्तरादिति ? पुरुषव्रते (आ. ५.१.१७) दन्त्याद्यं ङो मध्यमवर्गीये प्राग्रथन्तरात् ॥ ६ ॥

१२१२. सि च ॥ ७ ॥

दन्त्यादेरक्षरात्सकारे प्रत्यये उच्चीभवति । अभीनातीपङ्गे (आ. १.२.२४) सि च ॥ ७ ॥

१२१३. धामधा ॥ ८ ॥

धामधाशब्द उच्चीभवति । वाजसाम्नि (आ.४.१.१२) धामधा ॥८॥

1. उच्चे घ. न.
2. शीर्ष क. न.
3. "उच्चे" अधिकः क. ख. ग. घ. ङ.

१२१४. आदित्यव्रते कि च ॥ ९ ॥

आदित्यव्रते दन्त्यादेरक्षरात्ककारे प्रत्यय उचीभवति । मध्यमवर्गीये चेत्यधिकारः । आदित्यव्रते कि च ॥ ९ ॥

१२१५. न नि ॥ १० ॥

[1]नकारे प्रत्यये [2]नोचीभवति । सार्वकामिके (आ. ६.२.६) न नि ॥ १० ॥

॥ इति द्वितीयो दशकः ॥

१२१६. वर्चसि च ॥ १ ॥

वर्चसि च नोचीभवति । पित्र्यमन्त्ये (आ.६.२.१७) वर्चसि च ॥१॥

१२१७. हास्त्रं चतापरे ॥ २ ॥

हशब्दात्स्रमित्येतत् चतापरेऽक्षरे प्रत्यये उचीभवति । अङ्गो वैरूपे (आ.१.१.१) चतापर इति ? अन्यत्र (आ.१.१.५) हास्त्रं चतापरे ॥२॥

१२१८. उण्योष्ठ्येऽन्तस्थि ॥ ३ ॥

गीतादावोष्ठ्ये प्रत्यये उचीभवत्यन्तस्थि । अयारुचा-सार्वकामिकयोः (आ. ६.१.२;६.१.६) उण्योष्ठ्येऽन्तस्थि ॥ ३ ॥

१२१९. मे हसि च ॥ ४ ॥

मेशब्दो हसि च प्रत्यय उचीभवति । ओष्ठ्ये चेत्यधिकारः ।

---

1. न निकारे क. निकारे घ. 2. उचो भवति घ.

विकर्ण-भासयोः (आ. ४.१.७,८) मे हमि च ॥ ४ ॥

१२२०. दन्त्यादेरुतायाम्[1] ॥ ५ ॥

दन्त्यादेः पर्वण उदात्तात्परमुच्चीभवति उतायाम् । दिवियामि (आ० ४.१.७) दन्त्यादेरिति ? भयिवर्चः (आ. ४.१.७) दन्त्यादेरुतायाम् ॥ ५ ॥

१२२१. आर्चिकरहसि ॥ ६ ॥

आर्चिकमक्षरमुदात्तात्परमुच्चीभवति[2] हसि प्रत्यये रथन्तरार्चि । आर्चिकमिति ? देवाश्वर्थं० (आ. २.१.२९) वयोमित्वायाम्[3] । आर्चिकर्‌हसि ॥ ६ ॥

१२२२. खडस्पर्शपरे ॥ ७ ॥

द्वितीयमुदात्तात्परमुच्चीभवति; अस्पर्शपरेऽक्षरे प्रत्यये । जनदिवम्०[4] (आ. ४.१.१०) राजन-दिशांव्रतादिषु (आ.४.२.१९,५.२.७) खडिति ? देवव्रते (आ ५.१.६) अस्पर्शपर इति ? यत्रचक्षुः (आ. ४.१.८) खडस्पर्शपरे ॥ ७ ॥

१२२३. गपरे ॥ ८ ॥

गकारपरेऽक्षरे प्रत्यये उच्चीभवति । यशमि (आ. २.२.१२; ४.२.१२) गपरे ॥ ८ ॥

---

1. उदाया ग.
2. हसि प्रभृति ७ मसूत्रीयास्पर्श परइतीत्यन्तं घ. न.
3. यशोमित्वाया ह. न.
4 जनादिवम् प.

१२२४. दन्त्यपरे ॥ ९ ॥

दन्त्यपरे चाक्षरे उच्चीभवति । अहर्वत-दशस्तोभा-दित्यत्रतेषु (आ. ४.२.५,१६;६.२.१) दन्त्यपर इति ? यत्रचक्षुः (आ. ४.१.८) दन्त्यपरे ॥ ९ ॥

१२२५. नार्कद्वन्द्वेऽचक्षुषि ॥ १० ॥

नार्कद्वन्द्वे च द्वितीयमुच्चीभवति अचक्षुषि । अर्कशिरसमर्पसामै-[1]कवृषादिषु (आ. १.२.१२;२.१.१,१४) अर्कद्वन्द्व इति ? राजने (आ. ४. २.१९) अचक्षुषीति ? पतिर्विश्वस्य० (आ. २.२.१८) नार्कद्वन्द्वेऽचक्षुषि ॥ १० ॥

॥ इति तृतीयो दशकः ॥

१२२६. वार्हतात्तु ॥ १ ॥

वार्हतात्परस्य पर्वण उच्ची भवति । सर्पमामायुषोः (आ. २.१.३, ३.१.१३) वार्हतादिति ? अत्रैव । वार्हतात्तु ॥ १ ॥

१२२७. यादूष्मणि ॥ २ ॥

यशब्दादुच्चीभवत्यूष्मणि प्रत्यये । नवस्तोमस्त्वरीयसोः[2] (आ. ३.१. १४.३.२.१७) यशब्दादिति ? सर्पमामनि (आ. २.१.१) ऊष्मणीति ?

---

1. एवप्रतादिषु ब.   2. त्वरीयः ब.

यामे (आ. ३.२.३) यादृग्मणि ॥ २ ॥

१२२८. चतुरडि प्राग्राजनात् ॥ ३ ॥

१२१२
चतुरक्षरपरे पर्वणि नोचीं भवति प्राग्राजनात्। मयिवर्चः (आ. ४.
१२१२
१.७) यत्रचक्षुः (आ. ४.१.८) चतुरडीति ? सञ्जये (आ.४.२.११)
प्राग्राजनादिति ? तत्रैव । चतुरडि प्राग्राजनात् ॥ ३ ॥

१२२९. आर्चिकमनि ॥ ४ ॥

आर्चिकमक्षरं नोचीभवति अनिकारात्[1]। सोमव्रत पुरुषव्रत दिशां-
व्रतादिषु (आ. ४ १.१०,५.१.१७,५.२.१) आर्चिकमिति ? सञ्जये
३ ११ २१
(आ. ४.२.११) अनिकारादिति ? त्वमिमाओषधीः० (आ. ४.१.१०)
आर्चिकमनि ॥ ४ ॥

१२३०. [2]हसः स्वे ॥ ५ ॥

हसः स्वे प्रत्यये नोचीभवति। विष्णोर्व्रते (आ. ४.२.७)
हसः स्वे ॥ ५ ॥

१२३१. कीर्त्ये च ॥ ६ ॥

महादिवाकीर्त्ये च नोच्चीभवति । कीर्त्ये च ॥ ६ ॥

१२३२. [3]तोनुभ्यां भि ॥ ७ ॥

[4]तीनु इत्येताभ्यां परं भकारे प्रत्यय उचीभवति। सर्पसामनि

---

1 निकारात् क. घ.
2. सहस्व घ. सहस्वे घ.
3 तिनुभ्याम् ङ.
4. ति नु इत्ये ङ

(आ. २.१.३) भङ्गे च (आ. ३.१.२१) तीनुभ्यां भि ॥ ७ ॥

१२३३. तृतीयमघोषे ॥ ८ ॥

२११२ २
तृतीयमक्षरमघोषे प्रत्यये उच्चीभवति । भूतानाम् (आ. ३.१.२८) व्रतान्त्यायां च (आ. ५.२.१४) तृतीयमिति ? सजातः (६२१) अघोष इति ? विराजः (६२१) तृतीयमघोषे ॥ ८ ॥

१२३४. रुव्योः ॥ ९ ॥

२ १
रुव्योः प्रत्यययोस्तृतीयमुच्चीभवति । मरुतः (आ. १.२.६.) कायमानायां च (आ. ६.१.४) रुव्योः ॥ ९ ॥

१२३५. न रुसणौ ॥ १० ॥

२ १ २२ २ ११२ ३ १२
न रुशब्दसंयोगमुच्ची भवतः । घृतम्मे० (आ. ५.१.२) अयारुचा० (आ. ६.१.२) उरुः पृथुरादीनि (आ. ५.२.१९) न रुसणौ ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो दशकः ॥

१२३६. लस्तु ॥ १ ॥

लकारस्संयोगस्तूच्चीभवति । धर्मरोचने (आ.६.२.१०) लस्तु ॥१॥

१२३७. रेफि स्वरे ॥ २ ॥

रेफ्यक्षरं स्वरे प्रत्यय उच्ची भवति । जमदग्निव्रत-राजन-पित्र्यमन्त्येषु[1]

1. पित्र्यान्तेषु ड.

(आ. ४.२.१५,१९,६.२.१७) रेफीति ? विराजः (६२१) स्वर इति? सर्पसुवाऽ२३४५ः (आ. २.१.१.) रेफि स्वरे ॥ २ ॥

१२३८. तालव्ये न तोकात् ॥ ३ ॥

रेफ्यक्षरं तालव्ये प्रत्यय उच्चीभवति नतोकात् ॥ पश्वनिधने (आ. २.१.३०) कश्यपपुच्छे च (आ. ५.२ २०) तालव्य इति ? विश्वायद्रूपा० (आ. ६.१.२) नतोकादिति ? स्वरीयसि (आ. ३.२.२२) अयारुचा० (आ. ६.१.२) रुशब्दस्य तु विशेषः । उदात्तादिति ? देवव्रते (आ. ५. १.६) तालव्ये न तोकात् ॥ ३ ॥

१२३९. ज स्रोः ॥ ४ ॥

जकारः मकारे रेफे च प्रत्यय उच्चीभवति । रजस्सुवः (आ. ४. २.१९) सत्यमोजः (आ. ४.२.१९) ज स्रोः ॥ ४ ॥

१२४०. ग्नियुजाभ्य ओष्ट्यवति ॥ ५ ॥

ग्नियुजा इत्येतेभ्यः परं ओष्ट्यवति प्रत्यय उच्चीभवति । देवव्रते (आ. ५.१.६) पुच्छे च (आ. ५.२.२०) ग्नियुजाभ्य ओष्ट्यवति ॥ ५ ॥

१२४१. [1]द्रिधाहिभ्यो यादेवयः ॥ ६ ॥

द्रिधाहि इत्येतेभ्यः परे यादेवि इत्येते शब्दा उच्चीभवन्ति । स्वरीयो-

---

1 एतावत्पर्यन्तमेव घपुस्तकस्योपयोगः समभवत् । इतः परं पत्राणि जीर्णानि । वर्णाश्च न सम्यगुपलभ्यन्ते ।

यमव्रतपरिधिषु (आ. ३.२.२३;४.१.१४;६.२.११ आदिषु) द्विधाहिम्यो याढेवयः ॥ ६ ॥

१२४२ तन्द्रौ सचु सणि ॥ ७ ॥

तन्द्राविल्येतौ शब्दौ सकारादौ संयोगे प्रत्यय उच्चौभवतः। पुरुषगतिऋरयव्रतयोः (आ. २ १.३४;५ १.२२) तन्द्रौ सचु मणि ॥ ७ ॥

१२४३. शंवश्वाडा स्तोभाः ॥ ८ ॥

शवश्वाडा इत्येते स्तोभा उदात्तादुच्चीभवन्ति। वैरूपान्तग्निक्षादिषु[1] (आ. १.१.२–८;१ १ १०) शंवश्वाडा स्तोभाः ॥ ८ ॥

१२४४. इह ॥ ९ ॥

इह इत्यस्य चोदात्तादुच्चीभवति। पञ्चनिधने (आ. २.१.३०) स्तोभस्येति ? सुप्रपाणाइहस्त (आ. ५.२.१९) इह ॥ ९ ॥

१२४५. रुदोभिः ॥ १० ॥

रुच्छब्दात्परो भिरुच्चीभवति। औं कायमानायाम् (आ. ६.१.४) रुदोभिः ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमो दशकः ॥

१२४६. द्व्यङः पूर्वं चान्तस्साम्नि ॥ १ ॥

द्व्यक्षरस्य पर्वणः पूर्वमुदात्तादुच्चीभवति। परं चेत्यधिकारः।

1. वैरूप क न.

२१२११
अन्तस्साम्नि । चैरूपादीनि (आ. १.१.६) द्व्यड इति ? इदवामम्० (आ. २.१.३०) अन्तस्साम्नीति ? धेन्वादीनि (आ. ३.१.७) स्तोभ इति ? पदस्तोभे (आ. १.२.२८) द्व्यडः पूर्वं चान्तस्साम्नि ॥ १ ॥

१२४७. न हाउवाग्घविर्दुघानाम् ॥ २ ॥

हाउवाग् घवि-र्दुघा इत्येतेषां नोच्चीमानः[1] । दशस्तोम र्षभ कश्यपव्रतेषु (आ. ४.२.१६;१.२.२१;५.२ १८) न हाउवाग्घविर्दुघानाम् ॥ २ ॥

१२४८. अक्षे ॥ ३ ॥

अक्षे संघाते च द्व्यक्षरस्य नोचीमवति । पुरुषगतौ (आ २.१.३४) अक्षे ॥ ३ ॥

१२४९. एचः[2] ॥ ४ ॥

एकारादेश्च पर्वण नोच्चीमवति । सम्मीलये (आ. २.१.२६) एचः ॥ ४ ॥

१२५०. पवर्गवतः स्पर्शान्तस्य ॥ ५ ॥

पवर्गवतस्स्पर्शान्तस्य नोच्चीमवति । [3]बृहद्देवस्थानादीनि । (आ. १.१.१६) पवर्गवत इति ? जनस्य (४.१ १०) स्पर्शान्तस्येति ? महि[1] (आ. ३.२.१) पवर्गवतः स्पर्शान्तस्य ॥ ५ ॥

१२५१. आपस्सर्गि ॥ ६ ॥

आपः सर्गिप्रत्यये नोच्चीमवति । कायमानायाम् (आ. ६ ?.४)

---

1. नोर्च भवति क ख ग
2. एञ. मै पा
3. बृहद्देवस्थाने क. ग ड

सगीति ? अत्रैव । आपससगि ॥ ६ ॥

१२५२. श्रेयस्साम्नि तु ॥ ७ ॥

श्रेयस्साम्न्येव प्रत्यये उच्चीभवति । श्रेयसि (आ. ३.१.२२) साम्नीति ? भासे (आ. ६.१.८) श्रयस्साम्नि तु ॥ ७ ॥

१२५३. स्कुन्वेभर्गपयसाम् ॥ ८ ॥

स्कुन्वे-भर्ग-पय-इत्येतेषामुच्चीभवति । एवमादय एव । स्कुन्वेभर्ग-पयसाम् ॥ ८ ॥

१२५४. सुवर्भुवद्भ्राजेयानाम् ॥ ९ ॥

सुवर्भुवद्भ्राजेयानामुच्चीभवति । अहरीवादीनि (आ. १.१.१४) सुवर्भुवद्भ्राजेयानाम् ॥ ९ ॥

१२५५. साम्न्यभ्यस्तिनी ॥ १० ॥

साम्निप्रत्यये उदात्तादुच्चीभवति । न चेदभ्यस्तिनी भवतः । पशूक्तासु (आ.१.१.१) अभ्यस्तिनीति ? देवेभ्याऽ२३४५: (आ.६.१.३) वयन्तेऽ२३४५ (आ. २.२.१२) विभाहेअतीऽ२३४५ (आ. ४.२.१८) साम्न्यभ्यस्तिनी ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठो दशकः ॥

१२५६. तम् ॥ १ ॥

तंशब्दस्तूच्चीभवति साम्निप्रत्यये । समहे (आ.२.१.२२) तम् ॥१॥

१२५७. स्वरीयसि ॥ २ ॥

२ ११ १ १
स्वरीयस्युच्चीभवति साम्नि प्रत्यये । स्वरीयसीति ? घर्मोज्योतीऽर-
१ १ १
३४५: (आ. ६.२.१०) स्वरीयसि ॥ २ ॥

१२५८. न क्षुरमहसोः ॥ ३ ॥

न क्षुरमहसोरुच्चीभवति । न क्षुरमहसोः ॥ ३ ॥

१२५९. पूर्वाद्भ्रेव ॥ ४ ॥

पूर्वस्मादुदात्ताद् भ्राशब्द एवोच्चीभवति । आभ्राजे (आ. ६.१.६)
भ्राशब्द इति ? अपाने (आ. २.२.२) पूर्वाद्भ्रेव ॥ ४ ॥

१२६०. स्वरितम् ॥ ५ ॥

स्वरितमक्षरमुच्चीभवति । विशोकें (आ. २.१.३४) स्वरितम् ॥५॥

१२६१. [1]ये तं तै ताद्वातम् ॥ ६ ॥

येतंतैत इत्येतेभ्यः परे वृ अ अ-वं इत्येते शब्दा उच्चीभवन्ति । देव-
स्थान-देवव्रत-शुर-द्वारशालासु[2] (आ. १.१.१५,५.१.६,२.१.२७,६.२.१)
ये तं तै ताद्वातम् ॥ ६ ॥

१२६२. रेः क्षं महसि ॥ ७ ॥

रिशब्दात् क्षमित्येतदुच्चीभवति महसि (आ.३.१.२६) महसीति ?
अद्यानिधने (आ. ४.२.१८) रेः क्षं महसि ॥ ७ ॥

1 पमै० म
2. द्वारशालासु म. ग ह.

१२६३. तिन्द्रौ सिमासु ॥ ८ ॥

तिन्द्रौ सिमास्वुच्चीभवतः । उचमायाम् (महा.३) तिन्द्रौ सिमासु ॥८॥

१२६४. अचुधात् त्रीणि व्यन् ॥ ९ ॥

[1]गीतादौ धशब्दात् पराणि त्रीण्यक्षराण्युच्चीभवन्ति । [2]व्यञ्जनान्तं चेत्पर्वं भवति । महादिवाकीर्त्ये (आ.६.१.१३) व्यञ्जनान्तमिति ? अत्रैव । अचुधात् त्रीणि व्यन् ॥ ९ ॥

१२६५. नन्दाया अ भौ ॥ १० ॥

नन्दायाः परोऽकार उच्चीभवति भिशब्दे प्रत्यये । वार्त्रघ्ने (आ. ४.२.१७) नन्दाया अ भौ ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमो दशकः ॥

१२६६. पोपास्वः पसधोक्थ्यकल्पन्तानाम- चुच्चवन्नान्तरिक्षे ॥ १ ॥

पोपा-स्वः प-सधो-क्थ्य-कल्पन्तानामादिरुच्चवद्वर्तते नान्तरिक्षे । पञ्चनिधन कश्यपपुच्छ-जमदग्निव्रत देवस्थान-सर्पसामसु (आ. २.१.३०,४.२. २०,४.२.१५;१.१.१५;२.१.३,९,१०) नान्तरिक्षे ? आपिर्नः (आ. १. १.९) पोपास्वः पसधोक्थ्यकल्पन्तानामचुच्चवन्नान्तरिक्षे ॥ १ ॥

---

1. गीताद्यधाशब्दा० क. ग. ह. गीताद्यधशब्दा० ख.
2. व्यञ्जनं तच्चेत्पर्वं ह

१२६७. उणश्चक्षुष्याद्ये ॥ २ ॥

गीतादेः परमुच्चवद्वर्तते । चक्षुष्याद्ये (आ. २.२.१७) चक्षुषीति ? सर्पसाम्नि (आ. २.१.१) आद्य इति ? परे (आ. २ २.१८) उण-श्चक्षुष्याद्ये ॥ २ ॥

१२६८. खडस्तास्पन्द्रे ॥ ३ ॥

द्वितीयात्परं तास्पन्द्र उच्चवद्वर्तते । तास्पन्द्र इति ? देवव्रते (आ. ५.१.६) खडस्तास्पन्द्रे ॥ ३ ॥

१२६९. रादि षडक्षरं गिवत् ॥ ४ ॥

स्वरादिषडक्षरं पर्व गिवद्वर्तते । उदुत्तमम्० (आ. १.२.१३) पिबामोम (आ.२.१ ३१) कायमानासु (आ ६.१.४) स्वरादीति ? यशस्त्विपिम्० (आ. ३.२.१८) षडक्षरमिति ? अरूरचत् (आ. ३.१. ९,१०) रादि षडक्षरं गिवत् ॥ ४ ॥

१२७०. चच्च ॥ ५ ॥

चकारादि च षडक्षरं गिवद्वर्तते । वसिष्ठशफयोः (आ.३.२.५,६.) चच्च ॥ ५ ॥

१२७१. न खड्वन्त्यवत् ॥ ६ ॥

न खड्वन्त्यवदक्षरं गिवद्वर्तते । सत्रस्यर्द्धि-दिशांव्रतेषु [1](आ. ४.

1. व्रतादिषु क

१.४; ५.२.२) न स्तुद्वन्त्यवत् ॥ ६ ॥

१२७२. विशोके च ॥ ७ ॥

न णिरद्धर्तते। विशोके च ॥ ७ ॥

१२७३. कम ॥ ८ ॥

कमशब्दो णिवर्द्धर्तते। तौरश्रवसे (आ. ३.१.५) कम ॥ ८ ॥

१२७४. यत्रु यि ॥ ९ ॥

यकारादि च सप्ताक्षरं यकारे प्रत्यये णिवर्द्धर्तते। देवव्रते (आ. ५.१.६) यत्रु यि ॥ ९ ॥

१२७५. आयुर्विदाक्षुरहसि सामायन्तौ डछौ॥ १० ॥

आयुर्विदाक्षुरहसीत्येवमादीनां पर्वणामायन्तौ डमितछमितौ णिवर्द्धर्तेते। यथाः–क्षुर–निष्णोर्व्रत महानाम्नीषु (आ. २.२.१२;२.१.२८;४.२.७; महा. १.) आयुर्विदाक्षुरहसि सामायन्तौ डछौ ॥ १० ॥

॥ इत्यष्टमो दशकः ॥

१२७६. आवत्रु वान् ॥ १ ॥

आँकारादि वान्तं पर्व णिवर्द्धर्तते। सार्वकामिकेषु (आ. ६.२.६) आवत्रु वान् ॥ १ ॥

१२७७. याडाहौभ्यो डिगत्रु डिम ॥ २ ॥

"याडाहौ इत्येतेभ्यः परस्तृतीयादि[1]स्तृतीयमापद्यते। अरिष्टे (आ.१.

1. तृतीयोऽक्षरादिः ऱ.

१.११,१२) याद्याहोंभ्यो डिगत्तु डिम् ॥ २ ॥

१२७८. उधत्र्भ्यो भेमाधयो नीचम् ॥ ३ ॥

उधत्र इत्येतेभ्यः परे भेमाधे इत्येते शब्दाः नीचस्वरमापद्यन्ते।
दसीउभे (आ. २.२.१७) सधमाऽ२ (आ. १.१.१५.) दिर्येवृधेऽ२ (आ. १.१.१५) अन्तरिक्षाये (आ. १.१.९) अन्त इत्यधिकारः। चक्षुषि (आ. २.२.१८) उच्चादित्यधिकारः। उधत्र्भ्यो भेमाधयो नीचम् ॥ ३ ॥

१२७९. येत आदी भौ ॥ ४ ॥

येते इत्येतौ शब्दौ आदी भिशब्दे[1] प्रत्यये [2]नीचीभवतः। स्वरीयोन्त्ये (आ.३.२.२४) येते इति ? अभिनत्० (आ. ४.२.१७) भानिति ? देवनते (आ ५ १.६) आदौ इत्युत्तरार्थम्। येत आदी भौ ॥ ४ ॥

१२८०. शन्नोयद्योरजाः ॥ ५ ॥

शंनोयदित्येते शब्दा योरजा इत्येतेषु प्रत्ययेषु नीचीभवन्ति। स्वादोः (आ. १.२.२१) अयं पूषा (आ. २.२.१८) यज्ञापथाः (आ. ३.२.२१) एतेष्विति ? यद्वर्चः (आ. ५.२.१) आदौ इति। चक्षुषि (आ. २.२.१८) शन्नोयद्योरजाः ॥ ५ ॥

१२८१. तदाद्यन्त एऽष्टानिधने ॥ ६ ॥

तदाद्यन्ते पर्वणि एकार एव नीचीभवति अष्टानिधने। तदाद्यन्त इति ?

---

1. भिशब्दः क 2. नीची भवतः ग.

अत्रैव । अष्टानिधन इति ? [1]महसि (आ. ३.१.२६) तदायन्त एऽष्टानिधने ॥६॥

१२८२. त्र्यङ्गे विश्रुमतः ॥ ७ ॥

त्र्यक्षरस्य पर्वणः विश्रुमत एकार एव नीचीभवत्यष्टानिधने । त्र्यक्षरस्येति ? इडांगच्छ० (आ. ४.२.१२) विश्रुमत इति ? [2]युग्ये (आ. ४.२.१६) अष्टानिधन इति ? महसि (आ. ३.१.२६) त्र्यङ्गे विश्रुमतः ॥ ७ ॥

१२८३. पदस्तोभ आ कण्ठ्ये जिन्वन् ॥ ८ ॥

पदस्तोभे आकारः कण्ठ्ये प्रत्यये जिभूत्वा प्रत्युत्क्रामति । नदीपु-वाऽ१ (आ. १.२.२६) पदस्तोभ इति ? अन्तश्चरति० (आ. ६.२.६) आकार इति ? नृभिः (आ. १.२.२७) कण्ठ्य इति ? अत्रैव । पदस्तोभ आ कण्ठ्ये जिन्वन् ॥ ८ ॥

१२८४. त्रयाणामचम् ॥ ९ ॥

त्रयाणामुच्चीभूतानामादिः प्रणम्यते । महादिवाकीर्त्यें (आ. ६.१.९) त्रयाणामिति ? धारापृष्ठस्य० (आ. १.१.२) आदिरिति ? अन्यनिवृत्त्यर्थम् । त्रयाणामचम् ॥ ९ ॥

१२८५. अस्माद्वृण्यामयुग्मं गौ ॥ १० ॥

अस्मात्प्रकृतप्रणतात्परस्य साम्नो वृणीमहायामयुग्ममक्षरं प्रथमे प्रणम्यते । महादिवाकीर्त्यें (आ. ६.१.१५) अस्मादिति ? इन्द्रश्चरो (आ.

---

1. महसि क.

2. अद्ये ग.

१.२.१४) वृण्यामिति ? यथर्च्वे । अयुग्ममिति ? अत्रैव । प्रथम इति ? आदौ । अस्माद्वृण्यामयुग्मं गौ ॥ १० ॥

॥ इति नवमो दशकः ॥

१२८६. नान्तमौ द्वारशालायाम् ॥ १ ॥

नांशब्दतंशब्दौ द्वारशालायां प्रणम्येते । नान्तमाविति ? अनीकम् (आ. ६ २.१) द्वारशालायामिति ? पतिलिङ्गे (आ. १.२.१२) नान्तमौ द्वारशालायाम् ॥ १ ॥

१२८७. न वन्नुस्त्वारौ स्वरीयसि[1] प्रागात्रात् ॥ २ ॥

न वंनुस्वारौ स्वरीयसि नाम्नि भवतः प्रागात्रात्[2]। स्वरीयसीति ? वैरूपादिषु (आ. १.१.१) प्रागात्रादिति ? आपाऽ२३४५ः (आ. ३.२.२३) न वन्नुस्वारौ स्वरीयसि प्रागात्रात् ॥ २ ॥

१२८८. त्रिरुक्तस्य शुक्रियेष्वरे ॥ ३ ॥

त्रिरुक्तस्य पर्वणः शुक्रियेषु न वंनुस्वारौ भवतः नचेद्रेशब्दे । आभ्राजादीनि (आ. ६.१.६) त्रिरुक्तस्येति ? सार्वकामिके (आ. ६. २.६) शुक्रियेष्विति ? ससहे (आ. २.१.२२) न रे शब्द इति ? आदित्यात्मनि (आ. ६.२.२१) त्रिरुक्तस्य शुक्रियेष्वरे ॥ ३ ॥

१२८९. डन् ॥ ४ ॥

डकारान्तस्य पर्वणो न भवति । त्रिकर्णे (आ. ६.१.७) डकारान्त-

---

1. स्वरीयसि ग. ग. ह. न. 2. प्रागात्रात् क. न.

स्येति ? द्वारशालायाम् (आ. ६.२.१) डेन् ॥ ४ ॥

१२९०. धनायाम् ॥ ५ ॥

धनायां प्रत्यये [1]न भवति । समैरये (आ. ६.१.१९) धनायामिति ? सार्वकामिके (आ. ६.२-६) स्वरीयसि (आ. ३.२.२३) श्रुक्रियेष्वित्यधिकारः । धनायाम् ॥ ५ ॥

१२९१. अन्धायाः ॥ ६ ॥

अन्धाया[2] न भवति । सार्पराज्ञीषु (आ.६.२.७-९) अन्धायाः ॥६॥

१२९२. [3]व्याहृतिषु पुच्छे च राथन्तरेऽपि ॥ ७ ॥

व्याहृतिषु पुच्छे च राथन्तरे प्रत्यये वं तुमावस्वारौ भवतः । अमाम्न्यपि[4] व्याहृतिपुच्छ इति ? तेमन्वत० (आ. ४.१.१७) राथन्तर इति ? अत्रैव । व्याहृतिषु पुच्छे च राथन्तरेऽपि ॥ ७ ॥

१२९३. एरोतुते नन्दे कृष्टवृद्धे तु[5] ॥ ८ ॥

एरोतुते नन्दे कृष्टवृद्धे एव भवतः । वैरूपान्तरिक्षयोः (आ. १.१.२,९,१०) सिद्धग्रहणादन्यत्र निवृत्तिः । एरोतुते नन्दे कृष्टवृद्धे तु ॥८॥

१२९४. हस्हैवस्होस्तः ॥ ९ ॥

हस्है इत्येतौ शब्दौ वंशब्दहकारयोः प्रत्यययोः तः भवतः । वैरूपदिवाकीर्त्ययोः (आ. १.१.८; ६.१.१४) हस्हैवस्होस्तः ॥ ९ ॥

---

1. प्रत्यये भवति च.
2. अन्धाया भवति क.
3. व्याहृतिपुच्छे ग. ग. नै. पा.
4. साम्न्यपि ग. ग.
5. तु. ग. न. मै पा. न.

१२९५. नन्दायामन् ॥ १० ॥

[1]वह्नीनां नन्दानामन्त्यो वर्धते । वार्त्रघ्ने (आ. ४.२.१७) नन्दायामिति ? द्वन्द्वपष्ठाद्ययोः (आ. ३.२.१,२) नन्दायामन् ॥ १० ॥

इति दशमो दशकः ॥

१२९६. षश्ननाद्धविर्वे ॥ १ ॥

षश्नन इत्येतेभ्यः परं वर्धते षविर्व इत्येतेषु प्रत्ययेषु[2] । स्वरीयोवाजसाम-वार्त्रघ्नेषु (आ. ३.२.१७.,४.१.१२.,४.२.१७) षश्ननाद्धविर्वे ॥१॥

१२९७. ज्यादिर्दिशांव्रतात् ॥ २ ॥

दिशांव्रतात्परे साम्नि द्वितीयादिर्वर्धते । कश्यपव्रताद्ये (आ.५. २.११) दिशांव्रतादिति ? भर्गे (आ. २.२.११) ज्यादिर्दिशांव्रतात् ॥२॥

१२९८. सृ सारथिनि हाउवायाम् ॥ ३ ॥

सृशब्दो यज्ञसारथिनि हाउवायां प्रत्यये वर्द्धते । सृशब्द इति ? अत्रैव । सृ सारथिनि हाउवायाम् ॥ ३ ॥

१२९९. पस्तस्सिमासु दौ ॥ ४ ॥

पश्शब्दस्सिमासु न वर्धते दिशब्दे प्रत्यये । दिशब्द इति ? उत्तमायाम् (महा. ३) पस्तस्सिमासु दौ ॥ ४ ॥

---

1. यह्नीनां इ.

2 प्रत्ययेषु क. न.

१३००. अन्धार्या वी ॥ ५ ॥

[1]अन्धार्या वीशब्दो न वर्धते। सार्पराज्ञीषु (आ. ६.२.८) अन्धार्या वी ॥ ५ ॥

१३०१. शन्नायामनुहि ॥ ६ ॥

शन्नायां [2]पादान्तः सकृत्क्ष्यते । शन्नायामिति ? अत्रैव । शन्नायामनु हि ॥ ६ ॥

१३०२. यण्वोत्तरयोरवाचि ॥ ७ ॥

यण्वोत्तरयोस्तोत्रीययोः अवाचि प्रत्यये [3]पादान्तः सकृत्क्ष्यते । यण्वोत्तरयोरिति ? अत्रैव । यण्वोत्तरयोरवाचि ॥ ७ ॥

१३०३. पुष्पवतायाः ॥ ८ ॥

पुष्पवतायाः पादान्तः[3] सकृत्क्ष्यते । आदित्यव्रते (आ. ६.२.२४) पुष्पवतायाः ॥ ८ ॥

१३०४. वार्षाहरतृतीये ॥ ९ ॥

२१ १२११ १ १२१ २ १
वार्षाहरतृतीये सर्वाणि भवन्ति । अभिस्फूर्जयद्विप्मः-सामोपा० असम-

२ १
र्भ्यंगा० (आ. २.२.२२) वार्षाहरतृतीये ॥ ९ ।

१३०५. सर्वमचतुर्थम् ॥ १० ॥

सर्वमचतुर्थं न वर्धते। एतानि वर्धन्ते । त्यस्रगोला गत्यन्तम् ।

---

1. वीशब्दो न वर्द्धते ऽन्धार्यां प्रत्ययभूतायाम् क. ख. पाठः
2. पदान्तः क. ग.
3. पदन्तः क. ख. ग.

गीतिः च रहस्ये । निवृत्तानि । दश्वरचिगद्रसीन्द्रमच्छात अतस् च । सर्वम-चतुर्थम् ॥ १० ॥

१३०६. स्वारे[1] विकर्णे ॥ ११ ॥

स्वारे प्रत्यये उच्चीभवति विकर्णे । कर्णकोशो एव । धनेषु सर्वाणि भवन्ति । स्वारे विकर्णे ॥ ११ ॥

१३०७. जेः ॥ १२ ॥

द्वितीयात्कृष्यते । आनः (४३) चन्द्रमान्त्ये (११.१३५) अपघ्नन् (५१०) प्रसेनान्त्ययोः (१५.२.१७,१८) स्येन्देव्ये (आ. २.१.३०) सेतुपाग्नि (आ. २.१.३४) सोमव्रतोत्तरे (आ. ४.१.१०) जेः ॥ १२ ॥

१३०८. यौराविजिन् ॥ १३ ॥

यौशब्द औकारे प्रत्यये जिस्वरमापद्यते । महादिवाकीर्त्ये (आ. ६.१.१६) यौराविजिन् ॥ १३ ॥

१३०९. इष्टापरे पोरां तिलोपश्च ॥ १४ ॥

इष्टापरे पर्वणि पुशब्दश्चाकारमापद्यते गतिलोपश्च । नारदसवे (आ. १.१.२४) इष्टापरे पोरां तिलोपश्च ॥ १४ ॥

१३१०, [2]योविभ्यां हवयोः त्सिवाहवोः ॥ १५ ॥

योशब्दविशब्दाभ्यां परयोः होशब्दस्यैकारयोः लोपो भवति त्सि-

---

1. स्वारः इ.　　　2. होशब्द आकारशब्दयोर्लोपिः मै. पा.

१३००. अन्धायां वी ॥ ५ ॥

[1]अन्धायां वीशब्दो न वर्धते। सार्पराज्ञीषु (आ. ६.२.८) अन्धायां वी ॥ ५ ॥

१३०१. शन्नायामनुहि ॥ ६ ॥

शन्नायां [2]पादान्तः सकृत्क्ष्यते । शन्नायामिति ? अत्रैव । शन्नायामनु हि ॥ ६ ॥

१३०२. यण्वोत्तरयोरवाचि ॥ ७ ॥

यण्वोत्तरयोस्तोत्रीययोः अवाचि प्रत्यये [3]पादान्तः सकृत्क्ष्यते । यण्वोत्तरयोरिति ? अत्रैव । यण्वोत्तरयोरवाचि ॥ ७ ॥

१३०३. पुवृण्वतायाः ॥ ८ ॥

पुवृण्वतायाः पादान्तः[3] सकृत्क्ष्यते । आदित्यव्रते (आ. ६.२.२४) पुवृण्वतायाः ॥ ८ ॥

१३०४. वार्पाहरतृतीये ॥ ९ ॥

२ १ २२१२ १ २२१ २ १
वार्पाहरतृतीये सर्वाणि भवन्ति । अभिस्फूर्जयंद्विष्मः-सामोपा० अस्म-
२ १
भ्यंगा० (आ. २.२.२२) वार्पाहरतृतीये ॥ ९ ॥

१३०५. सर्वमचतुर्थम् ॥ १० ॥

सर्वमचतुर्थं न वर्धते । एतानि वर्धन्ते । त्यसुगोला गत्यन्तम् ।

---

1. वीशब्दो न वर्द्धते ऽन्धायां प्रत्ययभूतायाम् क. ख. पाठः
2. पदान्तः क. ग.
3. पदन्तः क. ख. ग.

गीतिः च रहस्ये । निवृत्तानि । दश्वरचिगद्रसीन्द्रमच्छात अतम्र च । सर्वम-

चतुर्थम् ॥ १० ॥

१३०६. स्वारे[1] विकर्णे ॥ ११ ॥

स्वारे प्रत्यये उच्चीभवति विकर्णे । कर्णक्रोशो एव । धनेषु सर्वाणि भवन्ति । स्वारे विकर्णे ॥ ११ ॥

१३०७. जेः ॥ १२ ॥

द्वितीयारुक्ष्यते । आनः (४३) चन्द्रमान्त्ये (११.१ ३५) अपघ्नन् (५१०) प्रसेनान्त्ययोः (१५.२.१७,१८) स्ये-देव्ये (आ. २.१.३०) सेतुपाम्नि (आ. २.१.३४) सोमव्रतोत्तरे (आ. ४.१.१०) जेः ॥ १२ ॥

१३०८. द्यौराविजिन् ॥ १३ ॥

द्यौशब्द औकारे प्रत्यये जिस्वरमापद्यते । महादिवाकीर्त्ये (आ. ६.१.१६) द्यौराविजिन् ॥ १३ ॥

१३०९. इष्टापरे पोरां तिलोपश्च ॥ १४ ॥

इष्टापरे पर्वणि पुशब्दश्चाकारमापद्यते गतिलोपश्च । नारद्ससवे (आ. १.१.२४) इष्टापरे पोरां तिलोपश्च ॥ १४ ॥

१३१०. [2]योविभ्यां हवयोः त्सिवाह्वोः ॥ १५ ॥

योशब्दविशब्दाभ्यां परयोः होशब्दस्येकारयोः लोपो भवति त्सि-

---

1. स्वारः इ.

2. होशब्द आकारशब्दयोर्लोपिः मै पा.

वाहवोः प्रत्यययोः । घर्मरोचने (आ. ६.२.१०) वाजसाम्नि च (आ. ४.१.१२) योविभ्यां हवयोः त्सिवाह्वोः ॥ १५ ॥

१३११. ग्राम इहइ त्रिपरीतं[1] वृश्वो[2] रोहतु ॥ १६ ॥

ग्राम इहइ त्रिपरीतं वृश्व आचार्यो मन्यते । श्नौप्टे (१६.१.३) रोहतु भगवानाम्नायः "नव वृहतो रोहान्रोहती"ति (ता. ब्र. ६.७.७) ग्राम इहइ विपरीतं वृश्वो रोहतु ॥ १६ ॥

॥ इत्येकादशो दशकः ॥

॥ इति सामतन्त्रभाष्ये[3] त्रयोदशः प्रपाठकः ॥

॥ [4]इति सामतन्त्रं सभाष्यं समाप्तम् ॥

॥ अथाक्षरतन्त्रम् ॥

॥ अन्तगाद्यक्षरम् ॥

---

1. विपरीतः मै. पा.
2. त्रिश्वः मै पा.
3. सामतन्त्रे क. ख. ग.
4. इति सामतन्त्रव्याकरणं समाप्तम् क.ख.ग. छन्दोगसम्बन्धि सामतन्त्राभिधानं व्याकरणम् ङ.

श्रीः

Appendix.1

अकारादिक्रमेण सामतन्त्रसूत्रसूची

श्री:

Appendix. B.

भाष्यगतानां साम्नां सूची

* अत्र सर्वत्र सार्पराज्ञीष्वित्येव वक्तव्ये ।